

SOU 1975:19

Konsument- skydd på låsområdet

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

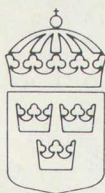
National Library
of Sweden

SOU 1975:19

Konsument- skydd på låsområdet

Betänkande av låsutredningen

4/2
2

Statens offentliga utredningar
1975:19
Handelsdepartementet

Konsumentskydd på låsområdet

Betänkande avgivet av låsutredningen
Stockholm 1975

Consumers' Protection in the Field of Locks

Omslag Johan Hellbom

ISBN 91-38-02222-2

Printed in Sweden

LiberTryck Stockholm 1975

Till Statsrådet och chefen för handelsdepartementet

Den 20 oktober 1972 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för handelsdepartementet att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att utreda behovet av utökat konsumentskydd beträffande lås och låsinstallation. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 15 november 1972 numera generaldirektören Lars Ag som utredningsman. Med stöd av samma bemyndigande tillkallade departementschefen den 23 mars 1973 såsom sakkunniga låsmedsmästaren Olle Nyberg och hovrättsrådet Olof Tranell samt förordnade såsom experter byrådirektören Olof Efraimsson, byrådirektören Åke Lundberg och fil. lic. Nils Ringstedt. Departementschefen förordnade Ag att vara de sakkunnigas ordförande.

De sakkunniga har antagit namnet låsutredningen.

Till sekreterare i utredningen förordnades den 1 februari 1974 numera förste byråsekreteraren Leif Lundberg. Förutom sekreteraren har i sekretariatet ingått experten Ringstedt.

Bilagorna 1 och 4 har på uppdrag av utredningen utarbetats av rikspolisstyrelsen. Statens pris- och kartellnämnd har utarbetat bilaga 3.

Utredningen har nu slutfört sitt uppdrag och får härmed överlämna betänkandet Konsumentskydd på låsområdet. Betänkandet innehåller förslag till lag om låsinstallation m. m. och förslag till ändring i byggnadsstadgan.

Experterna Efraimsson, Lundberg och Ringstedt har anslutit sig till de sakkunnigas förslag.

Stockholm den 8 december 1975.

Lars Ag

Olle Nyberg Olof Tranell

/Leif Lundberg

Nils Ringstedt

THE HISTORY OF THE

The history of the world is a long and varied one, filled with many different cultures and civilizations. It is a story of human progress and achievement, of the struggles and triumphs of our ancestors. From the earliest days of man, we have seen the development of language, art, and science. We have seen the rise and fall of empires, the discovery of new lands, and the growth of modern nations. The history of the world is a testament to the resilience and ingenuity of the human spirit.

In the beginning, man was a simple creature, living in small groups and hunting for food. Over time, he learned to use tools and to build shelter. He discovered fire and learned to harness its power. He began to domesticate animals and to grow crops. These early steps led to the development of agriculture and the birth of civilization. The first cities were built, and the first laws were written. The history of the world is a story of constant change and evolution, of the human race striving for a better future.

The history of the world is a complex and multifaceted one. It is a story of the human experience, of the joys and sorrows of our lives. It is a story of the human spirit, of our ability to overcome adversity and to create a better world. The history of the world is a testament to the power of the human mind and the strength of the human will. It is a story that we can all learn from and that we can all be proud of.

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	11
<i>Summary</i>	13
Förslag till lag om låsinstallation m.m.	15
Förslag till förordning om ändring i byggnadsstadgan (SFS 1959: 612)	17
Kapitel 1 <i>Utredningsuppdraget</i>	19
1.1 Låsutredningens direktiv	19
1.2 Bakgrund till utredningsuppdraget	20
1.3 Avgränsning av utredningsuppdraget	29
1.4 Genomförande av uppdraget	29
Kapitel 2 <i>Lås</i>	31
2.1 Låstyper	31
2.2 Egenskaper hos låskonstruktioner	35
2.3 Låssystem	35
Kapitel 3 <i>Låsbranschens struktur och konkurrensförhållanden</i>	39
3.1 Leverantörsledet	39
3.1.1 Marknaden	39
3.1.2 Varutyper	40
3.1.3 Leverantörerna	40
3.1.4 Försäljning av lås och nyckelfräsmaskiner	41
3.1.5 Samarbete och restriktioner	42
3.1.6 Köparna	42
3.1.7 Synpunkter på införande av auktorisation	42
3.1.8 Leveransvägran	43
3.2 Detaljistledet	43
3.2.1 Marknaden	43
3.2.2 Nyckeltillverkning och låsmontering	44
3.2.3 Nyckelfräsmaskiner	44
3.3 Konkurrensförhållanden mellan SLR-medlemmar och övriga låsmeder	45
3.3.1 Företagsstorlek	46

3.3.2 Köparna	46
3.3.3 Kostnader	47
Kapitel 4 <i>Organ och åtgärder för brottsförebyggande verksamhet</i> – särskilt avseende lås och låsinstallation	49
4.1 Polisväsendet	49
4.1.1 Polisens rådgivning m.m.	50
4.1.2 Rikspolisstyrelsens kampanjer mot bostadsinbrott	51
4.2 Försäkringsbolagen	52
4.2.1 Försäkringsbolagens villkor	52
4.2.2 Försäkringsbranschens serviceaktiebolag (FSAB)	54
4.2.3 Svenska stöldskyddsföreningen	56
4.3 Standardisering m.m.	58
4.4 Brottsförebyggande rådet m.m.	59
Kapitel 5 <i>Inbrottsutvecklingen</i>	61
5.1 Utvecklingen av inbrottsstöld i bostäder	61
5.2 Utvecklingen av stöldförsäkringsskador beträffande motorfordon	62
5.3 Undersökning av bostads- och affärsinbrott	63
5.4 Behovet av bättre låsskydd	65
Kapitel 6 <i>Komplettering av byggnadsstadgan</i>	67
6.1 Utgångspunkter för överväganden	67
6.2 Synpunkter från organisationer och företag	68
6.3 Våra överväganden och förslag	72
6.3.1 Behovet av inbrottsskyddande åtgärder	72
6.3.2 Tidigare framställningar om föreskrifter	74
6.3.3 Komplettering av byggnadsstadgan	75
6.3.4 Bättre låsskydd i äldre bostäder och affärer	76
6.3.5 Kostnadsfördelar genom ökat inbrottsskydd	78
Kapitel 7 <i>Auktorisation och tillstånd</i>	81
7.1 Översikt av olika auktorisationssystem	81
7.1.1 Obligatoriska myndighetskontrollerade system	81
7.1.2 Frivilliga myndighetskontrollerade system	83
7.1.3 Vissa slutsatser	85
7.2 Närings- och konsumentpolitiska aspekter på auktorisation	86
7.2.1 Principen om näringsfrihet	86
7.2.2 Auktorisation från konkurrensrättslig synpunkt	87
7.2.3 Auktorisation från konsumentpolitisk synpunkt	88
7.3 Synpunkter från organisationer och företag avseende auktorisation av låsinstallatörer m. m.	90
7.4 Våra överväganden och förslag	91

7.5	Förslagens närmare utformning	94
7.5.1	Auktorisation av låssmed	94
7.5.2	Tillverkning av nycklar m. m.	96
7.5.3	Gemensamma bestämmelser	98
Kapitel 8 <i>Andra konsumentpolitiska åtgärder</i>		101
8.1	Utbildning	101
8.1.1	Nuvarande utbildning	101
8.1.2	Förslag till låssmedsutbildning	103
8.2	Hemförsäkringsvillkor	104
8.3	Användning av benämningen "polislås" m.m.	105
Kapitel 9 <i>Kostnader och resursbehov</i>		107
Bilaga		
1	<i>Bestämmelser om polisregister (PM utarbetad av RPS)</i>	109
1.1	Inledning	109
1.2	Lagen om polisregister m.m. (PRL)	109
1.3	Rikspolisstyrelsens register	111
1.4	Lokala polisregister	114
1.5	Rättelse av uppgift i polisregister	115
1.6	Sammanfattning	115
2	<i>Hearings och skriftliga yttranden</i>	117
I	Muntliga och skriftliga enkätsvar	117
	Frågor vid hearing	118
2.1	Om byggnadstekniska föreskrifter m.m. (frågorna 1–4)	119
2.1.1	Sveriges trähusfabrikers riksförbund	119
2.1.2	Snickerifabrikernas riksförbund	119
2.1.3	Hyresgästernas riksförbund	120
2.1.4	HSB: s riksförbund	121
2.1.5	Sveriges allmännyttiga bostadsföregag, SABO	122
2.1.6	Byggandets Samordning AB	122
2.1.7	Sveriges fastighetsägareförbund	123
2.1.8	Sveriges köpmannaförbund	124
2.1.9	Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen	125
2.1.10	ER-nämnden (skriftligt svar den 14 november 1973)	126
2.1.11	Svenska Arkitekters Riksförbund	127
2.2	Om extralås m.m. (frågorna 5–7)	129
2.2.1	Hyresgästernas riksförbund	129
2.2.2	HSB: s riksförbund	129
2.2.3	Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO	130
2.2.4	Sveriges fastighetsägareförbund	131
2.2.5	Sveriges köpmannaförbund	132
2.2.6	Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen	132
2.2.7	ER-nämnden	133

2.3	Om utveckling m.m. av lås och andra skyddsanordningar (fråga 8)	133
2.3.1	Snickerifabrikernas riksförbund	133
2.3.2	Sveriges fastighetsägareförbund	133
2.3.3	Sveriges köpmannaförbund	134
2.3.4	Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen	134
2.3.5	ER-nämnden	134
2.3.6	Svenska Arkitekters Riksförbund	134
2.4	Om auktorisation och kontroll m.m. (frågorna 9–14)	134
2.4.1	Sveriges trähusfabrikers riksförbund	134
2.4.2	Hyresgästernas riksförbund	135
2.4.3	HSB:s riksförbund	135
2.4.4	Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO	136
2.4.5	Byggandets Samordning AB	136
2.4.6	Sveriges fastighetsägareförbund	136
2.4.7	Sveriges köpmannaförbund	137
2.4.8	Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen	138
2.4.9	ER-nämnden	138
2.5	Om andra konsumentpolitiska åtgärder beträffande lås och låsskydd (fråga 15)	139
2.5.1	Snickerifabrikernas riksförbund	139
2.5.2	Hyresgästernas riksförbund	139
2.5.3	Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO	139
2.5.4	Sveriges fastighetsägareförbund	140
2.5.5	Sveriges köpmannaförbund	140
2.5.6	Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen	140
2.5.7	ER-nämnden	140
2.5.8	Svenska Arkitekters Riksförbund	141
II	Allmänna hearings	141
2.6.1	Låsfabrikanter m. fl.	142
2.5.2	Polistekniska rådfrågningsbyrån	145
2.6.3	Sveriges låsmedsmästares riksförbund, SLR	146
2.6.4	Sveriges mekanförbunds standardcentral och Byggstandardiseringen	155
2.6.5	Försäkringsbranschens Service AB, FSAB	158
2.6.6	Företrädare för polisen	158
2.6.7	Rikspolisstyrelsen, televerkets centralförvaltning, Polistekniska rådfrågningsbyrån, Sveriges industriförbund	161
2.6.8	Mister Minit Services AB	162
2.6.9	ABAB	164
2.7	Skriftliga svar från fastighetsägareorganisationer	166

3	<i>Försäljning av lås och låsartiklar samt låsinstallationer (PM utarbetad av SPK)</i>	169
3.1	Utredningens tillkomst	169
3.1.1	Bakgrund och syfte	169
3.1.2	Genomförande	169
3.2	Marknadsförutsättningar	169
3.2.1	Varufakta	169
3.2.2	Marknadstillförsel	170
3.3	Marknadens struktur	171
3.3.1	Tillverkande företag	171
3.3.2	Importföretag	171
3.3.3	Grossister	172
3.3.4	Ägandeförhållanden	172
3.3.5	Leverantörernas etableringsår	173
3.3.6	Leverantörernas sortimentstruktur	173
3.3.7	Omsättning i leverantörsledet	173
3.3.8	Försäljning av olika låstyper	174
3.3.9	Koncentration i leverantörsledet för viktigare låstyper	175
3.3.10	Försäljning av nyckelfräsmaskiner	175
3.3.11	Samarbete mellan leverantörer	175
3.3.12	Restriktioner vid försäljning av låsartiklar	176
3.3.13	Köparna	176
3.3.14	Auktorisationskrav	177
3.4	Låssektorns detaljistled	178
3.4.1	Urvalsram och omsättning per butiksgroup	178
3.4.2	Omsättning av lås, låsartiklar och låsservice	179
3.4.3	Marknadsandelar	179
3.4.4	Omsättning i företag med olika etableringsår	180
3.4.5	Nyckeltillverkning och låsmontering	181
3.4.6	Nyckelfräsmaskiner i detaljistledet	181
3.4.7	Antal tillverkade nycklar	182
3.4.8	Sveriges låssmedmästares riksförbund	183
3.4.9	Förekomst av prisrekommendationer	184
3.4.10	Samarbete i detaljhandeln utanför organisationer	185
3.4.11	Leveransvägran	186
3.5	Särskild undersökning av låssmedsföretagen	187
3.5.1	Låssmedsföretagens storlek	187
3.5.2	Storleksfördelning och effektivitet hos medlemsföretagen i SLR	187
3.5.3	Storleksfördelning och effektivitet hos låssmedsföretag utanför SLR	188
3.5.4	Låssmedsföretagens kunder	189
3.5.5	Låssmedsföretagens kostnader	190
3.6	Sammanfattning	191
3 A	Bestämning av urvalsram och redovisning av använda stickprovsförfaranden i samband med undersökningens detaljistled	195

3 B	Tillverkning, import och export av cylinderlås, hänglås, övriga lås och delar samt av nycklar och nyckelämnen 1967–1971, 1 000 kr.	197
3 C	Nyckelbarföretag	199
3 D	Särskild undersökning av låsmedsföretagen	201
4	<i>Rikspolisstyrelsens undersökning av bostads- och affärsinbrott (PM utarbetad av RPS)</i>	203
4.1	Bakgrund	203
4.2	Undersökningens uppläggning	204
5	<i>Gällande ordning i vissa länder</i>	215
5.1	Inledning	215
5.2	Auktorisation	215
5.3	Vandelkontroll	217
5.4	Straffbestämmelser	218
5.5	Byggnadstekniska bestämmelser	219

Sammanfattning

Låsutredningen har i enlighet med sina direktiv huvudsakligen bedömt huruvida byggnadstekniska föreskrifter till skydd mot inbrott bör utfärdas samt om auktorisering eller annan prövning erfordras av de yrkesutövare som arbetar inom låsområdet.

Utredningen konstaterar att inbrott i lägenheter i flerfamiljshus och i småhus underlättas dels av att det på marknaden förekommer bristfälliga lås- och skyddsanordningar dels av att dörrar har brister när det gäller att stå emot inbrott. I vissa fall kan t. ex. dörrkonstruktionen vara så klen eller eljest så beskaffad att säkra lås inte kan installeras utan extra åtgärder och kostnader.

Byggnadsstadgan innehåller f. n. ingen uttrycklig föreskrift om att byggnader skall uppfylla särskilda krav till skydd mot inbrott. Utredningen har därför föreslagit att *byggnadsstadgan ändras* så att ett effektivt inbrottskydd kan tillskapas genom tvingande byggnormer.

Behov av förbättrat låsskydd föreligger också i äldre bostäder. Bostadshyresgäst torde, enligt utredningens uppfattning, med stöd av nyligen införda bestämmelser i hyreslagen äga rätt att på egen bekostnad förbättra sitt låsskydd.

Ett gott låsskydd har en betydande preventiv verkan särskilt vad gäller tillfällighetsbrotten. Samhället har dock hittills inte kontrollerat de yrkesutövare som installerar låsanordningar, reparerar lås eller tillverkar nycklar. Utredningen finner detta av säkerhetsskäl otillfredsställande och föreslår att ett auktorisationssystem införs för låssmeder. Det bör t. v. vara frivilligt.

En grundförutsättning för auktorisation föreslås vara att låssmeden bedriver sin verksamhet yrkesmässigt. Låssmed som auktoriseras bör dessutom prövas och godkännas med avseende på laglydnad ochandel. Han bör även dokumentera sin yrkeskunnighet. Auktoriserad låssmed föreslås få exklusiv rätt att kalla sig *auktoriserad låssmed*. Obehörigt användande av denna benämning bör sanktioneras genom straffrättsliga bestämmelser.

För att komma till rätta med rådande problem på låsområdet bör nyckeltillverkning inte få ske utan särskilt tillstånd. Utredningen har även funnit att tillverkning och innehav av dyrkverktyg bör regleras.

F. n. finns på marknaden ett flertal s. k. spärrade profiler avsedda för känsliga objekt. Utredningen har emellertid konstaterat att en stark

begränsning av objekt för sådana låssystem är önskvärd. Rikspolisstyrelsen skall därför avgöra när sådana profiler bör användas.

Utredningen föreslår en särskild lag om låsinstallation m. m. Den föreskriver att tillverkning och innehav av nyckelfräsmaskiner, dyrkverktyg och spärrade nyckelämnen inte får ske utan tillstånd av länsstyrelse. Samma lag möjliggör auktorisation av låssmed.

För att möta efterfrågan på välutbildade yrkesutövare lämnar utredningen förslag till specialkurs i låsserviceteknik.

I reklam förekommer ofta benämningen "polislås". Därmed avses tillhållarlås av olika slag. Utredningen anser denna benämning vilseledande för konsumenterna eftersom polisen inte är engagerad i försäljningen av lås eller driver låsserviceverksamhet.

Utredningen har även behandlat frågan om huvudnyckelsystem bör användas för bostadslägenheter. Enligt utredningens mening är det av säkerhetsskäl olämpligt att huvudnyckel används i vanliga bostadshus.

Kostnaderna för att åstadkomma de förbättringar i låsskyddet som utredningen föreslår är ringa: boendekostnaden per månad och lägenhet beräknas öka med mindre än en krona. Vissa resursförstärkningar kommer att behövas hos rikspolisstyrelsen, konsumentverket och statens planverk.

Summary

In accordance with its terms of reference, the Locks Commission has mainly considered to what extent building regulations of a technical nature should be published to prevent breaking and entering, and whether or not official authorisation or some other form of test should be required of professional practitioners in the field of locks.

The Commission notes that breaking and entering in multi-family buildings and private houses are made easier a) by the occurrence of inadequate locking and other protective devices on the market, and b) by the inadequacies of doors as regards resistance to illegal entry. In certain cases, for example, the construction of a door can be so weak or otherwise of such a nature as to preclude the installation of safe locks without additional measures and costs.

The Building Ordinance contains at present no express stipulation that buildings shall meet special requirements as regards protection against illegal entry. The Commission has therefore proposed that the Building Ordinance be amended so that effective protection against breaking and entering can be created by mandatory building regulations.

There is also a need for improved protection by locks in older buildings. In the Commission's opinion, a tenant would appear, on the basis of provisions recently introduced in the Rents Act, to be entitled to improve the protection afforded by his locks at his own cost.

Good locks have a considerable protective effect, particularly against non-professional crime. So far, however, society exercises no check on those professional practitioners who install lock devices, repair locks, or make keys. From the standpoint of safety, the Commission finds this situation unsatisfactory and proposes that a system of authorisation be introduced for locksmiths. For the present, this should be voluntary.

It is proposed that a basic condition for authorisation be that a locksmith operate on a professional basis. A locksmith who is authorised should also be investigated and approved in respect of his obedience to the law and general good conduct. He should also give evidence of his professional skill. It is proposed that an authorised locksmith be given the exclusive right to call himself an authorised locksmith. The improper use of this title should be subject to penal sanctions in law.

To get to grips with the problems prevailing in the field of locks, the making of keys should be prohibited without special permission. The

Commission also finds that the manufacture and possession of picklocks should be regulated.

A number of what we term pawled profiles designed for sensitive objects are currently available on the market. The Commission, however, finds it desirable greatly to curtail the objects for lock systems of this kind. The National Swedish Police Board should therefore decide when such profiles are to be used.

The Commission proposes a special Installation of Locks Act. This would prescribe that the manufacture and possession of key-cutting machines, picklocks, and pawled key blanks should be prohibited without permission of the County Council. The same act would provide for the authorisation of locksmiths.

To meet the demand for well-trained professional practitioners, the Commission proposes a special course in lock service technique.

The term "police lock" is often used in advertising. The term is used to cover various kinds of lever tumbler locks. The Commission considers this term misleading to the consumer, in that the police are not involved in the sale of locks, and do not provide any kind of lock service.

The Commission has also considered whether the master key system should be used for private flats. In the Commission's opinion, it is unsuitable for reasons of safety that a master key should be used in ordinary residential buildings.

The costs of achieving the improvements in lock protection proposed by the Commission are negligible: they would increase the dwelling cost by less than one krona per month per flat. Certain reinforcements would be needed to the resources of the National Swedish Police Board, the National Board of Consumer Policies, and the National Board of Physical Planning and Building.

Författningsförslag

Förslag till Lag om låsinstallation m.m.

Enligt riksdagens beslut föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 §

Med låssmed förstås i denna lag den som yrkesmässigt installerar och reparerar lås.

I lagen förstås vidare med

1. nyckelfräsmaskin, maskin eller liknande anordning avsedd för tillverkning av nycklar,
2. dyrkvertyg, verktyg avsedda att användas för att öppna lås utan nyckel samt
3. spärrat nyckelämne, sådant nyckelämne som upptages i ett särskilt av rikspolisstyrelsen fört register.

2 §

Lagen gäller ej statlig myndighet.

Auktorisation av låssmed

3 §

Auktorisation meddelas låssmed som blivit godkänd vid prövning med avseende på laglydnad, vandel och yrkeskunnighet.

4 §

Fråga om auktorisation prövas av länsstyrelsen i det län där sökanden är bosatt.

Tillverkning av nycklar m.m.

5 §

Nyckelfräsmaskin, dyrkvertyg eller spärrat nyckelämne får ej tillverkas eller innehas utan tillstånd.

Sådant tillstånd meddelas av länsstyrelsen i det län där sökanden är bosatt.

6 §

Tillstånd meddelas den som blivit godkänd vid prövning med avseende på laglydnad ochandel.

7 §

Auktoriserad låssmed behöver ej tillstånd.

Gemensamma bestämmelser

8 §

All personal hos auktoriserad låssmed eller innehavare av tillstånd enligt denna lag skall vara godkänd med avseende på laglydnad ochandel.

9 §

Auktorisation eller tillstånd kan av länsstyrelsen återkallas när i denna lag angivna förutsättningar ej längre föreligger eller det i övrigt finns särskild anledning därtill.

10 §

Länsstyrelsen skall inhämta rikspolisstyrelsens yttrande i ärende om auktorisation eller tillstånd enligt denna lag.

Hos länsstyrelsen skall föras register över auktoriserade låssmeder och innehavare av tillstånd.

Hos rikspolisstyrelsen skall föras register över de spärrade nyckelämnen som får tillhandahållas.

11 §

Den som obehörigen utger sig för att vara auktoriserad låssmed eller som bryter mot 5 eller 8 §§ eller mot villkor som meddelats med stöd av denna lag dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

12 §

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos regeringen genom besvär.

Ytterligare föreskrifter

13 §

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter för verkställighet av lagen.

Denna lag träder i kraft den

Förslag till förordning om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)

Regeringen föreskriver att 46 och 48 §§ byggnadsstadgan (1959: 612) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

46 §

Byggnad för stadigvarande bruk, vari inrymmes bostads- eller arbetsrum, skall anordnas och inredas så, att den bereder möjlighet till trevnad och god hygien. Den skall innehålla nödiga förvaringsutrymmen *samt* vara försedd med behövlig sanitär utrustning.

Föreslagen lydelse

Byggnad för stadigvarande bruk, vari inrymmes bostads- eller arbetsrum, skall anordnas och inredas så, att den bereder möjlighet till trevnad och god hygien. Den skall innehålla nödiga förvaringsutrymmen *och* vara försedd med behövlig sanitär utrustning *samt fylla de särskilda krav som skäligen böra uppställas på skydd mot inbrott.*

Särskilt skall beaktas följande

— — —

48 §

Byggnad för särskilt ändamål, såsom industribyggnad, byggnad för undervisning, vårdanstalt, hotell, pensionat, samlingslokal samt lokal för hantverk eller handel, skall utöver vad förut är stadgat fylla de särskilda krav, som med hänsyn till verksamhetens art skäligen böra uppställas på hygien, skydd mot ohälsa, olycksfall och brandfara samt på trevnad och bekvämlighet för dem, som skola vistas i byggnaden.

där så erfordras finnas hiss.

Byggnad för särskilt ändamål, såsom industribyggnad, byggnad för undervisning, vårdanstalt, hotell, pensionat, samlingslokal samt lokal för hantverk eller handel, skall utöver vad förut är stadgat fylla de särskilda krav, som med hänsyn till verksamhetens art skäligen böra uppställas på hygien, skydd mot ohälsa, olycksfall, *inbrott* och brandfara samt på trevnad och bekvämlighet för dem, som skola vistas i byggnaden.

Särskilt skall iakttas — — —

utrymmen avses till personalrum.

Denna förordning träder i kraft den

Seite 10

Vertrag vom 1. März 1911

Konvention über die
Schiffahrt auf dem Rhein

Artikel 1

1. §

1. §
Die Schiffe der Vertragsstaaten,
welche auf dem Rhein verkehren,
sollen unter der Flagge ihrer Heimat
verkehren. Die Schiffe der Vertragsstaaten,
welche auf dem Rhein verkehren,
sollen unter der Flagge ihrer Heimat
verkehren. Die Schiffe der Vertragsstaaten,
welche auf dem Rhein verkehren,
sollen unter der Flagge ihrer Heimat
verkehren.

Artikel 2

2. §

2. §
Die Schiffe der Vertragsstaaten,
welche auf dem Rhein verkehren,
sollen unter der Flagge ihrer Heimat
verkehren. Die Schiffe der Vertragsstaaten,
welche auf dem Rhein verkehren,
sollen unter der Flagge ihrer Heimat
verkehren. Die Schiffe der Vertragsstaaten,
welche auf dem Rhein verkehren,
sollen unter der Flagge ihrer Heimat
verkehren.

Artikel 3

3. §

1 Utredningsuppdraget

1.1 Låsutredningens direktiv

Med stöd av Kungl. Maj: ts bemyndiganden den 20 oktober 1972 och den 23 mars 1973 tillkallade chefen för handelsdepartementet sakkunniga för att utreda frågan om utökat konsumentskydd beträffande lås och låsinstallation m. m. I direktiven till utredningen anförde handelsministern bl. a. följande.

I motioner till 1972 års riksdag (mot. 1972: 574 och 1347) hemställdes, att frågan om auktorisation av låsmeder skulle utredas. Motionärerna hänvisade till det ökande antalet inbrottsstölder och till risken för att låsmedsverksamhet, för vilken tillstånd inte krävs, utnyttjas i brottsligt syfte. Rikspolisstyrelsen tillstyrkte i remissyttrande till näringsutskottet motionärernas förslag. Utskottet delade uppfattningen att frågan om sådan auktorisation borde utredas men anförde att de näringspolitiska argumenten mot ett auktorisationssystem borde prövas noga. Riksdagen har med godkännande av näringsutskottets betänkande begärt att frågan om offentlig auktorisation av låsmeder skall utredas (NU 1972: 41, rskr. 1972: 230).

Det är en angelägen uppgift för samhället att skydda medborgarna mot inbrott. Brister i detta skydd kan föra med sig avsevärda ekonomiska förluster och andra olägenheter för enskilda medborgare. Även från social synpunkt är det angeläget att stärka skyddet mot inbrott. Sålunda kan bristfälliga lås- och skyddsanordningar locka till brott. Inbrott underlättas i flera fall av att ytterdörrar är försedda med enkla lås som lätt kan forceras. Ytterdörrar kan också ha sådan konstruktion att säkra lås inte kan installeras på ett tillfredsställande sätt. Ett problem är vidare att dubblettnycklar i många fall tillverkas utan någon egentlig kontroll. Detta gäller även s. k. huvudnycklar.

Lås i bostäder och andra lokaler kan för närvarande utan särskilda restriktioner installeras av låsmeder och andra montörer samt av enskilda konsumenter. Erforderliga specialverktyg säljs fritt. Lås installeras också direkt vid tillverkning av dörrar. Kompetensen hos dem som installerar och reparerar lås och låsanordningar eller tillverkar nycklar kontrolleras inte av något offentligt organ.

Byggnadsstadgan (1959: 612) innehåller ingen uttrycklig föreskrift om att byggnader skall uppfylla särskilda krav till skydd mot inbrott. Statens planverk, som utfärdar föreskrifter, råd och anvisningar till byggnadsstadgan, har i dessa inte ställt krav beträffande lås och låsinstallationer.

Rikspolisstyrelsen har under år 1972 drivit en kampanj angående dyrksäkra lås och övriga säkerhetsdetaljer till skydd mot inbrott. Vissa försäkringsbolag ställer säkra låsanordningar som villkor för att bevilja hemförsäkringar.

Av vad jag här anfört framgår att frågan om utökad konsumentskydd beträffande lås och låsinstallation innefattar olika problem. Jag förordar att en särskild sakkunnig tillkallas för att utreda dessa frågor.

Den sakkunnige bör pröva huruvida byggnadstekniska föreskrifter angående inbrottsförebyggande åtgärder bör utfärdas. Vid denna prövning bör de ekonomiska konsekvenserna härav beaktas och denna metod att komma till rätta med problemen även i övrigt vägas mot andra metoder.

Vidare bör den sakkunnige överväga nödvändiga åtgärder för att främja utveckling, tillverkning och försäljning av säkra lås och andra skyddsanordningar i anslutning härtill. Det finns anledning att därvid pröva behovet av att i någon form kontrollera tillverkning av och handel med nycklar och specialverktyg.

Behovet av kontroll hänger samman med frågan om hur allmänheten skall garanteras säkra installationer och reparationer av lås jämte rådgivning i lås- och hithörande säkerhetsfrågor. Den sakkunnige bör överväga, om det för att stärka konsumentskyddet är angeläget med någon form av auktorisation eller annan prövning av de yrkesutövare som arbetar inom detta område. Jag vill erinra om att statsmakterna hittills sökt undvika inskränkningar i näringsfriheten. Önskemålet om näringsfrihet måste noga vägas mot behovet av att öka konsumentskyddet på området. Särskilt bör uppmärksammas i vad mån ett auktorisationsförfarande eller annan prövning kan medföra konkurrensbegränsning med ogynnsamma verkningar för konsumenterna. Finner den sakkunnige skäl tala för ett auktorisationsförfarande eller annan prövning bör han lämna förslag om hur det närmare skall utformas.

Den sakkunnige bör också kunna pröva behovet av ytterligare konsumentpolitiska och andra åtgärder beträffande lås och låsskydd.

Jag erinrar om att en utredning angående lagstiftning om konsumentskydd vid privat serviceverksamhet nyligen tillsatts. Den sakkunnige bör samråda med denna och andra utredningar som berör uppdraget. I fråga om behovet av byggnadstekniska bestämmelser bör den sakkunnige samråda med statens planverk.

1.2 Bakgrund till utredningsuppdraget

Vi vill till en början erinra om att frågan om auktorisation av låssmeder har behandlats vid flera tillfällen av Kungl. Maj: t och riksdag. Sålunda lämnades en hemställan av *Sveriges låssmedsmästares riksförbund* (SLR) om utredning angående former för auktorisation av låssmeder genom beslut år 1959 av Kungl. Maj: t utan åtgärd.

Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) hemställde i december 1966 med hänvisning till lagen om polisregister m. m.¹ om Konungens tillstånd för yrkesutövare inom låssmedsyirket att, vid ansökan om auktorisation för företag inom branschen, erhålla utdrag av det centrala polisregistret att utnyttjas i samband med behandlingen av ifrågavarande auktorisationsärende inom en särskild auktorisationsnämnd, benämnd "auktorisationsnämnden för låssmeder". I andra hand hemställde organisationen med hänvisning till lagen om allmänt kriminalregister² om tillstånd för yrkesutövare inom branschen att för ovan angivet ändamål erhålla utdrag av det allmänna kriminalregistret. För den händelse dessa framställningar icke kunde bifallas hemställde

Lagen (1965: 94) om polisregister m. m. (PRL).

Lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister.

organisationen om en skyndsamt utredning angående möjligheterna att anordna auktorisation av låssmeder genom länsstyrelsens och överståthållarämbetets försorg, i enlighet med vad som då gällde för enskilda bevakningsföretag.³ Vid framställningen hade bilagts stadgar för auktorisationsnämnden för låssmeder, som utarbetats av organisationen i samarbete med SLR.

I ärendet inhämtade Kungl. Maj: t utlåtanden från kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen.

Kriminalvårdsstyrelsen anförde följande.

Det synes väl befogat att omgärda rekryteringen av ansvariga utövare av låssmedsyrket med vissa garantier för att den insikt i olika skyddsförhållanden som yrkesutövningen ger inte skall bli otillbörligt utnyttjad. De kontrollkrav beträffande nämnda yrkesutövare som berörs i framställningen måste därför anses beaktansvärda.

Med hänsyn till det samhälleliga skyddsintresse som således får anses föreligga bör enligt kriminalvårdsstyrelsen accepteras att krav på tillförlitligt intyg om vederbörandens förhållanden uppställs och att den enskilde för att tillgodose nämnda krav bereds möjlighet att genom utdrag av centrala polisregistret eller allmänna kriminalregistret styrka sin tidigare vandel. Genom sådana utdrag erhålls också god garanti för enhetlighet och tillförlitlighet. Även om kriminalregistret framför allt måste tjäna rättsskipningens intresse och dess användningsområde jämväl med hänsyn till arbetsbördan så vitt möjligt bör begränsas, finner sig styrelsen därför för sin del böra tillstyrka att enskild medges rätt att erhålla utdrag av kriminalregistret beträffande honom, för det ändamål som avses i den av hantverks- och industriorganisationen gjorda framställningen och med skyldighet för honom att styrka att utdraget är avsett för sådant ändamål. Prövningen härvidlag bör i de särskilda fallen ankomma på den myndighet som har att utfärda utdragen.

Rikspolisstyrelsen anförde följande.

De skäl som anförts i propositionen (1965: 18) till lagen och kungörelsen den 9 april 1965 om polisregister m. m. mot utfärdande av utdrag av polisregister i samband med anställningsprövning har sådan styrka att avsteg från författningen ej synes böra ske annat än i utomordentliga fall.

Med anledning av det anförda får rikspolisstyrelsen avstyrka bifall till framställningen i vad denna avser medgivande att erhålla utdrag av polisregister.

Rikspolisstyrelsen har intet erinra mot att utredning verkställs om möjligheterna att meddela företag inom låssmedsyrket auktorisation i likhet med enskilda bevakningsföretag (SFS 640: 51 och 7: 61).

I beslut den 1 juni 1967 fann Kungl. Maj: t ej skäl bifalla framställningen i vad den avsåg rätt att erhålla utdrag av polisregister eller kriminalregistret. Framställningen föranledde i övrigt inte någon Kungl. Maj: ts åtgärd. (För en närmare redogörelse av bestämmelserna om utdrag av det allmänna kriminalregistret och polisregistren hänvisar vi till *bilaga I.*)

I skrivelse år 1966 till rikspolischefen anförde *SLR* bl. a. följande.

Sveriges låssmedmästares riksförbund ser mycket allvarligt på den utveckling som pågår beträffande allmänhetens, företagsinstitutioners

³ Kungörelsen (1951: 640, ändrad 1961: 7) om auktorisation av enskilda bevakningsföretag.

och fastigheters låssäkerhetsfrågor. Det torde vara allmänt bekant att nycklar med s. k. "spärrade profiler" numera kan erhållas även av tillverkare i varuhus och andra. Risken för otillbörlig nyckeltillverkning till serielås är påtaglig eftersom ingen kontroll över tillverkningen numera förekommer.

En översyn av låssäkerhetsfrågor i allmänhet och tillverkning av nycklar med spärrade profiler i synnerhet bör gagna allmänheten. Största möjliga skydd då det gäller nycklar, lås och låsreparationer är en rättighet som allmänheten bör åtnjuta.

Vid 1967 års riksdag väcktes motioner⁴ vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj: t måtte anhålla om förslag i syfte att öka möjligheterna till prövning och auktorisation av utövare av låssmedsyrket. Yttrande över motionerna, vilka behandlades av första lagutskottet⁵, avgavs av kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, överståthållarämbetet, SHIO och Stockholms handelskammare. Samtliga remissorgan uttalade sig för att anordna någon form av auktorisation för yrkesutövare inom låssmedsbranschen. Däremot var meningarna delade om, såsom motionärerna förordat, något organ för yrkesutövare inom låssmedsbranschen skulle kunna erhålla rätt till utdrag av kriminalregistret och polisregister. Remissyttrandena avgavs alla i tiden före Kungl. Maj: ts nyssnämnda beslut den 1 juni 1967.

Kriminalvårdsstyrelsen anförde i sitt yttrande att bifall till SHIO: s ovan omnämnda framställning till Kungl. Maj: t borde medföra goda möjligheter för auktorisationsnämnden för låssmeder att vid auktorisation för låssmedsyrket ge tillfredsställande garantier för – utom tekniskt kunnande – även pålitlighet.

Styrelsen yttrade vidare följande.

Därest tillräckliga skäl ej skulle anses föreligga att medge tillstånd för enskild att erhålla utdrag av polisregistret eller kriminalregistret för här avsett ändamål anser styrelsen det lämpligt att någon form av offentlig auktorisation av låssmeder genom länsstyrelse eller – i Stockholm – överståthållarämbetet anordnas på motsvarande sätt som nu gäller för enskilda bevakningsföretag.

Rikspolisstyrelsen anförde följande.

Någon brottslighet av mera betydande omfattning, som kunnat sättas i samband med opålitliga låssmeder, har inte förekommit. Med hänsyn till brottslighetens utveckling mot allt större förlagenhet kan dock förväntas att kriminaliteten kommer att beröra även detta område.

Det är uppenbarligen av stor vikt att personer, som arbetar i låssmedsyrket, är pålitliga och yrkesskickliga. Därest någon form av kontroll ska införas synes den lämpligaste formen vara auktorisation av polismyndighet. Den ifrågasatta auktorisationen utgör självfallet inte någon garanti för att brottslig verksamhet förhindras inom det område, varom nu här är fråga men den bör dock ge möjlighet att i viss mån förebygga sådan brottslighet.

Styrelsen ansåg sig emellertid icke, av skäl som anförts i ovan återgivna yttrande till Kungl. Maj: t, kunna förorda att yrkesutövare inom låssmedsbranschen fick rätt att erhålla utdrag av polisregister eller kriminalregister. Styrelsen tillstyrkte att grunderna för offentlig reglering av verksamheten inom låssmedsbranschen närmare utreddes.

⁴ Fk 1967: 117,
Ak 1967: 152.

⁵ 1LU 1967: 51.

Överståthållarämbetet yttrade följande.

Frågan om offentlig medverkan vid nyrekrytering av låssmeder har tidigare uppmärksammats av överståthållarämbetet. I skrivelse till Kungl. Maj: t den 17 juli 1958 framhöll ämbetet bland annat, att allmänheten kunde ställa befogade anspråk på att för så ömtåliga uppdrag som insättning och reparation av lås ha tillgång till personer, vilkas pålitlighet av myndighet prövats. Ämbetet förklarade vidare att den kontrollmetoden syntes böra tillämpas att polismyndigheten utfärdade s. k. strafflöshetsintyg (vandelsbevis). Eftersom frågan om de polisiära registren för det dåvarande var föremål för utredning sade sig överståthållarämbetet vilja fästa Kungl. Maj: ts uppmärksamhet på angelägenheten att eventuellt kommande föreskrifter om registren så utformades att det nämnda kontrollförfarandet inte förhindrades.

— — —

I utlåtande den 6 november 1959 till statsrådet och chefen för handelsdepartementet över en av Sveriges låssmeders riksförbund gjord framställning om utredning angående former för auktorisation av låssmeder anförde överståthållarämbetet bland annat följande.

I princip anser överståthållarämbetet, att starka skäl måste kunna åberopas för att det allmänna skall engagera sig för auktorisationsförfaranden, vilkas innebörd lätt uppfattas så, att offentlig myndighet ikläder sig viss garanti för yrkesutövarnas pålitlighet. En prövning i detta hänseende måste nämligen, åtminstone i Stockholm, huvudsakligen grundas på vad i olika register finnes antecknat om vederbörande, och någon ingående personkännedom är följaktligen i regel icke möjlig att ernå. Den fortlöpande kontroll, som rätteligen borde vara en förutsättning för bibehållandet av meddelad auktorisation, är vidare svår att praktiskt genomföra. Principiellt synes det för övrigt böra i första hand ankomma på vederbörande branschorganisation att söka komma till rätta med hithörande problem.

— — —

Överståthållarämbetet anser allttjämt att ett offentligt auktorisationsförfarande, liknande det som gäller för bevakningsföretag, bör tillgripas först om annan väg att komma till rätta med ifrågavarande kontrollproblem inte visar sig framkomlig.

Ämbetet tillstyrkte utredning av frågan hur det allmänna skulle medverka vid personkontroll av låssmeder och deras anställda. Sådan utredning torde enligt ämbetet lämpligen böra uppdras åt rikspolisstyrelsen i samråd med vederbörande branschorganisationer.

Polismästaren i Stockholm anförde att det var ett viktigt allmänt intresse, att allmänheten vid behov av låsarbeten hade tillgång till yrkesutövare, vars pålitlighet prövats av myndighet. Prövning av låssmeders pålitlighet kunde vidare antas ha en allmänt brottsförebyggande effekt. Av sekretesskäl borde dispens från polisregisterlagens begränsning av möjligheterna för enskilda att erhålla utdrag av polisens register undvikas. Polismästaren anförde.

För att åvägabringa den önskvärda kontrollen synes därför endast återstå att tillgripa ett auktorisationsförfarande i likhet med vad som nu gäller för enskilda bevakningsföretag. I själva verket kan det knappast

anses råda någon större principiell skillnad mellan de uppgifter och det ansvar, som åvilar låssmederna å ena sidan och bevakningsföretag å den andra. I detta sammanhang bör framhållas att till bevakningsföretag i praxis även hänförs företag, vars huvudsakliga verksamhet utgjorts av montering, underhåll av alarmapparater samt bevakning med hjälp av dylika skyddsanordningar.

SHIO framhöll att låssmedens arbete med exempelvis installation av lås och låsanordningar, reparation av lås, nyckeltillverkning etc. byggde på visst förtroende mellan låssmeden och konsumenten/köparen. Den senare hade rätt att ställa berättigade krav på att vederbörande yrkesutövare dels besatt erforderliga kunskaper, dels inte i brottsligt syfte missbrukade kunskaperna genom att bereda sig tillträde till de lokaler som han genom sin yrkesutövning haft i uppdrag att skydda genom lås.

Stockholms handelskammare, som var positivt inställd till auktorisation, framhöll att auktorisation likväl inte borde utgöra förutsättning för rätt att utöva låssmedyrket utan endast tjäna som anvisning på sådana personer, vars pålitlighet och yrkesskicklighet blivit prövad av det auktoriserande organet. Som alternativ till auktorisation utfärdad av en nämnd ansåg handelskammaren att ett auktorisationsförfarande genom länsstyrelserna var lämpligt.

Första lagutskottet biföll inte motionärernas förslag. Utskottet anförde.

I förevarande motioner anhålles om förslag i syfte att öka möjligheterna till prövning och auktorisation av utövare av låssmedyrket. Motionärerna framhåller såsom otillfredsställande att garantier saknas för att dessa yrkesutövare har erforderliga tekniska kunskaper och att de icke genom brottslig verksamhet missbrukar uppdragsgivares förtroende, t. ex. genom att olovligen använda nyckelkopior och huvudnycklar.

Utskottet har för sin del icke blivit övertygat om att anledning finnes att ifrågasätta låssmedernas pålitlighet. Av rikspolisstyrelsens yttrande över motionerna framgår också att någon mera betydande brottslighet, som kunnat sättas i samband med opålitliga låssmeder, hittills icke förekommit. Att under sådana förhållanden tillgripa kontroll eller auktorisation av låssmedyrket, dvs. åtgärder som kan få följder som liknar tillståndsprovning och alltså inverka menligt på den fria konkurrensen inom yrket, anser inte utskottet vara tillräckligt motiverat. Sådana synpunkter har också i annat sammanhang av kommerskollegium, näringsfrihetsrådet och näringsfrihetsombudsmannen anförts som skäl mot auktorisation av yrket. Utskottet anser sig sålunda icke böra tillstyrka bifall till förevarande motioner. Frågan bör emellertid följas med uppmärksamhet och därest brottsutvecklingen skulle påkalla det torde någon form av ingripande från det allmänna få övervägas.

I en reservation av åtta ledamöter med hemställan om utredning rörande det allmännas medverkan vid kontroll av låssmeder och deras anställda uttalades följande.

Av remissyttrandena över motionerna och den i övrigt förebragta utredningen i ärendet framgår enligt utskottet att goda skäl kan anföras för motionärernas uppfattning att allmänheten vid behov av låsarbeten bör ha tillgång till yrkesutövare, vars pålitlighet ej behöver ifrågasättas, och att personkontroll rörande låssmederna och deras anställda kan ge

viss möjlighet att förebygga brottslighet. Innan slutlig ställning togs till det av motionärerna väckta spörsmålet bör emellertid förhållandena inom låssmedsyrket underkastas en förutsättningslös utredning för att utröna om det är påkallat att det allmänna medverkar till att kontroll kan anordnas i någon form.

Riksdagen följde utskottet.

Vid 1968 års riksdag väcktes två motioner⁶ vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om offentlig auktorisation av verksamheten inom låssmedsbranschen. Motionerna hänvisades till tredje lagutskottet.

I motionerna framhölls att en vidsträckt näringsfrihet sedan lång tid gällde för svenska medborgare, innebärande att flertalet yrken och sysselsättningar inom bl. a. handel, hantverk och industri kunde utövas utan hinder av legala restriktioner. Undantag från denna väsentliga grundprincip hade stadgats i vissa sammanhang, där samhällets och medborgarnas intressen bedömts kräva särskilda garantier i fråga om näringsidkares utbildning, kvalitet på tillhandahållna varor och tjänster, offentlig kontroll och insyn i verksamheten m. m. Sådana garantier hade åstadkommit bl. a. genom speciallagstiftning med reglering av viss yrkesutövning och genom krav på auktorisation för vissa grupper av näringsidkare.

För låssmedsyrket gällde, framhöll motionärerna, inga restriktioner av detta slag. Den som så önskade kunde när som helst etablera ett företag i branschen. Enligt motionärernas uppfattning måste detta förhållande betecknas som starkt otillfredsställande. I låssmedernas arbetsuppgifter ingick bl. a. installation av lås och låsanordningar i lägenheter och fastigheter, reparation av lås och låsstycken, nyckeltillverkning, rådgivning till allmänheten i lås- och skyddsfrågor etc. Bristen på offentlig kontroll av företag och företagare inom låssmedsyrket kunde enligt motionärerna medföra en otillfredsställande begränsning av medborgarnas skydd för personlig säkerhet och privat egendom. Under senare år hade vid några tillfällen förekommit att personer i låssmedsföretag missbrukat allmänhetens förtroende genom att utnyttja nyckelkopior och huvudnycklar för inbrott och annan brottslig verksamhet. Motionärerna ansåg att en effektiv kontroll av i branschen sysselsatt personal, inriktad främst på vederbörandes tidigare laglydnad och levnadsförhållanden, kunde förebygga sådana företeelser i väsentlig utsträckning. Också krav på hög yrkesteknisk standard kunde medföra en utveckling i denna riktning. Starka skäl syntes därför enligt motionärerna tala för att medborgarnas intressen i förevarande sammanhang tillgodosågs genom någon form av kontroll av företag och företagare inom låssmedsyrket.

Enligt motionärerna hade användningen av vandelintyg starkt beskrivits i samband med lagstiftning om polisregister m. m. Motionärerna hade ingen erinran mot principen att återanpassningen i samhället av personer med tidigare brottslig verksamhet inte borde motverkas genom omotiverade krav på strafflöshet för erhållande av olika anställningar i offentlig eller privat verksamhet men ansåg att vissa sysselsättningar hade sådan karaktär att personer med brottslig "belastning" först efter en viss tids

⁶ Fk 1968:269, Ak 1968:337.

ådagalagd redbarhet borde anförtros dylika arbetsuppgifter. Till denna kategori borde enligt motionärerna utan tvekan hänföras yrken där vederbörande yrkesutövare direkt eller indirekt ansvarade för betydnande förmögenhetsvärden.

Motionärerna nämnde också att möjligheterna att omedelbart uppdraga och avslöja ett eventuellt brottsligt förfarande var särskilt små i fråga om låssmedernas verksamhet. Nyckelkopior och huvudnycklar kunde med största lätthet undan gömmas och nytillverkas av den enskilde låssmeden för att senare utnyttjas i brottslig verksamhet, kanske först sedan flera år förflutit. Sambandet mellan ett eventuellt brott och byte eller reparation av lås några år tidigare lät sig då svårligen fastslås.

Tredje lagutskottet, som inte biföll motionärernas förslag, anförde följande.⁷

Enligt näringsfrihetsförordningen råder här i landet principiell näringsfrihet. Från denna princip har statsmakterna gjort undantag endast då särskilda skäl ansetts motivera detta. Den statliga regleringen har i många fall betingats av säkerhetssynpunkter, t. ex. i fråga om handeln med vapen och sprängämnen. I andra fall har anledningen varit sociala, sanitära eller polisiära skäl. Regleringen har i huvudsak skett genom att krav på tillstånd av myndighet erfordrats för tillträde till vissa yrken. Dessutom förekommer inom olika områden, t. ex. beträffande bevakningsföretag, bestämmelser som föreskriver offentlig auktorisation. I förevarande motioner hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj: t skall anhålla om utredning av frågan om offentlig auktorisation av verksamheten inom låssmedsbranschen. Till stöd för yrkandet anföres främst att garantier saknas för att låssmederna icke missbrukar uppdragsgivares förtroende, t. ex. genom att utnyttja nyckelkopior och huvudnycklar för brottslig verksamhet. Härjämte åberopas behovet av att få låssmedernas yrkesskicklighet prövad.

I och för sig är det givetvis angeläget att låssmeder som anlitas av allmänheten besitter nödig yrkesskicklighet och att deras pålitlighet icke behöver ifrågasättas. Berättigade anspråk på yrkeskunnighet och hederlig vandel synes emellertid med i stort sett samma fog kunna ställas också på en rad andra yrkesutövare, i vilkas arbetsuppgifter ingår t. ex. att utföra reparationer och besiktningar i bostäder eller på arbetsplatser, utan att för den skull någon form av auktorisation ifrågasatts. Vid övervägande av förevarande spörsmål måste också beaktas att en offentlig auktorisation med det anvisande av vissa företagare, som ligger i ett sådant system, kan få verkningar liknande dem som följer av en tillståndsprövning och alltså menligt inverka på den fria konkurrensen inom yrket.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår att den av motionärerna väckta frågan behandlats så sent som vid 1967 års höstriksdag. Motioner som syftade till att öka möjligheterna till prövning och auktorisation av utövare inom låssmedsycket avslogs därvid av riksdagen. I sitt av riksdagen godkända utlåtande över motionerna anförde första lagutskottet att utredningen i ärendet visade att någon mera betydande brottslighet som kunde sättas i samband med opålitliga låssmeder icke förekommit, varför utskottet icke blivit övertygat om att anledning förelåg att ifrågasätta låssmedernas pålitlighet. Att under sådana förhållanden tillgripa kontroll eller auktorisation av yrket ansåg utskottet inte vara tillräckligt motiverat. Några omständigheter som nu bör föranleda ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida har icke inträffat under den korta tid som förflutit sedan frågan senast prövades. Utskottet kan därför icke tillstyrka bifall till motionerna. Som uttalades vid fjolårets utskotts-

⁷ 3LU 1968: 12.

behandling bör emellertid den av motionärerna aktualiserade frågan följas med uppmärksamhet och, därest brottsutvecklingen skulle påkalla det, torde någon form av ingripande från det allmänna få övervägas.

Riksdagen följde utskottet.

I anslutning till en uppvaktning hos inrikesministern i april 1972 av företrädare för SLR och Lås- och beslagsgruppen inom Sveriges mekanförbund överlämnades en av organisationerna upprättad PM vari dessa hemställde om en utredning för att undersöka möjligheterna att införa någon form av offentlig kontroll av verksamheten inom låssmedsbranschen. I promemorian påtalades bristen på kontroll av yrkesskicklighet och vandel hos de personer som utförde bl. a. installation av lås och låsanordningar i lägenheter och fastigheter, reparation av lås, nyckeltillverkning, rådgivning i lås- och skyddsfrågor. Vidare erinrade organisationerna om konsekvenserna av den okontrollerade tillverkning av nycklar, som ägde rum. Nyckelprofiler, som av svenska låsfabriker förklarats för spärrade, kunde utan några som helst restriktioner importeras från utlandet. Spärrade profiler användes främst för lås i försvarsanläggningar, lokaler för myndigheter, industrifastigheter och motsvarande. De starkt ökande inbrotten belyste enligt organisationerna på ett drastiskt sätt behovet av en förbättrad låssäkerhet och av ansvarskännande och yrkeskunniga låssmeder. Bristen på offentlig kontroll av företag och företagare inom låssmedsyrket medförde en allvarlig begränsning av allmänhetens möjligheter till skydd för personlig säkerhet och privat egendom.

Promemorian överlämnades till handelsdepartementet i samband med att riksdagen, såsom framgår av direktiven, hos Kungl. Maj: t år 1972 begärde utredning av frågan om auktorisation av låssmeder.

Bakgrunden till riksdagens framställning är följande.

I motioner till 1972 års riksdag⁸ hemställdes att frågan om auktorisation av låssmeder skulle utredas.

I motionen 1972:574 påpekades inledningsvis att statsmakterna endast då särskilda skäl förelegat — t. ex. säkerhetsskäl, sociala skäl eller polisiära skäl — vidtagit åtgärder för att begränsa den näringsfrihet som i princip råder i vårt land. Tillstånd borde, menade motionären, krävas för verksamhet inom låssmedsbranschen, där för närvarande vem som helst kunde etablera sig som företagare. Bristen på offentlig kontroll av företag inom denna bransch kunde medföra en otillfredsställande begränsning av medborgarnas skydd för personlig säkerhet och personlig egendom. Det förekom att personer fick möjlighet att bedriva brottslig verksamhet till följd av lättheten att komma över nycklar. Motionären underströk att de som bedrev låssmedsverksamhet till övervägande del fyllde allmänhetens krav på yrkesskicklighet, redbarhet och pålitlighet. Vad som skulle motivera ett samhällsingripande var inte antalet brott utan den betydelse som samhället tillmätte låssmedsverksamheten.

Liknande synpunkter anfördes i motionen 1972:1347. Om krav på auktorisation uppställdes var det, enligt motionärerna, väsentligt att det auktoriserande organet åtnjöt ett betydande allmänt förtroende och att den undersökning som föregick auktorisationen i varje särskilt fall var så

⁸ Mot. 1972:574 och 1347.

omfattande att en effektiv kontroll upprätthölls. Gällande bestämmelser om auktorisation av enskilda bevakningsföretag anfördes som förebild för ett auktorisationssystem inom låssmedsbranschen.

Rikspolisstyrelsen (RPS) yttrade sig över motionerna och anförde att antalet inbrottsstölder i bostadslägenheter och villor från år 1967 till år 1971 hade ökat med över 70 % och att det år 1971 uppgick till närmare 15 000. Tillträde till bostäderna hade i många fall underlättats genom att ytterdörrarna varit försedda med bristfälliga lås. Med anledning av den mycket kraftiga ökningen av antalet inbrottsstölder hade RPS haft överläggningar med bl. a. försäkringsbolag, organisationer för villa- och husägare samt hyresgästföreningar angående inbrottskyddet med tonvikt på låsanordningarna. Brottsutvecklingen hade även väckt stor oro hos allmänheten och detta hade medfört bl. a. att polisen fått allt fler förfrågningar av personer som efterlyste uppgifter om låssmeder vilkas yrkesskicklighet och pålitlighet man inte behövde betvivla. RPS sade sig vara medveten om att det förelåg stora svårigheter att genomföra en lagstiftning på området. Brottsutvecklingen i vad gäller inbrottsstölder var emellertid skrämmande och det måste därför anses angeläget att alla utvägar som kunde bidra till en minskning av denna brottslighet prövades. Styrelsen tillstyrkte att en utredning tillsattes för att undersöka möjligheterna till auktorisation av verksamheten inom låssmedsbranschen.

Näringsutskottet⁹ framhöll följande.

Unde: hänvisning till det tilltagande antalet inbrottsstölder och till risken för att låssmedsverksamhet, för vilken tillstånd inte krävs, utnyttjas i brottsligt syfte föreslås i motionerna att frågan om offentlig auktorisation av låssmeder skall utredas. Rikspolisstyrelsen har i remissyttrande till utskottet tillstyrkt motionärernas förslag. Utskottet delar uppfattningen att frågan om sådan auktorisation bör utredas. De näringspolitiska argument mot ett auktorisationssystem som anförts när motsvarande förslag behandlats tidigare bör härvid givetvis prövas noga. Att önskemålet om utredning inte får uppfattas som ett uttryck för generell misstro mot låssmedsyrkets utövare framstår som självklart.

Riksdagen godkände näringsutskottets betänkande.¹⁰

Riksdagens begäran om utredning måste, som framhålls av näringsutskottet och rikspolisstyrelsen, ses mot bakgrund av att inbrottsstölderna i landet, särskilt inbrott i bostäder och fritidshus, kraftigt ökat under år 1971. Under år 1972 skedde däremot endast en begränsad stegring av inbrotten i bostäder men en nedgång av inbrotten i fritidshus. Totalt sett minskade detta år inbrotten. I detta sammanhang bör nämnas den information som rikspolisstyrelsen, försäkringsbolag, låssmeder m. fl. sedan maj 1972 bedrivit om egendomsskydd. Informationen om säkrare lås, s. k. A 7-lås (sjutillhållarlås), ökade efterfrågan från konsumenterna beträffande installation av denna låstyp. Det på grund härav ökade behovet av låssmeder/låsinstallationer förde med sig en kraftig tillströmning av yrkesutövare, varav flera bedömdes sakna erforderlig lås- och installationserfarenhet. Enligt sakkunniga bedömare ökade härmed risken för att nyetablerade installatörer bedrev brottslig verksamhet i anslutning

⁹ NU 1972: 41.

¹⁰ Rskr 1972: 230.

till sin yrkesutövning. Vi återkommer senare i betänkandet till denna fråga.

1.3 Avgränsning av utredningsuppdraget

Med konsument avser vi den som för enskilt bruk förvärvar vara för slutlig konsumtion. Det har varit en utgångspunkt för vårt arbete att i första hand åstadkomma ett bättre skydd för de enskilda konsumenterna när det gäller inbrott. Vi har därför vid våra överväganden koncentrerat oss på frågan vilka åtgärder som erfordras för att förbättra skyddet med avseende på ytterdörrar i *bostäder* (lägenheter och villor). Våra förslag får emellertid i vissa avseenden principiell räckvidd och gäller därmed övrigt egendomsskydd (t. ex. butiker).

I enlighet med direktiven har vi sålunda ägnat väsentlig uppmärksamhet åt de principiella konsumentskyddsaspekter och näringsrättsliga spörsmål som gör sig gällande i samband med auktorisation. Behovet att utreda auktorisationsproblemet har visserligen varit den grundläggande orsaken till att denna utredning tillsatts. Motiv har emellertid också funnits att från en vidare konsumentskyddsaspekt åstadkomma säkrare inbrottskydd. Vårt uppdrag har därför, så som framgår av direktiven, inte avgränsats till auktorisation utan också omfattat prövning av behovet att utfärda byggnadstekniska föreskrifter angående inbrottsförebyggande åtgärder.

Vi har i vårt arbete också beaktat en av Kungl. Maj:t överlämnad riksdagskrivelse¹¹ om utredning av frågan om auktorisation för tillverkning av bilnycklar. I en motion¹² år 1973 anfördes att på de nya registrerings skyltarna för bilar fanns uppgift om bilens chassinummer. Denna uppgift skulle enligt motionären komma att öka möjligheterna för obehöriga att komma över nyckel till vederbörande bil. Det borde vara angeläget att så långt som möjligt eliminera denna risk. Motionären erinrade om att en utredning om auktorisation av låsmeder tillsatts och föreslog att denna utredning också skulle få till uppgift att pröva frågan om rätten att tillverka bilnycklar.

Näringsutskottet uttalade i sitt betänkande¹³ bl. a. att såvitt utskottet kunde bedöma låg det väl i linje med de direktiv som utfärdats att vi tog upp denna fråga. Utskottet fann det för sin del önskvärt att ett något vidare perspektiv anlades vid frågans behandling. Det syntes nämligen angeläget att även förutsättningarna för en allmän förbättring av låssystemet för bilar utreddes, något som borde kunna ske i detta sammanhang.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottet.¹⁴

1.4 Genomförande av uppdraget

Vi har vid genomförandet av uppdraget inhämtat och beaktat synpunkter från statliga och halvstatliga organ och från konsument- och näringslivs-företrädare.

¹¹ Rskr 1973: 25

¹² 1973: 1452.

¹³ NU 1973: 5.

¹⁴ Rskr 1973: 25.

Vid studiebesök i Eskilstuna har utredningsfrågorna diskuterats med representanter för bl. a. låsfabriker och dörrtillverkare. I *bilaga 2* till betänkandet redovisas skriftliga och muntliga synpunkter som lämnats vid vissa hearings.

Statens pris- och kartellnämnd har för vår räkning genomfört en strukturundersökning av låsbranschen. Undersökningen, som redovisas i *kapitel 3* samt i *bilaga 3* till betänkandet, belyser rådande företagsstruktur inom låsbranschens olika led, pris- och konkurrensförhållanden m. m.

I syfte att få underlag för överväganden och förslag har vi hos rikspolisstyrelsen begärt att få ta del av uppgifter i rikspolisregistraturets s. k. modus operandi-register. Den av rikspolisstyrelsen utförda undersökningen, som redovisas i *kapitel 5* samt i *bilaga 4*, belyser olika sätt på vilka inbrott företagits, dvs. hur inbrottstjuvar tagit sig in i lokaler, under sista kvartalet 1972 och de tre första kvartalen 1973. I *bilaga 1* lämnas en redogörelse för bestämmelser om polisregister.

Vi har vidare genom utrikesdepartementets försorg erhållit uppgifter om förhållanden i följande länder: Danmark, Norge, Finland, Västtyskland, Frankrike, Belgien, Nederländerna, Storbritannien, Schweiz, Österrike, Italien, Japan samt USA, begränsat till delstaterna Californien och Washington. Uppgifterna redovisas i *bilaga 5* och avser förekomsten av och innehåll i författningar eller andra bestämmelser som avser auktorisation av låssmeder/låsinstallatörer, förbud mot fritt innehav av eller försäljning av dyrkverktyg eller nyckelfräsmaskiner samt reglering av handeln med nyckelämnen eller rätten att tillverka nycklar.

Vi har disponerat betänkandet så att *kapitel 2-4* ger en inledande redogörelse för lås- och låsinstallationsområdet samt pågående arbete för ökat inbrottsskydd. I *kapitel 5-9* redovisas våra överväganden och förslag.

2 Lås

Med lås menas enligt svensk standard "regleringsanordning försedd med en eller flera kolvar varav minst en kolv manövreras med nyckel eller annan anordning".

2.1 Låstyper

Det finns många olika låstyper. Man kan dela in lås efter *spärrfunktion* och efter låsens *montering* eller slutliga placering. Man skiljer i fråga om spärrfunktion mellan *tillhållarlås* och *cylinderlås*. Med avseende på montering delas lås in i *instickslås*, *utanpåliggande lås*, *infällda lås* och *hänglås*.¹

Såväl tillhållarlås som cylinderlås kan utföras för de fyra olika monteringsätten. Instickslås är den mest förekommande låstypen. Utanpåliggande lås används för närvarande i huvudsak på större förrådsdörrar och i gammal bostadsbebyggelse. Infällda lås används numera sällan.

Tillhållarlås och cylinderlås skiljer sig åt i fråga om bl. a. placeringen av låsets spärrande organ. Ett tillhållarlås har sina spärrar (tillhållare) placerade inuti låskistan medan däremot cylinderlåset har sin spärranordning (cylindern) utanför låskistan.

Låskistan är den del av låset som fälls in i dörren vid typ instickslås respektive infällslås eller som sätts fast utanpå dörrbladet på dörrens insida vid utanpåliggande lås.

Låsstolpen är den skena på ett instickslås som är synlig i dörrens framkant sedan låskistan monterats. Låset fästs vid monteringen i dörren med skruvar genom stolpen. Stolpen styr även delvis låsets kolvar och bör vara så utförd att den motstår det tryck som uppkommer vid brytning i dörrspringan. Materialet och dimensionerna på stolpen är därför av största betydelse för låsets motståndskraft mot angrepp.

Slutbleck är den låsdel som monteras i dörrens karm och i vilken låsets kolv eller kolvar skjuter in vid låsning. Det utgör en förstärkning av de hål i karmen, som upptas för låskolvarna. Enligt ny svensk standard² skall slutblecket dessutom vara försett med skyddande kåpa. Hållfasthetskravet för slutbleck är samma som för låsets stolpe.

Kolv kallas den förskjutbara låsdel, som kvarhåller dörr m. m. i

¹ Se nomenklaturen enl. SMS 2218 respektive 3079.

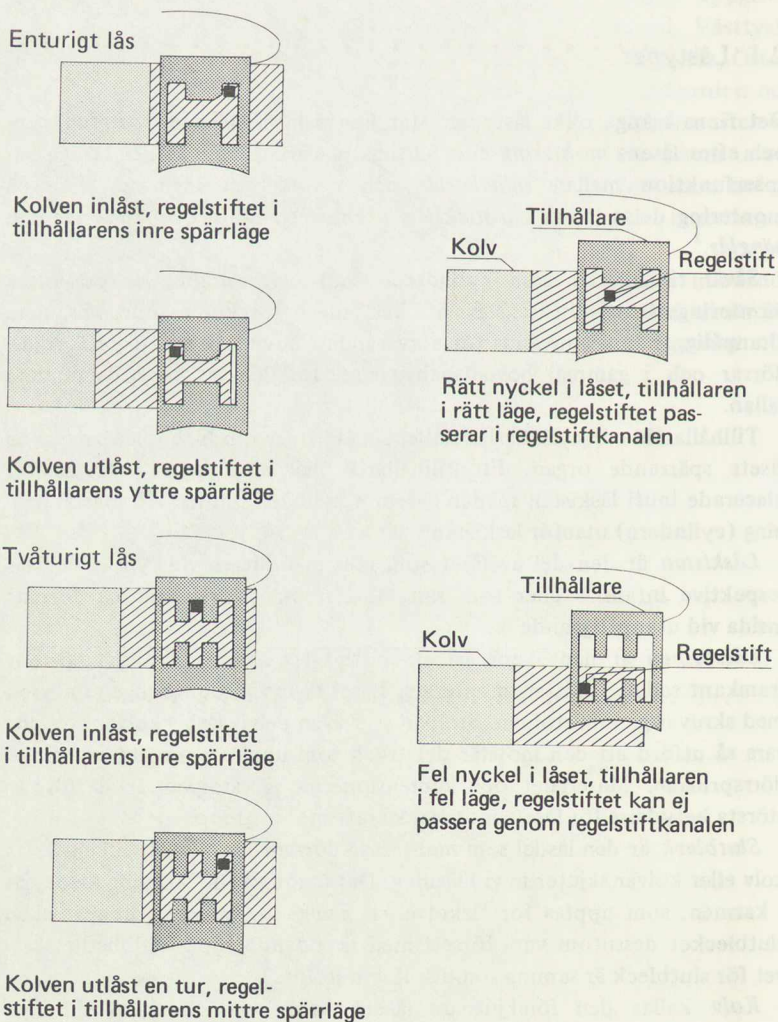
² SMS 3080.

tillslutet läge. Den kan manövreras med dörrtrycke, nyckel eller vred. Med hänsyn till kolvens utförande och funktion skiljer man mellan fallkolv och regelkolv.

Tillhållarlåsen har vanligtvis en regelkolv som manövreras med nyckel och låset benämns då *regellås*. En del tillhållarlås har förutom en regelkolv även en fallkolv som manövreras med dörrtrycke. Dessa lås kallas *fallregellås*. Cylinderlåsen kan också utföras som regel- eller fallregellås. Dessutom kan de förses med en eller två fallkolvar och benämnas då *fallås* respektive *dubbelfallås*.

Utöver tillhållarlås och cylinderlås finns bl. a. kombinationslås, elektriska låsanordningar, lås med s. k. fasta inriktningen, varmed menas ett fast hinder i låset avpassat efter till låset avsedd nyckel, och magnetlås. Här berörs endast konstruktionsprinciper för tillhållarlås och cylinderlås.

Principen för *tillhållarlås* framgår av *figur 2: 1*.

Figur 2: 1 Principen för tillhållarlås.

Tillhållarlåset har spärranordningar i form av tillhållare placerade inuti låskistan. Tillhållarna måste ställas in i visst läge för att regelkolven skall kunna förskjutas. Detta läge uppkommer när regelstiftet, som vanligtvis är fastnitat på kolvens förlängning inne i låset, kommer mitt för regelstiftkanalen i tillhållarna. Kolven förskjuts och tillhållarna ställs in då rätt nyckel förs in i låset och vrids om. När nyckeln tas ur låset förs tillhållarna åter i spärrläge av tillhållarfjädrarna.

Höga krav måste ställas på låsets utförande, precision och arbetssätt för att ett tillhållarlås skall fungera på rätt sätt och samtidigt få en effektiv spärrverkan.

Tillhållarlås finns i flera olika utföranden. Man skiljer å ena sidan mellan *symmetriska* och *osymmetriska* lås och å andra sidan mellan lås med *olika antal tillhållare*.

Symmetriska tillhållarlås, som är de vanligaste, öppnas och låses både utifrån och inifrån.

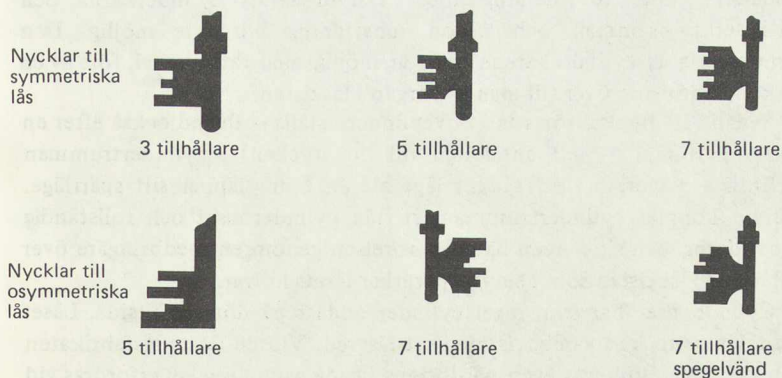
Osymmetriska lås manövreras i regel bara från en sida. Med en extra, spegelvänd nyckel går det att låsa även från den andra sidan (se *figur 2: 2*).

Tillhållarlås tillverkas med olika antal tillhållare. Det finns lås med tre, fyra, fem, sju eller flera tillhållare. Högre antal tillhållare ger större möjligheter att variera nyckeln. Vid osymmetriska lås erhålles betydligt fler nyckelvariationer än vid symmetriska.

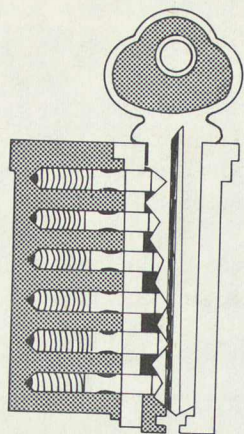
På dagens *cylinderlås* fästs cylinder och beslag med skruvar från dörrens insida. Genom denna fastsättningsmetod försvåras brytångrepp.

Låscylindern består av en eller flera i ett hölje (cylinderhuset) placerade cylindriska kroppar (cylinderkärna eller cylindertrumma), vilka är vridbara i förhållande till höljet. Vridning är möjlig endast då ett antal i cylindern placerade rörliga spärrar (stift eller skivor) befinner sig i ett visst läge. Flera typer av cylinderlås finns. De spärrande organen är utförda på olika sätt. Två konstruktionsprinciper, *stiftcylindrar* och *skivcylindrar*, är vanligast (se *figur 2: 3*).

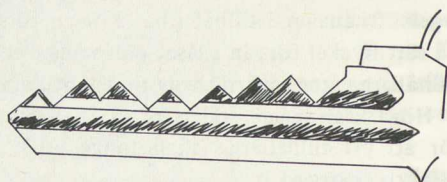
I stiftcylindern finns ett antal cylindriska stift, i regel fem, sex eller sju stycken. Dessa stift, som löper i de s. k. stiftkanalerna i cylinderhus och cylinderkärna, består av minst två delar, överstift och understift. När rätt

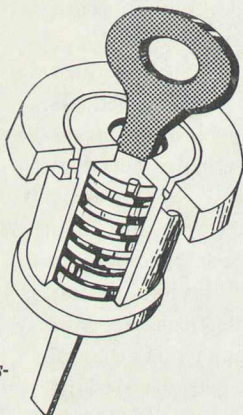
Figur 2: 2 Tillhållarnycklar till symmetriska och osymmetriska lås.

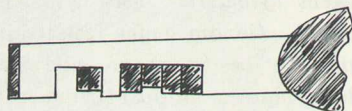
Stiftcylinder

Nyckel till stiftcylinderlås

Skivcylinder

Nyckel till skivcylinderlås

Figur 2: 3 Konstruktionsprincipen för stift- resp. skivcylinderlås.

nyckel är införd i cylinderkärnans nyckelkanal ställer stiften in sig på så sätt, att stifstens delningspunkter mellan över- och understift sammanfaller med gränslinjen mellan cylinderhus och kärna varigenom kärnan utan hinder kan vridas om. När nyckeln dras ur förs stiften tillbaka av i kanalerna befintliga spiralfjädrar och överstiften kommer att befinna sig i kanalerna mitt för delningslinjen. Därvid binds cylinderkärna och cylinderhus samman och någon omvridning blir inte möjlig. Den omvridning av cylinderkärnan, som är möjlig med rätt nyckel, förs av en s. k. medbringare över till manöverorgan i låskistan.

Sedan rätt nyckel förts in i skivcylindern ställs – ibland också efter en viss omvridning – ett antal (sju till tio stycken) i cylindertrumman befintliga skivor in i ett sådant läge att en bom släpper sitt spärrläge. Därvid kopplas cylindertrumman fri från cylinderhuset och fullständig omvridning kan ske. Även här förs rörelsen genom en medbringare över till organ i låskistan som i sin tur påverkar låsets kolvar.

Cylinderlåset har som regel cylinder endast på dörrens utsida. Låset manövreras inifrån vanligtvis med ett låsvred. Vid de flesta låsfabrikaten kan cylinder monteras även på dörrens insida varvid nyckel erfordras vid

både ut- och inpassering. Låsets cylinderfallkolv har i utlåst läge ett utsprång av 14 mm i de flesta fall.

Nyligen har introducerats *två-funktionslås* där det nya i konstruktionen består i att man i en och samma låskista har såväl cylinder- som tillhållarfunktion.

2.2 Egenskaper hos låskonstruktioner

En låsenhet (lås inkl. slutbleck) bedöms från säkerhetssynpunkt bl. a. med avseende på dess *brytsäkerhet*, *slitstyrka*, *dyrksäkerhet* och *nyckelvariationstal*.

Brytsäkerheten på lås bedöms med avseende på låsstolpens, kolvens och reglingens hållfasthet. Slutbleckens hållfasthet bedöms dels på förmågan att motstå låsregelns sidotryck, dels på den skyddande kåpans motståndskraft samt dessutom på slutbleckets infästning i karm.

Slitstyrkan hos ett lås är av stor betydelse och provas enligt ny svensk standard med avseende på sina olika funktioner.

Dyrksäkerheten hos ett lås bedöms med avseende på flera olika säkerhetsfaktorer. Ju fler tillhållare, stift eller skivor ett lås har, desto större dyrksäkerhet uppnås. Således skall enligt den nya standarden ett tillhållarlås ha minst sju dubbelverkande tillhållare, ett stiftcylinderlås minst sex spärstiftpar och ett skivcylinderlås minst sex variabla spärskivor.

Nyckelvariationstalet är av stor betydelse för låssäkerheten. Om ett vanligt förekommande lås har en konstruktion, som medger endast ett mindre antal nyckelvariationer, kan det ha till följd att det tillverkas många lås med lika nyckel. Det innebär en ökad fara för forcering av denna låstyp med falsk nyckel. Enligt den nya standarden är nyckelvariationstalet för tillhållarlås minst 2 000 per nyckelprofil samt för stift- respektive skivcylinderlås minst 10 000.

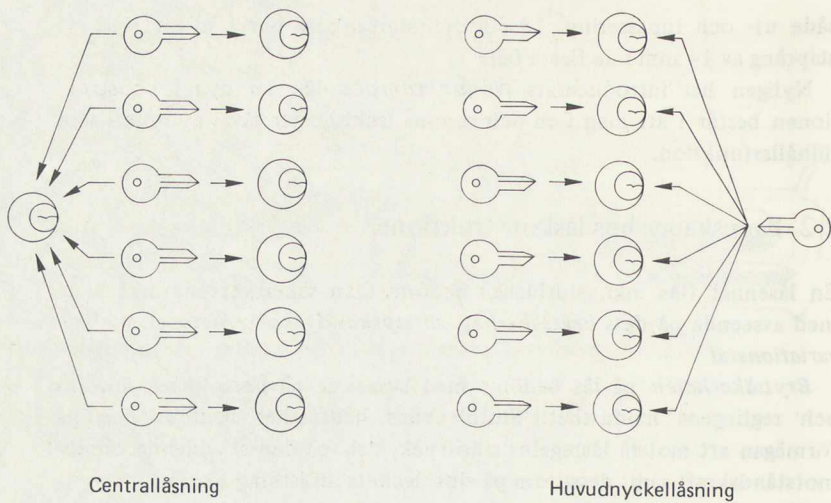
Vid *val av lås* måste man fastställa vilka säkerhetskrav som låset skall uppfylla. Med ledning av och kännedom om olika låskonstruktioners egenskaper bör som regel kunna bestämmas vilket lås som lämpligen bör användas. Hänsyn måste också tas till det tekniska utförandet av dörrar, fönster och gångjärn. Ibland finns försäkringsbestämmelser om vilka låstyper som måste användas för att försäkring skall gälla. Brand- och byggnadslagstiftningens bestämmelser om utrymningsvägar måste även beaktas.

2.3 Låssystem

Olika *låssystem* kan tillämpas vid nyttjande av cylinderlås.

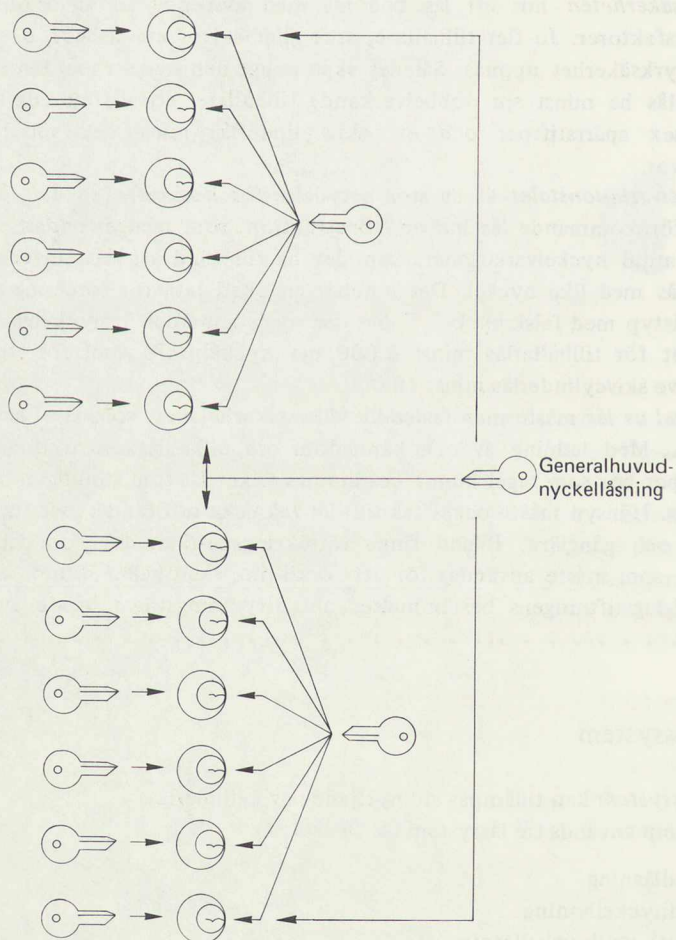
I princip används tre låssystem (se *figur 2:4*)

- centrallåsning
- huvudnyckellåsning
- generalhuvudnyckellåsning.

Centrallåsning

Huvudnyckellåsning

Figur 2: 4 Låssystem
för cylinderlås.

Källa: Figuren bygger
delvis på framställning
i SMS 2218.

Vid *centrallåsning* öppnar samtliga nycklar, förutom sina respektive cylindrar, dessutom en eller flera gemensamma cylindrar. Det innebär att samtliga lägenhetsnycklar i t. ex. ett hyreshus kan utföras så att de förutom att öppna en speciell lägenhetsdörr även kan öppna alla lås till fastighetens gemensamma utrymmen (port, källardörr, vindsdörr etc.). Nycklarna passar däremot inte till andra lägenhetsdörrar.

Vid *huvudnyckellåsning* öppnas samtliga cylindrar i systemet, förutom av respektive nycklar, även av en särskild nyckel, huvudnyckeln. Inom t. ex. en industri kan en nyckel öppna alla lås inom samma system. Varje lås kan i sin tur öppnas med individuell nyckel.

Centrallåsning och huvudnyckellåsning kan kombineras.

Vid *generalhuvudnyckellåsning* (grupphuvudnyckellåsning) är flera huvudnyckellåsningar sammanförda till ett system, vars cylindrar öppnas av en nyckel. Systemet är avsett att användas i större inrättningar, industrier m. m. där flera byggnader bildar en enhet. Detta innebär att speciella huvudnycklar tillverkas för städerskor, verkmästare, avdelningschefer m. fl. Nyckelvariationstalet blir mindre då låssystem används.

Vid användning av tillhållarlås finns inga möjligheter att anordna centrallåssystem. Endast i mindre omfattning kan huvudnyckelsystem förekomma, nämligen när en speciell låskonstruktion används. De s. k. A H-låsen, som har två nyckelhål på samma sida, kan utföras så att mindre huvudnyckelsystem blir möjliga.

Låssystem innebär en säkerhetsrisk vid alla typer av cylinderlås. Dyrksäkerheten sjunker med systemets storlek, speciellt i de fall där många s. k. grupphuvudnycklar införs. Här må också nämnas att när låssystem skall upprättas sker detta i många fall med hjälp av särskilda nyckelscheman för systemlåsning. Cylindrar förses på fabrik med bokstavs- och sifferkod, som läggs upp särskilt för varje system och avser t. ex. viss ort och visst kvarter. Vid beställningar av låssystem måste därför byggnadsplats (kvarter och ort) anges i schemat m. m.

I olika avseenden ömtåliga objekt, t. ex. industrier med speciell tillverkning, kan på begäran erhålla s. k. *spärrad profil* på sina nycklar till låssystem uppbyggt på cylinderlås. Innebörden av att en profil är spärrad är att låstillverkaren förbinder sig att inte sälja nyckelämnen till sådana nycklar annat än till behöriga. Extranycklar måste beställas direkt hos tillverkaren av behörig person eller hos av tillverkaren godkänd återförsäljare.

Säkerhetsfaktorn beträffande spärrade profiler har dock delvis satts ur funktion på grund av att det på marknaden förekommer nyckelämnen av utländskt ursprung hos vilka de spärrade profilerna plagierats.

3 Låsbranschens struktur och konkurrensförhållanden

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) har på vårt uppdrag undersökt företagsstruktur och konkurrensförhållanden i låsbranschen. SPK har undersökt försäljningen av lås och låsartiklar samt låsinstallationer i såväl leverantörsledet som detaljistledet. Nämndens utredning återges i sin helhet i *bilaga 3*.

Av undersökningen framgår att många låstyper förekommer på marknaden. Som regel existerar ett flertal fabrikat av de olika låstyperna jämsides. Fabrikaterna kan vara inbördes skiljaktiga. De skyddas oftast inte av tillverkningspatent. Med hänsyn till sin funktion kan de på marknaden vanligast förekommande låsen indelas i sju huvudgrupper, nämligen innerdörrlås, ytterdörrlås (vanligen s. k. cylinderlås), tillhållarlås, kassaskåpslås, möbellås, hänglås samt diverse billås. De värdemässigt dominerande låstyperna utgör innerdörrlås och ytterdörrlås.

3.1 Leverantörsledet

3.1.1 *Marknaden*

Den officiella statistiken beskriver storleken av låsmarknaden. Enligt denna statistik uppgick marknadstillförseln av lås och låsartiklar till den svenska marknaden år 1971 till drygt 70 milj. kr., varav den inhemska marknaden svarade för ungefär två tredjedelar. Under femårsperioden 1967–1971 ökade marknaden med 58 procent. Den inhemska tillverkningens saluvärde ökade under samma period med 47 procent och importens med 89 procent.

Försäljningen av importerade lås och nycklar uppgick år 1971 till ca 23 milj. kr. Huvudsakliga ursprungsländer för dessa produkter är Västtyskland och Finland. Dessa länder svarade samma år för ca 75 procent av den svenska importen.

Exporten av lås och låsartiklar är av betydligt mindre omfattning än importen. Således exporterades år 1971 låsartiklar för ett värde av 5 milj. kr.

Under sommaren 1974 har den officiella statistiken räknat fram preliminära siffror för år 1972 och enligt dessa var ökningen i inhemsk produktion 17 procent mellan år 1971 och år 1972. Exporten ökade med

lika mycket och importen med 25 procent. Enligt statistiska centralbyråns preliminära siffror redovisas en ökning av marknadstillförseln med 19 procent.

3.1.2 *Varutyper*

Marknadsvärdet i leverantör priser för lås och låsartiklar uppgick år 1972 till ca 88 milj. kr. Av detta värde utgjorde cylinderlåsen drygt hälften. De kompletta dörrlåsen av cylindertyp hade ca 31 procent av marknaden, medan övriga cylinderlås — hänglås och billås — hade en femtedel av marknaden. Sjutillhållarlåsen hade år 1972 tolv procents marknadsandel samt tre- och femtillhållarlåsen ca sex procent. Nycklar och nyckelämnen svarade separat för ca fem procent av marknadstillförseln.

3.1.3 *Leverantörerna*

Lås, nycklar och nyckelämnen såldes år 1972 av ett femtontal tillverkande företag — låstillverkare. Tillverkningen domineras av fyra företag i Eskilstuna. Dessa är ASSA-Stenman AB, Låsfabriks AB (Låsbolaget), AB F. A. Stenmans Låsfabrik (FAS) och AB Möbellås.

Tillverkningen av de värdemässigt dominerande låstyperna, byggnadslåsen, är i stort sett koncentrerad till de tre förstnämnda företagen. Av cylinderlåsens värde år 1972 kom 96 procent från dessa företag. Dessa svarade också för 62 procent av den totala försäljningen av lås och låsartiklar. Enbart försäljningen hos ASSA-Stenman, ca 45 milj. kr., svarade för halva totalmarknaden.

Som framgår av vad ovan sagts är ASSA-Stenman ledande på marknaden. Detta gäller särskilt med avseende på cylinderdörrlås. FAS har specialiserat sin tillverkning på tillhållarlås och är störst på marknaden när det gäller sådana lås. Tillhållarlås tillverkas även av Låsbolaget och av ASSA-Stenman. Dessa tre företag svarade år 1972 för 70 procent av marknadstillförseln av sjutillhållarlås.

AB Möbellås tillverkar, såsom framgår av namnet, främst möbellås, men har även t. ex. båtlås på sitt tillverkningsprogram. Störst bland de övriga låstillverkarna, och främst när det gäller tillverkning av hänglås, är AB Optimus. Övriga mindre företag tillverkar vardera en eller flera olika låstyper.

En tredjedel av den totala försäljningen av lås och nycklar år 1971 utgjordes av importvaror. Flertalet importerande företag har ett smalt produktsortiment och en jämförelsevis liten försäljning av låsartiklar. Ett tiotal importörer, av totalt omkring 25, sålde år 1972 låsartiklar för 2 milj. kr. eller mer. Det största importföretaget är Abloy AB, Stockholm, som representerar de finska Abloy-låsen. Därefter följer i storleksordning Björkboda Bruk AB, som representerar en annan finsk låstillverkare. FAS representerar det amerikanska Eaton Corporations Yale-lås på den svenska marknaden. Övriga importörer med en omsättning över 2 milj. kr. för lås har som regel specialiserat sig på någon speciell låstyp, såsom hänglås (AB Glabo, Göteborg) eller elektriska lås (AB Solidlås, Stockholm).

Av den totala låsförsäljningen år 1972 gick ca 25 procent genom grossister eller samverkande inköpsgrupper i detaljhandeln. Vissa grossistföretag, främst Kåfs Industrier AB och Copiax AB, båda i Stockholm, har inriktat sin verksamhet på vidareförsäljning till låssmeder. AB Järnia i Ulricehamn bedriver en omfattande låsgrossiströrelse som är specialinriktad på järnhandeln. Dessa tre grossistföretag har även i viss utsträckning egen låsimport. Övriga grossister verksamma på låsmarknaden har ett grundsortiment som till övervägande delen består av byggnadsmaterial eller järnhandelsvaror.

Fem leverantörer av lås och låsartiklar ägdes år 1972 till mer än 50 procent av annat företag. Två av dessa hade svenska och tre utländska moderföretag. De fem dotterföretagen hör till de ledande företagen inom låsbranschen och hade år 1972 en sammanlagd andel av den totala försäljningen av lås och låsartiklar om 66 procent. ASSA-Stenman är dotterföretag till GKN-Stenman i Eskilstuna, vilket i sin tur ingår i den engelska GKN-koncernen. FAS ägs sedan år 1973 till 50 procent av den amerikanska koncernen Eaton Corporation. Tre importföretag, nämligen Abloy AB, Mr Minit Service Center och AB Glabo står i dotterbolagsförhållande till annat företag.

Flertalet leverantörsföretag har varit verksamma på låsmarknaden under en längre tid. Av samtliga företag som var verksamma på marknaden år 1972 hade omkring två tredjedelar startat låsförsäljning före år 1950. Efter år 1970 har endast fyra företag tagit upp tillverkning eller import av låsartiklar. Dessa företag är alla av mindre storlek.

3.1.4 Försäljning av lås och nyckelfräsmaskiner

Drygt en tredjedel av leverantörsföretagen var år 1972 verksamma på den försäljningsmässigt största delmarknaden, nämligen kompletta dörrlås av cylindertyp. Lösa nycklar tillverkades eller importerades samma år av drygt ett tiotal företag.

Totalt såldes år 1972 drygt 700 000 dörrlås av cylindertyp. Huvuddelen av dessa levererades av ASSA-Stenman. AB Optimus var den största leverantören av hänglås av cylindertyp, som totalt såldes i drygt 1 milj. exemplar. Antalet sålda sjutillhållarlås uppgick till ca 300 000 stycken. FAS är dominerande på denna marknad, medan försäljningen av de enklare tillhållarlåsen — tre- och femtillhållarlås — helt domineras av ASSA-Stenman. Sådana lås såldes i ca 160 000 exemplar. Försäljningen av elektriska lås på den svenska marknaden uppgår årligen till omkring 10 000—15 000 stycken.

Sex företag var år 1972 engagerade i försäljning eller uthyrning av nyckelfräsmaskiner. Dessa företag sålde detta år 175 och hyrde ut ca 140 maskiner. Merparten av de under året sålda eller uthyrda maskinerna levererades till låssmeder, medan 25 procent placerades hos kunder inom kategorin varuhuskedjor.

3.1.5 *Samarbete och restriktioner*

Samarbete mellan leverantörer förekom år 1972 i viss omfattning. Sju företag medverkade i någon form av överenskommelser angående prissättning, rabattgivning m. m. Samarbetet avsåg i flertalet fall ensamförsäljningsavtal eller områdesuppdelning. Försäljningen hos dessa företag av lås och låsartiklar uppgick till 6 milj. kr.

Drygt två tredjedelar av leverantörsföretagen tillämpade år 1972 någon form av kundprövning vid försäljning av lås och låsartiklar. De företag som tillämpade restriktioner vid försäljningen svarade för ca 96 procent av försäljningen av lås och låsartiklar. Prövning av köpare förekommer vanligast när det gäller försäljning av nycklar och nyckelämnen. ASSA-Stenman t. ex. tillämpar sedan ett 20-tal år ett selektivt system vid försäljning av nycklar, nyckelämnen och låsdetaljer till låssmedsföretag. Efter en bedömning av låssmedens allmänna lämplighet, som särskilt beaktar att leverantören önskar ha kontroll över spridningen av spärrade nycklar, upprättas ett licensavtal mellan ASSA-Stenman och låssmedsföretaget. Licensen kan omfatta antingen såväl nyckeltillverkning som service av ASSA-lås och cylindrar eller enbart nyckeltillverkning. Samtliga medlemmar i Sveriges låssmedmästares riksförbund (SLR) är licensstagare till ASSA-Stenman. Härutöver har närmare 500 företag erhållit licenser från ASSA-Stenman för tillverkning av nycklar.

3.1.6 *Köparna*

Av den totala försäljningen år 1972 av lås och låsartiklar svarade kompletta lås för ca 80 procent. Av denna försäljning gick, som ovan sagts, omkring en fjärdedel till grossister, medan 19 procent såldes direkt till järnhandelsföretag. Drygt 14 procent gick som insatsvaror till tillverkare av produkter som skall förses med lås, t. ex. snickerifabriker. Bland övriga större köpare av lås märks bilfabriker (ca tio procent), byggnadsföretag, byggvaruhus och låssmeder. Direktförsäljningen till låssmeder år 1972 var 6,5 procent av omsättningen.

3.1.7 *Synpunkter på införande av auktorisation*

Drygt två tredjedelar av leverantörsföretagen har uppgett att de anser att särskilda krav i form av t. ex. auktorisation borde ställas på företag som är verksamma inom låsbranschen. Företagen önskar vanligen att någon form av kontroll införs såväl för tillverkning av nycklar som för installationer och service av lås. De företag som vill ha kontroll i någon form dominerar nästan helt marknaden och svarade år 1972 för närmare 90 procent av försäljningen av lås och låsartiklar.

Flertalet av de företag som är positivt inställda till införande av kontroll i någon form har motiverat sin inställning med det ansvar som åvilar företagen främst vad gäller kontrollen av att huvudnycklar och låsscheman inte kommer i orätta händer samt att spärrade nycklar skyddas så att de inte kan kopieras av vem som helst. Vissa företag har

även anfört att auktorisation kan behövas i kriminalpreventivt syfte.

Leverantörsföretagen anser vidare vanligen att de företag som skall tillåtas verka på låsmarknaden skall ha viss minimiomsättning, ha god soliditet samt bland sin personal ha anställda med speciell kompetens. De större företagen visar en påtagligt negativ inställning till s. k. källarföretag och uttalar vidare viss tveksamhet inför de senare årens branschspridning, vilken medfört att nycklar numera även kan köpas vid t. ex. vissa bensinstationer och i en del skomakerier.

En form av auktorisation existerar f. n. på marknaden, nämligen ASSA-Stenmans licenssystem. Detta innebär att ASSA sluter avtal med kunder som vill engagera sig i nyckeltillverkning eller service som berör ASSA:s produkter.

3.1.8 Leveransvägran

Som framgår av vad ovan sagts i avsnitt 3.1.5 prövar åtskilliga leverantörer sina kunder innan t. ex. nycklar eller nyckelämnen levereras. Leveransvägran bör enligt leverantörsföretagen i huvudsak ses som en säkerhetsåtgärd för att begränsa tillgången till spärrade nyckelserier. Sådan vägran uppges inte ske av konkurrensskäl.

Under åren 1971–1973 berördes ca tre procent av företagen i detaljhandeln av 41 beslut om leveransvägran. Huvudparten av dessa företag var låssmedsföretag, varav flertalet stod utanför SLR. Leveransvägran har i flertalet av dessa fall avsett försäljning av nycklar och nyckelämnen. Vid fyra tillfällen under perioden har nyckelbarer vägrats leverans av lås, nycklar och låsdetaljer.

3.2 Detaljistledet

3.2.1 Marknaden

I låsdetaljhandeln verkar förutom de specialiserade låssmederna ett stort antal företag. Dessa utgörs bl. a. av byggarvhus, järnhandlare, stormarknader, nyckelbarer, cykel- och sporthandlare, bilhandlare och bilverkstäder.

Av pris- och kartellnämndens undersökning av detaljistledet framgår att den andel av företagets totala försäljning år 1972 som föll på försäljning av lås och låsartiklar samt omsättning av låsservice var jämförelsevis låg – endast 0,4 procent. Järnhandeln svarade för över hälften av totalförsäljningen räknat i värde. Låsförsäljningen utgjorde emellertid en mycket liten del av järnhandelns försäljning.

De enda butiksgupper för vilka lås och låsartiklar utgjorde en väsentlig del av omsättningen var låssmederna, där försäljningen svarade för 53 procent, och nyckelbarerna, där den utgjorde 27 procent.

Av den totala detaljhandelsförsäljningen år 1972 av lås m. m. om drygt 55 milj. kr. avsåg 85 procent försäljning av lås och låsartiklar och 15 procent omsättning från låsservice. Låssmedsföretagen svarade för knappt

30 procent av försäljningen i detaljistledet, medan nyckelbarerna svarade för 4,5 procent. På delmarknaden för låsservice föll nästan hela omsättningen för dessa båda butiksgupper på låssmedsföretagen. Drygt hälften av detaljhandelns försäljning av lås m. m. gick genom järnhandeln. Denna försäljning avsåg i första hand kompletta lås. Bilbranschens försäljning av bilnycklar samt byte och service av billås uppgick till tolv procent av den totala försäljningen i detaljistledet.

När det gäller etableringsår för företagen i detaljhandeln kan konstateras att främst järnhandeln är sammansatt av äldre företag. Nästan hela järnhandelns försäljning föll på företag som etablerats före år 1950. Byggvaruhusen och nyckelbarerna är däremot jämförelsevis unga företag som vuxit fram på 1960- och 1970-talen. Av försäljningen hos låssmedsföretagen såväl inom som utom SLR föll år 1972 ungefär lika delar av försäljningen på företag etablerade före år 1950 respektive efter år 1961.

3.2.2 *Nyckeltillverkning och låsmontering*

Egen nyckeltillverkning och montering av lås utgjorde en tredjedel av detaljhandelns försäljning av lås, låsartiklar och service år 1972. Resterande två tredjedelar avsåg försäljning av övriga låsartiklar och annan låsservice. Hos SLR-medlemmar svarade däremot egen nyckeltillverkning och montering av lås för huvuddelen av försäljningen, nämligen 65 procent. För övriga låssmedsföretag utanför SLR uppgick motsvarande andel till knappt hälften av låsförsäljningen. Hos nyckelbarerna utgjorde nyckeltillverkning och låsmontering ca 94 procent av försäljningen. Andelen för nyckeltillverkning inom bilbranschen uppgick till omkring hälften av försäljningen av lås och låsartiklar.

3.2.3 *Nyckelfräsmaskiner*

Företagen i detaljhandeln disponerade år 1972 omkring 1 900 nyckelfräsmaskiner. Av dessa fanns mellan 35 och 40 procent hos specialiserade låssmedsföretag. Lika många var placerade hos bilhandlare och bilverkstäder som grupp. En femtedel av maskinerna fanns i järnaffärer, sju procent i nyckelbarer och ca en procent i cykel- och sportaffärer. Även i andra företag, t. ex. på några bensinstationer, fanns sådana maskiner. Dessutom torde en eller annan maskin finnas hos privatpersoner som är verksamma i låsbranschen utan att annonsera om sin verksamhet. Av undersökningen framgår vidare att det inte gått att lokalisera 46 av de 175 nyckelfräsmaskiner som såldes år 1972.

De företag som år 1972 hade en eller flera nyckelfräsmaskiner tillverkade omkring 1,4 milj. nycklar detta år. Specialiserade låssmedsföretag svarade för omkring hälften av denna tillverkning. Nyckelbarer i varuhus svarade samma år för en femtedel av nyckeltillverkningen. Genomsnittligt tillverkades ca 6 000 nycklar av låssmedsföretag som var medlemmar i SLR. Övriga låssmedsföretag tillverkade i genomsnitt ca 4 000 nycklar. Nyckelbarernas tillverkning av nycklar uppgick till 2 000–3 000 stycken, medan järnhandelsföretagen framställde omkring 1 000 nycklar i genomsnitt.

Vid en jämförelse mellan låssmedsföretag inom och utanför SLR av antalet tillverkade nycklar fördelat på företag av olika storlek framgår att skillnaden år 1972 var i det närmaste obetydlig beträffande enmansföretagen. Däremot tillverkade SLR-företag med två till fyra anställda i genomsnitt 60 procent fler nycklar än motsvarande företag utanför SLR. Framställningen av nycklar var emellertid något större hos företag med fem eller flera anställda utanför förbundet. Inget SLR-anslutet företag bedrevs på deltid, vilket däremot i viss utsträckning var förhållandet med företag utanför förbundet.

3.3 Konkurrensförhållanden mellan SLR-medlemmar och övriga låssmeder

För närvarande ingår i SPK:s kartellregister tre organisationer verksamma inom låssektorn. Branschorganisation är Sveriges låssmedsmästares riksförbund (SLR). I Göteborg och Stockholm finns lokalavdelningar till det centrala förbundet – Göteborgs låssmeders förening och Stockholms låssmedsmästares förening.

SLR har enligt sina stadgar bl. a. till ändamål att till främjande av låssmedsyrket upprätthålla en yrkesskicklig kår av låssmeder, att tillvarata låssmedsmästarnas allmänna yrkesintressen, att verka för sammanhållningen och samförståndet mellan låssmedsmästarna samt att arbeta för ordnade förhållanden beträffande lärlingsutbildning och yrkesutbildning i branschen.

Enligt SLR:s stadgar kan som medlem i förbundet endast antas egen företagare som bedriver låssmedsverksamhet och har förvärvat för en självständig utövare av yrket erforderlig skicklighet och erfarenhet samt gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt befinns lämplig att utöva låssmedsyrket. Förbundet hade 97 medlemmar i juli 1974, av vilka i Stockholm ca 50 och i Göteborg ca tio var anslutna till lokalavdelningarna.

Riksförbundet, dess två lokalavdelningar samt bl. a. Sveriges järnhandlarförbund och vissa leverantörsföretag gav under våren 1974 ut cirkaprislistor, kalkylregler, rabattnormer m. m. för försäljning av lås och låsartiklar. Samtliga SLR-medlemmar och flertalet järnhandelsföretag fick då cirkaprislistor från sitt centralförbund. Några järnhandelsföretag erhöll dessutom prisrekommendationer från sina leverantörer. Inom motorbranschen erhöll huvudparten bilhandlare och bilverkstäder prisrekommendationer från den biltillverkare eller importör vars märke företaget representerade. Generellt var rabattrekommendationer betydligt mindre förekommande än cirkaprisrekommendationer. Ett fåtal SLR-medlemmar fick våren 1974 rabattrekommendationer från leverantörsföretag.

Ungefär en femtedel av låssmedsföretagen samarbetade år 1972, förutom med SLR och andra centrala eller lokala organisationer, regionalt eller lokalt beträffande kalkylering och prissättning av lås och låsartiklar. Dessa företag svarade för ungefär en fjärdedel av låssmedsföretagens totalförsäljning av lås och låsartiklar.

3.3.1 *Företagsstorlek*

De låssmedsföretag som år 1972 var verksamma i branschen var förhållandevis små företagsenheter. I genomsnitt var 2,8 personer sysselsatta hos SLR-företagen och 2,3 hos företag utanför förbundet. Den genomsnittliga totalförsäljningen var under samma år något högre för de företag som tillhörde förbundet. Däremot var försäljningen per sysselsatt av nycklar, lås och låsdetaljer betydligt högre hos medlemsföretag, 48 500 kr. respektive 28 000 kr.

Omkring två tredjedelar av medlemsföretagen i SLR hade år 1972 två till fyra personer sysselsatta. På dessa företag föll ca 64 procent av förbundsmedlemmarnas försäljning av lås, låsartiklar och låsservice. De största medlemsföretagen, dvs. sådana med fem eller fler sysselsatta, utgjorde 13 procent av medlemsantalet. Dessa företag svarade för ca 28 procent av försäljningen, medan enmansföretagen som utgjorde ungefär en femtedel av medlemsföretagen svarade för åtta procent av försäljningen. Försäljningen av lås, låsartiklar och låsservice per sysselsatt var högst hos enmansföretagen — ca 56 000 kr. — medan motsvarande försäljning per sysselsatt vid de största företagen uppgick till ca 40 000 kr.

Även inom den fristående låssmedsbranschen kännetecknas företagen av att de endast har en eller ett fåtal sysselsatta. Till skillnad mot vad som gäller inom SLR-företagen drevs år 1972 ca tolv procent som deltidsföretag. Denna verksamhetsform förekom inte alls bland medlemsföretagen. Årsomsättningen för dessa företag var emellertid liten.

En betydande skillnad i jämförelse med SLR-företagen förelåg även vad avser den procentuella fördelningen på enmansföretag och företag med två till fyra sysselsatta. Båda dessa företagskategorier drevs av 37 procent av företagen. Omkring 15 procent av företagen hade fem eller flera sysselsatta. Vid dessa företag, som genomsnittligt var något större än medlemsföretagen, sysselsattes i genomsnitt sju personer. Närmare hälften av de fristående låssmedsföretagens försäljning kom från de nio största företagen. De mellanstora företagen svarade för 34 procent av försäljningen och enmansföretagen för 16 procent. Om hänsyn endast tas till den genomsnittliga försäljningen av lås, låsartiklar och låsservice visar det sig att försäljningen av dessa varor och tjänster klart understiger motsvarande omsättning hos SLR-företagen.

3.3.2 *Köparna*

Låssmedsföretagens försäljning av lås m. m. gick i stort sett till tre kundkategorier. Den största försäljningsandelen gick till byggnadsföretag och andra företag samt till allmänna köpare som stat och kommun. Knappt en tredjedel av produkterna köptes av enskilda konsumenter, medan ägare av hyresfastigheter svarade för 27 procent av företagens försäljning.

Enskilda konsumenter och ägare av hyresfastigheter anlidade år 1972 i högre grad SLR-anslutna företag än fristående låssmedsföretag. Den

största skillnaden avsåg försäljningen till hyresfastighetsägare. Dessa båda kundkategoriers inköp utgjorde ca 63 procent av medlemsföretagens försäljning av lån m. m. Motsvarande andel för de fristående företagen var 43 procent. Dessa företag hade som kunder främst företag av olika slag och enskilda konsumenter, därav gick 29 procent till enskilda konsumenter.

3.3.3 *Kostnader*

För låssmedsföretagen svarade år 1972 lönerna för ca 65 procent av företagets samtliga kostnader. Lönekostnadernas andel av försäljningen var ca tio procent lägre hos de fristående företagen än hos SLR-anslutna låssmedsföretag. Kostnadsuppskattningarna beträffande de fristående företagen är emellertid något osäkra till följd av verksamhetsstrukturen hos vissa av dessa företag.

4 Organ och åtgärder för brottsförebyggande verksamhet — särskilt avseende lås och låsinstallation

Som bakgrund till våra överväganden presenteras i det följande en översikt över vad som utträttats inom rikspolisstyrelsen, försäkringsbolagen och andra organ i fråga om inbrottsprevention avseende bl.a. lås och låsinstallation.

4.1 Polisväsendet¹

Det svenska polisväsendet förstatligades den 1 januari 1965 och en ny organisation tillskapades. Reformen medförde att antalet polisdistrikt minskades från 554 till 119. Numera är antalet distrikt 118. En brist i det tidigare systemet var att man saknade ett centralt organ som kunde ta tillvara polisväsendets samlade intressen, skaffa fram resurser, genomföra enhetliga rutiner, meddela föreskrifter och anvisningar m.m.

Det *centrala polisorganet, rikspolisstyrelsen (RPS)*, har att under justitiedepartementet utöva inseendet över polisväsendet i landet. RPS är chefsmyndighet för statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) samt ansvarar för stora centrala register, t.ex. polisregistren.

Inom *sekretariatets* informationsenhet produceras bl.a. informationsmaterial om polisens arbete. Andra enheter biträds av sekretariatet vid genomförande av informationskampanjer mot exempelvis bostadsinbrott, bil- och fordonsstölder, åldringsrån etc.

Ett nytt *person- och belastningsregister* som utgör en teknisk samordning av allmänna kriminalregistret och rikspolisstyrelsens personregister har tagits i bruk under år 1973. Kontrollsektionen svarar för att detta register tillförs uppgifter om brott och brottslingar.

Vid *registersektionen* förs RPS:s polisregister, bestående av flera delregister baserade på ADB-teknik. Personregistret innehåller uppgifter om personer som dömts eller misstänkts för brott och grundas på de personblad som upprättas ute i polisdistrikten. Registercentralen svarar för utdrag av centrala polisregistret.

Beträffande regional och lokal polisorganisation gäller följande. Länsstyrelsen är högsta polismyndighet i länet. Inom länsstyrelsen utövar länspolischefen ensam beslutanderätten rörande polisens verksamhetsformer samt har ansvaret för och ledningen av polisverksamheten i länet. Denna funktion fullgörs främst genom att föreskrifter och anvisningar

¹ Källa: Sveriges Polisväsende — Organisation och verksamhet. En information från rikspolisstyrelsen, december 1972.

utfärdas till polisdistrikten samt genom att polisverksamheten samordnas mellan polisdistrikten i länet. När särskilda förhållanden föranleder det eller då kravet på enhetlig ledning inom länet är särskilt framträdande äger länsstyrelsen helt eller delvis överta ledningen av polisdistriktens polisstyrkor.

Indelningsgrunden för de 118 polisdistrikten är kommunblocksgränserna, varvid ett antal kommunblock utgör ett polisdistrikt. Målsättningen är att ett polisdistrikt bör ha en så stor befolkning och en sådan struktur att polisarbetet inom distriktet sysselsätter en poliskår om minst 20 och helst 50 ordinarie polismän. Vissa avsteg finns från denna princip.

Inom varje polisdistrikt finns en spaningsrotel/spaningsenhet. Det kan nämnas att i spaningsrotelns arbetsuppgifter ingår brottsförebyggande verksamhet, exempelvis medverkan i skolundervisningen i ämnet lag och rätt samt samordnande åtgärder för att öka allmänhetens egenskydd mot brott. Avsikten är att påverka beteenden och attityder för att förhindra eller försvåra brott och att få till stånd tekniska skyddsåtgärder.

Fr.o.m. år 1975 finns en eller flera polismän permanent avdelade inom distrikten för planmässig rådgivningsverksamhet i brottsförebyggande syfte. Dessa inriktar f.n. sin verksamhet på åtgärder mot i första hand bostadsinbrott, häleri, fick- och väskstölder, fordonsstölder och brott mot åldringar.

4.1.1 *Polisens rådgivning m.m.*

Polisens rådgivning till enskilda personer om bättre egenskydd mot brott har bl.a. omfattat följande områden.

- tekniskt stöldskydd på motorfordon och vikten av att skyddet konsekvent sätts i funktion,
- stöldskydd etc. för att förhindra båtstölder,
- effektiv låsning, annat tekniskt inbrottskydd och allmän aktsamhet för att försvåra inbrottsstölder i bostäder och fritidshus, affärer m.m.

Sedan år 1968 har RPS två gånger per år i ett samarbetsorgan för stöld- och inbrottsförebyggande åtgärder diskuterat frågor om extralås m.m. med representanter för försäkringsbolag, låssmeder, låstillverkare m.fl. Med de senare har bl.a. diskuterats förbättringar av låskonstruktioner och annat tekniskt inbrottskydd. Med försäkringsbolagen har polisen samarbetat i fråga om förebyggande åtgärder mot fordons- och båtstölder, för bättre inbrottskydd i bostäder, butiker, kontor, banker m.fl. lokaler.

Polisen har vidare samverkat med bl.a. industrins organisationer angående inbrotts-, brand- och sabotageskydd, fastighetsägares och hyresgästernas organisationer angående inbrottskydd i bostäder, köpmännens och handelsanställdas organisationer för åtgärder mot t.ex. butiksstölder, byggnadsföretag och deras organisationer för åtgärder mot inbrott och stöld på byggnadsplatser, motororganisationer samt bil- och bensinhandelns företagare för insatser mot fordonsstölder, båtsportorganisationer och pensionärsorganisationer.

4.1.2 Rikspolisstyrelsens kampanjer mot bostadsinbrott

Redan år 1967 gav rikspolisstyrelsen ut en broschyr i miljonupplaga med inbrottsförebyggande råd. Broschyren distribuerades till polisdistrikten, försäkringsbolagen m.fl. och introducerades medelst pressmeddelande till massmedia. Inför sommaresemestrarna har härefter liknande pressinformation lämnats. Syftet har varit att göra allmänheten uppmärksam på ökade risker för inbrott när bostäder står tomma. Av informationen har framgått bl.a. att brister beträffande lås i ytterdörren underlättar inbrott som sker med enkla metoder. Man har sagt att rutinerade gärningsmän har funnit det lätt att t.ex. bryta låskolv med vanlig mejsel, peta låskolv när förreglingen är ur funktion, dyrka med speciella verktyg och påverka låsvred via brevlådeöppningar. Från polisens sida har allmänheten därför rekommenderats förstärka låsning av ytterdörrar genom att komplettera existerande cylinderlås med ett s.k. sjutillhållarlås som bedömts ha erforderlig hållfasthet och dyrksäkerhet. För att forcera ett sjutillhållarlås blir det, har man sagt, nödvändigt att bryta sönder dörr, karm, slutbleck och lås. Detta medför betydande risker för att gärningsmannen ertappas. Många avstår från inbrott på grund härav, anser man.

Vid en utställning i Stockholm arrangerad våren 1971 av AB Byggtjänst informerade RPS representanter för byggnadsbranschen, låstillverkarna, låssmederna, försäkringsbolagen, statens planverk m.fl. om polisens uppfattning att ytterdörrar i butiker och bostäder borde kompletteras med sjutillhållarlås.

Ökningen av bostadsinbrotten under år 1971 (se härom *kapitel 5*) låg till grund för RPS:s beslut år 1972 att starta en informationskampanj om inbrottsförebyggande åtgärder. Kampanjen genomfördes medelst annonsering i dagspress om metoder för att skydda sig mot inbrott och genom framställda diabilder m.m.

Ca 300 000 broschyrer distribuerades genom polisdistriktens försorg. Försäkringsbolagen delade ut ca 600 000 ex. till försäkringstagare. Låssmeder och järnhandlare medverkade dessutom vid distributionen. En ny upplaga av den nyssnämnda broschyren trycktes i 300 000 ex. och sändes i maj 1973 till de olika polisdistrikten.

Enligt RPS ökade rådfrågningen betydligt hos låssmederna, polisen, försäkringsbolagen och Polistekniska rådfrågningsbyrån efter 1972 års kampanj. Låstillverkarna – särskilt Låsfabriks AB och AB FAS Låsfabrik – fick en betydande efterfrågan på sjutillhållarlås. RPS liksom företrädare för polisväsendet i övrigt anser att allmänhetens kunskaper och intresse för ökad beredskap mot bostadsinbrott förbättrades avsevärt med anledning av kampanjen år 1972. RPS har även förhandlat med Sveriges Radio om att få till stånd TV-information om inbrottsskydd.

Det må redan här också framhållas att RPS i skrivelser till statens planverk påtalat behovet av att byggnadsstadgan ändras så att planverket bereds möjlighet att utfärda erforderliga tillämpningsbestämmelser om tekniskt inbrottsskydd vid projektering och nybyggnad av hus.

4.2 Försäkringsbolagen

4.2.1 Försäkringsbolagens villkor

År 1969 beslöt försäkringsbolagen efter samråd med företrädare för polisväsendet att höja kraven på inbrottsskydd i butiker. Särskilda krav har senare också ställts upp för företag och bostäder. I det följande lämnas en kort översikt av bolagens villkor, varvid *tablå 4:1* redovisar vissa bestämmelser vad gäller låsning av dörrar.

För *företagsförsäkring* har bolagen utfärdat allmänna föreskrifter för inbrottsskydd. Av dessa framgår bl.a. att försäkringslokalens omslutningsväggar skall vara utförda av sådant material, t.ex. betong, tegel, plank eller liknande, som med hänsyn till förhållandena har godtagbar motståndskraft mot inbrott. Dörr i omslutningsvägg skall, som framgår av

Tablå 4:1 Föreskrifter om dörrlåsning enligt försäkringsvillkor

Företagsförsäkring	Affärsförsäkring	Hem- och villaförsäkring
Grundvillkor	Grundvillkor	Grundvillkor
Dörr i omslutningsvägg skall ha godtagbar motståndskraft mot inbrott och vara låst med 7-tillhållarlås ^a eller annat lås eller låsanordning som med hänsyn till förhållandena har godtagbar motståndskraft mot inbrott. Nyckeln får inte kvarlämnas i låset.	Dörr i omslutningsvägg skall ha med hänsyn till förhållandena godtagbar motståndskraft mot inbrott och under annan tid än affärstid eller ordinarie arbetstid vara låst med av försäkringsbolagen godkänt 7-tillhållarlås ^a , helst med osymmetrisk låsning, eller annat av försäkringsbolagen godkänt lås. Nyckeln får inte kvarlämnas i låset.	Dörr i omslutningsvägg skall vara låst.

C-villkor

I princip lika grundvillkoret i fråga om dörrlåsning.

Särskilt villkor då värdet av lösöre överstiger visst belopp (bolagen har olika värdegränser.)

A-villkor

B Dörr i omslutningsvägg skall under annan tid än affärstid eller ordinarie arbetstid vara låst med två av försäkringsbolagen godkända 7-tillhållarlås^a, helst med osymmetrisk låsning, eller andra av försäkringsbolagen godkända lås, placerade minst 40 cm från varandra.

Vissa bolag kräver att alla ytterdörrar skall vara låsta med av försäkringsbolagen godkänt lås med slutbleck enligt bolagens anvisningar eller med annan av bolagen godkänd låsenhet.

^a Begreppet "7-tillhållarlås" kommer successivt att ersättas med "godkänt lås" resp. "godkänd låsenhet".

tablån, vara försedd med lås eller låsanordning, som har godtagbar motståndskraft mot inbrott. Om godkända lås ej kan användas bedömer försäkringsbolaget i samråd med försäkringstagaren vilket lås som kan vara lämpligt. För viss s.k. stöldbegärlig egendom tillämpas särskilda villkor, littera A och C, varav A-villkoret är det strängaste.

För *affärsförsäkring* gäller för alla affärer vissa allmänna villkor, som är mer preciserade än företagsförsäkringens grundvillkor. Beträffande dörrlåsning anges endast alternativet av försäkringsbolagen godkänt sjutillhållarlås.

Också för affärsförsäkringar finns särskilda villkor, littera A och C. De strängare A-villkoren gäller exempelvis för fotoaffärer, guldsmedsaffärer och liknande. Dörrar skall låsas med två godkända lås. C-villkoren gäller för t. ex. cykel-, hushållsmaskins-, herrkonfektions- och tobaksaffärer samt för kiosker.²

Beträffande *hem- och villaförsäkring* gäller att försäkringsbolagen inte kräver extra låsskydd om lösörets värde understiger visst belopp. Folksam har 150 000 kr. som gränsvärde, Trygg-Hansa, Allmänna Brand och Vegete har satt gränsen vid 300 000 kr. Skandia har en gräns för dörrlås vid 180 000 kr och en för fönsterlås vid 380 000 kr.

Följande är ett exempel på ett särskilt villkor som gäller vid högre lösöresvärden. Mindre olikheter förekommer hos de olika bolagen.

”Med tillämpning av försäkringsvillkoret i övrigt gäller för denna försäkring under tid då någon försäkrad eller annan person med uppgift att tillse bostadslägenheten inte vistas i denna:

1. Alla ytterdörrar till bostadslägenheten, exklusive balkong- och terrassdörrar, skall vara låsta med av försäkringsbolaget godkänt 7-tillhållarlås med slutbleck enligt försäkringsbolagets anvisningar eller med annan av försäkringsbolaget godkänd låsenhet.
2. Balkong- och terrassdörr, vars nedre kant är belägen lägre än 4 m över markplan eller annat ståplan av vad slag det vara må, skall vara låst på samma sätt som anges i 1 ovan eller med godkänt låsbart spanjolett-handtag.
3. Utåtgående dörrar enl 1 och 2 ovan skall vara försedda med tappbärande gångjärn för att förhindra utslagning av sprint eller vara stiftade, varmed förstås att i dörrkarmen skall finnas minst två härdade dubbar — en vid varje gångjärn — som vid dörrrens stängning griper in i hål i dörrrens bakkant. Dubbarna skall skjuta ut minst 12 mm.
4. Pardörrar enl 1 och 2 ovan skall upptill och nedtill vara säkrade med godkänd hävarmskantregel eller med annan av försäkringsbolaget godkänd låsanordning.
5. Öppningsbart fönster, vars nedre kant är belägen lägre än 4 m över markplan eller annat ståplan av vad slag det vara må, skall vara låst med nyckellås eller med annan av försäkringsbolaget godkänd låsenhet.

Om ovanstående skyddsanordningar inte är vidtagna, tillämpas bestämmelserna i försäkringsavtalslagen.”

En del bolag har som påföljd i stället infört en högre självrisk, t.ex. 1 000 kr. En utveckling mot likformighet i villkoren pågår. I en broschyr

² Källa:

”Ett bra inbrottskydd. En säker affär”, utgiven av försäkringsbolagen.

”Lås ute tjuven”, utgiven år 1974, har försäkringsbolagen lämnat information om inbrottsskydd för hem och villa.

4.2.2 *Försäkringsbranschens serviceaktiebolag (FSAB)*

Vid sidan av Svenska försäkringsbolags riksförbund (SFR) som företräder branschen i in- och utländska officiella sammanhang är FSAB ett år 1972 bildat serviceorgan. FSAB och SFR har gemensamt kansli. I SFR är inte alla bolag medlemmar men däremot i FSAB. Inom FSAB sker arbetet på fyra sektioner (allmän, person, sak och statistik). FSAB arbetar med branschtekniska frågor, skadeförebyggande verksamhet, extern och intern information. FSAB:s saksektion samordnar branschens aktiviteter inom det skadeförebyggande verksamhetsområdet och utarbetar sådana villkor, klausuler och rekommendationer som bolagen önskar få utarbetade i gemensam regi. Inom FSAB-sak finns flera kommittéer. Med avseende på inbrottsskydd är det av intresse att notera arbetet inom bl. a. en teknisk kommitté (TK) och en bilklassningskommitté (BKK).

Under den tekniska kommittén sorterar bl.a. en *prövningsnämnd för mekaniskt inbrottsskydd*. I nämnden ingår företrädare för försäkringsbolagen och Svenska stöldskyddsföreningen. En låssmed och företrädare för rikspolisstyrelsen deltar med konsultfunktion. Vid nämndens tillsättande har den principen följts att producentledet, vars produkter nämnden skall pröva, inte skall vara representerat i densamma. Nämndens arbetsområde anges vara mekaniskt inbrottsskydd inom området allmän egendomsförsäkring (t.ex. vägg-, dörr- och fönsterkonstruktioner, lås, regler och galler). I första hand uppges arbetet vara inriktat på sådana inbrottsskydd som föreskrivs i försäkringsvillkor. Följande arbetsuppgifter anges i en av FSAB i mars 1973 upprättad PM:

”Att inom arbetsområdet vara sakkunnigt organ till TK och till TK avge förslag och rekommendationer beträffande

1. Förteckningar över godtagbara tekniska lösningar till skyddsföreskrifter.
2. Tolkning av skyddsföreskrifter.

I samband härmed har nämnden att utreda frågor och avge förslag angående

3. Egenskapsnormer för materiel och anordningar ur inbrottsskyddssynpunkt.
4. Provningsmetoder och provningsföreskrifter för materiel och anordningar.
5. Provningsresurser.
6. Ansökningar från företag om typgodkännande av materiel och anordningar.”

För närvarande föreligger en förteckning över dörrlås som godkänts av försäkringsbolagen för användning i sådana fall där enligt försäkringsvillkoren godkända lås skall finnas. Det föreligger också en förteckning avseende provisoriskt godkända övriga lås och beslag (fönsterlås, spanjo-

letthandtag, hävarmskantreglar). Även andra låstyper kan komma att godkännas om och när de fyller de krav försäkringsbolagen anser man bör kunna ställa. Under våren 1975 har dörrlås provats enligt de metoder som föreslagits av SMS och fr. o. m. den 1 juli 1975 ersattes tidigare förteckning av en ny som upptar de lås som uppfyller standarden.

Eventuella ändringar måste anmälas av tillverkarna, som måste märka produkterna med minst firmabeteckning (eller symbol) och entydigt typnummer. Varje tillverkare (eller representant för tillverkare) som önskar få produkter upptagna i förteckningarna måste avge en förbindelse. Ett allmänt villkor för att godkännandet skall gälla är att låsen inte används i samband med systemlåsning. Inom FSAB strävar man efter att introducera begreppet "godkänd låsenhet", omfattande låskista, spärrmekanism och slutbleck. Det bör i sammanhanget nämnas att beslut om godkännande av mekaniskt inbrottskydd fattas inom TK.

En speciell uppgift för försäkringsbolagen är att svara för gemensamma åtgärder i syfte att begränsa motorfordonsstölder. Försäkringsbolagens *bilklassningskommitté* uppdrog våren 1972 åt en arbetsgrupp att utreda problem kring åtkomst av dubblettnycklar till bilar och tillgrepp av bilar med hjälp av orättmätigt åtkomna nycklar. I gruppen ingick företrädare för Larmtjänst AB, Vegete, Skandia och FSAB. Sammanträden hölls med rikspolisstyrelsen, Motorbranschens riksförbund (MRF), Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening samt Svenska stöldskyddsföreningen genom företrädare för Polistekniska rådfrågningsbyrån, Stockholm. Gruppen redovisade våren 1973 sina resultat och förslag för bilklassningskommittén.

Enligt FSAB framgick av undersökningen bl.a. att antalet till försäkringsbolagen anmälda stöldförsäkringsskador för bilar utvecklats som framgår av *tabell 4: 1*.³

Tabell 4:1

År 1967	43 082
" 1968	45 121
" 1969	41 682
" 1970	47 795
" 1971	61 300

I syfte att få en bättre inblick ifråga om biltillbehörsstölder hade inom Folksam utretts stöldskador för år 1970. Även om problemet med falska nycklar inte särskilt studerades hade utredaren inte fått intrycket att falska nycklar förekommit i de undersökta fallen. Någon säker uppgift om andel bilstölder som utförts med hjälp av orättmätigt åtkomna nycklar kunde inte redovisas. Undersökningen visade att antalet stulna ej återfunna fordon motsvarade ca två procent av totala antalet stöldskador och att kostnaden utgjorde ca 13 procent av totala kostnaden för samtliga stöldskador.

Med denna mätningsgrund skulle enligt FSAB antalet inte återfunna fordon för år 1971 för samtliga försäkringsbolag utgöra ca 1 200 – 1 300.

³ Enligt uppgift från FSAB uppgick motsvarande antal anmälningar åren 1972 och 1973 till respektive 59 850 och 49 888 stycken.

Enligt polisen saknades vid uppgiftstillfället från perioden 1966-01-01 - 1971-12-01 fortfarande 6 422 bilar varav 1 631 från tidsperioden 1971-01-01 - 1971-12-01. Ca 80-90 procent av tillrättakomna bilar (värda över 10 000 kr.) saknade åverkan på stöldlåset.

Arbetsgruppen konstaterade vidare att bilföretagen saknade säkra och enhetliga rutiner kring utlämnandet av dubblettnycklar men att företagen var införstådda med problemet och var intresserade av förslag till användbara rutiner som försvårar missbruk. Man föreslog därför att likformiga regler för utlämnande av nycklar utformades i samarbete med MRF och rikspolisstyrelsen. I dessa regler borde ingå:

- a) Uppvisande av behörighets/äganderättshandling, t. ex. besiktning-instrument eller försäkringsbrevets servicekupong
- b) Avhämtarens legitimation, t.ex. körkort eller ID-kort
- c) Avhämtarens kvittens
- d) Utlämnarens signum
- e) Datum för utlämnande
- f) Journalblad eller registerkort upplagda på registreringsnummer.

Man föreslog vidare att allmänheten genom försäkringsbranschen och rikspolisstyrelsen informerades om nödvändigheten av att låsa fordonen och förvara nycklarna på ett tillförlitligt sätt samt om innebörden i gällande försäkringsvillkor vid stöld.

Bilklassningskommittén hade i princip intet att erinra mot de tankegångar om enhetligare rutiner resp. information som förts fram. Arbetsgruppen diskuterade därför sitt förslag vid ett sammanträde med rikspolisstyrelsen, MRF, Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening och Försäkringsbolagens upplysningstjänst (FU). Ingen hade därvid något att erinra mot förslaget.

Sedan arbetsgruppen redovisat sina kontakter för bilklassningskommittén uppdrog kommittén åt FSAB att anmoda MRF och bilindustri-föreningen att verka för förslaget.

Beträffande stöldskydd har FSAB för bilklassningskommitténs räkning utgivit en förteckning över av Polistekniska rådfrågningsbyrån godkända stöldskydd för motorfordon. Stöldskydd kan vara rattlås, tändningslås, larmanordning o.d.

FSAB har bl.a. prövningsnämnd också inom området för *inbrottslarm*. Särskilda regler⁴ för utförande och skötsel av inbrottslarmanläggning har utfärdats. Den som överväger att skaffa inbrottslarmanläggning skall låta en av försäkringsbolagen godkänd anläggarfirma installera anläggningen. FSAB har bl.a. utgivit förteckning över av försäkringsbolagen godkända anläggarfimor (f.n. elva st.).

4.2.3 Svenska stöldskyddsföreningen

År 1942 etablerades samarbete mellan ledande polis- och försäkringsmän i syfte att gemensamt söka begränsa brottsligheten främst på inbrotts-sidan. Samma år startades *Polisens tekniska rådfrågningsbyrå* i Stock-

⁴ Försäkringsbranschens serviceaktiebolag, Regler för inbrottslarmanläggning, Nyköping 1972.

holm. Denna fick senare efterföljare i Göteborg och Malmö. Samarbetet tog fastare former år 1946. Då bildades *Föreningen Front mot tjuven* som i början av 1960-talet ändrade namn till *Svenska stöldskyddsföreningen* samtidigt som rådfrågningsbyråernas namn ändrades till *Polistekniska rådfrågningsbyrån* för att understryka att det inte råder något organisatoriskt samband mellan rådfrågningsbyråerna och polisväsendet.

Föreningens verksamhet uppges bedrivas utan vinstintresse. Verksamheten finansieras i huvudsak genom bidrag från medlemmarna, varvid försäkringsbolagen svarar för huvudparten. Medlemmar i föreningen är dessutom affärs- och sparbankerna genom sina organisationer, poststyrelsen, Sveriges lässmedsmästares riksförbund och låsfabrikanter, kassaskåpstillverkare samt larm- och bevakningsföretag.

Föreningen har till ändamål att genom propaganda, upplysning och annorledes verka för goda säkerhetsanordningar till skydd mot tjuvnadsbrott samt att i övrigt bedriva brottsförebyggande verksamhet.

Föreningen lämnar vid de polistekniska rådfrågningsbyråerna i Stockholm, Göteborg och Malmö kostnadsfri rådgivning om lås och låsinstallation åt allmänheten. Vidare utförs provning av stöldskydd av olika slag för affärslokaler, bostäder, motorfordon, båtmotorer m.m. I början av innevarande år inrättade föreningen ett provningscenter i Stockholm. Därmed förbättrades såväl de lokala som tekniska resurserna väsentligt. År 1947 upprättades ett s.k. nyckelregister i samband med att man började sälja nummerade nyckelbrickor som underlättar för den som tappat sina nycklar att snabbt återfå dem.

Föreningen anordnar för allmänheten utställningar avseende lås, nycklar, larmanordningar m.m. Hembesök med rådgivning kan företas på särskild begäran av konsumenter under förutsättning att försäkringsgivare önskar inspektion på grund av krav på högt försäkringsvärde. Byrån ger råd och service om lås och låsinstallationer också till statliga myndigheter samt till industri och handel.

Byrån prövar i begränsad omfattning också vanliga lägenhetsdörrar samt motståndskraften hos de lås som finns på den svenska marknaden. I den verksamheten skall ingå provning av om- och nykonstruktioner av låsanordningar av olika slag.

Svenska stöldskyddsföreningen medverkar i standardiseringsarbete avseende inbrottskydd och deltar bl.a. även i rikspolisstyrelsens samlarbetskommitté samt i kommittéer som bildas i samband med byggandet av nya affärscentra. Föreningen bistår också vid undervisning om inbrottskydd av polis-, försäkrings- och fackhandelspersonal m.m.

Med grossistföretagen AB Kåfs Industrier och Copiax AB har Polistekniska rådfrågningsbyrån i Stockholm en överenskommelse att företagen inte skall sälja s.k. läspistoler för dyrkning utan att först hos byrån förvissa sig om huruvida vederbörande kund bör få köpa eller inte.

Hösten 1975 har föreningen startat en kampanj "Operation Märkning" som bedrivs i samarbete med försäkringsbolagen och rikspolisstyrelsen. Kampanjen avser identifikationsmärkning av stöldbegärlig egendom. Kampanjen sägs bl.a. gå ut på att allmänheten skall märka sina tillhörigheter med sitt personnummer, enligt förebild från USA, vilket

medför att stöldgods lätt kan identifieras hos en tjuv eller hälare. Detta tillsammans med en särskild dekal om märkning som anbringas vid ingångsdörren räknar man med skall ha preventiv effekt.

4.3 Standardisering m.m.

Sveriges standardiseringskommission (SIS) svarar för den nationella standardiseringsverksamheten i Sverige och företräder denna i det internationella standardiseringsarbetet. För vissa specialområden existerar särskilda organ. *Sveriges mekanstandardisering (SMS)* har bl. a. ansvar för mekaniskt-tekniskt inbrottskydd. *Byggstandardiseringen (BST)* har bl. a. ansvar för byggtekniskt inbrottskydd.

I början av 1970-talet fann man det nödvändigt att ta fram ny standard på grund av att existerande lås hade bedömts ge alltför dåligt skydd mot inbrott. Tillämpningen av gällande standard hade vidare varit dålig. Inbrottsfrekvensen hade ökat.

I detta läge tillsattes år 1971 inom SMS Tekniska kommitté 96, Lås och beslag, en arbetsgrupp med uppdrag att revidera gällande låsstandard under beaktande av de nya förutsättningar som ett noggrant studium av ett stort antal praktikfall lagt i dagen. Det klart uttryckta målet för arbetsgruppens och kommitténs arbete har varit att skapa en svensk låsstandard, som genom en bred tillämpning av alla parter skall bli ett värdefullt verktyg i samhällets brottsförebyggande verksamhet. Målet har varit att samla alla parter, såväl tillverkare, förbrukare, försäkringsbolag, polis som myndigheter kring en för alla godtagbar lösning. Denna översyn har gått ut på att få fram bättre lås med starkare slutbleck och säkrare infästning av dessa. Kontinuerliga kontakter har tagits med statens planverk. Företrädare för Norge och Finland har deltagit i arbetet.

Arbetsgruppen har numera slutfört sitt arbete. Ny svensk standard för dörrlås har fastställts och gäller fr.o.m. den 15 september 1975.⁵

Under arbetet har gruppen funnit att också byggtekniska frågor borde beaktas. En arbetsgrupp inom BST:s dörrkommitté, Tk 9/AG 6 Intrångsskydd, har arbetat för att åstadkomma ett bättre skydd mot lägenhetsinbrott.⁶ Gruppen har studerat hela dörrenheten med dörrblad, karm och lås, beslag samt dörrkarmens fastsättning i vägg. Nordiskt samarbete har ägt rum för att få enighet på detta område. Provningsar av lås och slutbleck har utförts av Polistekniska rådfrågningsbyrån samt av de större låstillverkarna. Dörrelement med beslag har provats på Norges byggforskningsinstitut.

Förslag till standard för inbrottskyddande dörrar har fastställts av SIS⁷ och gäller fr. o. m. den 1 juli 1975 som svensk standard.

Statens planverk kräver f.n. att dörrar skall fylla vissa krav med hänsyn till brand och ljud. Vidare tyggodkänner planverket entrédörrar till lägenheter på grundval av prov utförda vid officiell provningsanstalt.

I samarbete med ER-nämnden har Svensk byggkatalog utarbetat en s.k. *ER-översikt*⁸ avseende låsanordningar. Översikten innehåller bl.a. orientering om lås med hänsyn till materialsammansättning, mått,

⁵ SMS 3078, SMS 3079 och SMS 3080.

⁶ Se Kontakt med BST – information från byggstandardiseringen 1973: 2.

⁷ SIS 817314, 817315.

⁸ Svensk byggkatalog, ER-översikt. Låsanordningar. 1971.

utseende, fysikaliska och kemiska egenskaper, beständighet, tekniska egenskaper, egenskaper hos byggnadsdelar där varan ingår, vägledning vid projektering, misstag och fel vid projektering och byggande, arbetsinstruktion samt instruktion för underhåll.

4.4 Brottsförebyggande rådet m.m.

Brottsförebyggande rådet började sin verksamhet den 1 juli 1973. I avvaktan på riksdagens beslut om rådets framtida ställning och organisation bedrev rådet arbetet i kommittéform under det första verksamhetsåret. Fr.o.m. den 1 juli 1974 är brottsförebyggande rådet (BRÅ) en statlig myndighet under justitiedepartementet.

Enligt sin instruktion (SFS 1974:400) skall rådet främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten och verka för att samhällets och enskildas insatser mot brott samordnas. Därvid skall rådet bl.a.

- följa och analysera brottsutvecklingen samt göra prognoser om denna,
- följa, stödja och ta initiativ till forsknings- och utvecklingsarbete om kriminalitetens orsaker och hur den skall förebyggas samt utvärdera och sprida resultaten av sådant arbete,
- verka för att forsknings- och utvecklingsarbetet på det kriminalpolitiska området samordnas, samt
- medverka i det kriminalpolitiska arbetet genom utredningar och initiativ.

Det löpande utredningsarbetet utförs i kansliet och i olika arbetsgrupper.

Brottskydd

Gruppen skall verka för att samhället och företagen vidtar åtgärder för att begränsa eller förhindra möjligheterna att begå brott. Det gäller brott både mot enskilda och mot det allmänna, t.ex. trafik-, miljö-, valuta- och skattebrott. Mindre projektgrupper arbetar f.n. med skatte- och valutabrott, konst- och antikförfalskningar, miljöbrott och tillgrepp i affärslokaler (t.ex. butikssnatteri).

Brottsutveckling

Gruppen skall analysera brottsutvecklingen och göra prognoser över den. Den utreder f.n. olika prognosmetoder som kan ge en djupare förståelse av hur brottsligheten utvecklas. Brottsligheten sätts därvid i samband med utvecklingen på andra områden i samhället.

Gruppen lade förra året fram en rapport med prognoser över brottsutvecklingen 1974–1979.

Vi vill även erinra om att *brottskommissionen*⁹ i ett särskilt avsnitt behandlade brottsförebyggande insatser av företag och enskilda. Kommis-

⁹ Ds JU 1973: 5, Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen.

sionen föreslog bl.a. märkning av stöldbegärligt gods med tillverkningsnummer eller annan identitetsbeteckning. Den enskildes möjligheter att skydda sig mot brott bestod enligt kommissionen främst i att i ökad omfattning skaffa sig mekaniska inbrottsskydd av olika slag som lås och galler. Kommissionen erinrade om låsutredningens uppdrag och om att inom statens planverk arbete pågick med att utforma särskilda byggnormer rörande inbrottsskydd. Det borde enligt kommissionens mening övervägas att på sikt göra dessa byggnormer tvingande genom att i byggnadsstadgan införa uttrycklig föreskrift om att byggnad skulle uppfylla särskilda krav till skydd mot inbrott.

Näringslivets säkerhetsdelegation inom industrins försvarsbyrå (som hör till Svenska arbetsgivareföreningen, SAF) består av representanter för ett tjugotal större företag inom olika branscher. Delegationen handlägger säkerhetsfrågor inom industri och handel. Frågor om lås och auktorisation av låsmeder har av delegationen tagits upp i olika sammanhang. Bl.a. har delegationen beträffande förvaring, utlämning och försändning av nycklar utgivit allmänna anvisningar om sekretess- och säkerhetsskydd vid enskilda företag.

Slutligen bör nämnas att det *internationellt* äger rum samarbete i vissa brottsförebyggande frågor.

5 Inbrottsutvecklingen

5.1 Utvecklingen av inbrottsstölder i bostäder

År 1967 var totala antalet inbrottsstölder enligt rikspolisstyrelsen 85 469, varav i bostad 8 535 och i fritidshus 11 450. Antalet inbrottsstölder år 1968 var 97 493 eller 14,1 procent fler än föregående år. Av inbrottsstöldrerna hade de som företagits i bostäder ökat med sex procent till 9 045 men beträffande fritidshus minskat med 7,6 procent till 10 581. En viss nedgång i inbrottsstöldrerna skedde år 1969. För detta år redovisas 90 154 inbrott, dvs. 7,5 procent färre än år 1968. Av *tabell 5: 1* framgår att inbrottsstöldrerna följande år ökade starkt. Enligt polis och försäkringsbolag torde de ökade bostadsinbrotten bero på att det är lätt att utföra sådana inbrott. Detta har bl. a. konstaterats vid polisens brottsplatsundersökningar. I flera fall har lås, regler, dörrar och annat skydd lätt forcerats. Inbrotten har skett snabbt och utan buller.

I *avsnitt 5.3* redovisar vi en av RPS utförd undersökning om tillvägagångssätt vid inbrottsstölder i bostäder och affärer.

Det framgår av tabellen att en viss förbättring i inbrottsutvecklingen inträffat åren 1972–1974.

Under år 1975 har emellertid enligt *den preliminära brottsstatistiken* en påtaglig ökning skett beträffande inbrottsstölder jämfört med september 1974. Samtliga typer av inbrottsstölder har ökat med 15,1 procent

Tabell 5.1 Inbrottsstöldrerna åren 1970–1974.

	1970	1971	ökn. % (70–71)	1972	ökn. % (71–72)	1973	ökn. % (72–73)	1974	ökn. % (73–74)
Samtliga inbrott	104 874	130 808	+ 24,7	124 199	– 5,1	111 573	– 10,2	111 541	± 0
Bostadsinbrott	10 771	14 536	+ 34,9	15 788	+ 8,7	14 518	– 8,0	15 441	+ 6,4
Fritidshusinbrott	9 906	13 266	+ 33,9	13 045	– 1,7	12 004	– 8,0	11 421	– 4,9
Butiks- inbrott	13 227	14 377	+ 8,7	13 057	– 9,2	11 357	– 13,0	11 557	+ 1,8

(Källa: Rikspolisstyrelsen har ställt samman uppgifterna på grundval av SCB-statistik).

och bostadsinbrotten med inte mindre än 27,2 procent. Butiksinbrottens ökning är för samma tid 9,0 procent. Den konkreta orsaken till denna ökning under år 1975 har ännu inte kunnat klarläggas.

Utvecklingen beträffande butiksinbrott återspeglar sannolikt i viss mån de brottsförebyggande insatser som ägt rum i samarbete mellan köpmän, försäkringsbolag och polis. År 1969 höjde försäkringsbolagen kraven på inbrottsskydd i butiker (se *kapitel 4*). Förutom att alla ytterdörrar skulle förses med starkare och dyrksäkrare lås, skulle vissa dörrar förstärkas med stålplåt och brytskydd, fönster gällerskyddas m. m. De skärpta kraven berörde ca 60 000 försäkringstagare.

För den enskilde medborgaren liksom för försäkringsbolagen medför inbrottsskador stora ekonomiska förluster och andra olägenheter. Enligt uppgift betalade försäkringsbolagen enbart under år 1971 ut ca 110 milj. kr. för reglering av inbrottsskador. Motsvarande uppgifter var för år 1968 ca 50, år 1969 ca 60 samt år 1970 ca 80 milj. kr. Till detta kommer försäkringstagarnas självrisker och de skador för vilka försäkring inte tecknats.

5.2 Utvecklingen av stöldförsäkringsskador beträffande motorfordon

Det finns anledning att något beröra stöldförsäkringsskador i fråga om motorfordon. Enligt uppgift från Trafikförsäkringsföreningen var antalet anmälda stöldförsäkringsskador för bilar år 1950 blott 2 794. Ersättningsbeloppet uppgick till 1 079 287 kronor. År 1960 var antalet anmälda skador 25 285 och det utbetalade beloppet 8 927 337 kronor. Utvecklingen åren 1970–1973 framgår av *tabell 5: 2*.

Statistiken avser inte de skador som orsakas tredje man vid vårdslös körning av s. k. billånare. Det kan antas att skadorna är många och föranleder avsevärda ersättningsbelopp.

Som framgår av tabellen har stöldförsäkringsskadorna antalsmässigt minskat något år 1973. Vi erinrar om risken för ökat antal bilstölder när de nya registreringsskyltarna för motorfordon blir allmänt förekommande (se *kapitel 1.3*).

Tabell 5.2 Motorfordon – stöldförsäkringsskador åren 1970–1973.

År	Bilar	
	Antal skador	Ersättningsbelopp (kr.)
1970	47 759	38 675 899
1971	61 300	51 428 938
1972	59 850	52 453 482
1973	49 888	45 369 216

(Källa: Trafikförsäkringsföreningen).

5.3 Undersökning av bostads- och affärsinbrott

På vårt uppdrag har rikspolisstyrelsen (RPS) undersökt olika tillvägagångssätt vid inbrottsstöld i bostäder (lägenheter, villor och radhus) och i affärer. Syftet med undersökningen har sålunda varit att ge oss underlag för överväganden och förslag. Undersökningen som redovisas närmare i *bilaga 4* avser sista kvartalet 1972 och de tre första kvartalen 1973. Därmed finns möjlighet att i någon mån studera skillnader mellan olika säsonger.

Av undersökningen framgår att antalet lägenhetsinbrott (inklusive försöksinbrott) under den studerade tiden uppgår till 8 687. En hög notering, 2 456 brott, kan noteras under tredje kvartalet (dvs. sommarmånaderna juli, augusti, september) och en låg notering 1 984, under första kvartalet (dvs. vintermånaderna januari, februari, mars). Antal inbrott i villor/radhus uppgick för tidsperioden till 5 146 med högsta notering tredje kvartalet, 1 410 brott, och lägsta notering, 1 116, under första kvartalet. För affärer var antalet brott sammanlagt 10 959 med högsta notering för fjärde kvartalet 1972 (oktober, november, december), 2 965, och lägsta notering första kvartalet 1973, 2 549. Som framgår av undersökningen uppgick tillgripna godsvärden till ansevärda belopp:

Lägenheter	kr 16 779 040:—
Villor/radhus	kr 9 452 490:—
Affärer	kr 18 819 340:—
 Totalt	 kr 45 050 870:—

Det bör därvid anmärkas att godsvärden endast föreligger för ett begränsat antal brott.

När det gäller *lägenheter* ger undersökningen följande resultat beträffande tillvägagångssätt som använts vid inbrotten. *Dörrar* är mest utsatta för angrepp. Inbrott sker exempelvis via dörrar i trappuppgångar, särskilt i de fall lägenheterna är högt belägna. Altan- och balkongdörrar synes vara mer utsatta för angrepp under sommarmånaderna än under övriga årstider. Beträffande angreppsmetod förefaller det vara vanligt att tjuvarna söker bryta upp dörrar. Nyttjande av dyrk eller falsk nyckel samt petning av låskolv är också frekventa företeelser. Företrädare för polisen har kommenterat detta förhållande med att det i de flesta fallen erfarenhetsmässigt rör sig om stiftcylinderlås. Inte något fall sägs vara känt av dyrkning av sjutillhållarlås eller nyttjande av falsk nyckel vid sådant lås. Det är f. ö. inte möjligt att peta låskolv vid sådant lås. Här fordras, menar man, en kraftig åverkan på kolv och låsmekanism för att med våld föra undan kolven. (Polisens synpunkter beträffande lås gäller även villor/radhus och butiker.) Det synes av undersökningen vidare uppenbart att tjuvar i ökad utsträckning söker ta sig in bl. a. genom att företa angrepp mot *dörrkarmar* invid lås. De höga siffrorna för angrepp mot *brevlådeinkast* för att påverka låsvreden är också anmärkningsvärda.

Också angrepp mot *fönster* — och över huvud taget mot *glasrutor* —

synes vanliga enligt undersökningen. I de fall angreppen avser källarfönster, övriga fönster samt glasrutor, varvid rutorna krossas, är krossningen enligt företrädare för polisen ofta ett led i strävanden att komma åt fönsterreglar eller -hakar på insidan så att fönstret skall kunna öppnas. Krossningen lär mera sällan syfta till att tjuven skall krypa in genom en söndrig ruta i fönsterbågen. En sådan metod sägs vara bullersam och riskfylld. Den ger nämligen risk för skärsår, fingeravtryck osv.

Beträffande inbrott i *villor/radhus* är enligt undersökningen angrepp mot *fönster* och över huvud taget mot *glasrutor* vanligare än mot *dörrar*, som dock visar stor angreppsfrekvens. Det synes naturligt anta att tjuvar många gånger söker ta sig in genom fönster och dörrar på baksidan av villorna/radhusen. Angreppen mot altan- och balkongdörrar är också många, särskilt under sommarmånaderna. Petning av låskolv i cylinderlås för att ta sig in genom en dörr är uppenbarligen en relativt ofta förekommande inbrottsmetod.

Däremot sker inte angrepp via brevlådeinkast, sannolikt på grund av att brevlådan i princip placeras vid tomtgräns eller liknande.

När det gäller inbrott i *affärer* är, framgår det av undersökningen, uppenbarligen *fönster* och över huvud taget *glasrutor* svaga punkter. Glas i fönster och dörrar som är skyddade från insyn – de vetter t. ex. mot bakgårdar – krossas stundom helt. Öppningen används enligt polisen som ingångsväg i de fall lås och regler inte går att öppna från insidan. Butiksinbrott sker dessutom så gott som uteslutande nattetid och i skydd av mörker. Detta minskar risken för upptäckt. Glasrutor i butiksdörrar tas ibland bort utan att rutan krossas. Det sker t. ex. genom att listen runt rutan avlägsnas. Angreppen mot *dörrar* synes enligt undersökningen ha visat en stigande tendens under undersökningsperioden. Särskilt butikernas bakdörrar är enligt företrädare för polisen kvalitetsmässigt svaga – även beträffande låsen. Detta gäller t. ex. varuintagens dörrar. De lättmetallkarmar och dörrkarmar av metall som finns i moderna butiker är enligt polisen ofta svaga samt sviktar lätt vid brytning. Därvid släpper låskolvorna i sina urtag och slutbleck. Petning av låskolv, nyttjande av dyrk eller falsk nyckel synes, framgår det av undersökningen, relativt sett inte vara lika vanliga angreppssätt vid affärer som vid lägenheter och villor/radhus. Angrepp förekommer uppenbarligen även mot väggar och takluckor. De senare lär enligt uppgift ofta vara bristfälligt låsta och säkrade från insidan.

Vissa affärer har strängare försäkringsvillkor. Undersökningen visar antal inbrott för guldsmeds-, ur-, pälsvaru-, TV- och radio- samt fotoaffärer under den studerade perioden. Särskilt utsatta för inbrott synes vara TV- och radioaffärer med högsta angreppsnotering månaderna oktober-december. Godsvärdet för inbrott i uraffärer förefaller dock för den studerade perioden vara högre än för övriga butikskategorier.

5.4 Behovet av bättre låsskydd

För närvarande installeras lås utan restriktioner i bostäder. Det föreligger inga samhällseliga krav på att yrkesutövare skall äga särskild kompetens för att driva verksamhet som låssmed, reparera och kontrollera lås och låsanordningar eller tillverka nycklar. Olika sinsemellan konkurrerande företagsformer förekommer inom låsbranschen. Till följd härav varierar priser och arbetskvalitet. Vissa yrkesutövare saknar såväl erforderlig yrkeskunskap som fast försäljningsställe.

Nuvarande situation är från konsumentens synpunkt inte tillfredsställande. Den enskilde konsumenten har visserligen möjlighet att fritt välja mellan skilda yrkesutövare. Samtidigt utsätts dock konsumenten för risken att dels få en installation bristfälligt utförd, dels få betala ett högt pris för installationen. Vidare riskerar konsumenten att låssmeden utnyttjar sin låskunskap och platskänedom i brottsligt syfte när installationen är klar. Genom att nycklar, dyrkverktyg och specialverktyg för nyckeltillverkning fritt kan tillverkas och säljas förstärks risken för att nycklar kommer i orätta händer, att ungdomar och lättpåverkade personer lockas att utföra tillfällighetsbrott. Konsumenterna har svårt att bedöma yrkesutövarens beträffande hans yrkeskunnande och pålitlighet.

Inbrott underlättas dessutom f. n. dels av att det förekommer bristfälliga lås- och skyddsanordningar, dels av att dörrar i framför allt moderna bostadsområden har brister när det gäller att stå emot angrepp i brottsligt syfte. Dörrkonstruktionen kan i vissa fall vara så klen eller eljest så beskaffad att säkra lås inte utan extra åtgärder och kostnader kan installeras. Byggnadsstadgan innehåller ingen föreskrift om att byggnader skall uppfylla särskilda krav till skydd mot inbrott. Därför har inte statens planverk i föreskrifter, råd och anvisningar till byggnadsstadgan kunnat ställa krav beträffande lås och låsinstallationer.

6 Komplettering av byggnadsstadgan

6.1 Utgångspunkter för överväganden

Vi erinrar om att vi enligt direktiven skall pröva om byggnadstekniska föreskrifter angående inbrottsförebyggande åtgärder bör utfärdas. Vid prövningen bör de ekonomiska konsekvenserna härav beaktas och denna metod att komma till rätta med problemen i övrigt vägas mot andra metoder.

Vad gäller *byggnadstekniska* bestämmelser bör framhållas att byggnadens regleras offentligrättsligt genom byggnadslagstiftningen som består av en *byggnadslag* (BL)¹ och en *byggnadsstadga* (BS)².

Byggnadslagen innehåller främst regler om bebyggelseplanering. I byggnadsstadgan ges primära krav på säkerhet, hygien och trevnad samt regleras hur tillsynen och kontrollen över byggsamheten skall ske. Byggnadsstadgan innehåller vidare, förutom vissa tillämpningsföreskrifter till lagen, bestämmelser om kontroll över byggnaders utförande, tomts ordnande, anordningar av olika slag m. m. Stadgan gäller sålunda för åtgärder som företas beträffande *nya* bostäder, butikslokaler m. m. Den avser däremot inte det äldre bostadsbeståndet och kan inte tillämpas retroaktivt. *Tillämpningsföreskrifter*³ rörande vissa bestämmelser i stadgan samt rörande byggnadsarbeten meddelas av statens planverk (76 § BS), som har hand om den allmänna uppsikten över planläggningen och byggnadsväsendet inom riket samt samråder med andra myndigheter som har anvisningsverksamhet berörande byggnadsväsendet. Föreskrift som är av icke oväsentlig ekonomisk betydelse eller av annan orsak är av större vikt, skall dock fastställas av Kungl. Maj: t för att bli gällande. Enligt 76 § skall planverket även utfärda de ytterligare *råd och anvisningar*⁴ som

¹ Lag den 30 juni 1947 (1947: 385, omtryckt 1972: 775).

² SFS 1959: 612 (omtryckt 1972: 776).

³ *Föreskrifter* innehåller krav och är bindande för såväl de byggande som för byggmyndigheterna. Föreskrifter får inte skärpas av byggnadsnämnd eller annan tillståndsmyndighet.

⁴ *Råd och anvisningar* innehåller exempel på lösningar m. m. som prövats uppfylla föreskrifternas krav, godtagna verifikationsmetoder (beräknings-, provningsmetoder m. m.) och godtagna förutsättningar (materialegenskaper, arbetsutförande, uteklimat m. m.). Råd och anvisningar är inte bindande för de byggande. Råd och anvisningar innehåller även vissa förtydliganden till föreskrifterna. I sammanhanget bör även nämnas *kommentarer* som innehåller motiveringar, förklaringar, upplysningar, litteraturhänvisningar m. m. i anslutning till bestämmelserna. Kommentarer-na är inte bindande för byggande eller byggmyndigheter.

erfordras för tillämpning av stadgan. Planverket äger medge dispens från föreskrifterna. Svensk Byggnorm (SBN 1975) innehåller planverkets föreskrifter, råd och anvisningar. I anslutning till nämnda byggbestämmelser bedriver planverket också *typgodkännandeverksamhet*⁵

Förutom den egentliga byggnadslagstiftningen finns andra författningar som skall beaktas vid byggnadsverksamhet. Uppgift om dessa erhålls i Svensk Byggnorm-register (SBN-R). Information om gällande byggnadslagstiftning lämnas av planverket till byggnadsnämnder, länsstyrelser, myndigheter, entreprenörer, arkitekter, byggmaterialindustri, allmänhet m. fl.

6.2 Synpunkter från organisationer och företag

Ett antal organisationer och institutioner har hörts i syfte att få synpunkter inom ramen för utredningsarbetet. Dessa synpunkter redovisas i *bilaga 2* som omfattar dels en begränsad enkät, dels vissa hearings. I detta avsnitt sammanfattas uttalanden om byggnadstekniska frågor och behovet av extralås m. m., som förts fram av företrädare för hyresgäster, fastighetsägare, byggare, köpmän, polisen m. fl.

När det gäller brister beträffande inbrottskyddet i bostäder har man pekat på följande förhållanden. Lås och slutbleck är i vissa fall för svaga. Standardiseringsarbete pågår emellertid. Dörrar är klen konstruerade för närvarande och består ofta av tunna ytskikt som omger ett poröst isoleringsmaterial. Pågående standardiseringsarbete beaktar de brister som föreligger. Också dörrkarmar uppvisar brister. Ofta utnyttjar tillverkarna virket så sparsamt att karmar skarvas, vilket bedöms vara en nackdel från hållfasthetssynpunkt. Till detta kommer att karmarnas infästning i kringliggande väggar inte är tillfredsställande. Träkilar, som fästs bakom dörrkarmen, sitter inte kvar på bestämd plats när virket har torkat. Springan mellan dörr och karm ökar därvid. Detta gör det lättare att bryta upp en dörr t. ex. genom att peta in låskolven. Träfoder omkring en dörr kan ibland lätt tas bort. Väggar som omsluter en dörr är i många fall svaga. De är t. ex. konstruerade av gipsskivor, glas eller annat ömtåligt material. Det förekommer gångjärn med utslagbara sprintar, gångjärn med dålig infästning i karm samt felkonstruerade och felplacerade brevlådeinkast som underlättar för inbrottsstjuvarna att komma åt låsvred på insidan av en ytterdörr. Terrassdörrar och fönster saknar i regel lås och är därmed lätta att bryta upp. I vinds- och källarutrymmen förvaras ofta stöldbegärligt gods bakom nät och enkla grindar som inte kan låsas på ett betryggande sätt. För närvarande är det alltför lätt för obehöriga att få tillgång till nycklar.

På affärssidan gäller att kollision ofta uppstår mellan intresset att få en säljande exteriör och behovet av att ha effektiva låsanordningar. Tillgodoser man det förra önskemålet blir fasaden ofta öppen och glasad, vilket i sin tur för med sig säkerhetsrisker.

⁵ *Typgodkännande* meddelas av planverket efter framställning från sökande. Godkännandet kan avse produkter, konstruktioner, metoder m. m. som bedöms uppfylla byggnadsstadgans krav. Typgodkännande meddelas i bevis vari anges i vilka avseenden och på vilka villkor godkännandet gäller. Byggmyndigheter skall godta typgodkännanden. Ansökan om typgodkännande är frivilligt.

Flera åtgärder kan tekniskt sett vidtas för att förbättra situationen, har man anfört. Hela problemkomplexet inklusive ljud- och brandisolering bör ses över. Man bör få överensstämmelse mellan mekanisk påfrestning på dörrar och ökat låstekniskt inbrottsskydd. En väg är att installera bättre lås och slutbleck. Så sker enligt uppgift i många fastigheter sedan hyresgäster uppmärksammas på inbrottsproblemet genom bl. a. försäkringsbolagens information. Minimikrav för hållfasthet kan tas fram för lås med tillhörande beslag. Arbete härpå sker för övrigt inom en särskild arbetsgrupp inom SMS. Också minimikrav beträffande dörrenhetens hållfasthet inklusive karm, lås och gångjärn samt infästning i omslutande vägg kan tänkas. Sådana krav övervägs internordiskt i en arbetsgrupp inom Byggstandardiseringen. Flera instanser har framhållit att man bör pröva ändrad placering eller utformning av brevlådeinkast — t. ex. placering i fastighetsentréer. Terrass- och balkongdörrar kan förseas med bättre spanjoletthandtag och ha låsbara handtag på insidan. Fasta fönsterpartier såsom hålglasblock eller liknande anses vara att föredra framför t. ex. öppningsbara källarfönster. Isolerglas bör, menar man, monteras i fönster och fönsterdörrar. Säkrare lås och beslag kan då monteras eftersom ramkonstruktionen av trä är kraftigare i sådana konstruktioner. I stället för att göra fönster öppningsbara kan de förseas med smala öppningsbara vädringsluckor. Glasfönster i entrédörrar m. m. bör undvikas.

Vad gäller frågan om ökad låssäkerhet för med sig högre kostnader anför man bl. a. följande. Om ökad säkerhet fördyrar en dörr med något hundratal kronor, har detta från kostnadssynpunkt knappast någon avgörande betydelse. Det blir nämligen mindre kostsamt att montera säkra lås redan i dörrfabriken. Åtgärder som företas vid nyproduktion medför, menar man, sannolikt lägre kostnader än vid ingrepp som sker i äldre bostäder. Nya låsanordningar bör f. ö. inte få till följd stora kostnadshöjningar och påverkar knappast boendekostnaderna. En viss rimlig höjning av kostnadsnivån till följd av installation av förbättrade byggkomponenter får accepteras, om resultatet blir bättre inbrottsprevention som får till följd lägre försäkringspremier. Däremot kan inte uteslutas att kostnaderna blir höga om helt nya, komplicerade konstruktioner kommer fram. Föreskrifter om ökat inbrottsskydd som för med sig kostnadshöjningar måste leda till att gränsen för statligt belåningsvärde höjs. I och för sig kan det synas möjligt att slopa lås i mellandörrar för att spara kostnader. Å andra sidan är kostnaden för sådana lås ringa. Vidare föredrar många — inte minst från psykologisk synpunkt — att kunna låsa också innerdörrar, har man anfört. Något slags dörrspärr fordras under alla omständigheter även i mellandörrar.

Meningarna synes delade i frågan om det finns behov av *byggnadstekniska föreskrifter* om inbrottsskydd för *nya bostäder och affärer*. Flera av de intervjuade motsätter sig inte eller har någonting att erinra mot förslag om att ändra byggnadsstadgan så att planverket kan utfärda bindande föreskrifter om inbrottsskydd. Från sakkunnigt håll anses ett klart behov föreligga av föreskrifter. Någon har dock anfört att till en början viss försiktighet bör iaktas och begränsning ske till dörrar och lås. Då blir

sannolikt kostnadsökningarna måttliga. Byggnadstekniska föreskrifter som för med sig säkrare inbrottsskydd och därmed minskade försäkringspremier är angelägna, sägs det från något håll. Kostnaderna för hemförsäkringar är höga. Det händer därför att konsumenter i vissa fall avstår från att försäkra sina hem. Vid en ändring av byggnadsstadgan som gör det möjligt för planverket att utfärda föreskrifter om inbrottsskydd är det angelägen att planverket beaktar de minimikrav som försäkringsbolagen ställer upp. Försäkringsbolagen bör, sägs det, därefter inte gå utöver kraven. Vid utformningen av föreskrifterna måste brandtekniska aspekter beaktas så att kollision inte uppstår med hänsyn till brandsäkerheten. Några intervjuade ställer sig tveksamma till bindande föreskrifter. Från hyresgästhall anförs t. ex. att sådana föreskrifter bör finnas i så liten utsträckning som möjligt. Om en ändring i byggnadsstadgan bedöms nödvändig motsätter man sig dock inte en sådan. Från arkitekthåll sägs att föreskrifter måste vara allmängiltiga och flexibla så att förändringar i utvecklingen kan beaktas. I princip finns alltid risk för att föreskrifter i någon mån kan hindra utvecklingen. Om krav uppställs så att många kan konkurrera är detta att föredra, menar man. I vart fall är det viktigt att husens kvalitet inte försämras. Vissa risker föreligger också beträffande råd och anvisningar eftersom byggnadsnämnderna kan ha olika tolkning av råd och anvisningar. Från fastighetsägarhåll menar man att byggnadstekniska föreskrifter om möjligt bör undvikas. En frivillig anpassning bör ske till modern standard.

Man anser det inte utan vidare klart att kommande svensk standard skall göras tvingande. Visserligen kan statens planverk kräva att det skall finnas visst intrångsskydd men verket kan inte i detalj fastställa hur detta skydd skall se ut. Några anser att det i och för sig är tänkbart att ha typgodkännande för låsprodukter. Eftersom obligatoriskt godkännande innebär säljförbud i Sverige av icke godkända lås uppstår inte några nackdelar från konkurrenssynpunkt. Samtliga företag som säljer lås i Sverige får då konkurrera med produkter som fyller grundkraven enligt typgodkännandet. Godtagbara lösningar bör om möjligt vara knutna till svensk standard och/eller vara typgodkända av planverket, varvid svensk standard bör göras tvingande, menar man. Andra anser det diskutabelt med typgodkännande. Antalet varianter riskerar t. ex. att begränsas. Detta gör det möjligt för eventuella tjuvar att lättare komma underfund med hur lås skall forceras. Från något håll anförs att problemen i stort löses och andra åtgärder knappast är erforderliga, om ny svensk standard tas fram inom området dörrar, fönster och lås. Svensk standard bör därvid göras tvingande. Från arkitekthåll förs liknande synpunkter fram. Vidare erinrar man om att statliga bostadslån inte lämnas om inte vissa standardkrav uppfylls enligt bostadslånekungörelsen⁶. Till dessa standardkrav kan exempelvis i framtiden föras krav på viss låsstandard.

När det gäller åtgärder för att öka inbrottsskyddet i *äldre bostäder* har man bl. a. anfört följande. Formellt sett har hyresgäst inte någon juridisk rätt att på egen hand installera eller låta installera extralås — t. ex. A 7-lås i ytterdörr. Överenskommelse med hyresvärden fordras. Från representanter för bostadsföretag och fastighetsägare anförs att man i

⁶ KK 1967:552.

princip inte motsätter sig hyresgästers önskemål om att montera extralås i ytterdörr. Hyresgäst är emellertid skyldig att återställa dörr i ursprungligt skick om extralås monteras utan tillstånd. Något rättsfall i saken föreligger inte. Äganderätt till extralås bör gå över till hyresvärd även om hyresgäst köper ett lås, sägs det även. Vid flyttning är det i varje fall angeläget att hyresgäst lämnar ifrån sig alla nycklar till det inmonterade extralåset. Bostadsrättsinnehavare har särskild nyttjanderätt till fast egendom och har därför utan vidare rätt att installera extralås. Från polisen hävdas att antalet inbrott i bostäder sjunkit sedan rikspolisstyrelsen drivit en kampanj om A 7-lås. Om en dörr låses med extralås och därför måste brytas upp, blir hyresgäst skadeståndsskyldig, sägs det från hyresgästhall. Hemförsäkringen gäller därvid inte.

Frågan om montering av extralås måste, menar man, bedömas mot bakgrund av huvudnyckelsystemet. Olika för- och nackdelar med sådant system föreligger. Fastighetsägare måste t. ex. i vissa situationer – vid brand- och vattenskador – kunna ta sig in i en lägenhet. Detta är möjligt med huvudnyckel, vilket är en fördel. Risken för missbruk av huvudnyckel är inte stor om nyckeln förvaras betryggande, anför man. Företrädare för bostadsföretag menar att det finns fördelar med huvudnyckelsystem särskilt när service av något slag skall utföras i lägenheten. Slopas huvudnyckelsystemet måste lägenhetshavare lämna från sig de individuella nycklarna till fastighetsskötarna när åtgärder måste företas i lägenheterna. Detta är besvärligt för alla parter. Kostnaderna ökar t. ex. genom upprepade servicebesök. Skaffar sig alla hyresgäster extralås kan kostnadsfördyringen för upprepade besök bli så stor att bostadsföretagen sannolikt får kompensera sig genom att höja hyrorna. Något annorlunda ställer det sig om en kombinerad låskonstruktion kommer fram. Då finns låstrygghet alla dagar utom den när service utförs, varvid extranyckeln kan deponeras hos t. ex. fastighetsskötaren. En bostadsstiftelse låter hyresgäst med extralås lägga sin nyckel i särskild låda utplacerad på lämplig plats. Lådan är så konstruerad att nycklar inte kan tillgripas av obehöriga.

Huvudnyckelsystem för bostäder för med sig vissa nackdelar. Nyckel kan tappas eller stjälas, varigenom inbrott möjliggörs. Från fastighetsägarhall antyds att det är en tendens att man beträffande privata bostäder alltmer upphör att använda huvudnyckel. De privata fastighetsägarna säger sig därför sannolikt inte komma att föra fram allvarliga erinringar mot ett förslag att slopa huvudnyckelsystem för bostäder.

Byggnadsstadgans föreskrifter bör också gälla för gamla bostäder och affärer, menar man på köpmannahåll. Kostnader till följd av ändrad säkerhetsstandard kan slås ut på hyran. Det bör åligga fastighetsägare att hålla lokaler såsom lägenheter och affärer i brukbart skick även med hänsyn till inbrottskydd.

Enligt vad vi erfarit har hyresvärd inte någon särskild skyldighet att se över låsbeståndet i sina fastigheter. Betydelsen av sådan översyn har dock alltmer uppmärksamrats. Vissa bostadsföretag granskar ibland låsen i samband med lägenhetsbesiktningar, som kan ske med vissa intervall, exempelvis vart tionde år. Från ER-håll anföras att en regelbunden

översyn av låsbeståndet i ett hyreshus kan avvärja många illegala intrång. Om översyn utförs av sådana som inte är fackkunniga fördärvas låsen. Man anför även att om försäkringsbolag utfärdar ändrade bestämmelser om säkerhet får t. ex. butiker själva svara för kostnaderna för de nya säkerhetsanordningarna.

Från en organisation som företräder allmännyttiga bostadsföretag föreslås att byggföretag bör ha en extra upplaga av egna låscylindrar med härtill hörande nycklar. Dessa cylindrar kan vara installerade till dess att bygget är klart. Då beställaren tar över fastigheten kan de extra cylindrarna bytas ut mot permanenta. Vid ett sådant förfarande riskerar man inte att nycklar kommer på avvägar. Man kan vidare tänka sig, sägs det, att hyresvärd skaffar ett antal reservcylindrar att byta ut mot gamla cylindrar när hyresgäster flyttar.

Vi har också sökt få fram synpunkter på åtgärder för att främja utveckling, tillverkning och försäljning av säkra lås och andra skyddsanordningar i anslutning härtill. Av de uppgifter som inhämtats framgår att kontinuerlig forskning bedrivs av låstillverkare och att också förbättrade typer av lås kommer ut på marknaden. Standardiseringsarbete sker även. Det finns enligt företrädare för polisen en klar strävan hos tillverkarna att få fram bättre lås, som kan stå emot olika nya angreppsmetoder. Särskilda samhällliga åtgärder för att främja tillverkning m. m. av lås och skyddsanordningar anses därför inte erforderliga. Man kan dock tänka sig få till stånd från fabrikanterna fristående provning och därmed även eventuella förslag till produktutveckling. I detta sammanhang har från köpmannahåll föreslagits att man bör åstadkomma en positiv motivation hos konsumenter/butiker att uppnå ökat inbrottsskydd genom att exempelvis se till att försäkringsbolagen lämnar rabatt på försäkring om vissa skyddsåtgärder företas.

6.3 Våra överväganden och förslag

6.3.1 *Behovet av inbrottsskyddande åtgärder*

Till en början konstaterar vi att vissa byggnadstekniska brister underlättar inbrott i bostäder och affärer. Exempel på förebyggande åtgärder med inbrottsskyddande verkan redovisas i det följande.

Eftersom inbrott genom källarfönster ofta kan ske mer riskfritt och utan insyn, på grund av att det är nära till marken eller att intrånget sker på husets baksida, synes källarfönster i t. ex. villor/radhus böra vara av okrossbart glas. Då man vidare ofta glömmer stänga källarfönster som öppnats i vädringssyfte förefaller det som om bättre ventilationssystem borde ordnas i källarutrymmen. Samtliga fönster i en källare skulle då kunna hållas stängda och låsta från insidan. Av det material som vi redovisat i det föregående torde vidare slutsatsen kunna dras att dörrar till lägenheter, villor/radhus bör förses med lås som bl. a. är bryt- och dyrksäkra. Dörrbladen bör kunna stå emot åverkan. Särskilda träförstärkningar bör finnas där lås skall monteras. Karmträet bör vara stabilt.

Karmen måste säkras invid låset. Om den sviktar, glider den utlåsta låskolven ur slutblecket och dörren kan öppnas. Det är en ökande tendens att använda denna inbrottsmetod. Slutbleck bör med avseende på konstruktion och montering ge samma brytmotstånd som låset. Brevlådsöppningar synes böra placeras så långt från låset att eventuella låsvred på dörrens insida inte kan öppnas via brevlådsöppningen. Så sker nu medelst särskilda redskap. Förutom med cylinderlås bör en dörr kunna utrustas med regellås-sjutillhållarlås. Sådant lås kan öppnas endast med nyckel. Därmed neutraliseras rådande svaghet hos låsvreden.

Altan- och balkongdörrar som kan nås från marken bör läsas med motståndskraftiga lås från insidan. Därvid torde det inte räcka med enkla regler som en tjuv kan nå från utsidan via ett krosshål i glasrutan. Syftet med motståndskraftiga lås är att tvinga tjuven att krypa in genom den sönderslagna rutan med de risker för buller och skärsår som följer. Enligt polisen har ertappade tjuvar ansett sig ogärna nyttja detta förfaringssätt i vart fall beträffande bostadshus som ligger i närheten av grannar som har insyn.

Beträffande fönster i affärer, lager m. m. synes slagålligt – okrossbart – glas vara inbrottsförebyggande. Alternativt kan järn- eller stålgaller monteras på insidan, såsom för övrigt försäkringsbolagen föreskriver i vissa fall. Det förefaller också nödvändigt att se till att lister runt glas sätts fast säkrare. Slutligen bör också takluckor i butiker förseas med larmanordning, om inbrottslarm dras in i en butik. Exempel på ytterligare förebyggande åtgärder kan anföras. Vi vill emellertid här endast hänvisa till de anvisningar som redan utfärdats av försäkringsbolagen och Svenska stöldskyddsföreningen. Det synes angeläget att de erfarenheter och idéer som finns hos försäkringsbolagen tas tillvara av ansvariga byggmyndigheter.

Det är vår uppfattning att ett genomtänkt och effektivt inbrottskydd måste baseras på tvingande byggnormer. Det är såväl ett konsument- som ett samhällsintresse att dyrbara och mindre effektiva kompletteringar ersätts av ett utprovat och vid projekteringen beaktat inbrottskydd som inte behöver kompletteras utan endast underhållas. För byggande av *nya* bostäder och affärer kan t. ex. särskilda byggnadstekniska föreskrifter, råd och anvisningar utfärdas av planverket om vissa ändringar sker i byggnadsstadgan. Vid reparation och översyn av *äldre* hus kan andra åtgärder vidtas, t. ex. komplettering med extralås. Det är otillfredsställande att enskilda medborgare och företagare skall tvingas att – för att få säkerhet beträffande person och egendom – själva vidta sådana inbrottskyddande åtgärder som det borde ankomma på fastighetsägare m. fl. att svara för.

Vad slutligen gäller möjligheten att företa ändringar i BS vill vi anföras följande. Bygglagutredningen har i sitt principbetänkande (SOU 1974: 21) Markanvändning och byggande dragit upp vissa riktlinjer för hur en ny byggnadslag bör konstrueras. Det fortsatta arbetet med lagtekniska lösningar sker på departementsnivå. En ny byggnadslag torde dock inte träda i kraft förrän tidigast år 1978. Att innan en ny lag föreligger genomföra väsentliga ändringar i stadgan synes därför inte

lämpligt. Däremot bör det vara möjligt att företa befogade, smärre justeringar. Vi finner att bestämmelser om inbrottsskydd har sådan allmän betydelse för konsumenterna att regler redan nu bör kunna föras in i byggnadsstadgan. Frågan om möjligheten att få retroaktiv tillämpning av sådana regler på äldre bostäder m. m. bör tas upp i samband med lagstiftningsarbetet.

6.3.2 *Tidigare framställningar om föreskrifter*

Vi vill erinra om att *framställningar om föreskrifter för att öka inbrottsskyddet* vid flera tillfällen har gjorts hos byggnadsstyrelsen, sedermera statens planverk. Svenska skadeförsäkringsföreningen framhöll sålunda redan år 1966 att byggnadsstyrelsens anvisningar till BS (BABS 60) borde omfatta sådant som syftade till att minska riskerna för inbrottsskador. Särskilt betonades vikten av inbrottsskydd när det gällde affärslokalers utformning. Byggnadsstyrelsen ansåg att det borde övervägas att komplettera stadgan i detta avseende och begärde synpunkter i frågan från rikspolisstyrelsen.

Svenska stöldskyddsföreningen anförde i skrivelse till rikspolisstyrelsen år 1966 att arkitekter, konstruktörer och byggherrar ägnade föga intresse åt frågan om goda låsanordningar och andra byggnadstekniska åtgärder för att minska riskerna för inbrottsstöld. Detta berodde enligt föreningen delvis på bristande anvisningar i ämnet i byggnadsstyrelsens anvisningar till byggnadsstadgan. Erforderlig hänsyn hade vidare inte tagits till undervisning om inbrottsskydd vid den högre tekniska utbildningen i riket. Föreningen framhöll därför att rikspolisstyrelsen borde överväga att göra en framställning till byggnadsstyrelsen om att införa sådana bestämmelser i byggnadsstadgan att riskerna för inbrott minskades genom byggnadstekniska åtgärder. Vidare anhöll föreningen att rikspolisstyrelsen borde verka för information om inbrottsskydd till elever vid tekniska högstskolor och läroverk.

I skrivelse år 1968 till statens planverk påtalade rikspolisstyrelsen behovet av byggnadstekniska föreskrifter till förebyggande av inbrottsstöld. I handlingar som åtföljde skrivelsen till planverket lämnades vissa synpunkter som underlag för arbetet med anvisningar på inbrottsskyddsområdet. Därvid gavs synpunkter på speciella konstruktioner – dörrar och fönster med tillhörande beslag – samt synpunkter på speciella objekt – hyreshus, villor och vissa butikstyper – varvid vissa planeringstekniska åtgärder behandlades. Förslag till lösningar på problemen presenterades. Lösningarna inriktades mer på att ange speciella regler än på att ange funktionskrav.

Vid bedömningen av rikspolisstyrelsens promemoria fann emellertid planverket att det var mer realistiskt att regler för byggtkniskt inbrottsskydd meddelades av rikspolisstyrelsen i form av rekommendationer – förslagsvis i samråd med planverket, försäkringsbolagen och andra berörda institutioner. Senare år 1968 anförde planverket i ett yttrande till justitiedepartementet över promemoria angående viss översyn av vapenförordningen m. m. att frågan om inbrottsskydd i byggnader torde

behandlas med rikspolisstyrelsen i annat sammanhang. Vissa föreskrifter och anvisningar syntes erforderliga för byggnader för att trygga dessa mot inbrott. Innan sådana bestämmelser utfärdas torde samråd böra ske med försäkringsinspektionen för att om möjligt åstadkomma samordning med föreskrifter på försäkringsidan.

I skrivelse till planverket år 1971 redogjorde rikspolisstyrelsen för utvecklingen av inbrottsstöld, påtalade brister i inbrottskyddet, erinrade om olika insatser som företagits för att förbättra situationen samt framhöll att inbrottskyddet hittills inte utformats och projekterats på ett planmässigt och effektivt sätt. De skyddstekniska säkerhetsanordningarna mot inbrott hade ofta fått en tämligen slumpmässig utformning och därför inte gett tillfredsställande skydd. När man efter ett inbrott sökt råda bot på bristerna hade åtgärderna ofta blivit kostsamma och ofullständiga, eftersom de skyddstekniska grundförutsättningarna saknats. Inbrottskyddet borde därför enligt rikspolisstyrelsen få en mer planmässig utformning och anpassas till de olika typer av utrymmen – bostäder, kontor, affärslokaler – som skulle finnas i det projekterade huset. Rikspolisstyrelsen hemställde därför att statens planverk snarast verkade för att det tekniska inbrottskyddet i hus, projekterade för olika ändamål, fick en enhetlig och författningensliga styrning i bl. a. anvisningarna till byggnadsstadgan samt att stadgan erhöi tillägg avseende föreskrift om inbrottskydd. En sådan åtgärd var enligt rikspolisstyrelsen av väsentlig betydelse för att bekämpa de alltmer omfattande inbrottsstölderna och tjänade både allmänhetens och polisens brottsförebyggande intressen.

Vi vill också framhålla att Svenska stöldskyddsföreningen i januari 1971 publicerade en broschyr om inbrottskydd⁷ efter samråd med rikspolisstyrelsen och försäkringsbolagen. I förordet anfördes att broschyren var avsedd att ”i avvaktan på normer av officiell karaktär ge i första hand arkitekter och byggfolk råd och vägledning i frågor som rör inbrottskydd”. I broschyren framhölls att inbrottskyddet torde beaktas redan då en byggnad befann sig i projekteringsstadiet.

Vidare har försäkringsbolaget Skandia utformat och tillställt planverket ett utkast till inbrottskyddsbestämmelser för Svensk Byggnorm. Bestämmelserna tar upp krav på effektiva lås- och stängningsanordningar m. m. för bostäder, kontor och skolor, butikslokaler, fabriker, verkstäder och lager.

Det kan erinras om brottskommissionens⁸ förslag om att göra byggnormer rörande inbrottskydd tvingande genom att i byggnadsstadgan införa uttrycklig föreskrift om att byggnad skall uppfylla särskilda krav till skydd mot inbrott (se *kapitel 4*).

⁷ Svenska stöldskyddsföreningen. Inbrottskydd. Riktlinjer avseende bostäder, kontor, skolor, industrier, butiker, skåp, arkiv, valv. Halmstad 1970.

⁸ Ds JU 1973: 5, Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen (s. 234).

6.3.3 Komplettering av byggnadsstadgan

För att åstadkomma förutsättningar för bättre inbrottskydd föreslår vi att två paragrafer i byggnadsstadgan – 46 och 48 §§ – ges ny lydelse (se härom bifogat *förslag till förordning om ändring i byggnadsstadgan*). I 46 § bör sålunda anges bl. a. att byggnad för stadigvarande bruk, vari

inrymtes bostads- eller arbetsrum, skall "fylla de särskilda krav som skäligen böra uppställas på skydd mot inbrott". Därmed erhålls en utformning som nära ansluter till vad som sägs i 48 §. I denna paragraf stadgas för närvarande att bl. a. lokaler för hantverk eller handel skall fylla "de särskilda krav, som med hänsyn till verksamhetens art skäligen böra uppställas på hygien, skydd mot ohälsa, olycksfall och brandfara samt på trevnad och bekvämlighet för dem, som skola vistas i byggnaden". Genom att föra in ordet "inbrott" efter "olycksfall" ges förutsättningar för ansvarig myndighet att föreskriva att lokaler varom stadgas i 48 § förses med erforderligt inbrottskydd.

Om vårt förslag genomförs, erhåller planverket möjligheter att utfärda de föreskrifter, råd och anvisningar som verket kan finna erforderliga för att öka inbrottskyddet i nya bostäder, butiker m. m. Enligt vår uppfattning ankommer det på planverket att närmare pröva vilka åtgärder som är nödvändiga i detta sammanhang. Det material som redovisas i föreliggande betänkande bör kunna ge verket viss vägledning i fråga om vad som bedöms angeläget. Vi vill dock erinra om att det är viktigt att den tekniska utvecklingen inte hindras när krav utvecklas på inbrottskyddande åtgärder. Kraven i Svensk Byggnorm måste därför i möjlig mån utformas som funktionskrav. Sådana binds inte till särskilda tekniska lösningar eller produkter. Där så erfordras kan emellertid kraven kompletteras med exempel på generella godtagbara lösningar. I anslutning till kraven kan meddelas metoder för att verifiera att kraven uppfylls i den färdiga byggnaden. Planverket kan vidare i sina råd och anvisningar om inbrottskydd som godtagbart exempel ange den standard som kommer att föreligga för lås och dörrar. Verket kan vidare överväga typgodkännandeförfarande för produkter inom området låsskydd, särskild klassning av produkter med hänsyn till säkerhet m. m. Det finns inte anledning för oss att närmare gå in på frågor av här berört tekniskt slag.

6.3.4 *Bättre låsskydd i äldre bostäder och affärer*

Vad vi anför i det föregående visar att behov föreligger av extralås och annat inbrottskydd också i äldre bostäder och affärer. Här saknas ofta ett genomtänkt inbrottskydd. Av de synpunkter vi erhållit från konsumenter, organisationer och företag framgår att varierande praxis råder när det gäller rätten att sätta in extralås. Krav på inmontering av sådana lås ställs i vissa fall upp av försäkringsbolagen, såsom berörts i *kapitel 4*.

Den allmänna hyreslagen⁹ innehåller ej särskilda bestämmelser om inbrottskydd. Frågan om lägenhetens skick regleras emellertid i 9–19 §§. Enligt dessa bestämmelser skall lägenhet tillhandahållas i sådant skick att den enligt den allmänna uppfattningen på orten är fullt brukbar för det avsedda ändamålet. I princip synes hyresgäst därför kunna kräva åtminstone att låsanordningar av normal beskaffenhet finns. Med detta betraktelsesätt skulle — om sådana låsanordningar saknas eller är bristfälliga — hyresgästen i princip kunna avhjälpa bristen på hyresvär-

⁹ Se jordabalken, kapitel 12.

dens bekostnad, om hyresvärd underlåter att på tillsägelse ombesörja åtgärden så snart det kan ske. För den tid lägenhet är i bristfälligt skick har hyresgäst rätt till skälig nedsättning i hyran och har även rätt till skadestånd om hyresvärden inte visar, att bristen inte beror på hans försummelse (11 och 16 §§).

När det gäller tillämpning av hyreslagen på låsanordningar saknas såvitt bekant avgöranden i högsta domstolen. Av rättsfall berörande andra bristfälligheter hos lägenhet än som här avses framgår emellertid att hyresvärden principiellt blir skadeståndsskyldig för skada som uppkommit på grund av bristerna. Vi drar därav slutsatsen att – om skada för hyresgäst uppkommer i anledning av bristfällighet i låsanordning – hyresvärd blir skadeståndsskyldig, åtminstone om bristen är så väsentlig att låsanordningen kan anses avvika från sedvanlig minimistandard.

Numera äger bostadshyresgäst med stöd av 24 a § hyreslagen på egen bekostnad utföra målning, tapetsering och därmed jämförlig åtgärd. Av prop. 1974:150 framgår att paragrafen inte gäller i fråga om större ingrepp i lägenheten eller dess inredning. Hyresgästen får t. ex. inte ändra lägenhetens planlösning genom att ta bort en vägg. Däremot bör han med stöd av paragrafen kunna byta ut innerdörrar eller vred till sådana.

Enligt vår mening bör hyresgästen med stöd av nämnda paragraf också ha rätt att förbättra sitt låsskydd. Denna uppfattning delas med ett undantag av de fastighetsägareorganisationer vi har hört (se bilaga 2, avsnitt 2.7). Inmontering och placering av låsskyddet bör dock ske efter samråd med hyresvärden.

Vi vill i övrigt hänvisa till möjligheten för hyresvärdar att byta cylindrar i lås i samband med att nya hyresgäster tillträder sina lägenheter. Härigenom minskas risken för att nycklar, som tagits med av de tidigare hyresgästerna, senare nyttjas i inbrottsyfte. Såsom framgått av uppgifter till oss saknas uppenbarligen regelbundna kontroller av lås i fastigheter. Vi finner det angeläget att sådana kontroller företas och anser det vara en uppgift för hyresgäster och företrädare för hyresgästorganisationer att ta upp denna fråga vid överläggningar med fastighetsägare.

Slutligen vill vi något beröra frågan om huvudnyckelsystem för bostäder bör förekomma eller inte. Som framgått av det föregående talar argument såväl för som mot huvudnyckelsystem. Oavsett dessa argument torde likväl gälla att vid lägenhetsbrand vem som helst torde ha rätt att med eller utan huvudnyckel på lämpligaste sätt bereda sig tillträde till den drabbades lägenhet. Fråga är även om inte hyresgäst har laglig rätt att vägra hyresvärden använda huvudnyckel för tillträde till lägenhet som gästen har besittningsrätt till om det inte är fråga om någon form av katastrofhot.

Vi har med hänsyn till behovet av att skydda konsumenterna mot inbrott funnit övervägande skäl tala för att huvudnyckelsystem i framtiden bör undvikas för bostäder. Vi är dock inte beredda att lagstiftningsvägen föreslå en sådan åtgärd. Det bör i stället ankomma på fastighetsägarna att med hyresgästerna i varje särskilt fall lösa denna fråga. Blir förekomsten av extralås utbredd minskar för övrigt värdet av huvudnyckelsystem automatiskt. Serviceåtgärder får då i stället förbere-

das så att de – efter avtal mellan fastighetsägare och hyresgäster i de enskilda fastigheterna – kan genomföras på överenskomna tider. Hyresgästen får därvid se till att förekommande extranöckel lämnas till fastighetsskötare, exempelvis genom att nyckeln deponeras i särskilt nyckelförvaringskåp vars låskombination endast fastighetsskötaren känner till.

Vi återkommer i *kapitel 8* till vissa andra åtgärder som är tänkbara i syfte att främja inbrottsskyddet i bostäder och affärer.

6.3.5 *Kostnadsfördelar genom ökat inbrottsskydd*

Vi är medvetna om att åtgärder för att öka inbrottsskyddet för med sig vissa ökade kostnader. Sådana kan uppkomma genom att lås görs mer motståndskraftiga och tekniskt komplicerade, genom konstruktion av starkare dörrar, karmar m. m. Kostnadernas höjd beror bl. a. på vilken seriestorlek som uppnås beträffande förbättrade lås, dörrar m. m. Stordriftsfördelar kan inte uteslutas. Redan nu lägger t. ex. dörrtillverkare så mycken omsorg på att förbättra brand- och ljudisolering att extra kostnader för inbrottsskydd torde bli av måttlig storlek. Vidare behöver kostnadsfördyringen inte bli alltför stor om de inbrottsskyddande åtgärderna beaktas redan på planeringsstadiet samt företas vid nybyggande. Att i efterhand göra omfattande ingrepp i bostäder och affärer kan däremot ställa sig dyrbart. Vi har försökt uppskatta de kostnadsökningar som blir följderna i tillverkningsledet när ny standard för lås och dörrar börjar tillämpas. Uppskattningen återfinns i *kapitel 9*. Däremot är det svårare att beräkna de slutliga kostnadsökningarna för konsumenten genom att prisbildningen i senare led varierar.

En ökning av kostnaderna för bättre inbrottsskydd får emellertid antas motsvaras av en viss reducering av kostnaderna till följd av inbrott. Sådana kostnader är t. ex. försäkringsbolagens skadeersättningar (se *kapitel 5*), kostnader för icke försäkrat gods samt samhällets kostnader för att utreda och åtgärda inbrottsfall. Till detta kommer ej mätbara effekter av att konsumenterna känner ökad trygghet när inbrottsskyddet ökar. Vi har inte uppgift om eller på grund av tillgängligt material för övrigt kunnat beräkna den eventuella kostnadsreducering som kan följa av ökat inbrottsskydd. Från polisens sida har gjorts försök att beräkna kostnaderna för att utreda tillgreppsbrott i syfte att ange genomsnittskostnaden per tillgreppsärende. Av försöken torde slutsatsen kunna dras att om tillgreppsbrotten minskar i antal – t. ex. på grund av samhällsåtgärder för brottsprevention – frigörs personalresurser som kan nyttjas för andra polisiära ändamål. De samhällsekonomiska vinster som kan uppnås med brottspreventiva åtgärder gör sig alltså gällande i form av ökad effektivitet – prestationsförmåga – med existerande resurser.

Att vissa inbrottsförebyggande åtgärder har effekt torde slutligen stå klart. Som exempel må nämnas att AB Familjebostäder gjort en undersökning av effekten att installera sjutillhållarlås. Av undersökningen, som redovisats för försäkringsbolaget Folksam, framgår att

inbrottsfrekvensen har sjunkit kraftigt sedan dylika lås har satts in. Enligt Familjebostäder har de skadeförebyggande åtgärderna lett till minskade kostnader för reparationer av lägenhetsdörrar. Däremot har inbrott i källare ökat sedan sjutillhållarlås monterats i lägenhetsdörrar.

7 Auktorisation och tillstånd

Till grund för våra överväganden om behov att på visst sätt kontrollera yrkesutövare inom låsbranschen lämnas i det följande en översikt av olika auktorisationssystem. Vidare behandlar vi för- och nackdelar med auktorisation sett ur näringspolitisk och konsumentpolitisk synpunkt.

7.1 Översikt av olika auktorisationssystem

För närvarande existerar i samhället ett stort antal auktorisationssystem eller liknande ordningar. En del auktorisationssystem administreras av näringslivet, en del av offentliga organ. De senare – till vilka redovisningen begränsas – benämns i det följande *myndighetskontrollerade*. Sådana system kan vara antingen *obligatoriska* eller *frivilliga*. Till grund för obligatoriska system kan exempelvis ligga författningsmässigt bestämd kompetens. Sådan kompetens kan utgöra förutsättning för att utöva yrket eller verksamheten i fråga. Till grund för frivilliga system kan det i vissa fall finnas författningsmässiga kompetenskrav som dock inte är obligatoriska för att utöva verksamheten i fråga.

7.1.1 *Obligatoriska myndighetskontrollerade system*

En översiktlig genomgång¹ utvisar att till obligatoriska myndighetskontrollerade system kan föras bl.a. anvisningslaboratorier, större kontrollslakteriers laboratorier, laboratorier för analys av vattenledningsvatten, elinstallatörer, rörinstallatörer (i egenskap av ansvarig arbetsledare), skorstensfejarmästare, plantskolor, trafikskolor, arbetsförmedling, skeppsklarerare, bevakningsföretag och skrothandlare.

Anvisningslaboratorier (livsmedelslaboratorier) auktoriseras av statens livsmedelsverk enligt livsmedelskungörelsen. Såväl frivilligt som obligatoriskt förfarande finns. Kontrollbesiktning är frivillig. Anvisningslaboratorier kan de myndigheter anlita som har att utöva tillsyn över någon del av livsmedelsområdet. Det ankommer på livsmedelsverket att ställa upp auktorisationsvillkor för laboratorierna som skall ha en tillfredsställande oberoende, offentlig ställning. Livsmedelsverket kräver också att få kontrollera större *kontrollslakteriers* laboratorier. *Laboratorier för analys av vattenledningsvatten* skall ha obligatoriskt tillstånd till sin verksamhet av socialstyrelsen. Tillståndet är personanknutet.

¹ Genomgången grundar sig bl. a. på material som ställts samman inom konsumentverket.

Elinstallatörer beviljas behörighet av industriverket, tidigare av kommerskollegium. Behörigheten varierar beroende på kompetens och verksamhetens omfattning och art. *Rörledningsentreprenörer* kan av planverket få behörighet som ansvarig arbetsledare för att utföra byggnadslovpiktig vatten- och avloppsinstallation.

Skorstensfejarmästare som avlagt mästarexamen vid statens händelskola auktoriseras av brandstyrelsen i varje kommun. Skorstensfejarmästare skall vara bosatt inom det sotningsdistrikt eller den kommun för vilken hans auktorisation gäller.

Obligatorisk s.k. sundhetskontroll utövas av statens plantskolenämnd beträffande *plantskolor*, som odlar frukt- och bärväxter.

Statens trafiksäkerhetsverk auktoriserar *trafikskolor*. Bl.a. gäller att skolföreståndare skall ha godkänts med avseende på körskicklighet, motorkompetens, kännedom om gällande trafikföreskrifter, pedagogisk förmåga och erfarenhet som billärare. Övningsbilarna skall besiktigas och godkännas.

Arbetsmarknadsstyrelsen kan ge sammanslutning av arbetsgivare eller av arbetstagare tillstånd till avgiftskrävande *arbetsförmedling*, s.t. organisationsförmedling, utan förvärvssyfte. Tillståndet begränsas i regel till att avse förmedling för medlemmarnas räkning. Arbetsmarknadsstyrelsen skall godkänna den personal som tillståndshavaren anlitar för förmedlingsarbetet.

Skeppsklarerare auktoriseras av sjöfartsverket. Auktorisationen utgör ett krav för att klarera större fartyg än de som uppgår till 20 nettoregister-ton. Utanför område där auktoriserad klarerare driver verksamhet får skeppsklarering utföras utan särskilt tillstånd.

Skrothandlare måste enligt skrothandelsförordningen ha tillstånd av polismyndighet för att få driva verksamhet. För att få tillstånd fordras att sökande gjort sig känd för redbarhet och ordentlighet samt i övrigt anses lämplig. Auktoriserad skrothandlare är skyldig att föra vissa böcker och anteckningar, så att företagna köp och försäljningar kan identifieras. Polismyndighet inspekterar och godkänner fast handlares driftställe (skrotgård).

Åtskilliga former av näringsverksamhet får bara drivas efter särskilt *tillstånd (koncession)* av statlig myndighet. Detta gäller t.ex. bank- och försäkringsverksamhet, yrkesmässig biltrafik (taxi, åkeri, busstrafik och biluthyrning), tillfällig handel samt pantlånerörelse.

För *bank- och försäkringsverksamhet* gäller att regeringen utfärdar s.k. koncession, dvs. tillstånd som föregås av myndighets prövning med beaktande bl.a. av verksamhetens ändamålsenlighet och behövlighet. Också för *luftfart* i förvärvssyfte fordras koncession. Regler av koncessionskaraktär finns dessutom på flera andra områden.

För att driva *yrkesmässig biltrafik* (taxi, åkeri, busstrafik och biluthyrning) krävs i princip godkännande. Ansökan om tillstånd prövas i allmänhet av länsstyrelse, i vissa fall av trafiknämnd eller av regeringen. Behovsprövning sker. Sökande prövas med avseende på erfarenhet, vederhäftighet, ekonomi och andra omständigheter.

För att driva *tillfällig handel* krävs f.n. tillstånd av polismyndighet.

Vissa undantag gäller. Problem i samband med tillfällig handel har utretts inom handelsdepartementet. Regeringen lade för 1975 års höstriksdag fram en proposition med förslag till lag om tillfällig handel. Riksdagen biföll propositionen. En skärpt reglering av tillfällig handel kommer att införas. Denna handelsform kommer att starkt begränsas. Den nuvarande rätten att inomhus bedriva handel utan tillstånd upphör. Vidare skall tillstånd endast meddelas om särskilda skäl föreligger. Vid bedömningen skall främst beaktas om den avsedda handeln har väsentlig betydelse från konsument synpunkt. Tillståndsprövningen flyttas från polismyndighet till länsstyrelse.

Slutligen bör nämnas att rörelse i vilken lösören mottas som *pant* icke får utövas utan tillstånd av länsstyrelsen.

En lag om *bevakningsföretag* gäller från den 1 juli 1974.⁴ Alla som yrkesmässigt ägnar sig åt att utföra bevakningsuppgifter åt andra måste vara auktoriserade. All personal hos auktoriserat bevakningsföretag skall vara godkänd vid prövning med avseende på laglydnad, medborgerlig pålitlighet samt lämplighet i övrigt för anställning i sådant företag. Detsamma gäller föreståndaren för verksamheten samt ledamöter i bevakningsföretags styrelse. Fråga om auktorisation prövas av länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. Länsstyrelsen skall inhämta rikspolisstyrelsens yttrande i ärende om auktorisation. Systemet innefattar även andra bestämmelser som är ägnade att förbättra samhällets insyn i och kontroll över bevakningsverksamheten.

För *inkassoverksamhet* gäller att verksamhet⁵ som avser indrivning av fordringar för annans räkning eller fordringar som övertagits för indrivning endast får bedrivas av den som fått särskilt tillstånd. Tillståndsprövning anförtros åt datainspektionen.

För några år sedan väcktes förslag om att *bilskrotare* som uppfyller tillämpliga krav i lagar och förordningar skall kunna auktoriseras. Syftet skulle vara att driva fram välskötta skrotupplag och från samhällets synpunkt riktig slutskrotning. Riksdagen antog under våren 1975 en bilskrotningslag⁶ som trädde i kraft den 1 juli 1975. Med stöd av lagen har regeringen i en bilskrotningsförordning⁷ föreskrivit att auktorisation av bilskrotaren meddelas av länsstyrelsen i det län där bilskrotningen huvudsakligen skall ske. Efter ansökan äger bilskrotare erhålla auktorisation om de i förordningen uppställda kraven prövas vara uppfyllda.

² Ds H 1973: 3 Promemorior om tillfällig handel.

³ Prop. 1975: 52.

⁴ SFS 1974: 191.

⁵ Inkassolag (SFS 1974: 182).

⁶ Bilskrotningslag (SFS 1975: 343).

⁷ Bilskrotningsförordning (SFS 1975: 348).

7.1.2 Frivilliga myndighetskontrollerade system

Frivilliga myndighetskontrollerade system gäller för bl.a. godkända livsmedelslaboratorier, fjäderfäslakterier och vissa andra slakterier, plantskolor (kvalitets- och sortäktthetskontroll), färg-TV-tekniker, legitimation av läkare, optiker, sjukgymnaster, sjuksköterskor, kontroll- och provningsanstalter samt revisorer. Genom frivillig auktorisation avses konsumenterna få tillgång till en kår av yrkesutövare med prövad kompetens på sitt område.

Enskilda laboratorier kan frivilligt auktoriseras som *godkända livsmedelslaboratorier* av statens livsmedelsverk.

Fjäderfäslakterier kan ansöka hos statens livsmedelsverk om frivillig auktorisation. Om de uppfyller vissa krav får de kalla sig kontrollslakterier samt är skyldiga att använda särskilt märke på produkterna som tecken på sin behörighet. Efter ansökan av vederbörande innehavare kan även *andra slakterier* än fjäderfäslakterier ställa sig under frivillig kontroll av livsmedelsverket.

Statens plantskolenämnd handhar frivillig auktorisation av plantskolor med avseende på kvalitets- och sortäktthetskontroll.

Färg-TV-tekniker legitimeras frivilligt med avseende på kompetens. Legitimationshandlingar utfärdas av radio-TV-branschens tekniska legitimationsnämnd, vari ingår bl. a. SIFU-enheten vid statens industriverk och televerket.

För *medicinalpersonal* (läkare, tandläkare, apotekare, sjuksköterskor, barnmorskor, sjukgymnaster, optiker, receptarier, operations- och röntgenassistenter, vissa laboratoriebiträden, skötare vid mentalsjukhus och kuratorer, tandsköterskor, tandtekniker, hälsovårdsinspektörer och desinfektörer) gäller särskilda regler. Socialstyrelsen, som har överinseende över medicinalpersonalens yrkesutövning, kan utdela varning m. m. *Läkare* legitimeras av socialstyrelsen. Legitimation är ej obligatorisk men krävs för den som i fråga om vissa sjukdomar avser att ge en behandling eller göra en undersökning m. m. *Optiker* auktoriseras av socialstyrelsen. Auktorisationen, som är frivillig, kallas legitimation. Viss grundutbildning och vissa kurser måste ha genomgåts. Regeringen utfärdar instruktion. *Sjukgymnaster* legitimeras av socialstyrelsen. Examen från godkänt institut krävs. Legitimation fordras här för att få anställning som sjukgymnast vid sjukhus. Systemet torde dock enligt socialstyrelsen anses tillhöra den frivilliga kategorin. Socialstyrelsen legitimerar *sjuksköterskor*. För att vara *barnmorska* krävs alltid legitimation. För legitimation av *sköterskor* gäller bl. a. krav på genomgången statlig sjuksköterskeskola eller motsvarande utbildning. Legitimationssystemet får enligt socialstyrelsen betraktas som frivilligt.

Ett frivilligt auktorisationssystem gäller för *kontroll- och provningsanstalter*. Statens provningsanstalt svarar för auktorisationen.

Kommerskollegium auktoriserar *revisorer*. Förfarandet får betraktas som en yrkeskompetensförklaring. Auktorisationen är frivillig. Icke auktoriserad revisor får dock inte använda beteckningen "auktoriserad".

Översättare och *tolkar* registreras f.n. vid länsstyrelsen vid vilken ett tolkregister skall finnas upprättat. I registret införs efter anmälan personer som är beredda att motta uppdrag som tolk eller översättare. Någon prövning av kvalifikationerna förekommer inte. Fr.o.m. den 1 januari 1976 gäller nya bestämmelser⁸ på området. Således kommer tolk att kunna godkännas och översättare att kunna auktoriseras. Fråga om godkännande av tolk eller auktorisation av översättare skall prövas av kommerskollegium. Som krav för godkännande respektive auktorisation gäller att tolk eller översättare skall vara bosatt här i riket, vara myndig, ha fullgjort av kommerskollegium föreskrivna kunskapsprov samt vara känd för redbarhet och även i övrigt finnas lämplig att vara verksam som

⁸ Förordning om godkännande av tolkar och auktorisation av översättare (SFS 1975:590).

tolk eller översättare. Översättare som får auktorisation kommer att benämnas auktoriserad translator.

Auktorisation som grundar sig på vissa samhälleliga krav men som beviljas av organisation eller liknande utgör en särskild form. På uppdrag av regeringen auktoriserar sålunda handelskamrarna *fastighetsmäklare*. Till grund för auktorisation ligger kompetens, redbarhet, lämplighet, viss praktik, ålder samt viss ekonomisk säkerhet. Under våren 1975 tillkallades en utredning om förbättrat konsumentskydd vid förvärv av småhus m.m. Enligt sina direktiv skall utredningen bl.a. överväga vilka krav som bör ställas på fastighetsmäklare och hur samhällets kontroll av fastighetsmäklarverksamheten bör konstrueras.

Jurister som uppfyller vissa i rättegångsbalken angivna krav kan av Sveriges advokatsamfundets styrelse beviljas medlemskap i advokatsamfundet och får därmed rätt att kalla sig *advokat*.

7.1.3 Vissa slutsatser

De existerande auktorisationssystemen eller tillståndskraven synes såväl till uppbyggnad som innehåll vara heterogena. Granskar man de obligatoriska systemen tar de i regel formen av *tillståndskrav*. Tillstånd att utöva viss verksamhet (eller auktorisation t.ex. i fråga om bevakningsföretag) motiveras ofta av ordnings- och säkerhetsskäl samt förenas med krav på kompetens av varierande omfattning. Säkerhetsaspekten är framträdande i fråga om yrken som t. ex. elinstallatörer, trafikskolor, skorstensfejarmästare. Från polisiär synpunkt anses samhällskontroll vara befogad t. ex. beträffande bevakningsföretag, skrothandel, pantlånekontor och även vapenhandel. Hälsovårdsaspekter utgör grund för livsmedelsstadgans och livsmedelskungörelsens bestämmelser. Också ekonomiska säkerhetskrav kan spåras i vissa system.

De olika tillståndssystemen karaktäriseras vidare av att en tillsynsmyndighet har mer eller mindre långtgående kontrollbefogenheter, att särskilda register i vissa fall förekommer samt att sanktioner i olika former förenas med tillståndet. Vidare förekommer i vissa system att regionala eller lokala organ har tillsynsuppgifter (t.ex. länsstyrelse, polismyndighet).

De *frivilliga* systemen innebär att såväl auktoriserade som oauktorerade yrkesutövare kan utöva verksamhet. Legitimerad medicinalpersonal utgör ett exempel. Legitimation meddelas på grundval av viss kompetens m. m. men är enligt socialstyrelsen inte nödvändig för att driva – om än begränsad – verksamhet på det medicinska området. De som inte är legitimerade är dock inte berättigade till titeln legitimerad. Samma förhållande gäller auktoriserade revisorer. Det föreligger inte något hinder att verka som revisor, men auktoriserad är endast den som kommerskollegium godkänt på grundval av vissa krav. I ett frivilligt system ställs följaktligen upp vissa kvalitetskriterier, som skall fyllas för att den sökande skall godtas. Också de frivilliga systemen karaktäriseras av att något organ utövar tillsyn över de auktoriserade, att en viss auktorisationsprocedur äger rum, att registrering och kompetensbevis förekommer

samt att kontroll och sanktioner av olika omfattning förenas med systemet.

Det bör även anmärkas att i en av statens institut för företagsutveckling publicerad rapport⁹ föreslås att en speciell kompetensnämnd inrättas. Nämnden föreslås administrera en fullmaktslag. Beslut om vilka branscher som skall ha obligatorisk kompetens skall fattas med stöd av lagen. Enligt förslaget skall vidare kompetensnämnden i samarbete med respektive branschorganisation fastställa de krav som tjänsteutövare skall uppfylla. Särskild prövning av kompetensen föreslås m.m.

7.2 Närings- och konsumentpolitiska aspekter på auktorisation

7.2.1 Principen om näringsfrihet

I Sverige råder i princip näringsfrihet. Det innebär – om inte annat särskilt är stadgat – att svensk medborgare har rätt att starta företag eller på annat sätt utöva näring.

Redan i 1864 års näringsfrihetsförordning fastslogs uttryckligt att svensk medborgare var berättigad att driva näring utan att det från statsmakternas sida uppställdes andra inskränkningar än förordningen angav. I huvudsak innebar dessa inskränkningar att förbud gällde i vissa fall mot att driva viss rörelse eller att tillstånd fordrades av myndighet för rätt till näringsutövningen. Näringsfrihetsförordningen, som i stora delar var föråldrad, upphävdes år 1968. Då övervägdes om det fanns behov att inta en allmän näringsfrihetsförklaring i en ny näringsrättslig lagstiftning. Departementschefen yttrade:¹⁰

Om näringsfrihetsförordningen nu upphävs, kommer alltså principen om allmän näringsfrihet för samtliga medborgare icke, i varje fall tills vidare, att vara uttryckligen angiven i författning. Det bör här framhållas, att denna princip närmast avser förhållandet mellan det allmänna och näringsidkarna. I förevarande sammanhang är alltså inte fråga om begränsningar i näringsidkarens handlingsfrihet genom åtgärder av enskilda – organisationer eller andra – i exempelvis konkurrensbegränsande syfte. Beträffande dylika konkurrensbegränsningar inom näringslivet gäller särskild lagstiftning. Det bör vidare påpekas, att principen om näringsfrihet inte innebär att näring skall kunna utövas i strid mot särskilt utfärdade bestämmelser. Tvekan kan emellertid inte råda om att svenska medborgare har full frihet att idka näring, om ej annat gäller som tillkommit i grundlagsenlig ordning. Som den sakkunnige framhållit följer vidare av konstitutionell praxis, att väsentliga ingrepp i näringsfriheten icke kan ske genom författning som tillkommer utan riksdagens medgivande. Ett upphävande av näringsfrihetsförordningens regel om allmän näringsfrihet kan inte anses innebära någon ändring i vad sålunda gäller.

Någon ny näringsrättslagstiftning ersatte inte näringsfrihetsförordningen. I stället återfinns näringsrättsliga bestämmelser avseende olika branscher i en mängd fristående lagar och förordningar (se 7.1). En rad allmänna föreskrifter betingade av ordnings-, säkerhets-, hälsovårds-, arbetarskydds-, beskattningssynpunkter m.m. begränsar dessutom nä-

⁹ SIFU, Kompetens och behörighet, 1973.

¹⁰ Kungl. Maj: ts prop. 1968:98 med förslag till lag om upphävande av förordningen den 18 juni 1864 (nr 41 s. 1) angående utvidgad näringsfrihet m. m. (s. 35).

ringsidkarnas frihet vid näringsutövning. Principen om näringsfrihet är ägnad att främja konkurrens mellan olika näringsutövare. Den ingår som ett naturligt led i den nuvarande konkurrensfrämjande näringspolitiken.

Man har därför i Sverige strävat efter att såvitt möjligt ha en obunden konkurrens i syfte att främja konsumenternas intressen. Lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, vilken förbjuder fasta bruttopriser och vissa anbudskarteller, syftar till att genom förhandlingar, i sista hand inför marknadsdomstolen, motverka från allmän synpunkt skadlig verkan av konkurrensbegränsning. Etableringskontroll är en form av konkurrensbegränsning.

Regeringen tillsatte i september 1974 en utredning med uppdrag att företa en genomgripande översyn av konkurrensbegränsningslagen. Av direktiven framgår att de sakkunniga bör ha möjlighet att förutsättningslöst diskutera vad som eftersträvas med lagstiftningen. En sådan diskussion kan – sägs det – ge de sakkunniga anledning att överväga om lagstiftningen skall bygga på begreppen konkurrens och konkurrensbegränsning eller om andra utgångspunkter bör anges. De sakkunniga bör vidare utgå från att konkurrensbegränsningslagstiftningen är ett medel inom samhällets näringspolitik. Ett huvudsyfte med lagstiftningen måste vara att motverka förhållanden inom näringslivet som medför väsentliga olägenheter för konsumenterna.

7.2.2 Auktorisation från konkurrensrättslig synpunkt

Om man upprättar *legala hinder* för tillträde till viss marknad kan redan etablerade företag få en alltför skyddad position. Effektiviteten i branschen kan då hämmas med påföljd att eventuella rationaliseringsåtgärder hindras eller eljest inte kommer konsumenterna till godo. Särskilt blir detta följderna om behovsprövning också äger rum.

I svensk rätt har man varit återhållsam med att som förutsättning för att utöva vissa yrken uppställa *legala krav* på kompetens – eller kräva auktorisation (godkännande) – som begränsar medborgarnas möjlighet till näringsutövning.¹¹

Det har t.ex. ansetts medföra olämpliga konkurrenshämmande verkningar att i Sverige införa legala kompetensvillkor med generell räckvidd i detaljhandel och hantverk, såsom krav på vissa kunskaper och viss utbildning. Till skillnad från vad som gäller i Norge innebär avsaknad av mästarbrev i Sverige ingen inskränkning i möjligheterna att utöva en näring (jfr mästarbrevskungörelsen SFS 1973: 596).

Auktorisation, som får verkan av etableringskontroll, kan vidare i en bransch få konkurrensbegränsande effekter som kan leda till minskad rationaliseringsbenägenhet och högre prisnivå. Också vissa andra krav, som ibland ställs i samband med auktorisation, t.ex. krav på lokal av viss beskaffenhet eller prövning av ekonomiska förutsättningar, kan verka konkurrensbegränsande genom att utesluta eljest kompetenta yrkesutövare.

Av de uttalanden NO gjort framgår att varje form av auktorisation, offentlig eller privat, är en konkurrensbegränsning som medför risk för

¹¹ Bernitz, Ulf. Svensk och internationell marknadsrätt, 2 uppl., Stockholm 1973.

skadeverkningar i den praktiska tillämpningen, men att de positiva effekterna av auktorisation på vissa områden med starka säkerhetskrav kan väga tyngre.

Auktorisation i allmänhet torde t.ex. innebära en ökad goodwill för ett företag. I vissa fall får därmed den företagare som auktoriseras ett oförtjänt försteg i konkurrensen, vilket kan få negativa effekter från pris- och effektivitetssynpunkt. NO har därför i olika sammanhang ställt sig avvisande till auktorisationssystem som inte kunnat motiveras med starka allmänna intressen, främst olika säkerhetssynpunkter. När auktorisations-system i sådana fall kunnat godtas har NO ansett det från konkurrenssynpunkt väsentligt att kompetensen hos den sökande är avgörande för auktorisationen och inte behovet av ytterligare företag eller anställda i en bransch. Kompetenskraven bör dock enligt NO inte sättas högre än erforderligt från säkerhetssynpunkt. Det är vidare önskvärt att auktorisationsbestämmelser innebär enhetlig bedömning, riksgiltighet och besvärsmöjlighet. Olika företagstyper bör enligt NO oberoende av ägarförhållanden i möjligaste mån beredas lika villkor i konkurrensen genom att underkastas samma regler. Med hänsyn till de säkerhetsaspekter som gör sig gällande i samband med att enskilda företag yrkesmässigt utför bevakning åt andra har NO inte motsatt sig en ordning med obligatorisk auktorisation av bevakningsföretag.

7.2.3 Auktorisation från konsumentpolitisk synpunkt

Från konsumentpolitisk synpunkt kan hävdas att vissa förhållanden motiverar någon form av samhällelig kontroll eller godkännande av yrkesutövare. Verksamhet som har betydelse för konsumenterna med hänsyn till liv, hälsa och säkerhet kan sålunda behöva övervakas. Motiv för offentlig auktorisation kan även finnas om behov föreligger från konsumentens synpunkt att sanera en bransch från olämpliga yrkesutövare. Detta innebär att skydd skapas mot företagare som tillämpar mindre nogräknade affärsmetoder eller brister i kompetens eller ansvarstagande.

Statsmakterna har därför i flera fall (se 7.1.) inte ställt sig främmande för att gripa in i näringsfriheten för att motverka missförhållanden inom vissa branscher när konsumenterna ansetts vara i speciellt behov av skydd. Därvid har man sökt avväga fördelen av konkurrens och styrkan i de särskilda skälen för en reglering.

En arbetsgrupp inom Nordiska kommittén för konsumentfrågor har i en rapport¹² om konsumenttjänster bl. a. uttalat sig om legitimation och auktorisation från konsumentpolitisk synpunkt. Med *legitimation* avser gruppen ett personbundet bevis om behörighet att utöva ett visst yrke, i regel kopplat till en viss utbildning och/eller erfarenhet. En legitimation innebär i och för sig inte ett tillstånd att bedriva en bestämd verksamhet. Legitimation kan vara en förutsättning för ett sådant tillstånd i de fall verksamheten är reglerad i lag. Med *auktorisation* däremot avses ett bemyndigande eller tillstånd att bedriva viss verksamhet. Auktorisation avser således i regel en hel rörelse i stället för en person. Bland

¹² Nordiska kommittén för konsumentfrågor, Konsumenttjänster, Nordisk utredningsserie 16/74.

auktorisationsvillkoren kan enligt gruppen finnas krav på utbildning för en eller flera personer sysselsatta i verksamheten i fråga. Arbetsgruppen menar att det i många fall kan vara lämpligt att kräva legitimation som är bunden till bestämda utbildningskrav. För att legitimation skall vara meningsfull är det, säger man, nödvändigt att legitimationskravet gäller varje yrkesutövare med undantag för lärlingar och praktikanter som inte självständigt får utföra arbetet.

När det gäller auktorisation av hela företaget är enligt arbetsgruppen krav på ställande av ekonomisk säkerhet av den typ som framgår av sällskapsreselagen en bra metod att tillgodose konsumentintresset i branscher i vilka konsumenterna löper betydande risker. Enligt gruppen är krav på teknisk utrustning för att genomföra vissa arbeten också relevanta. Arbetsgruppen framhåller att den bara kan förordas sådana *i lag* reglerade auktorisations- och legitimationsordningar i vilka kraven är möjliga att exakt definiera och kontrollera och som är relevanta från konsumentens synpunkt. Det är, säger man, självklart att man därvid i särskilt hög grad bör beakta olika typer av säkerhets- och hälsorisker. Frivilliga legitimations- och auktorisationssystem är enligt gruppen många gånger svåra att överblicka och följa. Också för de frivilliga legitimations- och auktorisationssystemen gäller att villkoren måste vara klart definierade och kontrollerbara samt relevanta från konsumenternas synpunkt. Arbetsgruppen menar emellertid att ett frivilligt system ställer de svagare konsumenterna i ett relativt sett sämre läge än övriga. De konsument som utnyttjar en icke legitimerad yrkesman eller ett icke auktoriserat företag tar en risk. Konsumenterna bör genom information varnas för risken. Informationen måste emellertid vara av betydande omfattning. Erfarenhetsmässigt når den enligt gruppen i alla fall endast en del av konsumenterna — i regel inte de ekonomiskt eller i övrigt svaga konsumenterna. En annan svårighet med frivilliga system är, säger man, att när ett sådant förfarande blivit känt och accepterat av allmänheten det ofta uppstår alternativa, mindre seriösa system. Dessa kan konsumenten lätt förväxla med det ursprungliga systemet. Också här drabbas främst de svaga konsumenterna.

Arbetsgruppen menar att det finns skäl att fråga vilka system som innebär större ingrepp i konkurrensfriheten, de frivilliga eller de obligatoriska. Ett obligatorium medför lika förhållanden för alla som verkar i branschen även om en del utesluts från verksamhet. Ett frivilligt system kan försvåra verksamheten för icke legitimerade eller auktoriserade. Gruppen förordar som nämnts därför obligatoriska system men utesluter inte möjligheten att det i vissa branscher kan finnas skäl att pröva frivilliga ordningar. Därvid är det särskilt angeläget att konsumentens synpunkterna beaktas i samband med uppbyggnad av systemen.

Också konsumenttjänstutredningen har från konsumentpolitisk synpunkt behandlat auktorisationsfrågor. I yttrande över varudeklarationsutredningens betänkande¹³ har konsumenttjänstutredningen ansett att det finns anledning överväga att införa en ramlag om frivillig och obligatorisk myndighetskontrollerad auktorisation inriktad på kompetenskontroll. Med stöd av ramlagen skulle enligt konsumenttjänstutredningen

¹³ SOU 1973:20 Varudeklaration — ett medel i konsumentpolitiken.

specialförfattningar kunna utfärdas. Konsumentverket arbetar vidare med utredningens tankar.

7.3 Synpunkter från organisationer och företag avseende auktorisation av låsinstallatörer m. m.

Från olika håll har vi fått synpunkter angående dels auktorisation av låsinstallatörer, dels övrig erforderlig kontroll av handeln med nyckelämnen, nycklar, nyckelfräsmaskiner och dyrkverktyg (*bilaga 2*). I allmänhet ställer sig de tillfrågade positiva till eller säger sig inte ha något att erinra mot auktorisation eller något slags kontroll på låsområdet.

I flera fall betonas vikten av att vandeln hos yrkesutövare på låsområdet är god. De konkurrensrättsliga aspekterna på auktorisation bör i detta fall inte få någon avgörande betydelse eftersom viktiga säkerhetsaspekter berörs, säger man. Emellertid anser man det angeläget att en reglering utformas så att vem som helst som fyller vissa krav beträffande vandel och underkastar sig vissa regler kan få auktorisation. En tillsynsmyndighet bör, säger man, utöva erforderlig kontroll samt utfärda tillämpningsbestämmelser om kompetens för låsinstallatörer. Anlitar man visst låsföretag för installation m.m. bör någon tveksamhet inte råda avseende kompetens. Man bör kunna vara säker på att ett av auktoriserad låssmed utfört arbete innebär en garanti för att vissa minimikrav uppfylls. Därefter bör man gentemot försäkringsbolag kunna åberopa att man anlitat auktoriserat företag. Enskild person eller företagare bör, menar man, vara bättre ställd i försäkringshänseende om ett auktoriserat företag anlitas. En viss minimiutbildning bör stå öppen för var och en, eftersom oskickliga låshantverkare kan spolia skyddsvärdet hos lås. Från tillverkarhåll menar man att en auktorisation bör skapa vissa garantier för rätt handhavande av nyckelämnen, rätt tillverkning av nycklar samt sakkunnig genomgång av lås och låsinstallationer.

Vidare betonas vikten av att tillverkningen av nyckelkopior kontrolleras. För närvarande är det alltför lätt att göra kopior, säger man. De som tillverkar nycklar bör ha tillstånd. Föreskrifter för verksamheten bör finnas. Särskilt viktigt är att se till att huvudnycklar inte kopieras. Tillverkare av nycklar m.m. bör, säger man, på något sätt göras redovisningsskyldiga med avseende på hur man nyttjar de nyckelämnen man köper. Å andra sidan förekommer uttalanden om att nycklar bör få tillverkas fritt. Brottsligheten ökas om på en reglering följer illegal tillverkning av nycklar. Det är vidare angeläget att se till att nyckelbarer som tillverkar nycklar och som nödgas kassera felskurna nycklar åtminstone förstör nyckelämnena i kundens åsyn, menar man. Kunden måste kunna lita på att de kasserade ämnena inte senare utnyttjas i brottsligt syfte.

Några menar att spärrade nyckelämnena inte bör få säljas fritt. I undantagsfall bör importlicens kunna tilldelas auktoriserade företag.

Sådan licens bör avse ämnen som hör till lås och nyckelfräsmaskiner som importerats till Sverige. Flera säger sig inte ha något emot att kontroll i någon form etableras avseende försäljning av dyrkverktyg.

7.4 Våra överväganden och förslag

Från såväl samhällets som den enskildes synpunkt är det angeläget att medborgarna kan känna största möjliga trygghet både till person och egendom. De åtgärder som kan komma ifråga för detta ändamål är i första hand av social- och kriminalpolitisk natur. Vissa förebyggande åtgärder kan dock vidtas med konsumentpolitiska och andra medel.

När det gäller inbrott måste ett gott låsskydd antas ha en betydande preventiv verkan. Det kan också antas ha en viss positiv verkan genom att den organiserade brottsligheten försvåras.

Med hänsyn till vad ovan i kap. 5 anförts om utvecklingen av antalet inbrott i lägenheter och villor samt den nuvarande situationen beträffande lås och låsinstallation anser vi att – utöver de i kap. 6 föreslagna byggnadstekniska åtgärderna – vissa konsumentpolitiska insatser måste göras för att förbättra låsskyddet.

Vid många inbrott skadas eller förstörs egendom som uppgår till stora ekonomiska värden. Sådan skadegörelse har ofta samband med tillfällighetsinbrott. Visserligen kan man genom försäkring skydda sig mot ekonomiska förluster till följd av inbrott men trots detta är det, även för den enskilde individen, av stor vikt med ett gott låsskydd, eftersom ett inbrott alltid – utöver ekonomiska konsekvenser – medför stora obehag av personlig karaktär såsom otrygghet och förstöring av affektionsvärden. Från samhällssynpunkt medför inbrotten betydande ekonomiska förluster, varför även begränsade insatser för att förbättra de enskildas skydd kan medföra stora samhällsekonomiska fördelar.

Visserligen visar inte den av rikspolisstyrelsen utförda undersökningen (*bilaga 4*) att antalet inbrott med hjälp av dyrk eller falsk nyckel är anmärkningsvärt stort. Emellertid finns det många inbrott i bostäder med stiftcylindarlås, där det inte gått att konstatera hur inbrottstjuven berett sig tillträde till bostaden. Det är sannolikt att dessa inbrott i många fall utförts med falsk nyckel eller dyrk.

Även om det inte kan påvisas att brottsliga handlingar begåtts i direkt anslutning till låsinstallation och nyckeltillverkning måste redan det förhållandet att brottslingar eller tidigare brottslingar utan kontroll kan idka sådan verksamhet anses klart otillfredsställande. Som situationen är idag kan en från kriminalvård frigiven person omedelbart börja driva låssmedsverksamhet och nyckeltillverkning.

Vidare finner vi det otillfredsställande att det i dagens läge hos vissa låssmeder och nyckeltillverkare går att utan kontroll kopiera nycklar, bl. a. även huvudnycklar. Enligt avtal mellan nyckelämnestillverkaren och vissa låssmeder skall dock kontrolleras att den kund som önskar få kopia av s. k. spärrad nyckel verkligen är behörig att kopiera nyckeln.

Inte sällan blir kopia av nyckel till sjutillhållarlås på grund av bristande

kompetens hos nyckeltillverkaren så bristfällig att låset inte fungerar på avsett sätt genom att nyckeln inte påverkar samtliga funktioner i låset och regeln därmed inte blir fullt utvriden.

Vid reparation kan ett lås sättas ur funktion om ingreppet utförs av en okunnig person. Såväl montering av ett nytt lås som reparationer av ett befintligt lås kräver yrkeskunnighet hos den som utför åtgärden. F. n. har inte konsumenten någon garanti för att låsmeden besitter erforderlig kompetens för att på ett för konsumenten från säkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt kunna fullgöra sitt uppdrag.

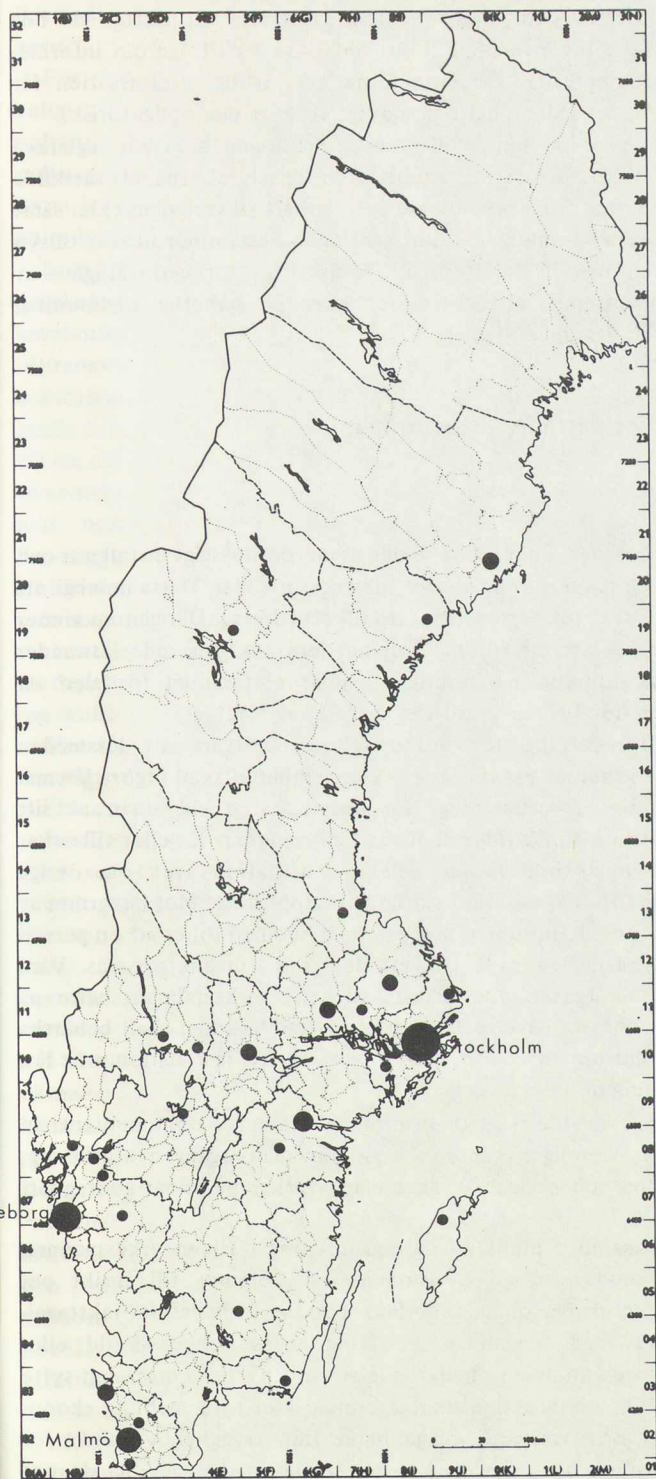
Mot denna bakgrund och eftersom låsinstallation har karaktär av förtroendeuppdrag gentemot konsumenterna bör dessa få möjlighet att vända sig till låsmeder vars vandel och yrkeskunnighet objektivt prövats av myndighet. Vi anser således att ett auktorisationsförfarande bör införas i låsmedsbranschen. Av samma skäl som nyss redovisats anser vi att personer som sysslar med tillverkning av och handel med nycklar inte bör få göra detta utan tillstånd. I det senare fallet är det dock inte möjligt att för tillstånd kräva särskild yrkeskunnighet. Vad som erfordras är endast prövning av laglydnad och vandel.

Vi är medvetna om att varje form av auktorisation innebär att konkurrensen i större eller mindre omfattning begränsas. Inom låsbranschen är dock säkerhetssynpunkterna så framträdande att de nackdelar som uppkommer från konkurrenssynpunkt mer än väl uppvägs av fördelar i säkerhetskänslighet.

Vad gäller auktorisationen av låsmeder, varmed vi menar dem som yrkesmässigt installerar och reparerar lås samt tillverkar nycklar, vore det enligt vår mening av säkerhetsskäl lämpligast att göra den obligatorisk. Enligt de undersökningar vi gjort är det emellertid för närvarande och under en rimlig övergångstid inte möjligt att erhålla ett rikstäckande nät av auktoriserade låsmeder, särskilt inte i glesbebyggda delar av landet. Obligatorisk auktorisation skulle således få till följd att konsumenter i vissa delar av landet skulle få sämre möjligheter till hjälp med låsinstallationer och reparationer av lås än de för närvarande har. (Figur 7:1 visar i vilka orter det f. n. finns låsmeds företag som är medlemmar i Sveriges låsmedmästares riksförbund – SLR). Redan av denna anledning anser vi det inte möjligt att nu införa en obligatorisk auktorisation av låsmeder. Vidare är det svårt att avgränsa låsmedsarbete från annat liknande arbete. T. ex. får inte snickare och andra yrkesutövare som i sitt dagliga arbete hanterar och installerar lås hindras från att utöva sådan verksamhet. Ett obligatoriskt system kan visserligen sägas vara konkurrensneutralt i förhållandet mellan godkända låsmeder men från allmän synpunkt är de konkurrensbegränsande effekterna mindre med ett frivilligt system.

Vi föreslår därför en frivillig myndighetskontrollerad auktorisation av låsmeder.

Ett sådant frivilligt system gör det möjligt för konsumenten att – om han så vill – välja en låsmed som undergått viss säkerhets- och kompetenskontroll. Polisen och försäkringsbolagen får därigenom en yrkeskår att hänvisa till i sin brottsförebyggande information.

Figur 7: 1 Lokalisering av medlemsföretag i Sveriges lässmedmästares riksförbund.

För att underlätta för konsumenten att träffa ett riktigt val bör systemet också kompletteras med särskilda insatser i fråga om information till konsumenterna. Erfarenheterna av frivillig auktorisation får sedan utvisa om det är lämpligt och möjligt att göra den obligatorisk.

Vi föreslår vidare att den frivilliga auktorisationen, som bör regleras i en lag om låsinstallation m. m., meddelas av länsstyrelserna, att särskilda bestämmelser införs för yrkesutövare som enbart tillverkar nycklar samt att regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över lagen och meddelar ytterligare föreskrifter för verkställighet av lagen. Auktorisationen bör tillgodose krav på enhetlig bedömning, riksgiltighet och besvärsmöjlighet.

7.5 Förslagets närmare utformning

7.5.1 Auktorisation av låssmed

Med låssmed menar vi i det följande den som yrkesmässigt installerar och reparerar lås och låsanordningar samt tillverkar nycklar. Detta innebär att auktorisation knyts till person och inte till ett företag. Därigenom vinner man den fördelen att ett företag kan ha flera auktoriserade låssmeder anställda. Från konkurrenssynpunkt innebär förfarandet fördelen att auktorisationen inte begränsas till viss kategori av företag.

En grundförutsättning för auktorisation bör vara att låssmeden bedriver sin verksamhet yrkesmässigt. Verksamheten skall utgöra låssmedens huvudsakliga sysselsättning. En låssmed som vid sidan av sitt ordinarie arbete på sin fritid installerar och reparerar lås eller tillverkar nycklar bör således inte få meddelas auktorisation även om övriga förutsättningar för auktorisation skulle vara uppfyllda. Mot bakgrund av vad vi har lagt in i definitionen av begreppet låssmed följer att en person som endast sysslar med nyckeltillverkning inte kan auktoriseras. Våra ställningstaganden beträffande yrkesmässighet i verksamheten beror på att vi bedömt det angeläget att en auktoriserad låssmed skall behärska samtliga de arbetsuppgifter som avser låsskydd och installationer av lås, nyckeltillverkning m. m.

För att kunna meddelas auktorisation bör låssmed dokumentera sin yrkeskunnighet, lämpligen genom betyg från genomgången utbildning, t. ex. mästarbrev och praktik i yrket eller styrkas på annat godtagbart sätt.

Låssmedsverksamhet utgör en näringsutövning i vilken yrkesmannen genom sina kontakter med konsumenterna kommer till insikt om förhållanden som rör personliga säkerhets- och skyddsintressen. Iakttagelser i samband med åtaganden beträffande lås och låsskydd eller nyckeltillverkning kan av en ohederlig låssmed utnyttjas i brottsligt syfte vid senare lämplig tidpunkt. Sådant agerande kan föra med sig ekonomiska förluster och avsevärda olägenheter från trygghetssynpunkt för enskilda medborgare även om man genom försäkring kan skydda sig mot ekonomiska förluster. Därför finner vi det nödvändigt att en auktoriserad

låsmed bör prövas och godkännas med avseende på *laglydnad* och *vandel*.

För sådan prövning erfordras att den auktoriserande myndigheten – enligt vårt förslag länsstyrelsen – får tillstånd att inhämta utdrag av de polisiära registren, som finns hos rikspolisstyrelsen (RPS) eller annan polismyndighet. Dessa register är nämligen de viktigaste upplysningskällorna beträffande någons laglydnad ochandel i övrigt. I *bilaga 1* lämnas en redogörelse för bestämmelserna om polisregister och utdrag av dessa.

Sedan år 1951 prövar länsstyrelsen fråga om auktorisation av bevakningsföretag. Under den tid som frivillig auktorisation meddelades bevakningsföretagen fullgjorde länsstyrelserna dessa uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Vid utarbetandet av förslag till lag om obligatorisk auktorisation av sådana företag föreslogs att auktorisationsprövningen skulle överflyttas till rikspolisstyrelsen (RPS). I prop. 1974: 39 med förslag till lag om bevakningsföretag konstaterade emellertid föredragande departementschef att RPS inte handlägger ärenden i vilka enskild rättssökande är part, utan förordade att länsstyrelserna även i fortsättningen skulle handlägga frågor om auktorisation av bevakningsföretag. För att i görligaste mån ändå undvika de olägenheter som en decentraliserad prövning kan medföra samt för att säkerställa att den erfarenhet och sakkunskap som finns representerad hos RPS kan tillgodogöras, förordade departementschefen att RPS: s yttrande i ärenden om bevakningsföretag skulle inhämtas. Riksdagen beslöt i enlighet med dessa förslag.

Mot bakgrund av vad som gäller för bevakningsföretag finner vi det lämpligt att likartade bestämmelser införs för prövning av låsmed som vill bli auktoriserad.

Analogt med vad som gäller auktorisation av bevakningsföretag bör fråga om auktorisation av låsmed prövas i det län där sökanden är bosatt. Ansökningsförfarandet bör av praktiska skäl vara skriftligt. Förutom ansökningshandling bör låsmeden inge de handlingar han i övrigt önskar åberopa i ärendet. Dessa handlingar kan utgöras av dokumentation beträffande utbildning, praktiktjänstgöring, yrkesverksamhet m. m.

I vårt förslag till lag om låsinstallation m. m. har vi avstått från att gå närmare in i detalj på hur ansökningsförfarandet bör administreras. Sådana rutiner bör lämpligen utarbetas av den myndighet, som kommer att utöva tillsynen över lagen, i samråd med länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON).

Från konsumentsynpunkt anser vi det angeläget att all personal hos auktoriserad låsmed som direkt sysslar med låsfrågor bör vara prövad och godkänd med avseende på laglydnad ochandel. Motivet härför är att konsumenten med förtroende skall kunna vända sig till vem som helst hos låsmeden för att få råd och information eller för att få någon åtgärd utträttad. Vi förutsätter att låsmed som meddelats auktorisation i eget intresse själv verkställer prövning av de anställdas kompetens.

Ett godkännande av personal hos auktoriserad låsmed med avseende på laglydnad ochandel bör återkallas om anställningen upphör. Om ny anställning söks hos annan låsmed torde skäl saknas att inte godkänna

den sökande, såvida inte ändrade förutsättningar inträffat.

Auktorisationen bör gälla i hela riket. För att länsstyrelserna skall kunna kontrollera att den som utger sig för att vara auktoriserad låssmed verkligen är auktoriserad, erfordras att länsstyrelserna för register över vilka låssmeder som meddelats auktorisation. Uppgift om att auktorisation meddelats låssmed eller att auktorisationen återkallats bör därför tillställas övriga länsstyrelser.

Vi har inte funnit det motiverat att föreslå någon tidsbegränsning av auktorisationen. Så snart något förhållande inträffat som ger anledning ifrågasätta huruvida viss låssmed längre uppfyller de krav som utgör förutsättningar för auktorisationen, bör en närmare kontroll av låssmeden företas. Även utan särskild anledning synes det lämpligt att kontroll sker av att verksamheten bedrivs på ett godtagbart sätt. Föreligger inte längre förutsättning för auktorisation eller finns det i övrigt anledning därtill — låssmeden kan t. ex. ha blivit försatt i konkurs — bör auktorisationen självfallet kunna återkallas. Fråga om återkallelse prövas lämpligen av den myndighet som meddelat auktorisationen, dvs. länsstyrelsen.

En låssmed som meddelats auktorisation bör få exklusiv rätt att kalla sig auktoriserad låssmed. Ett obehörigt användande av denna benämning bör sanktioneras straffrättsligt.

7.5.2 Tillverkning av nycklar m. m.

För att tillverka nycklar av någorlunda komplicerat slag erfordras i regel tillgång till nyckelfräsmaskin. Med nyckelfräsmaskin avser vi maskin eller liknande anordning avsedd för nyckeltillverkning. På marknaden förekommer f. n. två huvudtyper av sådana maskiner, nämligen kopieringsmaskiner och kodmaskiner. Kopia av nyckel till cylinderlås och nyckel till tillhållarlås kan framställas i kopieringsmaskin genom att nyckelprovet avläses av maskinen vid tillverkningen. Har nyckeltillverkaren tillgång till s. k. kod- eller mallnyckel kan framställning av cylinderlås- och tillhållarlåsnnycklar även ske efter kod i kopieringsmaskin. I kodmaskin sker tillverkningen genom att vissa värden ställs in. På marknaden förekommer även nyckeltillverkningsmaskiner som man klipper nycklar med. Dessa maskiner är avsedda för tillverkning av nycklar efter kod.

För närvarande finns inga bestämmelser som reglerar tillverkning, innehav eller utnyttjande av nyckelfräsmaskiner. Av SPK-undersökningen har vi konstaterat att det är omöjligt att lokalisera ett stort antal nyckelfräsmaskiner (se *kapitel 3* och *bilaga 3*). En del av dessa maskiner finns med stor sannolikhet hos företag eller enskilda som inte yrkesmässigt behöver dessa.

Nycklar kan delas in i fyra grupper. Därvid fäster vi vikt vid dels antalet tillhållare, dels vilka funktioner läsen har att fylla i säkerhetssammanhang. Nycklar avsedda för lås med högst tre tillhållningar är ointressanta i detta sammanhang, eftersom sådana lås har för lågt variationstal. Till en annan grupp kan hänföras nycklar till cylinderlås

med minst fyra tillhållningar — som inte är spärrade — och som kan framställas i kopieringsmaskin. En tredje kategori utgörs av nycklar avsedda för tillhållarlås med fler än tre tillhållare och cylinderlåsnnycklar som tillverkas i kodmaskin. Den från låssäkerhetssynpunkt viktigaste gruppen omfattar nycklar som går till spärrade låssystem samt huvudnycklar och därmed likvärdiga nycklar.

I olika avseenden särskilt ömtåliga objekt kan på begäran få spärrad profil på sina nycklar till låssystem som byggs upp på cylinderlås. System med spärrad profil innebär att låstillverkaren förbinder sig att inte sälja nyckelämnen till sådana nycklar. Dubblettnyckel måste därför beställas direkt hos tillverkaren av behörig person. Om detta system i praktiken hade fungerat på avsett sätt, skulle en effektiv nyckelkontroll ha kunnat upprätthållas. Den goda idén har emellertid missbrukats, bl. a. därigenom att utländska nyckelämnstillverkare har tillhandahållit ämnen till spärrade profiler samt genom att många låssmeder och nyckeltillverkare tillverkar dubblettnycklar utan att iaktta här nämnda regler. Därför är det numera i praktiken ingen större fördel att ha spärrad profil på nycklar till låssystem som byggs upp på cylinderlås.

Om spärrade profiler i framtiden skall ha någon funktion att fylla, erfordras en stark begränsning av objekten för sådana låssystem och krav på innehav av tillstånd för den som skall få tillverka nycklar till sådant låssystem. Spärrade profiler bör i så fall endast komma till användning, när det från låssäkerhetssynpunkt bedöms oundgängligen nödvändigt att låssystemet är spärrat. Detta kan t. ex. vara fallet för vissa särskilda ändamål i totalförsvaret. Vi anser att RPS är bäst lämpad myndighet att svara för denna bedömning, emedan RPS har stor erfarenhet och sakkunskap på området. RPS bör därför lämpligen föra register över vilka spärrade nyckelämnen som får tillhandahållas.

För närvarande säljs eller uthyrs nyckelfräsmaskiner av ett fåtal tillverkare och importörer. Företagen i detaljistledet disponerade år 1972 omkring 1 900 nyckelfräsmaskiner. Mellan 30 och 40 procent av dessa var placerade hos specialiserade låssmedsföretag och ungefär lika många hos bilhandlare och bilverkstäder.

En förutsättning för att samhället skall kunna komma till rätta med rådande problem på låsområdet vad avser nyckeltillverkning är att tillstånd krävs för tillverkning och innehav av nyckelfräsmaskiner. Lämnas detta område oregrerat även i fortsättningen torde inte mycket vara vunnet genom frivillig auktorisation av låssmeder.

På marknaden finns åtskilliga verktyg som kan användas för att öppna låst dörr. I första hand är dessa verktyg emellertid avsedda för andra ändamål. Effektiva dyrkverktyg kan också egenhändigt tillverkas på ett enkelt sätt. Dyrkverktyg avsedda enbart för uppdyrkning av lås får f. n. tillverkas och försäljas utan tillstånd. Sådana verktyg kan även importeras från t. ex. postorderfirmor. Dessa tillämpar i regel inga restriktioner vid försäljningen av dyrkverktyg. Från säkerhetssynpunkt är dessa förhållanden otillfredsställande.

Tillverkning eller innehav av nyckelfräsmaskin eller dyrkverktyg får därför enligt vårt förslag inte ske utan särskilt tillstånd. Analogt med vad

som föreslås gälla vid auktorisationsprövning av låssmeder finner vi det lämpligt att tillståndsprövningen verkställs av länsstyrelsen i det län där den sökande är bosatt. Om verksamheten bedrivs av juridisk person bör tillståndet avse den fysiska person som är närmast ansvarig för verksamheten.

Mot bakgrund av den betydelse som nyckelfräsmaskiner har i nyckeltillverkningsproceduren anser vi att den sökande bör prövas och godkännas med avseende på laglydnad ochandel. Vi finner det dock inte möjligt att även för tillstånd kräva särskild yrkeskunnighet hos innehavare av tillstånd.

Auktoriserad låssmed har underkastats mer ingående prövning vid ansökan om auktorisation än vad som är fallet med den som söker tillstånd. Vi bedömer det därför lämpligt att den auktoriserade låssmeden undantas från bestämmelserna om särskilt tillstånd.

Som förutsättning för att tillstånd skall meddelas bör gälla att den enskilde sökanden, förutom att kravet på laglydnad ochandel är uppfyllt, visar att verksamheten kommer att bedrivas yrkesmässigt. I samband med att tillstånd meddelas är det väsentligt att innehavaren av tillståndet förbinder sig att inte överlåta eller hyra ut nyckelfräsmaskin till annan än den som kan styrka att tillstånd till innehav av sådan maskin finns. Missbruk härvidlag bör föranleda att tillståndet kan återkallas.

I likhet med vad vi föreslår beträffande personal hos en auktoriserad låssmed, finner vi det angeläget att personal hos innehavare av tillstånd är godkänd med avseende på laglydnad ochandel.

Detta krav är speciellt viktigt när nyckeltillverkning avses ske hos t. ex. nyckelbarskedja. Ett sådant företag kan bedriva nyckeltillverkning på åtskilliga olika platser, varför det är av största vikt att all personal som kommer att tillverka nycklar fyller kravet på laglydnad ochandel.

7.5.3 Gemensamma bestämmelser

Ett frivilligt auktorisationssystem kan försvåra verksamheten för icke auktoriserade yrkesutövare, eftersom auktorisationen ger vissa fördelar för den auktoriserade yrkesmannen. Vi anser det därför skäligt att låssmed som får avslag på ansökan om auktorisation skall äga rätt att *besvära* sig hos regeringen över länsstyrelsens beslut.

Även den som söker tillstånd för tillverkning eller innehav av nyckelfräsmaskin, dyrkverktyg eller spärrat nyckelämne bör medges besvär rätt vid avslag på sådan ansökan. För den sökande kan ett avslag nämligen innebära betydande konsekvenser till följd av att han blir tvungen att upphöra med redan etablerad verksamhet.

Den direkta *tillsynen* över de frågor som regleras av lagen bör lämpligen åläggas den regionala myndighet som meddelat auktorisation eller tillstånd, dvs. länsstyrelsen. Vi anser emellertid att en central myndighet bör ha överinseende över lagens efterlevnad. Denna myndighet bör meddela de ytterligare föreskrifter som erfordras för verkställighet av lagen. Sådana föreskrifter avser ansökningsförfarande, registerrutiner, samrådsförfarande, utbildningsfrågor m. m. Enligt vår uppfattning

är rikspolisstyrelsen bäst lämpad för dessa uppgifter. Vi anser det dock väsentligt att rikspolisstyrelsen, speciellt vad avser utbildningsfrågorna, samråder med de myndigheter som berörs av lagstiftningen. Förutom med länsstyrelserna bör samråd framförallt ske med t. ex. konsumentverket, statens planverk och branschorganisationerna samt med NO.

För närvarande förekommer det ofta att låssmeder utger sig för att vara legitimerade eller auktoriserade av antingen någon myndighet eller organisation. Detta har i hög grad bidragit till rådande förhållanden på låsområdet. Därför anser vi att det lagförslag som vi utarbetat är från konsumentskyddssynpunkt utan värde såvida inte sådant förfarande beivras av samhället. Enligt vårt förslag bör obehörigt användande av titeln auktoriserad låssmed bestraffas med böter eller i svåra fall fängelse i högst sex månader.

Från säkerhets- och konsumentskyddssynpunkt är det lika angeläget att tillverkning eller innehav av nyckelfräsmaskin, dyrkverktyg eller spärrat nyckelämne beivras på samma sätt.

...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...

... ..

...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...

8 Andra konsumentpolitiska åtgärder

8.1 Utbildning

8.1.1 *Nuvarande utbildning*

Till grund för den utbildning som för närvarande kan erbjudas dem som önskar verka inom låssmedyrket ligger en av Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) år 1964 fastställd utbildningsplan för låssmedyrket. Utbildningen är upplagd på en tid av tre år, inledd med sex månaders provotid. Minimiålder för inträde i yrket har fastställts till 16 år. Utbildningen sker vanligtvis hos låssmed som är medlem i Sveriges låssmedmästares riksförbund (SLR).

Under det första året av utbildningen skall lärlingen vara behjälplig genom handräkningsarbete samt iordningställande av material och verktyg. Han skall vidare lära sig verktygens benämning och hur de skall vårdas. Bland de arbetsuppgifter som lärlingen under första året får ta sig an kan nämnas slipning av borrar och stämjärn. Han får vidare lära sig tillverka nycklar efter såväl nyckel- som låsprov. Även tillverkning av nycklar efter koder liksom nyckeltillverkning i maskin och för hand skall förekomma. Vissa enklare reparationsarbeten och kundmottagning ingår också i grundutbildningen.

Under utbildningens andra år skall lärlingen ha liknande arbetsuppgifter som under det första året. Låssmeden skall emellertid iaktta att uppgifterna blir mer kvalificerade. Vissa enklare svarvningsarbeten skall utföras. Om verkstaden saknar egen svarv bör lärlingen beredas tillfälle att inhämta dessa kunskaper vid yrkesskola. Han skall också lära sig svetsning och hårdlödning. Omläggning av låsning i såväl skiv- som stifttillhållarlås liksom montering av låssystem enligt låsplan ingår i den fortsatta utbildningen. Förmåga att rätt läsa och tyda ett låssystem enligt föreliggande systemplan skall inhämtas. Detta gäller även beträffande huvudnyckel- och serielåsningar. Vissa enklare ilagningar i trä samt infällningar av lås och beslag i trä och metall skall utföras. Lärlingen skall även tillverka brytskydd och förstärkningsbeslag samt enklare dyrkar och hjälpverktyg. Uppdyrkning av lås skall även förekomma.

Under utbildningens tredje och sista år skall lärlingen åläggas samma arbetsuppgifter som under föregående år, dock med iakttagande av att uppgifterna skall vara mer krävande och komplicerade. Montageutbild-

ningen fortsätter med krav på större snabbhet i arbetet. Under hand bör lärlingen tilldelas självständiga arbetsuppgifter. Han bör därvid lära sig att själv beräkna det material som behövs för dessa arbeten samt färdigställa detta för användning. Under senare delen av det sista utbildningsåret bör lärlingen få undervisning i tillverkning och användning av mera komplicerade dyrkverktyg samt i planering och tillverkning av enklare låssystem. Han bör även få utföra typiska yrkesarbeten inom verkstaden och inte endast eller huvudsakligen syssla med nyckeltillverkning, låsöppning eller nymontering av lås. Tredje året skall utgöra praktisk tillämpning av de båda föregående årens utbildning.

Efter tre års utbildning skall lärlingen beredas tillfälle att utföra gesällprov. Provet kontrolleras av yrkets centrala examensnämnd inom SLR. Genom gesällprovet kontrolleras att lärlingen tillägnat sig erforderliga kunskaper för att

- ”□ självständigt välja låstyp enligt olika fordringar
- montera lås i dels metalldörr, dels i trädörr
- utföra erforderliga förstärkningsarbeten
- kunna upplägga låssystem för såväl platt- som stifttillhållarlås
- självständigt kunna byta fräskiva och inställa nyckelfräsmaskin
- känna till och kunna tillämpa försäkringsbolagens låssäkerhetsföreskrifter
- kunna lägga om låsningen i skiv- och stifttillhållarlås och efter läsen tillverka nya nycklar
- kunna tillverka dyrk- och hjälpverktyg samt underhålla dessa
- kunna uppgöra enklare skisser för låsinsättningar och låsförstärkningar i såväl metall- som trädörrar
- känna till principerna för och konstruktionen av de vanligaste kassaskåps- och valvdörrlåsen.”

Utbildningsplanen från år 1964 har inte reviderats med anledning av den tekniska utvecklingen. Inte heller har fordringarna för gesällprovet skärpts under senare år.

Särskilt förtjänta och skickliga hantverkare inom låssmedyrket kan enligt Kungl. Maj:ts kungörelse om mästarbrev för hantverksutövare (SFS 1973:596) efter uppfyllande av vissa i kungörelsen fastställda krav tilldelas mästarbrev av SHIO. Kungörelsen trädde i kraft den 1 juli 1973 och ersatte därmed kungörelsen (SFS 1940:873) angående mästarbrev för hantverksutövare.

Som grundkrav för att erhålla mästarbrev gäller att sökanden dels är myndig, dels minst sex år arbetat i det yrket som mästarbrevet skall avse eller i närbesläktat yrke, är verksam i detta och förvärvat för en självständig utövare av yrket erforderlig skicklighet och erfarenhet, och dels har för en företagsledare i yrket erforderliga insikter i kalkylation och bokföring. Erforderlig skicklighet skall styrkas genom avläggande av prov. SHIO fastställer fordringarna för detta.

SHIO har i december 1973 efter hemställan från mästarbrevsnämnden fastställt nu gällande provbestämmelser med tillhörande tillämpningsbestämmelser för låssmedyrket. Enligt provbestämmelserna skall provet

vara av sådan art att därav framgår att sökanden är väl insatt och kunnig i yrkets praktiska arbetsmoment, speciellt brukandet av hand- och maskinverktyg vid reparations- och monteringsarbeten av lås och förstärkningsbeslag, systemläggning och nyckeltillverkning.

Enligt de fastställda tillämpningsföreskrifterna skall provet avse

- ”kännedom om gängse låsfabrikat och låstyper, såväl elektriska som mekaniska konstruktioner, nycklar och nyckelämnen samt dyrkverktyg
- utförande av reparation av lås samt uppläggande av systemcylinder nyckeltillverkning efter lås, såväl stiftcylinderlås som platttillhållarlås
- kunnighet i svetsning och hårdlödning
- utförande av reparation av lås samt uppläggande av systemcylinder
- nyckeltillverkning efter lås, såväl stiftcylinderlås som platttillhållarlås
- kunnighet i svetsning och hårdlödning
- kännedom om myndigheters och försäkringsbolags gällande krav på intrångsskydd samt gällande bestämmelser om s. k. spärrade nycklar
- kännedom om vad i lag eller förordning kan vara föreskrivet om låssmedsyrkets utövande.”

Enligt tillämpningsföreskrifterna skall vidare största avseende fästas vid sökandens vandel. Vidare gäller att den som avlagt gesällprov kan befrias från praktiskt arbetsprov.

8.1.2 Förslag till låssmedsutbildning

SLR har utarbetat ett utkast till förslag gällande kursplan och anvisningar för en högre specialkurs på 39 veckor i låsserviceteknik med tolv veckors insprängd företagspraktik. Riksförbundet önskar att låssmedsutbildningen i fortsättningen skall ske inom gymnasieskolans ram. Om låssmederna får samhällets och konsumenternas stöd genom lagstiftning är de nuvarande SLR-medlemmarna beredda att ställa sina resurser som yrkesmän till förfogande vid en sådan utbildning. Förslaget förutsätter att den sökande har gått igenom tvåårig gymnasial kurs för verkstadsmekaniker.

Förslaget innehåller 15 huvudmoment. Inledningsvis avses eleven få undervisning i *produktkännedom*. I detta moment skall eleven få utbildning i vilka branschprodukter som finns att tillgå på marknaden. Viktigt är därvid att poängtera vilket ändamål respektive produkt är avsedd för. Orientering skall också ges om vilka olika fabrikat, såväl inhemska som utländska, som finns på den svenska marknaden. En så bred information som möjligt skall lämnas om produkterna. Särskilt skall vikten av och möjligheten till märkning och förvaring av nycklar på betryggande sätt framhållas.

Eleven får därefter lära sig principerna för de olika *låstypernas konstruktion och funktion*. De olika konstruktionernas värde från inbrottsynpunkt skall framhållas.

I avsnittet *metallbearbetning* skall bl. a. ingå tillverkning av täck- och förstärkningsbeslag för lås och slutbleck, tillverkning av nycklar — alla olika typer av nycklar skall förekomma — och reparationsarbeten på lås,

byte av felaktiga delar eller förslitna detaljer i låset.

Eleven skall också få lära sig *träbearbetning*. Han ges därvid orientering om olika träslag som han i yrket kan komma i beröring med.

Viss undervisning i *elektronik* skall förekomma. Ämnet omfattar de elektriska komponenter som eleven kommer i kontakt med beträffande elektriska lås — slutbleck och dörrmaskinerier.

Under så verklighetslika former som möjligt skall eleven *installera* lås och beslag av de typer som förekommer i branschen. Tyngdpunkten skall läggas vid själva monteringsarbetet och vad som kan inträffa beträffande produktens funktionering vid felaktig montering. Med hjälp av sin kännedom om en dörrs konstruktion skall eleven välja den produkttyp av lås och beslag som ger dörren bästa styrka mot inbrott.

Eleven skall vidare få kunskap om alla inom yrket vanligen förekommande *handverktyg* och hur dessa skall skötas.

För att tillverka nycklar erfordras *nyckeltillverkningsmaskiner* — nyckelfräsmaskiner. Eleven skall få kännedom om samtliga inom låsservicebranschen förekommande metoder och maskintyper för tillverkning av nycklar. Han skall lära sig arbeta med de maskintyper som är representativa för den maskinpark som brukas inom branschen.

Som moment i utbildningen avses även ingå *specialverktyg* (bl. a. dyrkverktyg), *ritnings- och schemateknik*, *marknadsföring*, *kalkylering* och *bokföring*, *arbetarskydd/arbetsmiljö* och *låshistorik*.

Ett viktigt moment i utbildningen är kännedom om *bestämmelser och föreskrifter* på låsområdet. Eleven skall inhämta kunskap om de myndighetsbestämmelser som reglerar verksamheten i branschen. Genomgång skall ske av de överenskommelser som finns inom branschorganisationen samt mellan branschföretag och fabrikanter, s. k. tillverknings- och servicelicenser m. m. Försäkringsbolagens krav på låsanordningar för att försäkring skall gälla skall behandlas noggrant. Redogörelse för den provningsverksamhet som försäkringsbolagen bygger sina krav på skall ingå. Eleven skall vidare få lära sig vilka standarder som gäller på låsområdet.

Det utarbetade utbildningsförslaget förefaller, enligt vår mening, väl ägnat att ligga till grund för utbildning av blivande låssmeder. Utbildningen bör lämpligen administreras av skolöverstyrelsen. Nyrekrytering- en till yrket kan f. n. beräknas till ca ett tjugotal elever årligen.

Vi har vidare funnit att branschen f. n. sysselsätter många personer utan underbyggd låssmedsutbildning. För att möta kravet på kunniga yrkesutövare över hela landet bör därför stora insatser göras för fortbildning.

8.2 Hemförsäkringsvillkor

Försäkringsbolagen ställer f. n. upp preciserade låskrav för att de skall teckna lösöreförsäkringar (hemförsäkringar) som överstiger vissa gränsvärden. Dessa värden varierar mellan olika bolag. Det stora flertalet försäkringstagare ligger under gränsen, varför särskilda låskrav inte gäller

för dem. Vad gäller försäkringstagare med högre lösörevärden anser vi att det skulle vara värdefullt för konsumenterna om bolagen kunde enas om enhetliga värdegränser. Om så kan ske vet konsumenterna vad de har att rätta sig efter när det gäller sitt låsskydd. Under rådande förhållanden är kravet på låsskydd beroende av vilket bolag som anlitas.

Vi finner det vidare mycket angeläget att försäkringsbolagen i framtiden i de fall där värdegränsen inte är uppnådd inte uppställer krav utöver de lås- och dörrstandarder som gäller fr. o. m. hösten 1975. Sådana villkor skulle endast komma att skapa förvirring och osäkerhet för försäkringstagarna och fabrikantsidan. Likaså är det viktigt att försäkringsbolagens villkor anpassas till de bestämmelser av byggnadsteknisk art som statens planverk kan komma att meddela, om våra förslag till ändring av byggnadsstadgan genomförs.

Vad gäller hemförsäkringar av lösören understigande de värden som kräver extra låsskydd anser vi att försäkringstagare som låter montera in kompletterande låsskydd – utan att enligt försäkringsvillkoren vara tvungen därtill – bör kunna få någon ekonomisk fördel av försäkringsgivaren.

8.3 Användning av benämningen ”polislås” m. m.

Polis och försäkringsbolag rekommenderade för flera år sedan allmänheten att som entrédörrlås låta montera lås med sju eller flera tillhållare. De rekommenderade låsen ansågs ge tillfredsställande intrångsskydd. När denna rekommendation gjordes för första gången kunde de anvisade låsen med fog anses som något utöver det vanliga. Vissa försäkringsbolag krävde installation av de rekommenderade låsen i entrédörrar för att teckna hemförsäkring om lösörevärdet översteg vissa högre gränser.

Företagare med mindre branschkännedom kallade i sin annonsering de rekommenderade låsen för polislås. I stället för att benämna varan vid sitt rätta namn, tillhållarlås, försökte dessa företagare genom tillägget av epitetet ”polis” till ordet lås få konsumenten att uppfatta låset som synnerligen säkert och dyrkfritt. Detta förstärktes genom att företagen i vissa fall för konsumenten påstod att polisen godkänt låsen.

Vi har fått skrivelser från Sveriges mekanstandardisering och Sveriges mekanförbund angående användningen av benämningen polislås. I likhet med dessa organ anser vi benämningarna polislås och polislåsservice vara vilseledande för konsumenterna, eftersom polisen inte är engagerad i försäljning av lås eller i låsservice. Polisen har vid ett flertal tillfällen tagit avstånd från användningen av ordet polis i låssammanhang. Det synes därför otillbörligt att denna beteckning används vid marknadsföring.

9 Kostnader och resursbehov

De nya lås- och dörrstandarderna avses ge tillfredsställande låsskydd för de ca 95 procent av konsumenterna som inte behöver ha kompletterande låsskydd för att uppfylla försäkringsbolagens villkor för hemförsäkring. Vi har i vår uppskattning av kostnaderna utgått från en årlig nyproduktion av 40 000 småhus och 20 000 lägenheter i flerfamiljshus. Inmontering av lås som uppfyller den nya låsstandarden uppskattar vi medför en kostnadsökning om 15 kr. per lägenhet, dvs. 0,9 milj. kr. Dörrarna i de nyproducerade lägenheterna i flerfamiljshus behöver förbättras för att anpassas efter låsen. Kostnaden per dörr som behöver förbättras beräknar vi till 40 kr., dvs. 0,8 milj. kr. Den totala kostnadsökningen per år skulle således uppgå till ca 1,7 milj. kr. om låsstandarden tillämpas. Införs i byggbestämmelserna krav på kompletterande låsskydd i form av tillhållarlås kommer den årliga kostnaden att uppgå till 3,3 milj. kr., beräknat efter 55 kr. per lås.

Totalt skulle således den årliga kostnaden för förbättrat låsskydd i nyproducerade lägenheter med tillhållarlås uppgå till omkring 5 milj. kr. Om denna kostnadsökning slås ut per småhus respektive lägenhet i flerfamiljshus blir den ökade boendekostnaden per månad kr. 0:60 och kr. 0:90.

Den föreslagna lagstiftningen om konsumentskydd på låsområdet är av väsentlig betydelse för den enskilde konsumenten. För att denna lagstiftning skall ge konsumenterna det skydd som lagstiftningen syftar till är det viktigt att allmänheten informeras om dessa regler. Skillnaden mellan auktoriserad och icke auktoriserad låssmed måste särskilt framhåvas för konsumenterna. Detta motiverar speciella insatser. Informationen bör i första hand inriktas på att nå så många konsumenter som möjligt. Dessa åtgärder kan genomföras som TV-inslag samt annonskampanj riktad till selektiva målgrupper. Annonskampanjen bör kompletteras med andra informativa åtgärder. De masskommunikativa åtgärderna bör åtföljas av detaljerad information om innebörden av konsumentskyddet på låsområdet. Sådan information kan förmedlas till konsumenterna genom folder och affisch. För att nå relevanta målgrupper bör folder och affisch distribueras dels genom butiker som bedriver försäljning av lås och låsartiklar såsom låssmedsföretag, byggvaruhus, järnhandlare, stormarknader, nyckelbarer, cykel- och sportaffärer, bilhandlare och bilverkstäder, dels genom kommunala konsumentsekreterare och hemkonsulenter.

Enligt preliminära beräkningar omfattar nämnda butiksgupper ca 1 500 försäljningsställen.

Enligt inhämtade preliminära offerter skulle kostnaden för produktion och distribution av en folder (100 000 ex.) samt en affisch belöpa sig på ca 35 000 kr. Härtill kommer kostnader för fyra TV-inslag, beräknade till sammanlagt 60 000 kr. samt kostnader för annonskampanj inkluderande informativa åtgärder, beräknad till 60 000 kr. Sistnämnda belopp förutsätter en annonskampanj med annonser huvudsakligen i småformat med budskap av högt uppmärksamhetsvärde. Kostnaden för dessa informationsinsatser skulle således uppskattningsvis belöpa sig på sammanlagt 155 000 kr.

Konsumentverket har enligt sin instruktion att förse allmänheten med information om lagstiftningen på det konsumentpolitiska området. Inom verket finns organisatoriska förutsättningar för att genomföra sådana informationsinsatser. Det bör därför ankomma på *konsumentverket* att svara för informationen om den föreslagna lagstiftningen. För detta ändamål bör verket beviljas ett engångsbelopp på 155 000 kr. Planläggning och genomförande av informationsinsatserna bör få ske i den omfattning konsumentverket finner lämpligt med hänsyn till den önskvärda informationseffekten. Konsumentverket bör vid verkets årliga anslagsframställning bedöma i vad mån ytterligare informationsinsatser erfordras.

Enligt vårt förslag bör fråga om auktorisation av låssmed och ärende rörande tillstånd för tillverkning eller innehav av nyckelfräsmaskin, dyrverktyg eller spärrat nyckelämne prövas av *länsstyrelsen*. Enligt uppgift från länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) bör dessa ärendetyper lämpligen handläggas inom länspolischefens expedition. Inom expeditionen handläggs f. n. ärenden angående auktorisation av bevakningsföretag, och det har bedömts praktiskt att även nu aktuella ärenden handläggs där. Resursförstärkningar torde ej komma att erfordras för de nya arbetsuppgifterna.

Om enligt vårt förslag till lag om låsinstallation m. m. *rikspolisstyrelsen* får tillsynen över lagen behöver enligt vår uppskattning RPS för dessa nya arbetsuppgifter förstärkas med en tjänst för handläggare. Befattningshavarens arbetsuppgifter kommer att bestå i att utarbeta rutiner för samrådsförfarandet med länsstyrelserna i ärenden om auktorisation och tillstånd. Uppläggning av registret över spärrade nyckelämnena bör även handhas av denne. Till sin hjälp behöver tjänstemannen förslagsvis ett kvalificerat biträde på halvtid. Den årliga kostnaden för dessa tjänster uppskattar vi till ca 150 000 kr.

Om *planverket* åläggs att meddela tillämpningsbestämmelser till byggnadsstadgan om inbrottskydd behöver verkets expertanslag tillföras ytterligare 100 000 kr. Verket saknar nämligen erforderlig sakkunskap på detta område, varför utomstående experter behöver anlitas för att delta i arbetet att ta fram ett nytt kapitel i Svensk Byggnorm 1975.

Sammanfattningsvis blir således kostnaderna för statsverket ringa för att genomföra i betänkandet föreslagna reformer. Den årliga kostnaden torde delvis kunna täckas om förfarandet för auktorisation och tillstånd avgiftsbeläggs.

Bilaga 1 Bestämmelser om polisregister

PM utarbetad av RPS

1.1 Inledning

I lagar, förordningar och med stöd därav meddelade bestämmelser, som reglerar offentlig verksamhet eller annan verksamhet som berör allmänheten, återfinns ofta föreskrifter om vad myndighet, som har att bevilja tillstånd till eller utöva tillsyn över sådan verksamhet, har att iaktta till trygghet av allmän ordning och säkerhet. Sådana föreskrifter avser särskilt frågan vilka kvalifikationskrav som skall uppställas beträffande ansvariga utövare av verksamheten och deras medhjälpare. Ibland är dessa kvalifikationskrav noggrant specificerade. I andra fall åter anges endast krav på lämplighet. För åtskilliga områden av ifrågasvarande verksamhet finns kvalifikationskrav inte alls angivna, trots att det är uppenbart att från ordnings- och säkerhetssynpunkt tillstånds- eller tillsynsmyndigheten inte kan underlåta att ingå på en lämplighetsprövning.

För att kunna verkställa den lämplighetsprövning, varom här är fråga, måste vederbörande myndighet företa viss utredning. Denna kan allmänt sägas gå ut på att söka få svar på frågan om vederbörande är lämplig att utöva verksamheten eller inte. Härvid är det oftast ofrånkomligt att undersöka vederbörandes laglydnad ochandel. De polisiära registren innehåller uppgifter som kan vara till vägledning i detta avseende.

Upplysningar beträffande en persons laglydnad ochandel får emellertid inhämtas från dessa register endast i den mån bestämmelser i lag eller annan författning så medger. Bestämmelser om registrens innehåll och om utlämnande av uppgifter ur registren finns i lag (1965: 94) om polisregister m. m. samt i polisregisterkungörelsen (1969: 38).

Det centrala polisregistret, som förs hos rikspolisstyrelsen (RPS), är tekniskt samordnat med allmänna kriminalregistret i ett ADB-system. Från kriminalregistret får emellertid upplysningar inte meddelas för anställningsändamål.

1.2 Lagen om polisregister m. m. (PRL)

Med polisregister förstås register som förs hos RPS eller annan polismyndighet för att tjäna till upplysning om brott för vilka någon

misstänkts, åtalats eller dömts, eller om någons vandel i övrigt. Som polisregister räknas inte det allmänna kriminalregistret (1 § PRL).

Enligt 2 § PRL skall innehållet i polisregister begränsas till uppgifter som polisen behöver för att kunna förebygga och uppvisa brott samt fullgöra sin verksamhet i övrigt.

Närmare föreskrifter om innehållet i polisregister och om uppgifter till sådant register meddelas av regeringen (så har skett genom polisregisterkungörelsen, PRK) eller, efter regeringens bemyndigande, av RPS.

Utdrag av eller upplysning om innehållet i polisregister skall enligt 3 § meddelas, när framställning därom görs av

1. justitiekanslern, riksdagens ombudsmän, rikspolisstyrelsen, den centrala utlänningsmyndigheten, länsstyrelse, länsrätt, polischef eller allmän åklagare;
2. annan myndighet, om och i den mån regeringen för visst slag av ärenden eller för särskilt fall ger tillstånd därtill;
3. enskild, om regeringen medger att utdrag meddelas för visst ändamål och den enskilde styrker att utdraget avses för sådant ändamål eller om i annat fall, där den enskilde styrker att hans rätt är beroende av upplysning ur registret, regeringen medger att upplysningen meddelas.

I 6 § föreskrivs viss begränsning när det gäller utlämning av uppgift om misstanke för brott och uppgift om åtalad gärning efter frikännande dom.

Enligt 6 § 1 stycket får i uppgift från polisregister till bland annat enskild anteckning om misstanke för brott medtagas endast om åtal väckts för brottet.

I 6 § 2 stycket stadgas, att om någon frikänts för åtalad gärning genom dom eller beslut, som vunnit laga kraft, uppgift om gärningen ej må meddelas annan än justitiekanslern, riksdagens ombudsmän, rikspolisstyrelsen, länspolischef, polischef eller allmän åklagare.

7 § innehåller s. k. rehabiliteringsregler. I den mån inte annat följer av 7 a § får sålunda inte medtas anteckning om

1. böter, sedan *fem år* förflutit från dom, beslut eller godkännande av strafföreläggande;
2. villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård, dom varigenom någon enligt 33 kap. 2 § brottsbalken förklarats fri från påföljd, dom vari förordnats om villkorligt anstånd med intagning i arbetsanstalt, beslut av åklagare att icke tala å brott eller beslut om förpassning eller utvisning, sedan *tio år* förflutit från dom eller beslut;
3. fängelse, ungdomsfängelse, internering eller intagning i arbetsanstalt, sedan *tio år* förflutit från frigivningen eller övergången till vård utom anstalt;
4. vandel i övrigt, sedan *tio år* förflutit från den händelse som föranlett anteckningen.

Anteckning om förvisning medtas under tid, som är föreskriven för brottspåföljd vilken ådömts jämte förvisningen. Har före utgången av tid

som sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut eller förekommit händelse, som antecknats i registret och icke endast förändring av påföljd eller verkställighet av tidigare dom eller beslut, må båda anteckningarna medtas så länge någondera må medtas enligt första eller andra stycket. Förekomma flera anteckningar, äger vad nu sagts motsvarande tillämpning.

Enligt 7 a § skall begränsning som anges i 7 § ej iakttas, om för särskilt fall fullständiga uppgifter begärs av myndighet som sägs i 3 § 1 eller av myndighet som av regeringen fått tillstånd att erhålla utdrag eller upplysning utan begränsning enligt 7 §.

Även om fullständiga uppgifter ej begärts enligt första stycket, skall till myndighet som sägs i 3 § 1 lämnas uppgift om dom eller beslut varigenom någon ådömts förvisning med sådant förbud att återvända till riket som icke är begränsat till att gälla viss tid.

I utdrag eller upplysning till åklagare lämnas alltid uppgift om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Enligt 8 § får polischef utfärda intyg eller utlåtande om någons vandel, redbarhet eller lämplighet för viss verksamhet eller om annan liknande omständighet till

1. myndighet som sägs i 3 § 1;
2. annan myndighet, när skyldighet därtill föreligger enligt lag eller författning;
3. enskild i de fall och den ordning lag eller författning särskilt anger;
4. myndighet eller enskild i annat fall, om regeringen ger tillstånd därtill.

1.3 Rikspolisstyrelsens register

Innehållet i rikspolisstyrelsens polisregister regleras av polisregisterkungörelsen (PRK).

2 § I polisregister får rikspolisstyrelsen, i den omfattning det behövs för ändamål som anges i 2 § första stycket PRL anteckna uppgifter om den som

1. ådömts påföljd eller genom godkänt strafföreläggande böt-fällts för brott mot
 - a) brottsbalken,
 - b) valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264), förordningen den 26 maj 1961 (nr 180) om tillverkning av sprit och vin, narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704) och narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64),
 - c) 1 § andra stycket eller 3–5 §§ lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott eller
 - d) 1 § första stycket eller 2 § sistnämnda lag eller bestämmelse i annan lag eller författning, om påföljden är dagsböter, lägst tjugofem, eller normerade böter, lägst ettusen kronor, eller om annan påföljd än böter ådömts,
2. blivit med tillämpning av 33 kap. 2 § brottsbalken förklarad

- fri från påföljd eller dömd till lägre bötesstraff än sådant som får antecknas enligt 1 d,
3. ålagts förvandlingsstraff för böter,
 4. dömts till intagning i arbetsanstalt enligt lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
 5. på grund av åklagares beslut enligt 20 kap. 7 § första stycket 4 rättegångsbalken, 1 § lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, 69 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) eller 57 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård ej åtalats för brott, som enligt åklagarens bedömning skulle ha lett till påföljd som nämnes i 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister,
 6. enligt dom eller beslut skall förvisas eller utvisas ur riket eller förpassas med förbud att återvända till riket eller
 7. blivit för brott utlämnad till annan stat.
- 3 § Anteckning enligt 2 § 1 får icke ske, om endast disciplinstraff för krigsmän ådömts för brottet, den dömde överlämnats till vård enligt lagen om nykterhetsvård och fängelse ej är stadgat för brottet eller påföljden ej ådömts för annat brott än sådant som avses i 16 kap. 15 eller 16 § eller 21 kap. 15 eller 16 § brottsbalken.
- 4 § I fråga om dom eller beslut, som antecknats enligt 2 §, skall särskilt anmärkas
- om brott, för vilket dömts till skyddstillsyn eller böter, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken,
- om förordnande meddelats om omedelbar verkställighet eller om sådan avräkning som avses i 33 kap. 3 § brottsbalken,
- om överrätt undanröjt domen eller beslutet och visat målet åter till lägre rätt.
- 5 § Beträffande den som antecknats enligt 2 § skall även intagas uppgift om
1. förhållande som avses i 3–5 §§ lagen om allmänt kriminalregister.
 2. anstaltsvårdens början, utskrivning från eller återintagning i anstalt för den som dömts till intagning i arbetsanstalt,
 3. intagning i eller utskrivning från sjukhus av den som domstol överlämnat till slutna psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller av den som varit intagen i fångvårdsanstalt för undergående av påföljd för brott och under tiden för anstaltsvården eller i samband med att denna upphört intagits med stöd av lagen (1966: 293) om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall eller lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda och icke skall återföras till anstalten.

Oavsett om anteckningen enligt 2 § skett får uppgift noteras om intagning i eller utskrivning från sjukhus av den som under inflytande av

psykisk sjukdom eller utvecklingsstörning begått brott mot annans personliga säkerhet, för vilka åtal icke väckts, om intagning skett med stöd av lag som anges i första stycket 3.

I den mån rikspolisstyrelsen finner det behövt får i polisregister intagas uppgift om avbrott i sådan anstaltsvistelse eller vård som antecknas enligt första eller andra stycket.

6 § Rikspolisstyrelsen får i polisregister införa uppgift om den som är misstänkt för brott, vars registrering är av särskild betydelse för brottsspaning, och om den mot vilken åklagare inlett utredning i mål om förvandling av böter eller intagning i arbetsanstalt.

7 § Uppgift som inkommit till rikspolisstyrelsen från myndighet i Danmark, Finland, Island, Norge eller stat ansluten till internationella kriminalpolisorganisationen eller från denna organisation får antecknas i polisregister, såvitt uppgiftens innehåll motsvarar vad som avses i 2-6 §§.

I 14 och 15 §§ finns bestämmelser om registerföring m. m.

14 § Uppgift som intagits i polisregister skall utgå ur registret, om det kan ske med hänsyn till registrets tekniska beskaffenhet och om

1. misstanke som antecknats ej längre föreligger,
2. domstol genom dom eller beslut, som vunnit laga kraft, frikämt för åtalad gärning eller funnit den tilltalade skyldig till denna men icke dömt honom till påföljd, som skall antecknas i registret, och den tilltalade ej skall vara registrerad som misstänkt,
3. strafföreläggande undanröjts, förvandlingsstraff bortfallit eller förordnande att någon skall intagas i arbetsanstalt upphävts genom dom eller beslut, som vunnit laga kraft,
4. domstol efter resning meddelat dom eller beslut som avses i 2 eller 3,
5. framställning om utlämning för brott ej bifallits,
6. åttio år förflutit från den registrerades födelseår eller
7. uppgiften i annat fall ej behövs för registret.

15 § Polisregister med därtill hörande handlingar skall hållas under sådan vård att obehörig ej får tillgång till dem.

Utdrag av rikspolisstyrelsens polisregister meddelas enligt

17 § på framställning av

1. kriminalvårdsstyrelsen i fråga om den som söker anställning inom kriminalvården,
2. poststyrelsen eller postdirektör i fråga om den som söker anställning inom postverket,
3. statlig, kommunal eller landstingskommunal myndighet eller enskild sammanslutning eller person som beslutar om anställning av personal inom psykiatrisk sjukvård, vård av psykiskt utvecklingsstörda eller vård av barn och ungdom, i fråga om den som söker sådan anställning,

4. chefen för armén i fråga om den som söker anställning vid avdelning organiserad inom försvarsmakten för att ställas till Förenta nationernas förfogande,
5. enskild, om han genom intyg av svensk beskickning eller svenskt konsulat eller genom egen på heder och samvete avgiven skriftlig försäkran styrker att han för sin rätt i främmande stat är beroende av utdrag av polisregister eller att han ämnar inresa, vistas, arbeta eller bosätta sig i främmande stat och det för rikspolisstyrelsen är känt att den statens myndigheter kräver sådant registerutdrag för att bevilja inrese-, uppehålls-, arbets- eller bosättningsstillstånd.

Enligt 18 § får framställning om utdrag enligt 17 § 1–3 göras av myndighet endast om tillfredsställande utredning om sökandens lämplighet för den sökta befattningen inte utan avsevärd olägenhet kan vinnas på annat sätt. RPS prövar om utdrag bör meddelas.

19 § I utdrag enligt 17 § 1–3 får ej medtagas uppgift om annan enligt 2 § 1 antecknad påföljd än

1. fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller internering,
2. överlämnande till särskild vård enligt 31 kap. brottsbalken, beträffande vård enligt lagen om nykterhetsvård dock endast om fängelse är stadgat för brottet,
3. dagsböter över fyrtio för brott mot bestämmelse i 8, 9 eller 14 kap. brottsbalken, för misshandelsbrott eller för annat brott som innefattar våld på person eller hot om sådant våld,
4. böter ådömda med tillämpning av 6 kap. 6 § eller 16 kap. 11 § brottsbalken eller för brott som avses i 2 § 1 b,
5. böter som med tillämpning av 33 kap. 2 § brottsbalken ådömts för brott för vilket är stadgat fängelse.

I utdrag enligt 17 § skall anmärkas om brott, som medtagits i utdraget och för vilket dömts till skyddstillsyn eller böter, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken.

Utdrag enligt 17 § 1–3 och 5 skall begränsas enligt 6 och 7 §§ PRL även när det lämnas till myndighet som avses i 17 § 1–3.

Utdrag enligt 17 § 4 skall begränsas enligt 6 § andra stycket och 7 § PRL.

På utdrag till enskild skall antecknas det ändamål för vilket det utfärdas.

13 § bemyndigar RPS att lämna närmare föreskrifter om innehållet i polischefens register (lokala polisregister).

1.4 Lokala polisregister

Med stöd av 13 § PRK jämförd med 2 § PRL har RPS lämnat föreskrifter om innehållet i polischefs register genom FAP 441–1¹.

¹ FAP = Föreskrifter och anvisningar för polisväsendet.

Den väsentliga skillnaden mellan innehållet i RPS:s register och i polischefers register är att anteckningarna i de senare registren huvudsakligen begränsar sig till ärenden som handlagts inom respektive polisdistrikt.

Utdrag av eller upplysning om innehållet i polischefers register får enligt 21 § PRK lämnas efter framställning från myndighet i följande fall.

Myndighet	Ärende om
Övervakningsnämnd eller skyddskonsulent	Övervakning av dem som villkorligt frigivits, dömts till skyddstillsyn eller överförts till vård utom anstalt Den som är intagen på anstalt men erhållit tillstånd att vistas utom denna
Socialstyrelsen eller barnavårdsnämnd	Adoption eller vårdnad om barn Åtgärd enligt 4 eller 7 kap. barnavårdslagen
Socialstyrelsen, länsnykterhetsnämnd eller kommunal nykterhetsnämnd	Öppen vård eller tvångsintagning på vårdanstalt enligt lagen om nykterhetsvård
Luftfartsverket	Lämplighetsprövning enligt luftfartskungörelsen (1961:558).

Tidigare nämnda begränsningar vid uppgiftslämnande enligt 6 § 2 stycket och 7 § PRL gäller även vid utlämnande av uppgifter från lokalt polisregister.

1.5 Rättelse av uppgift i polisregister

25 § innehåller en särskild bestämmelse om vad som skall iakttas av den som i tjänsten tar befattning med uppgift från polisregister. Finner denne anledning anta att uppgiften är oriktig, skall detta genast anmälas till den myndighet som för registret.

1.6 Sammanfattning

Förutsättningen för att myndighet eller enskild skall få upplysningar om innehållet i eller utdrag av polisregister är att föreskrift därom finns i lag eller annan författning. Detsamma gäller intyg eller utlåtande som grundar sig på uppgifter i polisregister.

Utöver vad som tidigare redogjorts för kan enligt nu gällande bestämmelser varken arbetsgivare eller enskild få upplysningar/utdrag eller intyg/utlåtande för prövning respektive sökande av anställning. Detsamma gäller exempelvis beträffande sökande till av skolöverstyrelsen ordnade kurser, utfärdande av mästarbrev för hantverkare, godkännande av låssmed, stadsbud etc. All personal hos auktoriserat bevakningsföretag skall emellertid vara godkänd vid prövning med avseende på laglydnad,

medborgerlig pålitlighet samt lämplighet i övrigt. Prövningen ankommer på länsstyrelse eller beträffande den som har hemvist i Stockholms, Göteborgs, Malmö eller Visby polisdistrikt på polisstyrelsen (lag 1974:191 om bevakningsföretag).

[The remainder of the page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document.]

Bilaga 2 Hearings och skriftliga yttranden

Utredningen har hört ett antal organisationer och institutioner i syfte att få synpunkter inom ramen för utredningsarbetet. Vi redovisar synpunkterna i två avdelningar, I och II. Avdelning I omfattar för utredningen väsentliga utdrag ur justerade intervjuer och skriftliga svar på en begränsad enkät. Avdelning II innehåller för utredningen väsentliga utdrag ur justerade synpunkter som framkommit vid andra hearings. De synpunkter som redovisas i bilagan har sålunda – förutom annat material – utgjort underlag vid utredningens behandling och lösning av förelagda problem.

I Muntliga och skriftliga enkätsvar

Datum	Organisation	Företrädare
1973-09-17	Sveriges trähusfabrikanter riksförbund	Dir. O. Landberg
1973-09-17	Snickerifabrikernas riksförbund	Dir. Sten Cassel och ombudsman Söderberg
1973-09-18	Hyresgästernas riksförbund	Förbundsordf. Erik Svensson och utredningssekreterare Claes Engelstam
1973-09-19	HSB:s riksförbund	Förbundsjurist G. Printz och förvaltningschef M. Carlsson
1973-09-20	Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO	Dir. Björn S. Björnström och ingenjör Tage Kruse
1973-09-21	Byggandets Samordning AB	Ingenjör Enar Törnkvist
1973-09-21	Sveriges villa- ägareförbund ^a	Förbundsjurist S. Rietz
1973-09-31	Sveriges fastighets- ägareförbund	Dir. B. Tallberg och dir. T. Daniels- son båda representerande Sthlms fastighetsägareförening
1973-09-24	Sveriges köpmannaförbund	Dir. B. Sundewall
1973-09-27	Stockholms kriminal- avdelning och rikspolis- styrelsen	Kriminalkommissarie E. Carlgardt, kriminalkommissarie B. Johansson, kriminalinspektör N. Tufvesson, ing. O. Swensson

Datum	Organisation	Företrädare
1973-10-05	ER-nämnden	Ingenjör Blomberg
1973-10-15	Svenska arkitekters riksförbund, SAR	Arkitekt L. Wahlman och byggnadsing. A. Forssén

^a Sveriges villaägareförbund har inte besvarat frågorna men vid sitt styrelsemöte den 11 november 1973 uttalat att förbundet hälsar med tillfredsställelse varje förslag till åtgärd som kan bidra till att öka villaägarnas konsumentskydd.

Frågor vid hearing

1. Vilket behov föreligger av att utfärda byggnadstekniska föreskrifter angående inbrottsförebyggande åtgärder? Anser ni att en sådan ändring i byggnadsstadgan – som gör det möjligt för planverket utfärda tvingande föreskrifter samt råd och anvisningar – är en angelägen uppgift i inbrottspreventivt syfte?
2. Vad är det som nu närmast brister om man ser på inbrottskydd i bostäder?
3. Vad kan tekniskt göras för att förbättra situationen?
4. Bör produkter för intrångsskydd kontrolleras, klassas eller godkännas i någon form – t. ex. genom att kommande svensk standard görs tvingande?
5. Skall t. ex. extralås (A-7) få sättas in också i lägenheter (gamla som nya)? Vilken juridisk rätt har hyresgäst att sätta in extralås i lägenhet?
6. Vad har det för förvaltningsmässiga konsekvenser (t. ex. med avseende på användning av huvudnyckel)? Vilka skäl för och emot huvudnyckelsystem kan anföras?
7. Ser hyresvärdar kontinuerligt över låsbeståndet i fastigheter? Finns någon bestämmelse härom?
8. Vad kan göras för att främja utveckling, tillverkning och försäljning av säkra lås och andra skyddsanordningar i anslutning härtill?
9. Anser ni att vandeln hos den som arbetar med lås och nycklar har betydelse för låssäkerhet?
10. Har yrkeskunnigheten betydelse för låssäkerhet?
11. Vad anser ni om behovet av auktorisation eller annan prövning (t. ex. tillstånd) för att driva låsinstallationsverksamhet? Principiella aspekter?
12. Hur kan man komma till rätta med det förhållandet att numera ämnen till spärrade profiler tillhandahålls av utländska nyckelämnes-tillverkare?
13. Hur kan man komma till rätta med det förhållandet att nycklar och nyckelskärmaskiner tillverkas och säljs utan kontroll i landet?
14. Bör kontroll i någon form etableras avseende försäljning av dyrkverktyg? Hur?
15. Finns det andra tänkbara konsumentpolitiska m. fl. åtgärder beträffande lås och låsskydd (utbildning? av vilka?).

2.1 Om byggnadstekniska föreskrifter m. m. (frågorna 1–4)

2.1.1 Sveriges trähusfabrikers riksförbund

Fråga 1–4

Förbundet skulle inte motsätta sig ett förslag om ändring av byggnadsstadgan så att planverket gavs möjligheter att utfärda tvingande föreskrifter om inbrottsskydd. Brottsligheten ökade. Det var angeläget förebygga s. k. tillfällighetsbrott. För närvarande var dörrkvaliteten mycket varierande. Nuvarande dörrar var i flera fall lätta att bryta upp eller slå sönder.

Ofta förseddes småhus – även de statsbelånade – med exklusivt utformade ytterdörrar. Priset för en sådan dörr kunde många gånger vara högt. Om ökad säkerhet fördyrade dörren med något hundratal kronor hade dessa kostnader knappast någon avgörande betydelse. Om sjutillhållarlås monterades redan på dörrfabriken torde det bli mindre kostsamt än när det skedde hos konsumenten. Frågan om mellandörrslås borde slopas för att uppväga ökade kostnader för säkrare ytterdörrar torde i och för sig kunna prövas. Skäl kunde dock anföras för att ha kvar mellandörrslås. Något slags dörrspärr fordrades under alla omständigheter även beträffande mellandörrar.

Fönster var en produkt som var utsatt för åverkan. Här förelåg dock svårigheter att åstadkomma ett adekvat skydd.

2.1.2 Snickerifabrikernas riksförbund

Fråga 1

Förbundet hade inte någonting att erinra mot ett förslag att ändra byggnadsstadgan så att planverket kunde utfärda tvingande föreskrifter om inbrottsskydd. Behov förelåg av sådana byggnadstekniska föreskrifter. En förutsättning för att ändra byggnadsstadgan var att standard tillskapades så att hänvisning till standard kunde ske av ansvarig instans. Från branschen såg man positivt på nuvarande typgodkännande av planverket med tillverkningskontroll hos t. ex. statens provningsanstalt.

Fråga 2

Bristerna beträffande dörrar hade nu utretts genom byggstandardiseringen. Däremot återstod utredningsarbete på fönster- och beslagsidan. Det var angeläget att byggstandardiseringen också beträffande dessa produkter tog upp frågan om svensk standard.

Fråga 3

För att förbättra situationen fick man se över hela problemkomplexet inklusive ljud- och brandisoleringsring. Brevlådeinkast kunde t. ex. slopas och särskilda postfack installeras vid fastighetsentrén. Ny standard beträffande t. ex. dörrar torde medföra ökade kostnader för konsumenten. Men

redan i dag fyllde flera tillverkare de krav som sannolikt skulle komma att fastställas i svensk standard. Kvaliteten hade även ökat beträffande lås och beslag under det senaste halvåret. Några uppskattningar fanns ej om vilka merkostnader högre standard förde med sig. Det torde dock inte röra sig om särskilt stora fördyringar.

Det var viktigt att man fick överensstämmelse mellan mekanisk påfrestning på dörrar och ökat låstekniskt inbrottsskydd.

Det kunde diskuteras om mellandörrslås kunde slopas. Även om så skedde generellt uppstod senare risk för enskilda önskemål om lås i mellandörrar. Detta skulle medföra att serieproduktionen bröts och leda till högre kostnader. För övrigt torde f. n. kostnaden för mellandörrslås vara relativt ringa. Under alla omständigheter behövdes någon anordning för att stänga en dörr.

Fråga 4

Det var inte utan vidare klart att kommande svensk standard skulle göras tvingande. Statens planverk kunde visserligen kräva att det skulle finnas visst intrångsskydd men inte i detalj fastställa hur detta skydd skulle se ut. Dörrtillverkarna hade uttalat förhoppningen att kommande föreskrifter byggde på svensk standard. Det viktiga var att provningsmetoder fastställdes. Enskild företagsstandard måste undvikas.

2.1.3 Hyresgästernas riksförbund

Fråga 1

Förbundet hade principiellt inställningen att tvingande föreskrifter borde finnas i så liten utsträckning som möjligt. Av den anledningen var förbundet tveksamt till en åtgärd av det slag som utredningen övervägde. Å andra sidan torde förbundet inte komma att motsätta sig en ändring av byggnadsstadgan om en sådan ändring bedömdes nödvändig. I första hand borde dock inbrottsskyddet ombesörjas med andra medel.

Fråga 2

Brister förekom på flera områden. Det var för lätt t. ex. att få tillgång till nycklar på ett orättmätigt sätt. Vidare fanns det konstruktionsbrister i dörrar vid entréer, fönster, väggkonstruktioner. Detta gjorde det ofta lätt för inbrottstjuvar att ta sig in i bostäder. I vart fall för villor borde det dock vara svårt att komma fram till säkert skydd utan höga kostnader och andra nackdelar som kunde inträffa.

Fråga 3

Det var svårt uttala sig om vad som borde göras för att förbättra situationen. Förbundet ville inte förorda att brevlådor sattes upp i fastighetsentrén. Detta innebar dels standardsänkning, dels risk för att

värdeförsändelser m. m. tillgreps. I sin tur krävdes då särskilt skydd av brevlådorna. Det var bättre att söka få fram en mer tillförlitlig brevlådekonstruktion, så beskaffad att den ej kunde nyttjas för att komma åt dörrvredet på insidan av dörren.

Förbundets principinställning är att söka bromsa kostnadshöjningar för bostäder. Men mycket beror på vad slags kostnader det gäller. Nya låsanordningar borde t. ex. inte medföra så stora kostnadshöjningar och torde därmed knappast påverka boendekostnaderna. Däremot kunde kostnaderna bli höga om helt nya, komplicerade konstruktioner kom fram. Om det blev föreskrifter om ökat inbrottskydd och därav följde kostnadshöjningar, måste också gränsen för statligt belåningsvärde omprövas.

2.1.4 HSB: s riksförbund¹

Fråga 1

Företrädarna för HSB ansåg att HSB inte skulle motsätta sig ändring av byggnadsstadgan så att planverket därefter kunde utfärda råd och anvisningar. Sådana är inte tvingande och medför större flexibilitet för bostadsföretagen. Däremot var det knappast angeläget att föreskrifter av tvingande karaktär utfärdades. Inom HSB hade man inte upplevt att inbrottsfrågorna utgjorde något stort problem.

Företrädarna för HSB hänvisade till Jordabalken, kap. 12 (hyreslagen), 9 §. Denna paragraf kunde tolkas så att lägenheten inte var fullt brukbar om låset var undermåligt. Det var dock tveksamt om detta lagrum kunde åberopas för att åstadkomma ändringar i låsskydd för lägenhetshavare som en tid bött i lägenheter.

Fråga 2–3

Problemet med nuvarande cylinderlås var närmast att förreglingen inte fungerade om springan mellan karm och dörr var för stor. Brister fanns i karmkonstruktionen. Kraftigare slutbleck behövdes liksom stiftade dörrar. Om bättre lås och slutbleck installerades löstes säkerligen många problem utan att kostnaderna blev för höga. Det var i första hand den vägen som måste följas. Nu förelåg för övrigt lås som i samma kista förenade cylinderlås och sjutillhållarlås. Åtgärder av detta slag som företogs vid nyproduktion av bostäder medförde sannolikt lägre kostnader än om ingrepp företogs i det äldre bostadsbeståndet. I och för sig kunde väl tänkas att låsen i en bostads innerdörrar slopades och att man därigenom något reducerade kostnaderna. Å andra sidan var sådana innerdörrlås bra i vissa situationer, t. ex. vid uthyrning av rum.

Fråga 4

Typgodkännande för låsskyddsprodukter var något som i och för sig kunde synas tilltalande. HSB skulle sannolikt inte reagera negativt om

¹ Lämnade synpunkter – i den utsträckning de inte givit uttryck för gällande rätt eller HSB: s praxis rörande förvaltning av flerfamiljsfastigheter – uttrycker endast Printz och Karlssons uppfattning.

bestämmelser om obligatoriskt typgodkännande av lås infördes för nyproduktion.

2.1.5 Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO

Fråga 1-3

Det var svårt att sätta in extralås f. n. med hänsyn till att moderna dörrar hade en bräcklig konstruktion och saknade träkloss med urtag för extralås. Därför borde dörrar från början konstrueras så att extralås kunde installeras och samtidigt borde de nya säkerhetslutblecken monteras.

SABO hade ingenting emot att byggnadsstadgan ändrades så att planverket kunde utfärda föreskrifter. Men dessa föreskrifter borde inte göras för omfattande. Till en början syntes viss försiktighet böra iakttas och begränsning ske till dörr- och låssidan. Då blev kostnadsökningarna sannolikt måttliga. Generellt kunde dock sägas att byggnadstekniska föreskrifter som medförde säkrare inbrottskydd och därmed minskade försäkringspremier var angelägna. Kostnaderna för hemförsäkring var i dag höga och hade till följd att konsumenterna i vissa fall avstod från att försäkra sina hem.

Innerdörrlås var värdelösa men hade viss psykologisk betydelse för en del personer som kände ökad trygghet genom att låsa sådana dörrar. Å andra sidan kunde man tänka sig ersätta dessa lås med en enkel anordning som höll innerdörren i rätt läge. Dörrarna kunde exempelvis också förberedas så att låskista skulle kunna monteras om det uppstod behov därav.

Fråga 4

Någon form av typgodkännande av lås skulle kunna tänkas. Eftersom obligatoriskt godkännande innebar försäljningsförbud av icke godkända lås på den svenska marknaden uppstod ej några nackdelar från konkurrenssynpunkt. Samtliga företag som sålde lås i Sverige skulle då konkurrera med produkter som fyllde grundkraven enligt typgodkännandet.

2.1.6 Byggandets Samordning AB²

Fråga 1

Stor tveksamhet råder om myndigheterna skall ge ut föreskrifter om inbrottskydd. Sådana krav bör kunna föras fram genom ändring av aktuella svenska standarder.

Fråga 2-3

Det är väsentligt att känna till hur tjuvar tar sig in i lägenheter. Nuvarande cylinderlås med snedkolv och ofta dåligt fungerande förreg-

² BSAB är ett för branschen gemensamt organ som ägs av 17 st. intresseorganisationer. Bolaget har till föremål för sin verksamhet att verka för samordning, kommunikation och information inom byggandet.

ling är i många fall lätta att forcera genom brytning. A 7-lås bör kunna öka inbrottsskyddet men nuvarande dörrar är i de flesta fall inte konstruerade för att extra lås skall kunna monteras. Vidare kan gångjärnssprintar lätt slås ur. Altandörrar är vidare lätta att bryta upp. Kanske bör sådana dörrar göras lika starka och få samma utseende som ytterdörrar.

Fönster är en annan svag punkt. Att förse fönster med lås är emellertid dyrbart. En förbättring kan ske om fönster inte görs öppningsbara utan i stället förses med en smal öppningsbar vädringslucka. Åtgärder av detta slag kan företas vid nyproduktionen av bostäder.

Fråga 4

Om nya svenska standarder inom området dörrar, fönster och lås kom fram torde problemen i stort vara lösta och andra åtgärder knappast vara erforderliga.

2.1.7 Sveriges fastighetsägareförbund³

Fråga 1

Byggnadstekniska föreskrifter borde om möjligt undvikas och frivillig anpassning till modernare standard i stället vara det primära. För övrigt skedde i regel vid sanering av äldre hus sådan upprustning att också bättre inbrottsskydd åstadkoms. Låsfrågorna hade under senare år aktualiserats och beaktats mycket på grund av insatser från polisen och försäkringsbolagen.

Fråga 2

I särskilt äldre hus var dörrarna (dörrspeglarna) dåliga och behövde i många fall bytas.

Fråga 3

I många fastigheter sattes sjutillhållarlås in efter det att hyresgäster genom försäkringsbolagens information uppmärksammats på inbrottsproblemet.

Fråga 4

Typgodkännande av t. ex. lås var en tveksam utväg att lösa inbrottsskyddet. Antalet varianter riskerade då att begränsas och detta möjliggjorde för ev. tjuvar att lättare komma underfund med hur låsen skulle forceras.

³ Fastighetsägareförbundet representerar privata fastighetsägare med såväl äldre som nybyggda fastigheter.

2.1.8 Sveriges köpmannaförbund

Fråga 1

För närvarande byggdes hus med låsanordningar av varierande slag. Köpmannaförbundet hade vid flera tillfällen kritiserat den otillfredsställande situationen som rådde beträffande lås. Förbundet hade därvid bl. a. anfört att försäkringsbolagen bättre borde informera och påverka arkitekterna. Detta kunde ske redan under utbildningen. På det sättet kunde man redan på planeringsstadiet ta hänsyn till kända säkerhetskrav. Många gånger godkändes säkerhetsanordningarna inte av försäkringsbolagen. Man borde kunna begära en miniminivå av säkerhet beträffande låsanordningar. Mot denna bakgrund ville köpmannaförbundet ställa sig positivt till en ändring av byggnadsstadgan som gjorde det möjligt för planverket utfärda föreskrifter angående inbrottsförebyggande åtgärder. Det var då angeläget att planverket beaktade de minimikrav som försäkringsbolagen ställde upp. Försäkringsbolagen fick inte därefter gå utöver de krav som ställdes upp från planverkets sida. Situationen skulle då inte bli bättre. Köpmannaförbundet hade för övrigt redan tidigare sökt påverka situationen genom rikspolisstyrelsen.

Fråga 2

I butikerna uppstod ofta kollision mellan intresset att få en säljande exteriör och behovet av att ha effektiva låsanordningar. Tillgodosåg man det förra önskemålet blev ofta fasaden öppen och glasad vilket i sin tur förde med sig säkerhetsrisker.

Fråga 3

Kostnaderna i anledning av säkrare låsskydd torde inte bli så stora om man beaktade säkerhetsfrågan redan i planeringsskedet. Det torde ställa sig dyrare om säkerheten beaktades först i efterhand. Serieproduktionen hade fördelar som kunde utnyttjas också när det gällde bättre låssäkerhet.

Fråga 4

Köpmannaförbundet torde knappast sätta sig emot om tvingande standard ställdes upp på låsområdet. För närvarande utgjorde skyltfönstren extraordinära risker. Här fanns ett svårlöst problem i säkerhetshänseende. Även från glasförsäkringssynpunkt var förhållandena otillfredsställande. Oklarheter i kontraktsförhållanden mellan hyresgäst och hyresvärd innebar att vissa fönster var dubbelförsäkrade, vilket innebar att skador inifrån betalades av hyresgästen och skador utifrån av fastighetsägaren.

2.1.9 Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen

Fråga 1-4

Polisen ansåg det angeläget att byggnadstekniska föreskrifter utfärdades angående inbrottsförebyggande åtgärder och tillstyrkte ändring av byggnadsstadgan. Därvid måste brandtekniska aspekter beaktas. Det var viktigt att inte kollision uppstod med hänsyn till brandsäkerheten. De moderna dörrarna uppvisade f. n. stora brister. Vidare var de s. k. utrymningslåsen dåliga. Tjuvar kunde ta sig in på ett ställe men ut på ett annat. I princip borde tjuvar förhindras att ta sig ut på annat ställe än där de brutit sig in.

Nuvarande byggmetoder har inte tillfredsställande löst frågan om ordentlig infästning av dörrar i kringliggande vägg. Krav borde utfärdas på fast infästning av dörrar i murkonstruktion m. m. Gipsväggar, glas eller annat ömtåligt material borde inte få förekomma runt dörrkarmen. Tjuvarna borde sålunda förhindras att ta sig in genom vägg bredvid en dörr. Nuvarande moderna dörrar skyddade visserligen i viss utsträckning mot brand och buller, men utgjorde inte tillräckligt skydd mot inbrott. Ofta var de konstruerade så att tunna träfiberskivor omgav något slags fyllning t. ex. aluminiumfolie för brandskydd och halmplattor eller liknande material för bullerskydd. Dörrkarmarna uppvisade även brister. Ofta ville fabrikanterna utnyttja trävirket noggrant. Därför kunde man i många fall finna skarvar i karmarna. Från hållfasthetssynpunkt var detta förfarande förkastligt. Det ersatte inte den naturliga hållbarheten hos trä.

Skarvarna var i vissa fall starkare än själva träkonstruktionen. Här berodde det mycket på den teknik som utnyttjats vid tillverkningen. Det krävdes följaktligen att limtekniken kontrollerades.

Inbrottstjuvar kunde enbart genom att knacka på väggen känna var den svaga punkten var.

Kunde man ställa krav på ljud- och brandisolerings kunde man lika gärna ställa krav på inbrottskydd. De enskilda hyresgästerna måste av fastighetsägarna kräva bättre inbrottskydd.

Sjutillhållarlåsen var bra, men också de moderna cylinderlåsen var tillfredsställande med hänsyn till konstruktion.

Situationen skulle vara sämre om inte försäkringsbolagen nu ställde vissa krav på inbrottskydd för att bevilja hemförsäkring vid visst belopp.

Genom att säkerhetsaspekterna hölls tillbaka i dag kunde visserligen byggkostnaderna pressas ned. Men även om en bra dörr kostade ca 350 å 400 kronor och också övrigt låsskydd innebar fördyringar skulle detta vara acceptabelt med hänsyn till den ökade säkerhet som uppnåddes.

Visserligen följde höjda kostnader om bättre inbrottskydd skapades men kostnaderna fördelas på ett stort antal år och innebär därför mycket måttliga hyreshöjningar.

Brytning på dörren ökade springan mellan dörr och karm vilket många gånger medförde att kolven vek sig. Om låskolven gjordes något längre skulle ökat motstånd bli följden. Det skulle bli svårare att bryta eftersom den känsliga punkten på låskolven skulle flyttas in i kistan. Detta gällde cylinderlås. Men också sjutillhållarlås hade brister. Kolvlängden för

sådana lås kunde också ökas något. Genom att låskistan nu gjordes i två delar reducerades för övrigt hållbarheten, något som underlättade brytning. Om dörrens passning till karmen var bra utgjorde emellertid sjutillhållarlås en utomordentlig komplettering till cylinderlåsen.

2.1.10 ER-nämnden (skriftligt svar den 14 november 1973)⁴

Fråga 1

Det föreligger ett klart behov av att utfärda byggnadstekniska föreskrifter angående inbrottsförebyggande åtgärder.

En ändring i byggnadsstadgan med införande av tvingande föreskrifter, samt råd och anvisningar beträffande entrédörrar (inkl. terrass- och balkongdörrar), fönster samt omslutningsväggar måste anses som en mycket angelägen uppgift i inbrottspreventivt syfte.

Fråga 2

Vad som brister hos befintliga bostäder beträffande inbrottskydd är:

- a) att lås och slutbleck är för svaga
- b) att dörrar är för klena konstruerade
- c) att dörrkarmarna inte håller
- d) att det förekommer gångjärn med utslagbara sprintar
- e) att gångjärnen har dålig infästning i karmen
- f) att brevlådsinkasten är felkonstruerade och felplacerade
- g) att karmarnas infästning är för svag
- h) att dörrens omslutande vägg är för svag
- i) att terrassdörrar inte har låsbara handtag på insidan
- j) att fönsterhaspar respektive äggvred är för lätta att peta upp utifrån
- k) att i till bostäder i hyreshus hörande vinds- och källarutrymmen förvaras ofta stöldbegärligt gods bakom s. k. hönsnät och enkla grindar utan möjlighet att låsa betryggande
- l) att nycklar är alltför lätt tillgängliga för obehöriga. Kontroll av nyckeltillverkning bör åstadkommas samt försök till disciplin hos behöriga nyckelinnehavare.

Fråga 3.

För att förbättra situationen kan man:

- a) utfärda minimikrav på hållfasthet för lås med tillhörande beslag såsom slutbleck, tryckes- och nyckelhållsskyltar m. m. med genomgående skruv
- b) utfärda minimikrav på hela dörrenhetens hållfasthet *inklusive* karm, lås och gångjärn samt infästning i omslutande vägg
- c) utfärda minimikrav på hållfasthet av till dörr omslutande vägg
- d) brevkast i eller bredvid dörren bör om möjligt inte förekomma. Se även fråga 2f. (Utredning pågår inom Generalpoststyrelsen)

⁴ ER-nämnden, dvs. nämnden för egenskapsredovisning inom byggfacket, har en rådgivande grupp för projektet lås. Gruppen har vid ett sammanträde ingående behandlat de av utredningen framställda frågorna samt har till nämnden avgett detta yttrande som överlämnats till läsutredningen.

- e) förbättra spanjolettbeslagen till terrass- och balkongdörrar samt som standard förse dem med låsbara handtag på insidan
- f) förbättra fönsterlåsen genom att som standard införa spanjolettbeslag, helst med möjlighet till låsning
- g) undvika för många öppningsbara källarfönster och i stället gå in för fasta fönsterpartier (hålglasblock eller liknande)
- h) i villor och radhus gå in för fasta fönsterpartier i sådana rum där terrass- eller balkongdörr finns
- i) i större utsträckning montera isolerglas i fönster och fönsterdörrar. Härigenom erhålles bättre förutsättningar (kraftigare ramkonstruktion av trä) för att inmontera säkrare lås och beslag. Dock må påpekas att s. k. metallpartier skall utformas så att lås med erforderligt montage-djup kan inmonteras
- j) undvika glasfönster i entrédörrar samt ljusöppningar intill dessa dörrar. Om ljusöppning krävs bör betongglas eller liknande användas.

Fråga 4

Bestämmelser i byggnadsstadgan bör kompletteras med av planverket utfärdade föreskrifter, råd och anvisningar ingående i Svensk Byggnorm. Dessa föreskrifter bör vara formulerade för att bl. a. underlätta produkt-utvecklingen.

Godtagbara tekniska lösningar bör om möjligt vara anknutna till svensk standard, och/eller vara typgodkända av planverket, varvid svensk standard bör göras tvingande.

2.1.11 Svenska Arkitekters Riksförbund

Fråga 1

Generellt gällde att eventuella föreskrifter måste vara allmängiltiga och flexibla så att förändringar i utvecklingen kunde beaktas. Det förelåg i princip alltid en viss risk för att föreskrifter kunde verka hindrande i någon mån på utvecklingen. Om krav uppställdes så att många kunde konkurrera var detta att föredra. Mot denna bakgrund fanns anledning ställa sig tveksam till att utfärda tvingande föreskrifter. I vart fall var det viktigt att man såg till att husens kvalitet inte försämrades. Kravet på flexibilitet framställs ofta från beställarsidan som viktig vid projektering av affärscentra. Detta innebär att man eftersträvar byggkonstruktioner som är lätta att flytta, demontera eller riva. I sådana sammanhang kan kravet på inbrottsskydd medföra tunga väggar av betong vilket kan innebära en lägre grad av flexibilitet och därmed försvara framtida omdisponeringar.

Det förelåg också vissa risker med råd och anvisningar. Byggnadsnämnderna kunde t. ex. komma att skilja sig åt i fråga om tolkning av dessa råd och anvisningar.

Fråga 2

I första hand var dörrar och fönster s. k. svaga punkter från inbrottsynpunkt. För markbostäder var det såväl dörrar som fönster som utgjorde riskmoment, för höghus i regel endast dörrar. Dörrar i moderna fastigheter fick i princip anses vara relativt svårare att forcera än dörrar i äldre fastigheter. Inte bara dörrar utan också lås, beslag, gångjärn, infästning av karmar m. m. utgjorde riskmoment. Brevinkastens utformning föranledde sannolikt att intrång kunde ske i vissa fall. Från inbrottsynpunkt kunde det synas vara till fördel att ta bort brevinkasten och arrangera brevlådor i flerfamiljshusens entréer. Å andra sidan kunde man i och för sig tänka sig att särskilt stabila plåtbrevlådor installerades på insidan av ytterdörrar så att brevinkastet inte kunde nyttjas för intrång.

Fråga 3

För att förbättra situationen förelåg sannolikt många möjligheter. Balkongdörrar kunde förses med tillfredsställande lås. Även om glasrutan slogs sönder var det svårt för tjuven att ta sig in och ut ur huset eftersom dörrarna var låsta. Vid projektering av nya markbostäder försågs ytterdörr numera ofta med sjutillhållarlås. Vid krav på huvudnyckel-system var det i dagens läge icke möjligt att använda sjutillhållarlås. Att se till att klossar bakom dörrkarmar inte föll bort sedan virket torkat var i princip endast en kontrollfråga. För att undvika petning av låskolvar kunde dörrkarmar göras kraftigare och infästningen förbättras.

Det fanns knappast anledning att spara kostnader genom att slopa låsen i innerdörrar. Kostnadsmässigt sett hade sådana lås ytterst ringa betydelse. Även om många människor inte låste innerdörrar (delvis på grund av att nycklar snabbt tappades) fanns det personer som fann det önskvärt att kunna låsa innerdörrar.

En viss rimlig höjning av kostnadsnivån i samband med förbättrade byggkomponenter fick accepteras om resultatet blev bättre inbrottsprevention som kunde leda till lägre försäkringspremier. Det var för övrigt inte säkert att en förbättrad standard skulle föra med sig merkostnader. Om standardkraven drogs upp så att konkurrens blev följderna torde konsumenterna kunna få fördelar prismässigt sett.

Fråga 4

Statliga bostadslån lämnades inte om inte vissa standardkrav uppfylldes (bostadslånekungörelsen). Till dessa standardkrav skulle man i framtiden också kunna föra krav på viss låsstandard. För närvarande var större delen av bostadsproduktionen statligt belånad.

Produkter för intrångsskydd borde kunna kontrolleras, klassas eller godkännas i någon form. I övrigt kunde standard för sådana produkter göras tvingande i den utsträckning som gällde för övrig svensk standard för närvarande.

2.2 Om extralås m. m. (frågorna 5–7)

2.2.1 Hyresgästernas riksförbund

Fråga 5

Hyresgäst hade ingen juridisk rätt att sätta in t. ex. sjutillhållarlås i ytterdörren. Överenskommelse fordrades med hyresvärden. Hyresgäst var skyldig återställa dörr i ursprungligt skick om extralås monterats utan tillstånd. Något rättsfall i saken torde inte föreligga.

Fråga 6

Huvudnycklar för bostäder innebar alltid risker. Men fastighetsägaren måste i vissa situationer (t. ex. vid brand- och vattenskador) kunna ta sig in i lägenheten. Detta var möjligt med huvudnyckel. För den händelse hyresgäst låst dörr med extralås, vilket nödvändiggjort uppbrytning av dörr, var hyresgästen skadeståndsskyldig. Hemförsäkringen gällde inte i detta fall.

Förbundet hade inte någon gång motsatt sig fastighetsägarens rätt att få tillträde till lägenheter. Men fastighetsskötare fick givetvis inte ta sig in i lägenheter om inte särskilda situationer förelåg, som utan vidare gav fastighetsskötaren rätt att ta sig in. Huvudnyckel var bra att ha om hyresgäst låste sig ute, tappade sin nyckel m. m. En möjlighet skulle vara att på något sätt försvåra att nyckelkopior såldes fritt.

Fråga 7

Någon bestämmelse fanns inte. Sådan genomgång torde knappast ske.

2.2.2 HSB: s riksförbund

Fråga 5

Hyresgäst hade rent formellt enligt hyreslagen inte rätt att utan vidare sätta in extralås. Men HSB hade alltid medgivit hyresgäst sådan rätt. Bostadsrättshavare hade särskild nyttjanderätt till fast egendom och hade därför rätt att installera extralås.

Enligt hyreslagen 11 § kunde – om lägenhet t. ex. på tillträdesdagen inte var i det skick hyresgästen hade rätt att fordra – hyresgästen avhjälpa bristen på hyresvärdens bekostnad om hyresvärden underlät att efter tillsägelse ombesörja åtgärden så snart det kunde ske. Detta gällde enligt HSB givetvis även brister i lås. Något fall hade dock aldrig varit uppe till prövning i fråga om lås. Man fäste även uppmärksamheten på 15 § enligt vilken hyresvärden under hyrestiden skulle hålla lägenheten i sådant skick som angavs i 9 §.

Fråga 6

Förvaltningssidan i HSB ansåg i princip att det fanns fördelar med huvudnyckelsystem. I regel utfördes underhåll genom fastighetsförvaltningens försorg. För att utföra service måste man ha tillträde till lägenheterna. Service kunde med fördel utföras när lägenhetshavaren inte var hemma. Huvudnyckel gjorde det möjligt få tillträde till lägenhet. Sådan service försvarades om huvudnyckelsystemet slopades. Då måste ju lägenhetshavaren lämna ifrån sig sin nyckel till fastighetsskötare när åtgärd av något slag måste företas i lägenheten. Givetvis var detta förfarande möjligt men det medförde dock besvär för alla parter. Saken ställde sig något annorlunda om en kombinerad låskonstruktion kom fram. Då fanns låstrygghet under alla dagar utom den dag då service måste utföras och då sjutillhållarnyckeln kunde deponeras hos t. ex. fastighetsskötaren.

Företrädarna för HSB ansåg dock att risken för missbruk av huvudnyckel inte var stor om nyckeln förvarades på ett tillfredsställande sätt. Men det var givet att ett begränsat antal personer skulle ha ansvar för förvar av huvudnyckel.

Fråga 7

Det fanns ej någon särskild skyldighet för hyresvärd att se över låsbeståndet i en fastighet. Betydelsen av att man såg över låsen hade dock uppmärksamrats mer och mer under de senaste åren. Någon rutin för genomgång var dock inte fastlagd inom HSB även om låsen ofta granskades i samband med årlig lägenhetsbesiktning. Styrelsen i en bostadsrättsförening hade att ta ställning till översyn utan någon central rekommendation från HSB.

2.2.3 Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO

Fråga 5

Hyresgäst ägde f. n. inte rätt att utan vidare sätta in extra lås. Övervägande delen av SABO-företagen hade dock inte motsatt sig hyresgästers önskemål om att få montera extralås. Vad beträffade frågan om hyresgäst kunde byta ut de ursprungliga låsen i en lägenhet så gällde att sådana krav inte kunde framställas om inte låset var förslitet. Hyresvärden å sin sida kunde ibland finna det angeläget byta ut lås för att förbättra låsbeståndet. Ett av de problem som måste beaktas när hyresgäst monterade extralås var att vederbörande okontrollerat kunde låta tillverka extranycklar vilket en hyresgäst inte hade rätt att göra. Någon form av kontroll från hyresvärdens sida över nyckeltillverkningen erfordrades följaktligen. Hyresgäst som lät installera sjutillhållarlås måste till hyresvärden avhända sig rätten att låta göra nyckelkopior. Med andra ord borde äganderätten till låset övergå till hyresvärden även om hyresgästen köpte låset.

Fråga 6

Huvudnyckelsystemet förde med sig stora fördelar. Vid besiktning behövdes huvudnyckel. Det var vidare lätt att samordnat utföra service i en fastighet. Allteftersom fastighetsskötandet rationaliserades och fördes samman till större distrikt måste förebyggande serviceåtgärder vidtas för att bringa ned kostnaderna. Det var exempelvis lämpligt att byta alla packningar samtidigt i en fastighet, vilket sparade flera arbetsmoment. En sådan serviceåtgärd försvårades om flera lägenhetshavare installerat sjutillhållarlås. Kostnaderna ökade genom att förnyade servicebesök fick ske. F. n. fick bostadsföretagen bära dessa kostnader. Om alla lägenhetshavare skaffade extralås torde kostnadsfördyringen för upprepade besök bli så stor att bostadsföretagen sannolikt fick kompensera sig genom att höja hyrorna.

Huvudnyckelsystemet hade emellertid också nackdelar. En sådan var att fastighetsskötaren måste bära huvudnyckeln, vilket kunde innebära risk för att den tappades. Kassaskåp där huvudnyckel förvarades kunde stjälas m. m. Stiftelsen Sollentunahem m. fl. hade ett system enligt vilket hyresgäst med extralås kunde stoppa extralåsnyckeln i särskild låda utplacerad på bostadsområdena. Lådan var så konstruerad att nycklarna inte kunde tillgripas av obehörig.

Fråga 7

SABO-företagen lät se över låsbeståndet vid de besiktningar som skedde med 10-års intervall. Det var emellertid svårt att avgöra om ett lås var i dåligt skick eller inte. Vissa företag hade diskuterat möjligheten att med 10- eller 15-års intervaller byta ut låscyldrarna.

*2.2.4 Sveriges fastighetsägareförbund**Fråga 5*

I princip hade inte hyresgäster rätt att utan vidare installera extralås. Men i fall hyresgäst utan att kontakta värden ändå lät installera lås torde inte fastighetsägaren kunna sätta sig emot detta. Efter installation av extralås var det angeläget se till att hyresgäst vid flyttning lämnade ifrån sig alla nycklar till detta lås. De ökade kostnader hyresvärd åsamkades vid installation av extralås var i och för sig inte så höga. Förbättringskostnader fick emellertid slå igenom i form av att hyran något höjdes.

Fråga 6

Frekvent installation av extralås kunde medföra vissa förvaltningsmässiga svårigheter bortsett från problem i samband med att ta sig in i lägenheter vid nödsituationer. Å andra sidan var det en tendens att alltmer gå ifrån huvudnyckelsystem – i vart fall beträffande det privata bostadsbeståndet. De privata fastighetsägarna skulle sannolikt inte föra fram allvarliga erinringar mot ett förslag att slopa huvudnyckelsystem för bostäder.

Fråga 7

Någon bestämmelse fanns inte. Översyn av lås var ett led i det underhåll som fastighetsägare ägnade åt sina fastigheter. Här varierade praxis mellan de olika företagen.

2.2.5 Sveriges köpmannaförbund

Fråga 6

Man kunde se till att byggnadsstadgans föreskrifter också följdes för gamla bostäder och affärer. På hyran kunde sedan de kostnader slås ut som blev följderna av förändrad säkerhetsstandard. I dag hade man ofta en snäv syn på bestämmelserna i hyreslagen. Det borde åligga fastighetsägaren att hålla lokaler (lägenheter, affärer) i brukbart skick även med hänsyn till inbrottskyddet. Standardförbättringar brukade i regel tas ut i högre hyror. I och för sig kunde man tänka sig regresskrav från hyresgästernas sida gentemot fastighetsägare om försäkringsbolag inte ersatte skador till följd av att sjutillhållarlås inte monterats. Det var rimligt att komma fram med en säkerhetsstandard för bostäder och en säkerhetsstandard för affärer.

Fråga 7

Nej. Om försäkringsbolagen utfärdade ändrade bestämmelser angående säkerhet var det i dag butikerna som fick ordna och betala de nya säkerhetsanordningarna.

2.2.6 Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen

Fråga 5

Efter det att rikspolisstyrelsen hade börjat med sin informationskampanj angående sjutillhållarlås hade inbrotten i bostäder minskat. År 1971 betalade försäkringsbolagen ut totalt ca 80 milj. kronor som ersättning för bostadsinbrott. Enbart i Stockholm torde utbetalningarna från försäkringsbolagen för bostadsinbrott per år uppgå till totalt ca 20 milj. kronor. Betydelsen av sjutillhållarlås betonades. Många dörrförsäljare kunde t. ex. genom "blockering" av låskolven lätt företa inbrott när lägenhetsinnehavarna inte var hemma. I sådana fall kunde man inte spåra någon skadegörelse på låsen. Det var därför svårt att få ut ersättning från försäkringsbolagen och många av dessa brott anmäldes följaktligen inte. Lägenhetsinnehavaren trodde att dörren varit oläst på grund av egen oaktsamhet. Det var helt klart att extralåsen haft positiv effekt från inbrottskyddssynpunkt. Polisen borde fortsätta på denna väg och intensifiera upplysningen. Också konsumentorganen borde engageras i denna informationsverksamhet.

Det föreföll vara mycket lätt för ungdomsbrottslingar att forcera dörrar. Under år 1972 hördes 540 ungdomar under 17 år misstänkta för

inbrott. Av dessa var 71 ungdomar under 15 år. Fördelen med sjutillhållarlåsen från inbrottssynpunkt var att det tog tid att bryta sig igenom dylika lås.

Fråga 6

Huvudnyckelsystemet möjliggjorde inbrott. Endast Riksbyggen och HSB hade slopat huvudnyckelsystemet i nya fastigheter. Låsfabrikerna borde föreslås undvika huvudnyckelsystem för bostäder. Det var sålunda önskvärt med lagstiftning om förbud att använda huvudnyckel.

Närvarande representanter för polisen ansåg att huvudnyckelsystem för bostäder inte borde förekomma. De ansåg också att bakkantssäkring (stiftning m. m.) borde finnas och att krav borde ställas på utformningen av sådan säkring. Gångjärnen borde ha samma brytmotstånd som dörrar.

2.2.7 ER-nämnden

Fråga 5

Extralås eller byte av befintligt lås bör vidtas i dörr till lägenhetsentré. För närvarande kan hyresvärd kräva att hyresgäst återställer dörren till sitt ursprungliga skick, vilket kan innebära att hyresgäst vid avflyttning måste kosta på helt ny dörr. Frågan borde juridiskt behandlas.

Fråga 6

ER-nämndens bedömning av centrallåssystemens vara eller icke vara bör hänskjutas till de förvaltande bostadsföretagen.

Fråga 7

Tyvärr icke. Bestämmelse finns icke. En regelbunden översyn av låsbeståndet i ett hyreshus skulle redan det avvärja många illegala intrång, och om översyn utförs av icke fackfolk, har det visat sig att lås kan bli fördärvade.

2.3 Om utveckling m. m. av lås och andra skyddsanordningar (fråga 8)

2.3.1 Snickerifabrikernas riksförbund

Brytskydd var en tvivelaktig skyddsanordning som kunde göra det lättare för inbrottstjuven att bräcka upp en dörr.

2.3.2 Sveriges fastighetsägareförbund

Målinriktad information torde på sikt driva utvecklingen i positiv riktning.

2.3.3 Sveriges köpmannaförbund

Försäkringsbolagen borde övertalas att lämna rabatt på försäkringen om hyresgästen/butiken anordnade säkert skydd som dokumenterades genom intyg av något slag. Det skulle ge motivation hos konsumenterna/butikerna att uppnå ökad säkerhet.

2.3.4 Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen

Det fanns en klar strävan hos tillverkarna att få fram bättre lås som kunde stå emot olika nya angreppsmetoder. Oavsett om standard fastställdes skulle utvecklingen gå framåt och kunskapsnivån inte ligga kvar på den nivå som en standard drog upp. Från fabrikantintressen helt fristående provning och därmed även ev. förslag till produktutveckling borde dock – trots det ovan relaterade – komma i fråga. En kontroll av att standarden följdes var dock nödvändig.

2.3.5 ER-nämnden

Se svar på fråga 4. Härutöver krävs bl. a. en effektiv information till allmänheten om behovet av inbrottsskydd samt ett intimt samarbete mellan olika intressenter inom området, t. ex. byggnadsmaterialtillverkare, arkitekter, byggnadsentreprenörer, lås- och nyckeltillverkare, låssmeder, försäkringsbolag, polismyndigheter med flera.

2.3.6 Svenska Arkitekters Riksförbund

Kvalitetskraven borde vara allmängiltigt formulerade så att tillverkarna – nationellt som internationellt – kunde konkurrera bättre. Särskilt beträffande lås var det angeläget formulera krav så att låsen blev bättre. Att ha lagstiftning om sjutillhållarlås kunde dock inte anses vara lämpligt.

2.4 Om auktorisation och kontroll m. m. (frågorna 9–14)

2.4.1 Sveriges trähusfabrikers riksförbund

Fråga 10

Yrkeskunnighet hos installatörer fick otvivelaktigt sägas ha stor betydelse för att låssäkerhet skulle uppnås.

Fråga 11–14

Förbundet skulle inte motsätta sig sådan statlig reglering av handeln med nyckelämnen, nycklar, nyckelskärmaskiner och dyrkverktyg som ägde rum med syfte att öka inbrottsskyddet.

2.4.2 Hyresgästernas riksförbund

Fråga 11

Vid förbundets kongress för något år sedan motionerades om att låsmeder borde auktoriseras. Kongressen biföll motionen på förslag av förbundsstyrelsen som lämnade följande uttalande:

”Motionen aktualiserar ett framför allt på de större tätorterna aktuellt problem. Antalet stöldar och inbrott ökar starkt och har på kort tid lett till mycket kraftiga höjningar av premierna för bl. a. hemförsäkringar. Denna utveckling har visst samband med huvudnycklars försvinnande.

Förbundet har i ärendet haft överläggningar med företrädare för försäkringsbranschen.

En lösning synes vara att lägenheternas ytterdörrar förses med lås av ny konstruktion. Dessa lås betyder emellertid relativt höga kostnader.

En annan åtgärd är att auktorisera låsmederna.

Förbundsstyrelsen föreslår kongressen att motionen bifalles.”

Förbundet hade haft överläggningar med försäkringsbolag och fastighetsägareförbundet om auktorisationsfrågorna. Därvid hade risken för monopolisering av låsinstallationsverksamhet berörts.

Fråga 12–14

Förbundet torde knappast komma att motsätta sig att handeln med nyckelämnen, tillverkning och försäljning av nycklar och nyckelskärmaskiner samt försäljning av dyrkverktyg reglerades i någon form. Emellertid borde därvid beaktas risken för prisuppgång och begränsning av konkurrensen.

2.4.3 HSB: s riksförbund

Fråga 9–13

Oavsett om låsen var bra kunde risker uppstå om vem som helst hade rätt att installera lås. F. n. var det också för lätt att låta göra nyckelkopior. Särskilt viktigt var att se till att huvudnycklar inte utan vidare kopierades. Sådana nycklar lånades nämligen ibland ut för vissa ändamål. Därför behövdes kontroll av kopieringsverksamheten. Vandeln hos yrkesutövarer på låsområdet borde vara god. HSB skulle inte motsätta sig någon form av tillståndsgivning för att driva yrkesverksamhet på låsområdet. De näringsrättsliga aspekterna fick i detta sammanhang inte tillmätas för stor betydelse eftersom man här hade en viktig säkerhetsaspekt att beakta. Självklart var att man måste sträva efter att administrationen av tillståndsgivningen inte blev för otymplig.

Fråga 14

HSB hade ingenting att erinra mot att kontroll etablerades i någon form avseende försäljning av dyrkverktyg.

2.4.4 Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO

Fråga 9–13

SABO ansåg det i princip riktigt att någon form av auktorisation/tillståndsgivning ägde rum såväl vad avsåg låsinstallationsverksamhet som enbart nyckeltillverkning. Beträffande nyckeltillverkning var det f. n. alltför lätt att göra kopior och hyresgäst gick därför inte alltid till värden för att få en extranyckel. De som tillverkade nycklar borde därför ha tillstånd och kontrolleras. De auktoriserade skulle sålunda uppmanas att inte ta befattning med huvudnycklar utan att klart ha tagit reda på om kunden hade rätt att kopiera sådan nyckel. Det var angeläget utforma en reglering så att vem som helst som fyllde vissa krav beträffande vandel och underkastade sig vissa regler kunde få auktorisation. En tillsynsmyndighet borde utöva erforderlig kontroll samt utfärda tillämpningsföreskrifter t. ex. om kompetens. SABO hade inte någonting att erinra om t. ex. rikspolisstyrelsen och lokala polismyndigheter tilldelades sådana kontrolluppgifter. Oaktat kontroll fanns riskerade man likväl brott. SABO höll dock för troligt att en reglering kunde leda till en minskning av tillfällighetsbrotten. I en eventuell reglering kunde bestämmelser tas in avseende dels nyckeltillverkning, dels installation.

Fråga 14

Ja. Frågan borde lösas i samband med en auktorisation av yrkesutövare på låsområdet.

2.4.5 Byggandets Samordning AB

Fråga 9–14

Rent principiellt synes det viktigt att det finns auktoriserade yrkesutövare på låsområdet. För att behärska låstekniken krävs viss utbildning. Spärrade ämnen bör inte få säljas fritt. Samtidigt bör med hänsyn till vandeln beaktas att straffade personer som bättrat sig inte utan vidare ställs utanför yrket. Vederbörande kan vara skicklig och pålitlig även om han tidigare begått något brott. Över huvud taget är det angeläget att med olika medel uppmuntra den reguljära låsmedsverksamheten. Den borde stödjas med tanke på konkurrensen från den okontrollerade nyckeltillverkningen.

2.4.6 Sveriges fastighetsägareförbund

Fråga 9–13

Vandeln hos de som installerade lås – liksom yrkeskunnigheten – fick tillmätas stor betydelse. Någon form av kontroll erfordrades. F. n. var det för lätt att kopiera nycklar. Förbundet skulle sannolikt inte motsätta sig att något slags reglering av verksamheten gjordes. Även om auktorisation generellt sett var en tveksam företeelse fanns dock områden – bl. a. låsområdet – där sådan prövning kunde tänkas.

Fråga 14

Förbundet skulle inte motsätta sig kontroll över denna marknad.

2.4.7 Sveriges köpmannaförbund

Fråga 9-12

Från förbundets sida önskade man dra en parallell med vad som gällde beträffande bevakningsföretagen. Förbundet ställde sig positivt till något slags auktorisation för låsinstallatörer. Anlitade man visst låsföretag för installation m. m. borde någon tveksamhet inte råda avseende kompetens. Man borde vara förvissad om att, om auktoriserad låssmed utförde visst arbete hos konsument eller företag, detta samtidigt borde innebära en garanti för att minimikraven var genomförda. Därefter borde man gentemot försäkringsbolagen kunna åberopa det förhållandet att man anlitat auktoriserat företag. Den tekniska kompetensen var det väsentligaste kravet. Det skulle kunna röra sig om något slags yrkeskompetensförklaring som borde vara giltig i relation till försäkringsbolagen. En enskild eller företagare borde vara försäkringsrättsligt skyddad om ett auktoriserat företag anlitas. Systemet förutsatte att man på något sätt anordnade en minimiutbildning som stod öppen för var och en. Därigenom var också auktorisationssystemet öppet för de som genomgått utbildningen.

Fråga 13

I och för sig fick man se positivt på det förhållandet att man var som helst kunde få nycklar kopierade. Förbundet var inte negativt mot tanken att på något sätt komma till rätta med den oreglerade nyckeltillverkningen i landet. Tillverkare av nycklar m. m. borde på något sätt göras redovisningsskyldiga med avseende på hur man nyttjade de nyckelämnen man köpt.

Det var följaktligen tänkbart att införa något slags tillstånd för nyckeltillverkning med föreskrifter för hur verksamheten borde bedrivas. Företagare måste i princip acceptera viss kontroll i branscher där liv, hälsa och säkerhetsaspekter gjorde sig gällande. Mot detta borde t. ex. nyckelbarerna inte ha något att invända. Särskilt beträffande nyttjandet av huvudnyckel borde särskilda krav ställas upp.

Fråga 14

Förbundet torde inte ha någonting emot en reglering innebärande att dyrkverktyg endast tillhandahölls sådana som behövde verktyg för sin yrkesutövning, exempelvis polis, låssmeder, bevakningsföretag. Givetvis kunde man inte bortse från att en sådan reglering skulle kunna få följd effekter beträffande andra områden. Det var därför mycket viktigt att klart definiera vad som innefattades i begreppet dyrkverktyg så att inte andra apparater, typ svetsapparater, drabbades av en reglering.

2.4.8 Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen

Fråga 9-14

De närvarande ansåg att något slags prövning eller auktorisation av låsinstallatörer var nödvändig. Det var speciellt viktigt att vandeln kontrollerades. Särskilt borde en låsinstallatör ta reda på vandeln hos de personer som anställdes i företaget. Man borde komma ihåg att det fanns inbrottstjuvar som också var etablerade låssmeder. Det var angeläget med en ordning enligt vilken polisen kunde rekommendera allmänheten vilka låssmeder som borde anlitas. Av medlemmarna i Sveriges låssmedsmästares riksförbund krävdes i dag speciell yrkeskunnighet. Förbundet hade bestämmelser som innebar att medlemmarna fick betraktas som seriösa företag. Det var angeläget att också personer som var anställda hos järnhandlare hade kunskaper om låsinstallation. Åtminstone borde en person i varje järnhandel ha kunskap om lås. Spärrade profiler existerade de facto inte i dag. Man kunde i utländska kataloger finna profiler som de svenska låstillverkarna tagit fram. Spärrade profiler borde för övrigt förbehållas totalförsvaret. Denna distinktion hade endast FAS följt. Det gick inte att utöva någon kontroll beträffande spärrade profiler eftersom vem som helst skulle kunna tillverka sådana. Inte heller skulle man kunna förbjuda import av utländska profiler. Över huvud taget borde ansvaret läggas på den person som mottog samt förvarade en nyckel. Spärrade man försäljningen av nyckelskärmaskiner skulle sannolikt stöldfrekvensen öka av sådana maskiner. Därigenom fick man ännu sämre kontroll än vad som för närvarande förekom. Det var följaktligen fel att reglera nyckeltillverkningen. Nycklar borde därför få tillverkas fritt. Brottsligheten skulle komma att öka om illegal tillverkning av nycklar blev följden av en reglering. Det var angeläget att se till att nyckelbarer som tillverkade nycklar och som nödgades kassera sådana som i något avseende blev felskurna åtminstone förstörde nyckelämnena i kundens åsyn. Kunden måste vara övertygad om att de kasserade ämnena inte senare utnyttjades i brottsligt syfte. Vad utredningen främst borde pröva var möjligheten att få fram en kader av auktoriserade smeder som konsumenterna med förtroende kunde vända sig till. Man fick dock ha klart för sig att piratsmedernas verksamhet kunde man aldrig helt hindra.

2.4.9 ER-nämnden

Fråga 9

Kriminella intentioner hos låshantverkare kan fullständigt eliminera skyddsvärdet hos det lås som bearbetas.

Fråga 10

En oskicklig låshantverkare kan fullständigt eliminera skyddsvärdet hos lås.

Fråga 11

De sammankallade delegaterna av ER-nämndens låsgrupp ansluter sig enhälligt till förslaget auktorisation av låsmeder med prövning, eller någon form av legitimation av yrket som fortlöpande kan kontrolleras.

Fråga 12, 13 och 14

Importlicens bör i vissa undantagsfall kunna tilldelas auktoriserade firmor för nyckelämnen som tillhör till Sverige importerade lås samt nyckelfräsmaskiner.

2.5 Om andra konsumentpolitiska åtgärder beträffande lås och låsskydd (fråga 15)

2.5.1 Snickerifabrikernas riksförbund

Det fanns i dag för litet information om svensk standard beträffande dörrar och lås och hithörande frågor. Det var angeläget ordna utbildningskurser om krav enligt svensk standard. Särskilt byggnadskontrollanter var många gånger dåligt insatta i frågor om svensk standard. Också byggmaterialhandeln borde delta i dylika kurser.

2.5.2 Hyresgästernas riksförbund

Man kunde kanske se till att någon person var auktoriserad installatör i större bostadsföretag så att därigenom vissa regioner i landet inte saknade kunniga hantverkare. En utväg kunde vara att personal i förvaltnings- och större fastighetsbolag auktoriserades.

2.5.3 Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO

Bygghälsokontrollanter granskade i dag inte låsen i nya lägenheter. Det var lämpligt att byggföretaget hade en omgång egna låscylikrar med därtill hörande nycklar och hade dessa cylindrar installerade till dess bygget var klart. Då beställaren övertar fastigheten kunde dessa cylindrar bytas ut mot de permanenta. Vid ett sådant förfarande riskerade man inte att nycklar kom på avvägar.

Vidare kunde man tänka sig att hyresvärd hade ett antal reservcylindrar och bytte ut cylindrar i samband med byte av hyresgäster.

I skrivelse i anledning av anteckningarna har SABO anfört följande: "Sedan vi träffades har vi i några grupper av förvaltare från bostadsföretagen tagit upp låsfrågan till diskussion. De meningsyttringar som framkommit har varit så entydiga, att vi inte kunde underlåta att vidarebefordra dem. Dessa meningsyttringar har inneburit att lägenhetsinbrott är ett obetydligt problem. Däremot är inbrott i källare och vindskontor ett

avgjort mycket större problem. Denna mening har överraskat oss, eftersom, såvitt vi kan erinra oss, det publicerats statistik, som utvisar en kraftig ökning av lägenhetsinbrott och att antalet ligger på en ganska hög nivå. Vi vet inte hur statistiken är uppbyggd, men inför dessa skilda uppgifter måste vi ställa oss frågan om källare- och vindsinbrott sammanräknats med de regelrätta lägenhetsinbrotten.

Skulle de nämnda förvaltarnas iakttagelser (sammanlagt förvaltar de företagsrepresentanter vi varit i kontakt med omkring 100 000 lägenheter) vara någorlunda riktiga, minskar detta naturligtvis behovet av åtgärder.”

2.5.4 Sveriges fastighetsägareförbund

Det var väsentligt att föra ut relevant information till bl. a. fastighetsägare och hyresgäster. Informationen kunde t. ex. understryka vikten av att man höll ordning på utdelade nycklar samt att värdeföremål inte borde lämnas kvar i bostaden under längre tids frånvaro.

2.5.5 Sveriges köpmannaförbund

Man borde kunna kräva att tekniker undervisades i minimikrav beträffande säkert skydd för bostäder och affärer. Det skulle kunna röra sig om systematisk inläring av gällande föreskrifter bland annat. Utbildningen borde ta hänsyn till försäkringsbolagens fortlöpande krav. Om man redan vid utbildningen av arkitekter grundlade ett säkerhetstänkande skulle mycket vara vunnet. Redan nu fanns undervisning om brandbestämmelser. Med samma rätt kunde undervisning äga rum om inbrottsbestämmelser, exempelvis säkerhetskrav för olika typer av butiker. Förutom att utbildningskrav kunde ställas på byggnadstekniker m. m. borde också försäkringsbolagen ha skyldighet att mer populärt informera konsumenterna om gällande krav och förändringar i kraven. Försäkringsbolagens åtgärder borde motiveras noggrant och dessutom följas av särskilda stimulansåtgärder i form av rabatter. Då kunde konsumenterna lättare få incitament att öka låsskyddet.

2.5.6 Företrädare för Stockholmskriminalen och rikspolisstyrelsen

Vikten av att utbilda järnhandlare och järnhandlarebiträden i låsfrågor betonades. Vidare borde järnhandlare informera sina kunder om att hänglåsen var dåliga. Järnhandlarna informerade konsumenterna många gånger felaktigt om att låsen var bra.

2.5.7 ER-nämnden

Fråga 15

Nationalekonomiskt innebär yrkesreglering inte någon fördyring för den slutgiltiga konsumenten därför att förbättrade intrångsskydd minskar inbrottsfrekvensen.

2.5.8 Svenska Arkitekters Riksförbund

Allmänhetens medvetande om inbrottsskydd och olika situationer borde än mer än för närvarande väckas med upplysning och rådgivning.

För närvarande fanns inom tekniska utbildningslinjer ingen särskild information rörande lås och inbrottsskydd. I och för sig var det väl möjligt att i något ämne beröra de problem som bristande inbrottsskydd förde med sig. Men konkurrensen mellan ämnena på de tekniska högskolorna var stor och det var sannolikt svårt att tillskapa utbildning i ett så begränsat ämne som inbrottsskydd. Man kunde dock tänka sig att det på något sätt fanns tillgång till lättillgänglig kunskap om inbrottsskydd – dock främst för sådana arkitekter och ingenjörer som befann sig i praktisk yrkesutövning.

II Allmänna hearings

Datum	Organisation m. m. Låsfabrikanter m. fl.	Företrädare
1973-04-17	Sveriges mekanförbund	Dir. T. Wedholm
	Sveriges industriförbund	Dir. P.G. Vinge
	GKN (Guest, Keen & Nettlefolds Ltd)	Dir. H. Josephsson Dir. K. Rosenkvist Övering. E. Johansson
	Aug. Stenman AB (ASSA)	Dir. S. Nilsson Dir. S. Rydlinh Dir. P.E. Nordström Avd.chef A. Pettersson
	Låsfabriks AB	Dir. G. Stålberg Förs.chef N.B. Söderkvist Prod.chef L. Palm
	AB F.A. Stenman låsfabrik	Dir. E. Mattsson Prod.chef R. Mehlqvist Förs.chef Å. Flodell
	Svenska Dörr AB	Dir. E. Lundin
1973-06-05	Polistekniska rådförfrågningsbyrån	Byråinsp. T. Winroth
1973-06-06	Sveriges låsmedmästares riksförbund (SLR)	Ombudsm. Otto Wång, Låsmeds- mäst. R. Andersson, Umeå, B. Hedlund, Göteborg, F. Jonsson, Växjö, O. Lewin, Uppsala, J.O. Krantz och P. Ljungvall, Stockholm
1973-06-14	Sveriges mekanförbunds standardcentral Byggstandardiseringen	Bergsing. N. Vrenning Ing. S. Kumlin
1973-06-19	Försäkringsbranschens Service AB (FSAB)	Dir. B. Larsson Civiling. L. Bergman Ing. H. Bjerklöv

Datum	Organisation m. m. Låsfabrikanter m. fl.	Företrädare
1973-10-18	<i>Företrädare för polisen:</i> Rikspolisstyrelsen Stockholms polisdistrikt	Polisint. O. Heiman Polisint. J. Larsson Polisint. S. Örtenberg
1974-05-03	Rikspolisstyrelsen jämte Polistekniska rådfrågningsbyrå Televerkets centralförvaltning Sveriges industriförbund	Byrådir. A. Wickström Byråing. K.G. Lundin Kommissarie O. Waldenström Ing. O. Swensson Byråinsp. T. Winroth Ing. A. Cederhag Byrådir. B. Skärdin Dir. P.G. Vinge
1974-11-12	Mister Minit Services AB	Dir. Kjell Estman
1975-04-10	ABAB	Dir. Åke Wistedt

I övrigt har samtal ägt rum med företrädare för försvarsstabens säkerhetsavdelning.

2.6.1 Låsfabrikanter m. fl.

På fråga vad priserna på lås och installation av lås betydde för möjligheten att marknadsföra säkra lås anförde Lundin att Dörrbolaget vid ett tillfälle ville marknadsföra ett säkerhetslås men fick inte gehör för detta. Ingen kund önskade betala mer än nödvändigt för lås. Bolaget hade velat få en byggnorm på detta område i många år. Entreprenörerna var prismedvetna. I entreprenadhandlingarna föreskrevs ofta cylinderlås av standardtyp. Den senaste kampanjen för A7-lås har accentuerat kraven på kompletterande beslagning av dörrenheten.

Företrädare för Fas anförde att den enskilde konsumenten ställde inte några särskilda krav på lås. Företagen hade inte utfört någon särskild marknadsundersökning om vad konsumenter i allmänhet krävde i fråga om låstyper. På bostadsmarknaden var det byggherren som bestämde vilka lås som skulle installeras. Även här var det en prisfråga.

På fråga från utredningen om innerdörrlåsen kunde slopas svarade Lundin att konsumenterna i allmänhet önskade någon form av låsning också inne i lägenheten. Företrädare för ASSA anmärkte att prismedvetenheten var stor hos köpare även beträffande slutbleck. Företrädare för Låsbolaget anförde att man sökte verka för att få bort låsen på mellandörrar. Det var dock ingen större kostnad man sparade genom att ta bort sådana lås.

Enligt företrädare för ASSA behövdes en säkerhetsstandard. Någon SIS-märkning ägde inte rum f. n. Ca 80 % av låskistorna till cylinderlåsen såldes direkt till dörrfabrikanterna. I genomsnitt ett halvår senare monterades cylindern in i dörrarna. Till övervägande del utfördes detta av låssmeder, järnhandlare eller byggentreprenörer. Därför kunde fabrikan-

terna för närvarande inte ta ansvar för att SIS-märka låskistan. Det förekom att det inte alltid blev låstillverkaren som fick leverera slutblecket till låsen. Detta var man enligt Wedholm medveten om när standard togs fram. Från ASSA:s sida anmärktes att man önskade ta ansvar för märkning m. m. under förutsättning att det fanns en byggnorm. På fråga om detta också gällde andra låsfabrikanter svarade samtliga ja.

Företrädare för Låsbolaget anmärkte att försäkringsbolagen måste följa med utvecklingen och inte borde komma med egna regler.

Företrädare för ASSA ansåg att man borde kunna tänka sig en nordisk grundstandard. Minimikrav kunde ställas men utvecklingen fick inte låsas. Det torde inte vara något problem att göra en s. k. urtags- och en säkerhetsstandard. Det var mycket viktigt att det fanns en grundstandard – inte minst från försäkringssynpunkt.

På fråga hur företagen kontrollerade de olika distributionsleden i fråga om yrkeskunskap och pålitlighet samt vad tillverkaren principiellt ansåg om auktorisation av låssmeder anfördes. Företrädare för ASSA sade att företaget hade ett gott samarbete med låssmederna. Med dessa hade man kontrakt. Ett särskilt licensförfarande hade utarbetats. Det var angeläget att nuvarande goda samarbete mellan tillverkare och låssmeder utvecklades vidare. ASSA önskade att man fick en ordning enligt vilken endast av myndighet utsedda personer fick sälja och handha nyckelämnen. Dessa personer borde få ansvar för att utföra vissa uppgifter, t. ex. att tillverka extranycklar enligt vissa riktlinjer. Endast de utvalda borde få utföra reparationer och kontroll av lås efter t. ex. 10–15 års installation. Från olika håll erinrade man i sammanhanget om gällande auktorisation av bevakningsföretag.

Vinge anförde att det var en ömtålig fråga att ta reda på vandeln hos låssmeder. En personalkontroll kunde i och för sig tänkas. Man var emellertid här inne på en politisk bedömning. Någon form av auktorisation behövdes. Det var svårt att tro att någon kunde ha något emot detta. Vinge erinrade om en inom justitiedepartementet utarbetad PM angående ovillkorlig auktorisation av bevakningsföretag. Här var säkerhetsintresset ett framträdande drag. Näringsrättsliga frågor hade man bortsett från. Detta gällde också den s. k. ID-kortfrågan. När säkerhetsintresset var tillräckligt framträdande måste någon form av åtgärd genomföras. I låssammanhang kunde man föra fram bl. a. totalförsvarsaspekter.

Företrädare för Låsbolaget anförde att snickare mycket väl kunde få installera lås. Med auktorisation menade man från Låsbolagets sida t. ex. *rätt handhavande av nyckelämnen, rätt tillverkning av nycklar och sakkunnig genomgång m. m. av lås och låsinstallationer*. För närvarande var fabrikanternas egen kontroll bra.

Företrädare för Fas upplyste att Fas hade en överenskommelse med socialstyrelsen att Fas inte utan vidare skulle sälja nyckelämnen för medicinskåp. Nycklar sändes direkt till sjukhus som behövde ny nyckel och levererades alltså inte via järnhandeln.

Enligt Låsbolaget sålde företaget till grossister som sedan levererade till låssmeder. Låsbolaget hade inte någon kontroll över vart nyckelämnena

tog vägen. Bolaget visste inte om det var oförvitliga låssmeder som i sista hand fick nyckelämnen.

Företrädare för ASSA upplyste att ASSA sålde direkt till låssmeder. Låsbolaget påpekade att ASSA också sålde till Copiax AB. Härigenom erhöles inte någon kontroll över försäljningen. Även om ASSA litade på Copiax var det ingen garanti för att nyckelämnen inte kom i orätta händer. (Enligt avtal säljer Copiax endast till låssmeder med licens från ASSA.)

Från ASSAs sida anfördes att tillverkarna hade stort intresse av att det fanns ordentlig utbildning av låssmeder. ASSA utbildade för sin del låssmeder beträffande ASSA:s låsfabrikat.

Vinge menade att de överväganden NO gjort i ett beslut avseende nyckelämnen kunde uppfattas som en "uppgivelse inför rådande situation". Man konstaterade att det fanns nyckelämnen som man inte hade någon kontroll över. Enligt Vinges uppfattning kunde näringspolitiska åtgärder klara en sådan situation. Vad kunde man då lägga in i begreppet säkerhet? Bl. a. kunde man ta in totalförsvarsaspekten i vid bemärkelse. Man borde utreda den totala säkerhetsfrågan beträffande nyckelämnen.

Företrädare för ASSA betonade att man lade stor vikt vid yrkesskicklighet. SLR kontrollerade för närvarande sina medlemmar. Att sätta in lås var en sak – att lägga om kombinationen i cylindern var en helt annan sak. Också Låsbolaget betonade att man lade stor vikt vid yrkesskicklighet.

Företrädare för Dörrbolaget upplyste att företaget sedan länge gått ifrån de gamla vinkelslutblecken och nu nyttjar bättre slutbleck. Infästningen hade förstärkts med genomgående skruvar. Rakkolvslås med 20 mm utlösning har införts som standard. En säkrare typ av gångjärn används sedan några år. Slutligen har man också infört en stödanordning, som förhindrar friläggning av låskolven. Dörrbolaget avvaktar för övrigt kommande byggnorm, innan man förbättrar inbrottskyddet ytterligare. Enligt Dörrbolaget är det planverkets krav på ljudisolering, som medför att tamburdörrar är svaga från inbrottsynpunkt. Samtliga dagens dörrar har tunna ytskikt, som omger ett poröst isoleringsmaterial. Detta försvagar dörrrens hållfasthet. Teoretiskt kan man med enkla verktyg skära loss en bit av ytskiktet och ta bort det porösa materialet samt sedan lätt ta sig in. Tre saker måste beaktas i ett sammanhang, nämligen brand-, ljud- och inbrottsaspekter.

Företrädare för Låsbolaget menade att det var viktigt att byggnormen också behandlade montagesidan. Detta inkluderade inte bara slutbleck utan också gångjärn m. m.

Dörrbolaget anmärkte att träkilar, som fästes bakom dörrkarmen, ramlar ner när virket torkar. Krav bör ställas på fästning med säkra distansanordningar. Det är vidare lätt att plocka bort träfoder kring en dörr. Om man gör karmen av metall, blir det dock helt andra kostnader. Stålkarmar för sjukhus visar kostnader på ca 200 kr mot ca 70 kr för träkarmar.

Lundin anförde att det kostade drygt 150 kronor att få ett extralås insatt. Till den kostnaden kunde man få fram ett bättre inbrottskydd

med andra medel, exempelvis genom bättre dörrkonstruktioner.

Enligt företrädare för ASSA blev det ökade kostnader för konsumenterna när låsfabrikerna sökte tillfredsställa försäkringsbolagens krav. (Det kunde gälla gångjärn, genomgående skruvar m. m.) När det gällde kostnadssidan fick man acceptera att kostnaderna steg om man ville förebygga inbrott. Samtidigt kunde man härigenom vinna minskade kostnader på annat sätt bl. a. genom lägre försäkringsavgifter. Merkostnaderna kunde inte konkretiseras för närvarande. I stort sett hade man försökt rätta sig efter försäkringsbolagens krav.

Lundin anmärkte att man borde ta bort brevinkasten i lägenhetsdörrar, då brevöppningen innebär en svaghet från intrångssynpunkt. Den besparing i kostnad som detta medförde kunde användas exempelvis för att sätta in bättre lås. Vidare skulle brand- och ljudisoleringen bli bättre genom en sådan åtgärd.

Företrädare för Fas ansåg att det var skillnad mellan nya dörrar och befintliga dörrar. Försäkringsbolagen talade huvudsakligen om det befintliga dörrbeståndet. Utredningen fick ta upp frågan om hur de nya dörrarna skulle se ut. Att förbättra genom "lappverk" blev dyrt. Att redan i produktionen göra bättre dörrar medförde endast några tiotal kronor högre kostnader om man samtidigt beaktade en del förbilligande åtgärder.

2.6.2 Polistekniska rådfrågningsbyrån

Winroth anförde följande beträffande byråns verksamhet. År 1947 startade byrån ett särskilt s. k. nyckelregister. Registret fungerar så att byrån säljer nyckelbrickor på vilka anges ett nummer samt att den upphittade nyckeln skall lämnas till Polistekniska rådfrågningsbyrån i Stockholm mot hittelön. Därvid ges en hittelön om 10 kronor. Brickan kostar f. n. fem kronor och gäller i fem år. Mot förnyad avgift börjar då en ny period löpa. Sedan år 1947 har omkring 450 000 brickor sålts. Varje år inlämnas ca 1 000 brickor med nycklar som därvid återställs till rätt ägare.

Byrån har utställning av lås, nycklar, larmanläggningar, förvarings-skåp m. m. Denna utställning besöks av allmänheten. Kostnadsfri rådgivning om lås och låsinstallation lämnas. Byrån får också ofta frågor om trafik m. fl. polisiära ämnen. Konsumenter ringer ganska ofta och ber att få hembesök. Sådana besök företas endast om försäkringsgivare på grund av begärt högt försäkringsbelopp önskar att en granskning skall ske. Det kan gälla hembesök vid försäkringsbelopp överstigande exempelvis 200 000 kronor. Byrån ger därvid råd om vilka åtgärder som bör vidtas i bostaden, exempelvis vilket lås som bör installeras. Också beträffande andra försäkringsobjekt lämnas råd. Information lämnas till industri och handel. På detta område förekommer många olika typer av försäkringsavtal. I regel rättar man sig efter det svar som lämnas av Polistekniska rådfrågningsbyrån. Service lämnas också till verk och inrättningar även om försäkringar här inte förekommer. Det kan därvid gälla råd om lås och låsinstallationer. Särskild expertis ger råd även om larmanordningar.

Installeras larmanordningar på exempelvis industrier kan viss rabatt komma att lämnas på försäkringen. Men detta förutsätter inspektion av larmanordningar. Godkända larmanläggare sköter monteringen. Godkännandet utförs av Försäkringsbolagens Serviceaktiebolag. Svenska Försäkringsbolags Riksförbund har utfärdat regler för inbrottslarmanläggning år 1972. Av dessa framgår att anläggningens omfattning och utförande skall vara enligt reglerna, att installationen skall vara gjord av godkänd anläggarfirma, att visst material skall vara av godkänd typ, att anläggningen skall fortlöpande underhållas och besiktigas, att centralansluten anläggning skall anslutas till godkänd alarmeringscentral. Förteckningar över godkända anläggarfirmer, godkänt material och godkända alarmeringscentraler kan fås från försäkringsbolagen eller från Svenska Försäkringsbolags Riksförbund.

Rådfrågningsbyrån samarbetar med och deltar i flera olika organ och kommittéer.

Byrån har vidare medverkat vid standardisering av kassaskåp som numera efter sådan standardisering kallas värdeskåp. Försäkringsbolagen kräver att värdeskåp skall nyttjas i samband med förvaring av pengar som överstiger visst belopp. Olika klasser förekommer. Ett värdeskåp stoppar betydligt bättre mot åverkan än de gamla kassaskåpen.

Byrån har också för försäkringsbolagens räkning godkänt stöldskydd för motorfordon (rattlås, rattväxellås, bensinlås o. dyl.). En särskild förteckning beträffande stöldskydd godkända av Polistekniska rådfrågningsbyrån utges av Försäkringsbolagens Serviceaktiebolags bilklassningskommitté. Vid godkännandet gäller att man i Sverige godtar andra länders provningar utförda vid provningsanstalter utomlands. De svenska provningsreglerna har också antagits av andra länder.

De rådfrågningsbyråer som finns i Malmö och Göteborg rättar sig efter de prov som utförs i Stockholm av polistekniska rådfrågningsbyrån.

När nya affärscentra skall bildas upprättas kommittéer i vilka också diskuteras inbrottskyddsfrågor. Härvid medverkar byrån. Provnings m. m. av dörrar och lås sker i en särskild provningsverkstad hos polistekniska rådfrågningsbyrån.

Polistekniska rådfrågningsbyrån medverkar också vid undervisning av polispersonal, försäkringspersonal, olika personalorganisationer, fackhandl, t. ex. järnhandel m. m. avseende inbrottskydd.

Slutligen bör nämnas att de båda företagen Kåfs industrier och Copiax lovat att inte sälja s. k. låspistoler utan att fråga byrån om vederbörande köpare har rätt att inköpa låspistol.

2.6.3 Sveriges lässmedmästares riksförbund, SLR

Utredningens ordförande, Lars Ag, anförde att utredningen huvudsakligen önskade få synpunkter om auktorisation. Vad hade SLR: s medlemmar för synpunkter på konkurrerande verksamheter som exempelvis dörrförsäljare, snickare, klackbarer – servicecentra, järnhandel, ”extraknäckare” och övriga verksamheter?

Följande synpunkter fördes fram. Krantz anförde att inom SLR gällde

att medlemmarna drev sin verksamhet i alla företagsformer. Normal konkurrens ägde rum mot bakgrund av rådande kostnadsstruktur i branschen. SLR:s synpunkter på extern konkurrens var följande. Förbundet avsåg inte att stoppa sådana företagare som inte var medlemmar. Det förekom dock en hel del problem att beakta. Under årens lopp hade medlemmarna uppmärksammat hur allmänheten fått vissa svårigheter att bedöma låsfrågor. SLR:s medlemmar hade som målsättning att sälja säkerhet — inte att sälja lås. Lås utgjorde en komponent när det gällde säkerhet. En låssmed valde lås på grund av yrkeserfarenhet, inklusive miljön, dörrens beskaffenhet och de mänskliga aspekter som måste beaktas i bostadssammanhang. Försäkringsbolagen hade utövat en viss styrande effekt under senare år i fråga om låssmedernas verksamhet. Bolagen hade krävt vissa säkerhetsanordningar som villkor för försäkringsavtal. Krantz erinrade om att låssmederna redan på 40-talet hade möjlighet att kalla sig auktoriserade. Då kunde polismyndighet godkänna låssmeder och rekommendation om auktoriserade låssmeder utfärdades av Polisens tekniska rådförningsbyrå. Nu förekom s. k. "piratlåssmeder". Dessa sålde s. k. "polislås", dvs. A7-lås. Konsumenter som köpt sådana lås ansåg sig säkra. Men om arbetet inte var rätt utfört så fungerade inte heller låsen på rätt sätt. Ett lås måste nämligen ha ett erforderligt stort nyckelvariationstal. Kampanjen, som initierade den stora efterfrågan på A7-lås, var riktig med avseende på butikssidan. Det begränsade nyckelvariationstal som gällde för A7-lås hade då inte allvarliga följder p. g. a. dåvarande begränsade låsbestånd inom A7-sektorn.

Ljungvall anförde att man inte kunde lita på s. k. dörrknackare som sålde lås. Kundens svaghet var att inte kunna säga nej när sådana försäljare erbjöd sin service. Medlemmarna i SLR "knackade inte dörr". Enligt ombudsman Wång förekom det att någon enstaka SLR-medlem gjorde reklam för sin verksamhet genom att lägga lappar i brevlådor angående installation av extralås. Det var viktigt att komma ihåg att förbundet nästan varje dag fick frågor från allmänheten om viss firma var att lita på. Allmänheten började förstå att det var viktigt att ha en säker låssmed att vända sig till. Men ofta visste konsumenten inte vad en låssmed var för slags hantverkare. Hedlund insköt att i Göteborg hade polistekniska rådförningsbyrån förbundets matrikel. Till byrån kunde allmänheten vända sig för att fråga om en låssmed var medlem eller inte.

Enligt Krantz var det mycket betydelsefullt att man rätt bedömde dörrpartiet. Intrångsskyddet kunde nämligen bli sämre om man i vissa dörrar installerade såväl cylinderlås som A7-lås.

Ljungvall berättade att järnhandel, klackbarer m. m. sålde extralås. Om en sådan instans anlätades för installation sattes låset ofta in som ett extralås i stället för att ett befintligt, sämre lås byttes ut. I vissa fall kunde därför en dörr ha icke mindre än upp till tre lås i stället för enbart två. Låssmederna hade bättre möjlighet att avgöra vad konsumenten borde ha.

Krantz menade att vilken som helst person som innehade låssmedens kunnande skulle kunna utföra arbetet lika bra. Men det fanns många

allvarliga problem. Bl. a. kunde man utan vidare rekvirera kodförteckningar på svenska nyckelsystem från utlandet, exempelvis avseende bilar. Med lämplig yrkeskunnighet var det då lätt att fräsa upp nycklar som passade till bilar eller lägenheter. Med litet vana kunde också lätt illegala dyrkverktyg göras. Denna kunskap fick sägas vara farlig. Låssmederna förvarade på ett säkert sätt sitt vetande om illegalt intrång. Om någon dyrkade ett lås fanns ingen kriminalteknisk möjlighet att ta reda på om låset hade forcerats olagligt.

På Lundbergs fråga om hur vanligt det var att A7-låsen sattes in i byggnader svarade Ljungvall att det kunde hända att strax efter det att hus överlämnats till bostadsrättsföreningar innehavarna krävde extralås.

Ordföranden menade att det i princip skulle finnas andra möjligheter att montera in lås än via etablerade låssmeder. Tranell frågade vilka personer som knackade dörr och vad SLR-medlemmarna kände till om sådana personer.

Ljungvall svarade att det förekom sådan verksamhet, såväl enmans- som flermansbolag. Det förekom exempel på att företag tog upp betalning i förväg men sedan lät bli att installera det begärda låset. Det fanns också exempel på företag som vid förfrågan om extra nycklar bara överräckte ytterligare dubletter som förvarades i vederbörandes ficka. Ett sådant förfaringsätt tydde på att de lås som monterades var exakt samma, dvs. hade lika låsning. Att ett antal lås i samma bostadsområde fanns med lika låsning medförde ingen som helst säkerhet. Man kunde anta att flera arbetslösa personer sålde lås utan att ha erforderlig kunskap. Det fanns också företag som sålde lås utan att redovisa moms eller utbetala sociala avgifter.

Lewin anförde som exempel att i Uppsala förekom tidningsannonser om personer som sade sig kunna sätta in lås. Vid ett tillfälle hade konstaterats att en jur. stud. etablerat sig på området och vid ett annat tillfälle en arbetslös snickare. Lewins uppfattning var att en jur.stud. knappast kunde vara kompetent montör. Inte heller snickare var alltid bra låsmontörer.

På utredningens fråga om också väletablerade företag sålde lås medelst dörrknackning anförde Ljungvall att NK hade haft en annonskampanj för låsinstallation.

Wång anförde att dörrknackare skiljde sig från medlemmarna i SLR såtillvida att medlemmarna kunde ge service.

Ljungvall anförde som exempel på dålig kunskap hos icke medlemmar att det ibland hände att outsiders satte in sämre lås än vad försäkringsbolagen föreskrev. Vid inbrott kunde det inträffa att kunden av bolaget inte fick ut den försäkringssumma som annars skulle ha utbetalats.

Nyberg anförde att vid ett tillfälle hade en person ägnat sig åt att bilda föreningar av installatörer som i reklam till konsumenterna uppgivit sig vara auktoriserade och därigenom vilselett kunderna. Verksamheten hade vid några tillfällen KO-anmälts och efter handläggning av KO upphört. Man fick tillskriva arbetslösheten en del av skulden till att företagsetableringen blivit stor inom branschen.

På fråga av utredningen om inte låssmederna själva kunde sälja på

samma sätt som outsiderföretagen svarade de närvarande att man inte haft tillräcklig kapacitet för sådan verksamhet. Efterfrågan på låsinstallation hade varit stor efter den kampanj som rikspolisstyrelsen bedrivit. I sammanhanget nämnde man att dörrknackare ofta inte hade någon verkstad.

Utredningen kom härfter in på frågan om vilka priser som togs ut av de etablerade låsmederna och av de "irreguljära". Frågan var hur priserna låg i relation till kostnaderna. Ljungvall anförde att outsiderfirmorna i regel uppgav att de lämnade rabatt. Men ofta angav man inte på vilken summa rabatten lämnades. Priserna skiljde sig väl inte så mycket från de som togs ut av SLR-medlemmarna. Men dessa måste dock hålla lokal, ha telefonberedskap och bilar för kundbesök m. m.

Wång menade att det var helt naturligt att SLR-medlemmarna ofta låg något högre i pris än outsiderföretagen. Det förekom dock exempel på att dörrknackarföretag låg över i pris. I Järfälla hade vid ett tillfälle en dörrknackare erbjudit konsumenten installation för 148 kronor medan medlemmen kunde sätta in motsvarande lås för 136 kronor. Förutom att dörrknackarna inte betalade moms och sociala avgifter hade de en ganska liten verktygsutrustning och överhuvudtaget låga fasta kostnader.

Jonsson anförde ett exempel på att ett outsiderföretag hade tagit upp till 248 kronor för att sätta in ett extralås. Denna dörrknackare hade vilselett konsumenten genom att anföra att det var krav på att ett lås av detta slag skulle sättas in.

På fråga från utredningen bekräftade de närvarande att låsmederna i förbundets föreningar i Stockholm och Göteborg hade cirkaprislistor avseende lås med installation. Dessa priser tog man hänsyn till också i landet i övrigt. Listan hade den funktionen att om kunder ringde till medlemmar och frågade vad det kostade att installera ett lås så kunde medlemmen på listan ange ett ungefärligt pris. Men ibland blev det ingen förtjänst om inspektion på platsen visade att låsinsättningen var mer komplicerad än man kunnat förmoda. Låsmederna stod då i regel fast vid det pris man hade lämnat om det t. ex. skulle visa sig att det behövdes ett djupare lås än det som kunden hade uppgett sig behöva. SLR lovade översända gällande cirkaprislistor.

Man anförde också att priskonkurrensen huvudsakligen avsåg de s. k. A7-låsen. Piratföretagen hade föga kännedom om cylinderlås och därför hade de etablerade låsmederna sannolikt lägre priser på dessa.

I sammanhanget anförde Ljungvall att en låsmed kunde installera ett lås mycket snabbare och billigare än t. ex. en byggnadssnickare som många gånger först måste granska dörren, därefter inköpa låset och sedan installera detta. Detta gjorde att det pris han slutligen tog ut var högre än det som skulle ha gällt om en låsmed hade utfört arbetet.

Från SLR:s sida anfördes också att den starka företagsetableringen i branschen inträffade under och efter den kampanj som drivits av rikspolisstyrelsen.

Diskussionen kom härfter över på motiv för att låsmederna skulle auktoriseras och vad man lade in i begreppet auktorisation m. m. Ett genomgående tema i svaren från låsmederna var att man inte hade för

avsikt att stoppa fri företagsamhet från konkurrenter men att man önskade arbeta under en viss kontroll. Vad det gällde var att få kontroll över ett så farligt yrke som låssmedens.

Ljungvall anförde att förbundets inställning till auktorisationsfrågan låg på ett principiellt plan. Alla installatörer, som driver en registrerad och väl etablerad och ansedd firma och som avlagt erforderliga yrkesprov som kan komma att fastställas, borde ha möjlighet att deltaga i ett kommande auktorisationssystem.

Wång erinrade om att redan år 1746 fanns en förordning innebärande spöstraff för olovligt tillverkande av dyrkar.

Noggrann kontroll ägde rum beträffande förbundsmedlemmar. Hittills hade detta förfaringssätt fungerat bra. Alla de som var utanför förbundet arbetade utan något slags kontroll och framför allt klackbarernas verksamhet gjorde det akut att ta något initiativ på området.

På ordförandens fråga varför inte seriösa utomstående företag sökte medlemskap i SLR svarade Wång följande. Det fanns företag som var seriösa men inte ville bli kontrollerade eller betala gällande medlemsavgifter. I Halland och i Västernorrland fanns det inte någon medlem. Begreppet auktorisation enligt SLR:s uppfattning klagjordes i den stadga angående diplomerade låssmeder som faststälts av Sveriges låssmedmästares riksförbund år 1966. Som villkor för erhållande av diplomering gällde enligt stadgan att den som ledde låssmedsverksamheten inom företaget skulle uppfylla fordringarna för erhållande av mästarbrev i låssmedsyrket och ha gjort sig känd för god vandel, vilket skulle styrkas på sätt som angavs i 3 §, att samtliga medarbetare inom företaget, vilka deltog i låssmedsverksamheten, uppfyllde villkoren om vandel samt att företaget i övrigt skulle befinnas lämpligt för låssmedsverksamhet. Enligt 3 § skulle ansökan om diplomering göras skriftligen hos Sveriges låssmedmästares riksförbunds diplomeringsnämnd. Sökande skulle då styrka att förutsättningarna för erhållande av diplomering förelåg. Mästarbrevvillkoret styrktes genom företeende av mästarbrev eller annat intyg, som visade att kompetens motsvarande mästarbrev fanns, villkoret om vandel genom företeende av styrkt meritförteckning med referenser avseende de tio senaste åren före ansökan. Sökanden skulle därjämte lämna uppgift på samtliga medarbetare inom företaget vilka deltog i låssmedsverksamheten samt förete styrkt meritförteckning med referenser beträffande dessa.

Nyberg förklarade att det fanns många låssmeder som inte hade möjlighet att avlägga prov för mästarbrev. Men SLR:s strävan var att yrkeskunskap skulle finnas hos låssmederna. Ett diplomeringsförfarande enligt det skissade hade tillämpats endast i fyra, fem fall. Det var svårt att få medlemmarna att gå in för något som de inte ansåg sig ha nytta av på sikt. Hantverkarna var i regel individualister. De ville ogärna bli medlemmar i föreningar. Äldre, kunniga hantverkare tvekade att avlägga prov. En orsak till att diplomeringsförfarandet inte fungerat var bl. a. att det f. n. inte var möjligt utföra vandelkontroll.

Enligt Nyberg befann sig SLR-låssmeder i ett sämre konkurrensläge p. g. a. det licenssystem som ASSA tillämpade enligt vilket spärrade

nyckelprofiler inte utan särskilt tillstånd kunde tillverkas av låssmeder. Om en SLR-medlem därvid meddelade en kund att medlemmen inte fick tillverka ny nyckel, skulle kunden omedelbart gå till ett outsidersföretag som var obundet att utföra arbetet. Trots att SLR-medlemmen handlat av säkerhetsskäl och korrekt följt gällande ordning, skulle kunden tycka att outsidersföretaget var mer servicesinnat. SLR:s strävan var främst att staten medverkade till att det fanns en grupp smeder som allmänheten kunde lita på och som rikspolisstyrelsens personal vid förfrågningar kunde rekommendera. Avsikten med SLR:s strävanden att få till stånd auktorisation var inte att utsluta andra från att arbeta i branschen.

På ordförandens fråga om övriga närvarandes uppfattning hänvisade flera låssmedsmästare till gällande ordning beträffande krav på behörighet för elektriker och rörinstallatörer. Man bekräftade att det inte var något förbud att driva verksamhet som åsyftades. Man ville endast få till stånd en yrkeskår som allmänheten med förtroende kunde vända sig till.

Beträffande frågan om kontroll av vandel hos låssmeder och deras anställda anfördes följande. Ljungvall fann det vara fel att dagens situation gjorde det möjligt för lättledda personer och brottslingar att verka i låssmedyrket. Visserligen sökte låssmederna kontrollera de anställningssökande så gott det gick, t. ex. granska luckor i meritlistor, höra referenspersoner och bekantskapskrets. Men risken var stor enligt Andersson att anställa folk som hade kriminella tendenser.

Wång fann det vara ett dilemma när det gällde att ta ställning till om en anställd skulle få vara kvar, om det konstaterades att han gjort något "övertramp" eller om han skulle avskedas i syfte att skydda allmänheten.

På ordförandens fråga om vandeln var viktigare än t. ex. yrkeskunnighet anförde Krantz följande. Såsom medlem i SLR och underkastad det förtroende som följde härmed ansåg sig Krantz ansvarig för sina anställda. Alla vägar för att bilda sig en uppfattning om de anställda eller de sökande prövades. Yrkeskunnighet var dock något som vederbörande kunde läras. Krantz tillämpade för sin del en ömsesidig tre månaders provotid vid nyanställning, vilket gav möjlighet till närmare efterforskning om den nyanställdes bakgrund.

Wång hänvisade härvid till den ordning som gällde beträffande kontroll av auktoriserade bevakningsföretag och föreslog att något liknande borde kunna tänkas för låssmeder. Andersson framhöll i anslutning härtill att låssmeder kunde komma att få uppdrag på militära förband t. ex. gällande vapenförråd. Förbandets säkerhetschef skulle då kunna lita på låssmederna.

På fråga om det var firman eller de anställda som borde auktoriseras svarade Wång att firman borde auktoriseras och arbeta med personundersökt personal. Även om det var möjligt att, som nämnts, på egen hand utföra något slags personkontroll, skulle det gå fortare vid medverkan av polismyndighet. Men kontroll av polisen utslöt enligt Krantz inte egna kontrollåtgärder. Wång framhöll att det från myndighet närmast kom i fråga att lämna straffrihetsintyg. Kännedom om sökandens yrkeskunskap fick inhämtas på annat sätt. Kontroll av vandeln var angelägen inte minst därför att låssmeder arbetade på låssystem såväl för bostäder som för

banker, försvarsanläggningar m. m. Wång menade att någon form av personundersökning i vart fall var bättre än ingen alls.

Enligt den tidigare gällande mästarbrevkungörelsens 3 § fick mästarbrev inte tilldelas annan än den som bl. a. gjort sig känd för godandel. En framtida kontroll av låssmeder borde vara fortlöpan.

Nyberg framhöll i detta sammanhang att det var angeläget att låssmeder bedömdes såväl med avseende på vandel och pålitlighet som yrkeskunnighet. Konsumentens reklamationsmöjligheter måste beaktas. Låssmederna arbetade på flera installationsområden. Särskilt på mindre orter förekom det sällan att några specialiserade sig på t. ex. enbart bostäder. I regel installerade samtliga SLR-medlemmar lås såväl i bostäder som i industrianläggningar. Någon anledning att urskilja en speciell "nivå" för vilken auktorisation skulle kunna tänkas fanns därför inte.

Utredningen ställde härefter frågor avseende nycklar – låssystem – dyrkverktyg. Synpunkter på problem i samband med spärrade profiler, huvudnycklar m. m. efterlystes.

Krantz anförde att det även i fortsättningen fanns behov av spärrade nyckelprofiler. Det var dock angeläget att sådana profiler såldes med viss restriktivitet från tillverkarnas sida. I amerikanska kataloger kunde man t. ex. nu se förteckningar över ASSAs låsprofiler. En restriktiv försäljning torde dock innebära något slags registreringsförfarande.

Om man enligt Ljungvall begränsade nyttjandet av spärrade profiler till försvarsanläggningar, skolor, sjukhus o. likn. blev det knappast lönande för outsiders tillverkare att etablera tillverkning av spärrade profiler.

Andersson anförde att hyresgäster liksom fastighetsägare ofta inte kände till att profilen var spärrad och att intyg erfordrades vid tillverkning av extranycklar.

På ordförandens fråga var närvarande låssmedsmästare eniga om att spärrade profiler liksom huvudnyckelsystem inte borde förekomma på bostadssidan. För närvarande krävde man i regel legitimation för att i misstänkta fall utlämna extranycklar till personer som beställde sådana. Inte heller lämnade man ut nycklar till personer som inte uppvisade kvittokopia eller sade sig ha tappat kopian.

Andersson meddelade att han tillämpade systemet att kundens namn antecknades i en liggare med datum för inlämnande av nyckel. Vid utlämnande måste kvittens lämnas av kunden. Några anteckningar om nyckelns kod eller system gjordes inte.

Samtliga närvarande låssmeder var eniga om att någon form av kontroll borde etableras över dyrkverktyg och försäljning av sådana.

Krantz visade i detta sammanhang amerikanska kataloger vari för försäljning utbjöds bl. a. nyckelfräsmaskiner. Ljungvall ansåg att nyckelfräsmaskiner inte borde få säljas fritt. Man måste därvid ha i minnet att det var lättare att ta sig in i en bostad med falska nycklar än med låspistol och andra dyrkverktyg. I vart fall borde man ha kontroll över vart nyckelfräsmaskiner såldes. Dyrkverktyg borde vidare endast få säljas till auktoriserade.

På fråga om det borde finnas kontroll, klassning och godkännande av produkter för intrångsskydd och vilket forum som borde handha ett

sådant förfarande meddelade Krantz att bl. a. Mekanförbundets standard-central arbetade med hithörande frågor med sikte på att verka för att få till stånd en obligatorisk standard.

Ordföranden inbjöd härefter de närvarande representanterna från SLR att skriftligen lämna synpunkter på olika frågor samt förklarade sammanträdet avslutat.

Skriftligt svar på vissa frågor

Fråga: Vilka låstyper installeras mest?

- a) på cylinderlåssidan
- b) på A7-sidan

Svar: a) ASSA-lås till 80–85 %.

- b) FAS, Låsbolagets och ASSAs tillhållarlås.

Fråga: Sker installation av visst låsfabrikat p. g. a. kundernas efterfrågan eller p. g. a. låssmedens sakkunskap om vad som är lämpligast?

Svar: Som regel väljer låssmeden låsfabrikatet med hänsyn till dörrens storlek och konstruktion. Undantagsvis beställer kunden ett speciellt fabrikat.

Fråga: Vad anser man om kvaliteten beträffande nuvarande cylinderlås? Beträffande nuvarande A-7 lås? Önskemål om förbättringar? Vad bör tillverkarna av lås kunna göra? Vad erfordras i övrigt beträffande dörrar – beslag, etc.?

Svar: Kvaliteten på de svenska cylinderlåsen är mycket hög vid jämförelse med utländska motsvarigheter. A-7 låsens kvalitet är också mycket hög. De är dock ojämnt i toleranserna med avseende på tillhållarregelstift enligt SIS-normerna för klass AA. Önskemål om förbättringar av toleranserna. I framtiden bör lås-dörrelement samordnas i standardiseringsavseende, ett arbete som redan är igång inom BST. För övrigt bör variationsmöjligheterna på A-7 låsens nycklar ökas.

Fråga: Hur ser SLR på det nuvarande samarbetet med:

- Fabrikanterna
- Försäkringsbolagen
- Svenska stöldskyddsforeningen
- Rikspolisstyrelsen

Svar: *Fabrikanterna*

SLR har f. n. ett utomordentligt gott samarbete med fabrikanterna, ett samarbete som vi tror är till gagn för båda parter. Fabrikanterna är mycket måna om att underlätta låssmedernas servicearbete på de egna produkterna.

Försäkringsbolagen

SLR:s samarbete med försäkringsbolagen har tidigare varit ringa. Det har som regel inskränkt sig till att enstaka försäkringstjänstemän sökt kontakt med någon privat låssmed för att få del av vissa sakuppgifter eller erfarenheter. Då försäkringsbolagen gått ut till sina kunder med krav på lås- och andra skyddsanordningar har detta vanligtvis skett utan samråd med låssmederna. Låssmederna

har också sett som en allvarlig brist att försäkringsbolagen inte kunnat enas inbördes om kraven på intrångsskyddens konstruktion och styrka för likvärdiga försäkringsobjekt. En tendens till ökad vilja till samarbete har kunnat konstateras under innevarande år.

Svenska Stöldskyddsföreningen

SLR är medlem av Sv. Stöldskyddsföreningen och representeras vid dessa sammanträden. SLR, som är en liten organisation med ytterst begränsade ekonomiska resurser, har dock haft svårt att vinna gehör för sina synpunkter inom föreningen.

Rikspolisstyrelsen

SLR har inbjudits att delta och också deltagit i sammanträden i RPS. Sammanträdena har dock varit få och oregelbundet förekommande. RPS har genom sitt agerande i övrigt bibringat SLR uppfattningen att RPS är sig själv nog och att där all verklig läsexpertis är till finnandes. SLR hyser dock en annan uppfattning.

Fråga: Synpunkter på olika tillvägagångssätt vid inbrott.

Svar: Vanligaste metoden vid inbrott är sönderbrutna dörrelement samt inbrott genom brevinkast. Dessutom förekommer intrång genom s. k. "petning" (uppdyrkning). Hur stor dennas omfattning är kan dock ej fastställas då verkliga bevis saknas. SLR föreslår en teknisk utredning om hur skydd mot inbrytning bäst skall anordnas, (jämför Skandias försök att pröva slutbleckens hållfasthet). I framtiden torde ett bättre intrångsskydd erhållas då resultatet av BST:s standardiseringsarbete blir allmänt förekommande i fastighetsbeståndet.

Fråga: Sammanfatta alla s. k. säkerhetsaspekter som måste beaktas vid låsutredningens bedömning av utredningsfrågorna.

Svar: Enligt SLR:s uppfattning måste bl. a. följande förhållanden beaktas då låssäkerheten behandlas:

1. Dörr- och fönsterelementens konstruktion (standard)
2. Nycklars tillverkning, försäljning och förvaring
3. Låssystemets uppbyggnad
4. Låsens montering
5. Nyckelfräsmaskinernas och dyrkverktygens försäljning (Kontroll över innehavarna)
6. Importen av nyckelämnena, särskilt av spärrade profiler för bl. a. viktiga industrier, statliga och kommunala institutioner o. d.
7. Reglering (kontroll) av låssmedsverksamheten så att endast seriöst arbetande och ansvarskännande företag kan erhålla tillgång till viktiga informationer (förtroendeförhållande)
8. Personkontroll av i låsbranschen arbetande personal samt kontroll av yrkeskunnandet genom särskilda yrkesprövningar utmynnande i en auktorisation
9. Fortlöpande kontroll av att villkoren för auktorisationen efterlevs

10. Intensifierat samarbete mellan låsbranschens företrädare, polismyndigheterna, försäkringsbolag och andra intressenter.

2.6.4 Sveriges mekanförbunds standardcentral⁵ och Byggstandardiseringsringen

Vrenning anförde följande. Sveriges standardiseringskommission svarar för all nationell standardiseringsverksamhet i Sverige. För olika specialområden finns särskilda fackorgan. Sveriges mekanförbunds standardcentral är ett sådant organ med ansvar för mekaniskt-tekniskt standardiseringsarbete. Parallellt med SMS arbetar Byggstandardiseringen (BST) på det byggtekniska området. Sveriges elektriska kommission (SEK) samt Metallnormcentralen (MNC) är två andra fackorgan. Rutinen är den att sedan fackorganen avgivit standardförslag till SIS har SIS ansvaret. I särskilda standardkommittéer, som SIS driver, äger övrigt standardiseringsarbete rum.

Vad gäller lås och beslag har SMS ansvaret härför. Nuvarande svensk standard har tagits fram av SMS. Standarden härrörde från åren 1966–67. Detta standardiseringsarbete sattes i gång på grund av att man önskade underlag för att klassa lås i olika kvalitetsklasser med avseende på inbrottskydd. Det fanns också behov av en provningsstandard. Det ansågs nödvändigt att uppställa minimikrav för olika klasser, bl. a. för vissa specifika egenskaper, som var avgörande för låsens motståndsförmåga mot dyrkning och brytning.

Orsaken till nu pågående standardiseringsarbete inom SMS var att det allmänt ansågs att de lås som fanns på marknaden gav alltför dåligt skydd mot inbrott oaktat en standard låg i botten. Inbrotten hade stigit oroväckande. Nya kategorier inbrottstjuvar hade kommit till. En mängd erfarenheter hade samlats som inte förelåg under tidigare standardiseringsarbete. Behovet av att revidera standarden var allmänt accepterat. Syftet med pågående arbete var att skapa en standard som gav produkter som bättre tillgodosåg nuvarande krav på inbrottskydd.

När kritik fördes fram mot gällande standard granskade man inom SMS tillämpningen av denna. Tillämpningen var mycket dålig på grund av att nyttjandet av standard f. n. endast är frivilligt. Det fanns inte någon hundra procentig uppslutning från låstillverkarnas sida. Försäkringsbolagen ifrågasatte dessutom helt nuvarande standard och gav därigenom motiv till arbetet. Beslut att revidera standarden fattades i slutet av år 1970. Beslutet togs inom kommittén SpK 96, lås och beslag inom SMS. I kommittén ingår ett 20-tal företrädare för tillverkare, försäkringsbolag, rikspolisstyrelsen, planverket, låsmeder och bostadsförvaltningar. Kommittén tillsatte en arbetsgrupp för att utföra arbetet under beaktande av nya förutsättningar för krav på inbrottskydd. I tidigare arbete av detta slag hade dyrkning varit något som i första hand borde beaktas. I nu pågående arbete hade man kommit fram till att det var viktigare att söka förebygga brytning av lås — dvs. öka låsens motståndsförmåga mot brytning. Gruppen började sitt arbete i april 1971 med att inventera de

⁵ Fr. o. m. 1975-07-01 Sveriges mekanstandardisering.

förutsättningar som förelåg. Kontakt söktes med rikspolisstyrelsen och möte hölls i augusti samma år på styrelsen, varvid material som förelåg om erfarenheter lades fram, exempel visades på hur lås såg ut efter inbrott m. m. Materialet hade analyserats i arbetsgruppen i vilken ingick låstillverkare, försäkringsbolag, representant för polistekniska rådfrågningsbyrån, SMS och BST. Ca 15 sammanträden hade hittills hållits.

Gruppen hade varit överens om målet att i första hand skapa förutsättningar för att förhindra inbrott från nya kategorier inbrotts-tjuvar som svarar för större delen av inbrottsstatistiken, nämligen ungdomar och personer med ett akut penningbehov, såsom t. ex. narkotikamissbrukare. Man hade också kommit fram till att man med rimliga ekonomiska insatser aldrig skulle kunna lyckas att uppnå ett hundraprocentigt skydd mot professionella tjuvar. En annan förutsättning för att nå det önskade målet var att få till stånd en hundraprocentig tillämpning av standarden. Om tillämpningen skulle bli lika dålig som av tidigare standard hade man inte vunnit något. Detta förutsatte att någon myndighet från samhällssynpunkt föreskrev reference to standards. Närmast till hands som föreskrivande organ låg statens planverk. På grund härav hade man parallellt med arbetet i gruppen haft kontakt med planverket som är med i SMS Spk 96. Diskussionerna hade lett till att planverket sagt att man föreskriftvägen såg goda möjligheter att klara av denna fråga. Planverket hade i samarbete med SIS och fackorganen uttalat sig för metoden att föreskriva reference to standards. Verket hade mycket små möjligheter att ta fram referensdokument för närvarande, varför man väntade sig att fackorganen skulle ta fram denna standard.

Under arbetet hade gruppen ganska snart kommit fram till att inte bara frågor rörande låset var utslagsgivande utan också låsens infästning, dörrens konstruktion och motståndskraft, karmens infästning och konstruktion m. m. Låstillverkarna hade uttalat att det inte lönade sig att lägga ned kostnader på utveckling av lås om man inte samtidigt utträttade något för att stärka övrigt intrångsskydd. På grund härav kom också byggnadstekniska frågor in i bilden.

Inom arbetsgruppen hade utvecklats provningsmetoder, diskuterats egenskaper som borde föreskrivas osv. Också i framtiden kunde man räkna med olika klasser för olika lås. Det fanns nämligen utrymme för olika kvalitetsklasser beträffande lås. Arbetet befann sig för närvarande i ett slutligt skede.

En viktig del i utredningen var frågan om slutblecket. Detta hade tidigare glömts bort vad gällde bleckets betydelse för intrångsskyddet. I det kommande standardpaketet ingick slutblecket som en komponent.

De nordiska länderna hade informerats om arbetet och beretts möjlighet delta i detta.

Det fanns ett europeiskt samarbetsorgan för lås och beslag (Arge). Detta organ hade uppaktat ISO om att ta upp frågan om en standard av lås och beslag på sitt program. Beslut om detta var fattat, men arbetet härpå hade dock ännu inte startat.

Kumlin anförde. Nuvarande dörrar var mycket lätta att bryta upp oavsett om låsen var bra. Bl. a. berodde detta på att slutblecket var en

svag länk och att dörrkonstruktionerna var dåliga. Vid ett sådant förhållande hjälpte det föga att tillverka bra lås. Inom byggstandardiseringsens dörrkommitté, SK 9/AG 6 intrångsskydd, tillsattes hösten 1972 en arbetsgrupp för att söka åstadkomma ett bättre skydd mot lägenhetsinbrott. Krav på detta skydd skulle komma att omfatta hela dörrenheten med dörrblad, karm, lås och beslag. Även dörrkarmens fastsättning i väggen skulle bli föremål för hållfasthetskrav. Denna vidare aspekt på skydd gick under beteckningen intrångsskydd. Nordiskt och internationellt samarbete förekom. Inom Norden hade byggstandardiseringen fått hand om det nordiska sekretariatet inom INSTA. Samtidigt kunde nämnas att de fyra nordiska provningsanstalterna hade bildat Nordisk byggmaterielprovning. Inom Nordisk byggmaterielprovning hade Norges byggforskningsinstitut erhållit uppdrag att ta fram provningsmetoder med avseende på kvalitet för dörrar. Dörrelement med beslag provades därför på Norges byggforskningsinstitut. Institutet var förlagt till Oslo. Provning av lås och slutbleck utfördes också vid Polistekniska rådfrågningsbyrån i Stockholm samt hos de större låstillverkarna.

Det föreföll som om det gick att få fram dörrar som motsvarade de krav som man ville ställa på nya lås och slutbleck. Dörrenheter med dörrblad, karm, lås och beslag, karmens infästning i vägg utgjorde ett totalt intrångsskydd som skulle motsvara viss påkänning enligt viss provningsmetodik. Provningar kunde nu utföras med tillfredsställande resultat. Man räknade med att inom kort kunna nå fram till slutliga metoder och krav. Det skulle komma att röra sig om höga krav, som förde med sig att amatörtjuvarna hindrades från att ta sig in i bostäder. När denna fråga lösts kunde det bli aktuellt att gå vidare för att öka säkerheten när det gällde fönster och fönsterdörrar till villor.

Också här måste i slutskedet gälla att en myndighet föreskrev reference to standards. Rekommendationer måste utfärdas för hur karmar skulle fästas i vägg för att kunna klara hårda påkänningar.

Det hade varit SMS' och BST:s uppgift att avväga rimliga krav på intrångsskydd för dörrar. Man kunde emellertid inte gå hur långt som helst utan måste hålla sig inom rimliga gränser. Om obligatorisk tillämpning inte förelåg undvek fastighetsägarna att belasta sig med de extra kostnader som ökat inbrottskydd medförde. Därför erfordrades föreskrifter för att en bra standard skulle tillämpas.

Vrenning anförde att nuvarande prototyper på lås som tagits fram efter viss tids standardarbete föreföll mycket bättre än de låstyper som fanns innan standardarbetet började. Även om bättre lås skulle säljas på marknaden var det inte förvånande om konsumenterna köpte billigare produkter så länge inte föreskrifter fanns att de säkrare låsen måste användas. För samhället och konsumenten var det också angeläget att få fram en standard från vilken försäkringsbolagen kunde utgå vid rekommendation om lås i samband med sina försäkringsvillkor.

Kumlin påpekade att vad man nu talat om hade gällt nyproduktion av bostäder och villor. Det förelåg risk för att om det blev svårt att ta sig in genom nya dörrar i framtiden inbrotten kanske koncentrerades på gammal bebyggelse. Dörrar tillverkade sedan 10–15 år hade visat sig vara

dåliga. I dessa dörrar gjorde extralåsen inte särskilt stor nytta. I regel fanns det bara en liten tråklöss att sätta fast låset i. Det gick därför lätt att bryta upp dörren. Det ankom på hyresvärdar eller fastighetsägare att avgöra om man skulle byta till de kommande nya standarddörrarna. Skulle myndighet ha rätt att kräva byte av dörr? Man måste komma ihåg att det var fråga om ett mycket stort bestånd av bostäder. Utbyte av dörrar i ett sådant bestånd skulle innebära höga kostnader. Det bästa skulle vara att byta ut nuvarande cylinderlås i bostäderna till ett bättre sådant lås, exempelvis ett fallregellås med rak regel. Man måste också komma ihåg att A7-lås psykologiskt sett dels kunde utgöra ett hinder för tjuven, dels också utgöra en lockelse genom att tjuven kunde få klart för sig att lägenhetsinnehavaren sökte skydda vissa förmögenhetsvärden genom detta lås.

Vad gällde kostnaderna för det ökade skyddet anförde Kumlin att redan nu lade dörrtillverkarna ned så mycket på ljud- och brandisoleringskostnader att den extra kostnad för säkert inbrottsskydd som skulle bli följden torde bli måttlig.

Företrädarna för BST och SMS underströk att inte bara de byggnadstekniska frågorna var väsentliga utan också frågan om auktorisation. Totaleffekten beträffande inbrottsskydd skulle bli bättre om auktorisation fanns samt om kontroll av nyckeltillverkare m. m. kunde ske.

2.6.5 Försäkringsbranschens Service AB, FSAB

Larsson anförde. På fråga av Ringstedt anförde Larsson att fastighetsägare i de flesta fall torde acceptera att extralås sätts in i lägenheter. Dels är det inte så många som låtit sätta in extralås, dels kan i förekommande fall lägenhetsinnehavaren lämna extra nyckel till värd eller portvakt vid ev. resa eller andra förrättningar varvid bostaden står tom. Det förekommer emellertid att fastighetsägare motsätter sig installation av extralås. Många lägenhetsinnehavare sätter in lås som extra säkerhetsåtgärd även om de ligger under försäkringsbolagens beloppsgräns. Vid överlåtelse av bostad till ny hyresgäst kan för övrigt värden kräva att lägenheten återställs i ursprungligt skick.

Försäkringsbolagen torde komma att ställa sig bakom ett eventuellt förslag från låsutredningen att ändra byggnadsstadgan så att krav på inbrottsskydd tas in i stadgan. Beträffande auktorisation är det svårare att f. n. ha några definitiva synpunkter. Praktiska problem torde göra sig gällande vid auktorisation. Sådan får gälla endast låssmeder som installerar i bostäder m. m. — ej vid fabriktillverkning. Man måste precisera vad auktorisationen skall innebära. Myndigheter kan knappast klara mer än personalkontroll. För bolagen är emellertid yrkeskunnighet också en viktig komponent.

2.6.6 Företrädare för polisen

Företrädarna för polisen anförde. För cirka 15 år sedan medverkade stockholmspolisen i det auktorisationssystem som Stockholms låssmeder

då hade. En aktiv polisman var ledamot av föreningens styrelse. Föreningen var registrerad på överståthållarämbetet som ekonomisk förening. Polismannens uppgift var att kontrollera låssmederna från vandelsynpunkt. Man undersökte om medlemssökande hade antecknats på ett eller annat sätt i stockholmspolisens register. Systemet upphörde år 1960.

Vad gällde det praktiska samarbetet mellan länsstyrelse och polismyndighet i fråga om auktorisation av bevakningsföretag anfördes följande.

För Stockholms del har viss praxis utbildats. Ansökningen överlämnas till polismyndigheten för utredning och yttrande. I samband därmed tas även upp frågan om bevakningsföreståndarens lämplighet eftersom han skall godkännas av länsstyrelsen. Polismyndigheten kallar representant för företaget, som har att i de fall så är erforderligt inkomma med kompletterande uppgifter. I sin utredning tar polismyndigheten hänsyn till om organisationen av verksamheten kan anses godtagbar. Vid behov görs inspektioner av lokaler, varvid förekommit att vissa arrangemang icke kunnat godtas av säkerhetsskäl. Det har i en del fall även förekommit att omständigheterna varit sådana, att kontroll skett av vissa uppgivna styrelseledamöter. I åtminstone ett fall har konstaterats att 3/4 av aktiekapitalet härstammat från kriminellt belastade personer och att endast verkställande direktören var ostraffad. Särskilt noggrann utredning sker beträffande den person, som skall vara föreståndare för bevakningsverksamheten. Man vill att denne skall fylla högt ställda krav vad avser laglydnad och medborgerlig pålitlighet. Man bör helst ha erfarenhet av bevakningsverksamhet. Polismyndigheten är skeptiskt inställd till företag, som består av en enda person. Anledningen härtill är främst lagstiftningens karaktär men även svårigheter att hålla kontroll över verksamheten samt ensamföretagarens svårigheter att erbjuda rationell service. Polismyndigheten har även den uppfattningen att verksamheten skall bestå av bevakning i ordets egentliga bemärkelse. Därvid har man dock ansett sig kunna tillstyrka auktorisation även för bevakning som sker i huvudsak genom tekniska hjälpmedel såsom larmbolag (ex. Securitas). Man har ej godtagit sidogrenar såsom revisionsverksamhet samt verksamhet, som innebär direkt kriminalpolisarbete. Polismyndigheten har fått gehör hos länsstyrelsen för sina ståndpunkter i dessa delar och i ett fall har även ett bevakningsföretag medgivit att kriminalpolisiär verksamhet icke inryms under auktorisationskungörelsens ram.

I princip skall all personal, som anställs i ett bevakningsföretag vara godkänd av länspolischeferna – i Stockholm, Göteborg och Malmö dock av polisstyrelserna. Därvid skall ansökningen göras av bevakningsföretaget och prövning ske av vederbörande personer i vad avser laglydnad och medborgerlig pålitlighet med tillämpning i huvudsak av normerna för anställning av polisaspiranter. I motsats till vad som gäller för ordningsvakter skall i princip prövning inte ske av vederbörandes lämplighet. Den frågan får sökanden själv bedöma vid referenser o. d.

Vid Stockholms polisdistrikt föreligger en relativt fast praxis (ehuru inte skriftligen nedtecknad). Sålunda sker slagning i de lokala polisregistren, rikspolisens registratur samt riksskatteverkets alkoholregister. Där-

jämte inkommer yttrande från rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. Om vederbörande under de senaste fem åren varit bosatt i landsorten inhämtas upplysningar från andra källor. Det sålunda samlade materialet studeras därefter varvid relevanta domar och förundersökningar ofta även beaktas. Vid den slutliga bedömningen tar man hänsyn till den totalbild av vederbörande, som kommer fram. Därvid brukar man dock i första hand observera långvariga frihetsstraff samt våldsbrott, förmögenhetsbrott varvid även hänsyn tas till snatterier, olovliga förfoganden och egenmäktiga förfaranden. Några fasta preskriptionstider iakttas inte utan en individuell bedömning sker. Generellt kan dock sägas att man i stort sett fordrar att en person, som dömts för ett icke obetydligt förmögenhetsbrott, bör ha skött sig i 6–7 år innan godkännande kan ske. Särskild hänsyn kan dock tas om vederbörande när brottet begicks var ung eller om andra förmildrande omständigheter föreligger. I detta sammanhang kan nämnas att – med hänsyn till ett par beslut i länsstyrelsen – polismyndigheten är ganska generös i bedömning av lindrigare brott på grund av obestånd och brott mot bestämmelserna om källskatter, fordonsskatt, trafikförsäkring o. dyl. Rattonykterhetsbrotten anses såsom svårbedömda, men normalt brukar man tillämpa en preskriptionstid av minst 1,5–2 år – även i detta fall efter uttalanden från länsstyrelsen. Beträffande ”singelfyllerier” är tiden normalt upp till ett år. En massiv anhopning av i och för sig relativt obetydliga brott och förseelser kan i vissa fall medföra avslag. Även misshandelsbrotten är svårbedömda. I sådana fall görs en ingående bedömning, varvid förundersökningsmaterialet ofta kommer till användning. Om det vid utredningen kommer fram att sökanden på grund av grov alkoholism eller annan dokumenterad psykisk egenart befinner sig i en sådan situation att uppenbara risker föreligger att han i vissa lägen icke kan presumeras uppfylla kraven på laglydnad meddelas också avslag. Det bör dock framhållas att vad som ovan angivits är i Stockholm tillämpad praxis. Det är sannolikt att man i andra delar av landet har en snävare praxis, och att man där även gör en lämplighetsprövning. Ett visst stöd för ett dylikt förfarande finns i ett uttalande från inrikesdepartementets lagbyrå på 1960-talet. Beslut om godkännande av personal tillställes sökandeföretaget varvid beslutet endast innehåller bifall eller avslag. Av sekretesskäl innehåller avslagsbesluten ej motivering. I besvärärendena anses såväl sökandebolaget som de personer som berörs av avslaget ha besvärsmätt.

Återkallelse av godkännanden sker i praktiken endast i de fall vederbörande ej längre uppfyller kraven i vad avser laglydnad. Vanliga återkallelsegrunder är stölder, bedrägerier och misshandelsbrott. Även rattonykterhetsbrott förekommer. Därvid sker av sekretesskäl kommunikation endast med den berörda personen. Med hänsyn dels till att kommunikation skett, dels till sekretesskäl formuleras det slutliga beslutet mycket knapphändigt mestadels ”på förekommen anledning”. Bevakningsföretagen får aldrig genom polisstyrelsen – vare sig i godkännande- eller återkallelseärendena – veta vad som läggs vederbörande till last. Något varningsinstitut finns inte. Uppenbart är att återkallelse av godkännande endast sker när starka skäl föreligger – ett återkallat

godkännande medför ju automatiskt avskedande från företaget.

För närvarande handläggs i Stockholm omkring 1 200 s. k. väktarärenden per år. Av dessa blir cirka 40–50 besvärärenden. En viss ökning av besvärärendena synes dock vara att förutse.

I fortsättningen torde bara det centrala polisregistret behöva användas eftersom fler uppgifter avses tillföras detta register. Rapporteftergifter skall dock inte föras in i det centrala registret hos rikspolisstyrelsen. När det gäller anställning i kriminalvården och i posten föreligger något andra kriterier för bedömning än vad som gäller för anställning i bevakningsföretag. Från år 1975 planeras att de lokala polismyndigheterna genom särskilda dataterminaler, skall kunna få uppgifter ur det centrala registret. Eftersom för närvarande central registrering av rapporteftergifter ej sker kan en person begå en förstagångsförseelse i ett polisdistrikt och få rapporteftergift härför och därefter i ett annat polisdistrikt begå liknande brott och också där få rapporteftergift.

Härefter diskuterades hur ett auktorisationssystem praktiskt skulle kunna konstrueras för låssmeder. I och för sig skulle man enligt polisen kunna tänka sig att rikspolisstyrelsen fungerade som central myndighet ungefär enligt förslaget angående obligatorisk auktorisation av bevakningsföretag. Därvid kunde man – om det blott var fråga om laglydnad beträffande låssmeder – nöja sig med utdrag av rikspolisstyrelsens centrala register jämte utdrag av riksskatteverkets register.

Efter vissa ytterligare diskussioner fann emellertid företrädarna för polisen att en hel del besvärliga frågor – inte minst beträffande besvär – skulle uppkomma om såväl central som regional myndighet skulle handlägga auktorisationsärenden.

Det viktigaste var att vederbörande låssmeder var prövade och godkända av myndighet. Sådant godkännande borde automatiskt gälla vid anställning i annat låssmedsföretag.

2.6.7 Rikspolisstyrelsen, televerkets centralförvaltning, Polistekniska rådfrågningsbyrån, Sveriges industriförbund

Deltagarna konstaterade att systemet med spärrade profiler f. n. inte fungerar tillfredsställande, eftersom profilerna används även för bostäder. Importrestriktioner kan vara en bra detaljlösning. Spärrade profiler bör endast användas för sådana ändamål där detta är oundgängligen nödvändigt. Beträffande organisationen av kontrollen framfördes att rikspolisstyrelsen torde vara en naturligare administrativ myndighet än länsstyrelserna. Vad avser frågan om auktorisation av låssmeder förordade ett par av deltagarna ett obligatorium. Nyckelskärmsmaskiner borde få innehas endast efter tillstånd. Importlicens beträffande dyrkverktyg torde kunna vara till viss hjälp för att minska det otillbörliga innehavet av sådana verktyg. Utbildning av inom branschen verksamma ansågs vara värdefullt, särskilt vad avser projektörssidan. Deltagarna var negativt inställda till det nuvarande systemet med huvudnyckel till bostäder. Däremot torde huvudnyckel kunna vara motiverat beträffande t. ex. industrier. Lägenhetsinnehavaren ansågs böra ha rätt att själv avgöra om han vill installera

kompletteringslås. Denna rätt borde även kompletteras med normer för installation.

2.6.8 *Mister Minit Services AB*

Nyckelfräsmaskiner

Estman anförde att det svenska dotterbolaget har köpt nyckelfräsmaskiner från bl. a. grossistföretagen Copiax AB och AB Kåfs Industrier. Vid köp från dessa företag har inte uppställts några särskilda krav eller restriktioner från grossisternas sida. Moderföretaget tillverkar egna maskiner i Belgien och därifrån inköps även en del maskiner. Estman fann det positivt om bestämmelser införs för att kontrollera marknaden för nyckelfräsmaskiner. Någon myndighet bör utöva kontrollen.

Dyrkverktyg

Även denna marknad bör underkastas myndighetskontroll.

Nyckeltillverkning

Mister Minit är i särklass störst i Sverige bland nyckelbarsföretagen.

Spärrade profiler och nycklar

Estman ansåg att huvudnyckelsystemet bör avskaffas på grund av de stora risker ur säkerhetssynpunkt som det för med sig. Företaget har spärrade profiler om fastighetsägaren har gett tillstånd därtill. För att företaget skall tillverka nyckel till enskild person efter spärrad profil, måste kunden fylla i en rekvisitionsblankett och uppvisa fullgod legitimation. Efter tillverkningen skickas kopia av blanketten till fastighetsägaren för kännedom.

Enligt Estmans uppfattning kan man i de spärrade nyckelprofilerna och de fria kodmärkta profilerna märka en klar monopolsträvan och inte en säkerhetsgaranti för konsumenterna. Mister Minit har importerat profiler från bl. a. Västtyskland och Italien eftersom sådana leveranser går betydligt snabbare än ASSA:s. Kvalitetsmässigt håller inte nycklar – tillverkade efter importerade profiler – lägre standard än de som tillverkas av ASSA.

Estman ansåg att dagens kunder önskar snabb och effektiv service vad beträffar tillverkning av t. ex. dubblettnycklar. Spärrade nycklar förekommer i stor utsträckning i bostadslägenheter och villor utan att innehavaren har begärt det. Detta förhållande medför att klackbarerna från servicesynpunkt inte alltid kan uppfylla sin uppgift. Kunden skall inte behöva anlita några utvalda låssmeder för att snabbt kunna få sin nyckel tillverkad. Den bästa lösningen torde vara att avskaffa systemet med spärrade profiler, eftersom det inte har någon funktion att fylla, t. ex. cylinderlåsen är klart underlägsna tillhållarlåsen och där förekommer inte spärrade profiler.

Om man skall ha ett system med spärrade profiler, behövs profiler som inte vem som helst kan få tag på eller tillverka. Profilerna bör vara avsedda för speciella nycklar och speciella lås. Sådana lås och profiler skall i så fall inte finnas ute på marknaden utan rekvideras från någon central myndighet. Det är viktigt att konsumenterna (företag, verk osv.) blir informerade om att ett låssystem har en begränsad livslängd ur säkerhetssynpunkt. Man borde därför med vissa mellanrum byta ut låsen.

Beträffande nyckeltillverkning i kodmaskiner anförde Estman att kodmärkningen bör avskaffas.

Kompetensfrågor

Företaget lär självt upp sin nyanställda personal. Det är mycket lätt att lära sig tillverka nycklar med den fina utrustning som numera står till förfogande. Däremot är det besvärligare att lära sig urskilja nycklar. Totalt torde den interna utbildningen för nyckeltillverkning och annan service vid barerna pågå mellan en och två månader. Tillverkning av sjutillhållarnycklar är inte komplicerad.

Vandelkontroll

Vid anställning går företaget igenom betyg, kontaktar tidigare arbetsgivare och fäster vikt vid att arbetstiden varit sammanhängande. Företaget är mycket noga med att anställa endast pålitlig personal. Internt försöker man kontrollera att inga extranycklar tillverkas utöver dem som kunden beställer.

Auktorisation

I princip förmodade Estman att subjektiva synpunkter och affärsmässiga skäl ligger bakom SLR:s intresse av att auktorisation införs beträffande låsmeder. Från konsumentens synpunkt torde inte ett auktorisationssystem medföra några förbättringar. Genom saklig information till konsumenterna skulle man kunna lösa en del av de problem som föreligger f. n. Konsumenten bör t. ex. inte köpa lås av dörrförsäljare.

Om auktorisation skulle införas förordade Estman en frivillig sådan. Företaget som sådant bör i så fall auktoriseras och inte varje särskild anställd. Den auktoriserade låsmeden bör ha viss säker finansiell ställning som garanti för konsumenten.

Estman kunde tänka sig att auktorisationen skulle kunna delas upp för olika verksamheter inom låssidan. Under alla förhållanden får inte konsumenten bringas att tro att en auktorisation i sig själv är en garanti för absolut säkerhet.

Försäkringsbolagens roll

Försäkringsbolagen skulle kunna inspirera konsumenterna att installera bättre lås genom att sänka premierna om man har visst bestämt låsskydd.

Därigenom skulle konsumenten själv åstadkomma bra låsskydd för att få ned premiekostnaderna.

Konsumentens rättigheter

Konsumenten har själv en uppfattning om vad som är säkert låsskydd och i regel anser konsumenten att nyckelbarerna erbjuder tillfredsställande skydd och bra service.

Ett viktigt initiativ skulle vara att konsumenten medges rätt att sätta in vilket eller vilka lås han önskar. Därigenom skulle han kunna försäkra sig om att inga extranycklar till låset finns hos någon obehörig. Låset och nycklarna kunde t. ex. köpas direkt från fabrikanten eller från detaljist men alltid i förpackningar som plomberats hos fabrikanterna och monteras in av någon kompetent utomstående. Konsumenten skulle alltså själv bryta plomberingen. Dupliceringen av nycklar blir då inget problem från säkerhetssynpunkt eftersom konsumenten själv har kontroll på ursprungsnycklarna.

Avslutningsvis konstaterade Estman att det är mycket viktigt att låsutredningen noga tänker igenom formerna och följderna av ett införande av auktorisation av låssmeder. Det måste av utredningen kunna fastslås att ett sådant system verkligen medför ökat skydd för konsumenterna.

2.6.9 ABAB

Wistedt lämnade en bakgrundsskildring betr. ABAB:s tillkomst och utveckling. År 1964 bildades det statliga bevakningsbolaget ABAB för att samordna och effektivisera den statliga bevakningen. En lång utredning hade föregått bolagsbildningen. Även låsfrågan hade då behandlats. Frågan betraktades som en integrerad del av det totala skyddet. År 1964 hade företaget ingen expertis på området men väl låsintresserad personal. En liten låsinstallationsverksamhet påbörjades kort efter bildandet. År 1965 anställdes en låssmed från Solidlås. Än idag har bolaget endast en låssmed anställd. Verksamheten har varit och är marginell. Företaget har inte tidigare marknadsfört verksamheten. Först nu har man börjat marknadsföra låsverksamheten. Ibland har låssmeden haft full arbetsbelastning, ibland ej. Företaget har inte sökt driva låsverksamheten som en särskild mot allmänheten riktad aktivitet. Man har licensavtal med ASSA och samarbetar sedan starten med Solidlås.

På fråga om även andra auktoriserade bevakningsföretag bedriver låsinstallationsverksamhet svarade Wistedt att ABAB är ensamt härmed. Möjligen skulle Securitas i och för sig kunna tänkas ta upp verksamheten på sitt program. Av ABAB:s totala omsättning på 57 milj. kronor belöper sig ca 50 000 kronor på låsverksamheten.

Inom företaget överväger man nu att utöka antalet låssmeder.

Utredningen undrade vilka objekt ABAB utnyttjas för.

Wistedt anförde att man gjort arbeten åt RPS, t. ex. i samband med upprustningar av Stockholms polisdistrikt. Man förhandlar f. n. med

televerket. Även enskilda har anlitat ABAB efter reklamkampanjen.

Utredningen påpekade att en ABAB-försäljare sagt att ABAB styr och leder låsservicesidan. I reklambroschyren står det att "god säkerhet" garanteras. Vad syftar det på? Har ABAB bättre kontrollerad personal eftersom personalkontrollkungörelsen är tillämplig på personal som anställs hos ABAB?

Wistedt fann det orimligt att försäljaren skulle ha uttryckt att ABAB styr verksamheten. Vad gäller personalkontrollen skall enligt lagen om bevakningsföretag all personal godkännas. Lagen omfattar emellertid inte låsinstallationsverksamheten i sig men eftersom den är integrerad i bevakningsbolagets verksamhet så omfattas den därigenom av lagen. Även låssmeden är alltså prövad i samma ordning som väktare.

Utredningen undrade om ABAB i sin marknadsföring understryker att företaget är ett statligt bevakningsföretag.

Wistedt bekräftade detta. Insyn i verksamheten förekommer bl. a. i styrelsen där RPS m. fl. myndigheter ingår. Insynen i företaget gör att ABAB har en fördel gentemot andra företag.

Därefter diskuterades utbildningssidan. Wistedt framhöll att ABAB satsar på en utbildning av väktarna som väsentligt överstiger de krav RPS ställt upp.

Låsserviceverksamhet bedrivs av ABAB endast i Stockholm. Ingen reklamation har framförts beträffande kompetensen hos de två låssmeder som företaget har haft anställda.

Wistedt framhöll att personalkontroll är ett bräckligt instrument. Man kan trots denna få en olämplig personal. I lag regleras vilka uppgifter som får lämnas ut. Vid rekrytering inhämtas givetvis även referenser för att få en bild av personen i fråga.

Utredningen konstaterade att alla vaktbolag genom auktorisationslagen kan få personalkontroll, medan en låssmed f. n. inte har rätt till personalkontroll.

Wistedt ansåg att rutinen är enkel – ett blankettförfarande. Det tar tid, normalt ca två till tre veckor. Denna tid förlängs ofta med lika många veckor. Därefter sker en kontinuerlig uppföljning av personalen. När lagen infördes föll ungefär hälften av vaktföretagen bort. Det rörde sig främst om småföretag. Somliga av dessa köptes upp. Svårigheterna för de små företagen bestod i att leva upp till utbildningsföreskrifterna.

På fråga hur uppföljningen av personalen går till meddelade Wistedt att godkännandemyndigheten skall bevaka detta. Man vet dock inte hur detta kommer att fungera i praktiken.

Utredningen undrade hur man tillgodoser utbildningsbehovet. Wistedt svarade att detta tillgodoses inom företaget. Lärare erhålles bl. a. från RPS. Från organisationerna har större krav på utbildning framförts som ett önskemål. RPS har meddelat föreskrifter för utbildning. Vidare ansåg Wistedt att bevakningsyrket är ett udda yrke, varför man har relativt stor personalomsättning.

På fråga om vilka delar av låsserviceverksamhet man främst sysslar med framhöll Wistedt att man främst verkar på installationssidan. Skulle ABAB gå in mer aktivt skulle kontakt ha tagits med branschen. ABAB

planerar eventuellt att bygga upp en låsjourorganisation. Planer finns även att ABAB som bevakningsföretag skall täcka hela landet. Glesbygdsproblemen är nämligen stora beroende på utbildningssidan. Endast de stora företagen klarar av den delen, medan de små kommer i kläm.

Utredningen undrade om inte småföretagen skulle kunna klara detta utan särskild utbildning.

Wistedt ansåg att det är nödvändigt att väktaren har elementär kunskap i brandförsvar, i polisiär teknik, beträffande larmanläggningar, lås m. m. Behovet av utbildning är detsamma även om man tjänstgör i en liten ort.

Avslutningsvis undrade utredningen hur Wistedt ställde sig till ett obligatoriskt eller ett frivilligt auktorisationsförfarande för låssmeder.

Wistedt konstaterade att systemet med frivillig auktorisation av bevakningsföretag inte hade fungerat bra. Genom införandet av obligatorisk auktorisation har en sanering av marknaden kommit till stånd. Ett auktorisationsförfarande för låssmeder kommer att höja branschansendet. Vänder man sig till en låssmed bör man ha ett obligatorium som skydd för konsumenten. Som företagare skulle Wistedt vända sig till ett auktoriserat företag vare sig detta är obligatoriskt eller frivilligt auktoriserat.

2.7 Skriftliga svar från vissa fastighetsägareorganisationer

Låsutredningen har vid flera samtal med företrädare för bl. a. fastighetsägareföretag tagit upp frågan om hyresgästs (konsuments) rätt att låta montera in kompletterande låsskydd till sin bostad. Utredningen har även i skrivelse till *HSB:s riksförbund*, *Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO)*, *Riksbyggen* och *Sveriges fastighetsägareförbund* hemställt om dessa organisationers principiella synpunkter i frågan. *HSB* anförde.

HSB finner det riktigt att konsumenten skall ha laga rätt att låta inmontera kompletterande låsskydd. Sådan rätt får emellertid inte innebära att konsumenten får förfara hur som helst. Rättigheten bör därför förenas med föreskrifter som ger bostadsförvaltningen rimligt inflytande på slag och placering av låsskydd.

Anskaffning och inmontering av kompletterande låsskydd bör bekostas av konsumenten om inte annat överenskomas.

Inom *HSB* har en bostadsrättshavare ensam befogenhet att på egen bekostnad vidmakthålla lägenhetens låsanordning eller eventuellt anbringa ett extralås på lägenheten. Detta system har fungerat väl och det ligger nära till hands att anbringa samma betraktelsesätt då det gäller rätt till och befogenhet att anbringa extralås för hyresgäster. Även ur förvaltningsmässig synpunkt torde det vara mest rationellt och ändamålsenligt att hyresgästen själv och på egen bekostnad fick anbringa låset.

En skyldighet för fastighetsägaren att bekosta inköp och installation av extralås medför en mängd administrativa problem som inte kan försvaras med tanke på de relativt blygsamma belopp det här är fråga om. Om fastighetsägaren skall åläggas skyldighet att stå för en kostnad av den här typen får det nämligen krävas att han även får besluta om när ett utbyte skall göras för att kunna genomföra ett genomgående utbyte i hela fastighetsbeståndet. Om utbyte skall ske då en enstaka hyresgäst begär

det, blir de administrativa kostnaderna orimligt stora.

Då ovisshet råder rörande bostadsförvaltnings skyldighet att vidmakthålla låsanordnings funktion och den eventuella möjligheten att avtala bort denna skyldighet ser HSB med tillfredsställelse att frågan nu blir föremål för prövning.

SABO meddelade följande.

Som svar på Er skrivelse av den 22 april 1975 angående rubricerade kan vi meddela att SABO principiellt avrått anslutna bostadsföretag att tillåta hyresgäst att själv montera extralås i lägenhetsdörrar. Vi har som motiv för detta bl. a. anført att praktiskt taget alla lägenhetsdörrar saknar fästnanordningar för extralås. Dörrarna är som regel fyllningsdörrar försedda med en förstärkningskloss vid ordinarie låskista. På den plats där extralåset insättes saknas sådan kloss, varför låset endast kan fästas i dörrens ramträ som är mycket svagt. Ramträet försvagas dessutom emedan låset infälles i detta.

Dörrkarmarna är oftast uppsatta i väggöppningar som är onödigt breda, varför karmen med lätthet kan böjas åt sidan, då kilarna mellan karm och vägg ofta torkat eller i många fall saknas. Till detta kan tilläggas att hyresgäster ofta erbjuds att av kringresande ej etablerade firmor få lås insatta till höga kostnader. Dessa arbeten blir ofta dåligt utförda och vi har erfarit att tillhandahållna lås är tillverkade av för oss okänd fabrikant.

Många bostadsföretag har byggt upp sin serviceorganisation på huvudnyckelsystem som spolieras om extralås insättes. Detta får naturligtvis inte lägga hinder i vägen för insättande av extralås, om man kan visa att behov av sådana finns. Man skall dock vara medveten om att hyreskostnaden kan påverkas negativt om företagens service försvåras.

Riksbyggen meddelade följande.

Ur förvaltningssynpunkt är det i vissa fall fördelaktigt att kunna använda huvudnyckel vid reparationsarbeten o. dyl. Detta är dock omöjligt vid s. k. sjutillhållarlås. Som bekant kräver försäkringsbolagen numera i princip sjutillhållarlås när hemförsäkringen överstiger ett visst värde.

Genom Svenska Mekanförbundets standardiseringsarbete har krav på dyrksäkerhet, brytsäkerhet m. m. formulerats även för cylinderlås. Det borde därför vara möjligt att använda tillräckligt säkra cylinderlås.

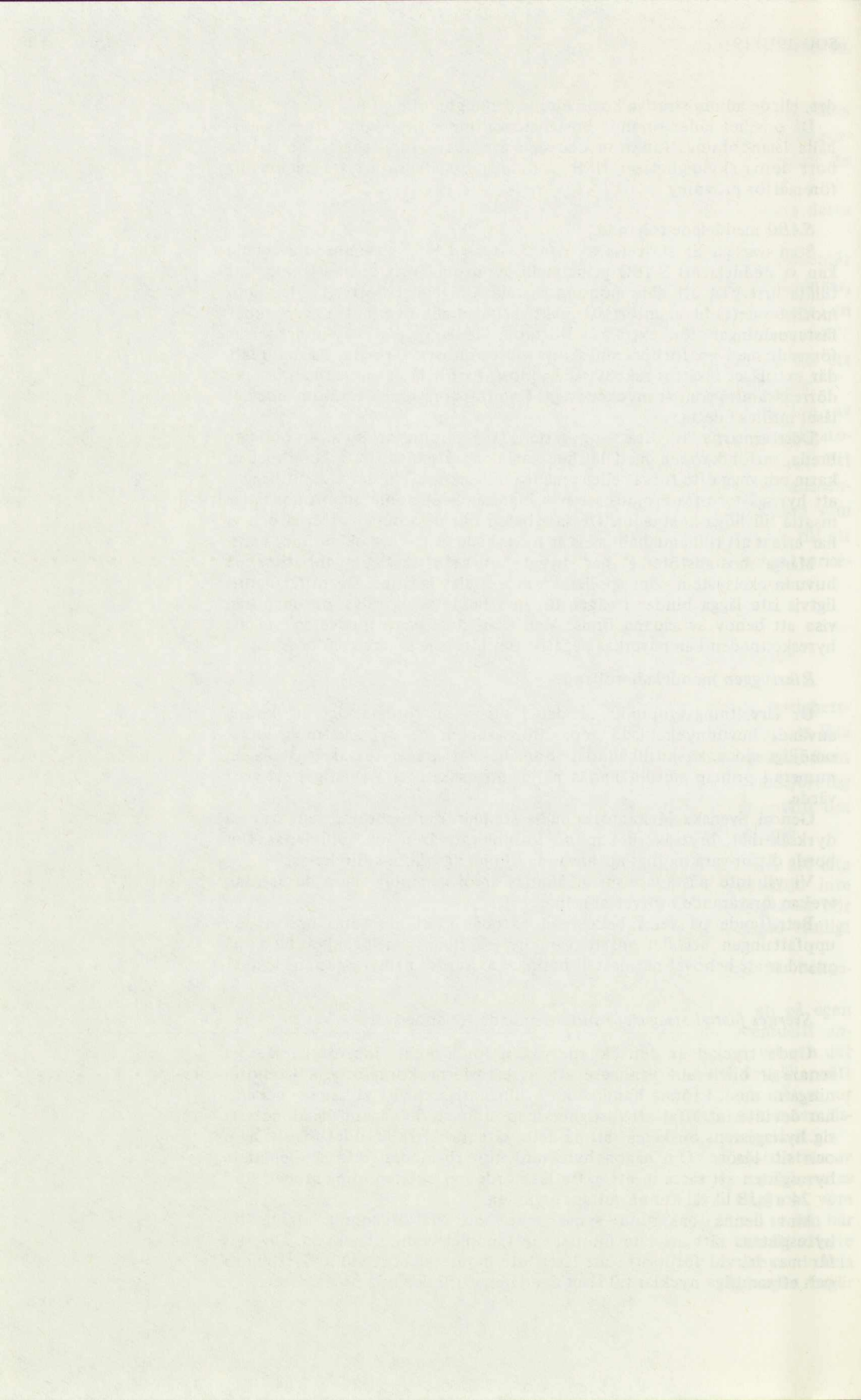
Vi vill inte påstå att sjutillhållarlås är oacceptabla, men de är utan tvekan försvårande i förvaltningen.

Beträffande på vems bekostnad extralås skall monteras har vi den uppfattningen att det måste vara hyresgästens angelägenhet bl. a. på grund av att behovet närmast är betingat av värdet på hyresgästens lösöre.

Sveriges fastighetsägareförbund lämnade följande svar.

Under trycket av den ökande risken för lägenhetsinbrott har det på senare år blivit allt vanligare att hyresgästerna kompletterat låsanordningarna med, i första hand, s. k. 7-tillhållarlås. Såvitt vi har oss bekant, har det inte inträffat att fastighetsägare utan starkt vägande skäl motsatt sig hyresgästens önskemål att på detta sätt förbättra skyddet för sitt hem och sitt lösöre. Om någon hyresvärd mot förmodan inte skulle tillåta hyresgästen att sätta in ett extra lås, torde hyresgästen numera med stöd av 24 a § JB likväl kunna vidtaga åtgärden.

Mot denna bakgrund synes man inte ha anledning ifrågasätta hyresgästens rätt att låta montera in kompletterande låsskydd. Givetvis får man härvid förutsätta att låset inte monteras bort vid avflyttningen och att samtliga nycklar till låset överlämnas till den nya hyresgästen.

Bilaga 3 Försäljning av lås och låsartiklar samt låsinstallationer

PM utarbetad av SPK

3.1 Utredningens tillkomst

3.1.1 *Bakgrund och syfte*

Med stöd av Kungl. Maj: ts bemyndiganden den 20 oktober 1972 och den 23 mars 1973 har chefen för handelsdepartementet tillkallat sakkunniga för att utreda frågan om utökat konsumentskydd beträffande lås och låsinstallation m. m. Utredningen, som antagit namnet låsutredningen, hemställde år 1973 hos statens pris- och kartellnämnd (SPK) om en undersökning av vissa förhållanden inom låsbranschen.

Syftet med föreliggande undersökning är att för låsutredningens räkning kartlägga rådande företagsstruktur och konkurrensförhållanden i låsbranschen. Undersökningsresultaten kommer att ligga till grund för en vidareutveckling av nämndens löpande prisövervakning inom ifrågavarande område.

3.1.2 *Genomförande*

Undersökningen består av dels en leverantörsdel, dels en del som behandlar detaljistledet. Vid årsskiftet 1973/74 utsändes en postenkät till samtliga tillverkare och importörer i låsbranschen. Enkäten har under våren 1974 kompletterats genom intervjuer med ett antal större tillverkare och importörer. Uppgifter för leverantörsundersökningen har även inhämtats från branschorganisationer och större kunder.

Våren 1974 genomfördes en undersökning i detaljistledet genom uppgiftsinsamling från företag verksamma i ett tiotal olika branscher.¹ Vid denna uppgiftsinsamling, som skedde genom länsstyrelsernas priskontor, inhämtades särskilt ingående information från de specialiserade låsmederna.

3.2 Marknadsförutsättningar

3.2.1 *Varufakta*

Med hänsyn till funktion kan de på marknaden vanligast förekommande låsen indelas i följande huvudtyper, nämligen innerdörrlås, ytterdörrlås

¹ Beskrivning av urval för detaljistundersökningen återfinns i bilaga 3 A.

(vanligen s. k. cylinderlås), tillhållarlås, kassaskåpslås, möbellås, hänglås samt diverse billås. Som regel existerar ett flertal fabrikat av de olika låstyperna jämsides på marknaden. Fabrikaten kan vara inbördes skiljaktiga men skyddas vanligen inte av tillverkningspatent. De två förstnämnda låstyperna, de s. k. byggnadslåsen, utgör de värdemässigt dominerande låstyperna.

3.2.2 *Marknadstillförsel*

Av tabell 3:1 framgår tillverkning av och utrikeshandel med lås, nycklar och nyckelämnen under tiden 1967–1971. Med lås avses i detta sammanhang nyckellås, kombinationslås, elektriska lås samt delar till dessa låstyper.

Tabell 3:1 Tillverkning, import och export av lås, nycklar och nyckelämnen 1967–1971, tkr.

	1967	1968	1969	1970	1971
Tillverkning	35 920	38 632	44 329	53 075	52 697
– export	3 467	4 318	5 346	4 934	5 307
Import	12 129	14 291	20 675	23 468	22 960
Summa tillförsel	44 582	48 605	59 658	71 609	70 350

Källa: SOS Industri och Utrikeshandel.

År 1971 uppgick marknadstillförseln av lås, nycklar och nyckelämnen till den svenska marknaden till drygt 70 milj. kr. Detta innebär en ökning med 58 procent jämfört med år 1967. Den inhemska tillverkningens saluvärde har under samma tid ökat med 47, exporten med 53 och importen med 89 procent. Tillförseln har för den undersökta perioden ökat mest åren 1969 och 1970 främst beroende på en god byggkonjunktur dessa år. Under år 1971 gick tillförseln jämfört med år 1970 ned ett par procent. Importen minskade samma år lika mycket medan exporten ökade med åtta procent. Produktionen föll år 1971 en procent jämfört med år 1970.

Av olika delmarknader har marknaden för cylinderlås haft den största ökningen under perioden 1967–1971. Tillförseln för denna låstyp steg under ifrågavarande period med 85 procent. Hänglåsen ökade under samma tid med 48 procent. Övriga lås (bl. a. tillhållarlås) ökade med 37 procent medan varugruppen nycklar och nyckelämnen ökade med 40 procent (bilaga 3 B).

Importandelen har under tiden 1967–1971 ökat för samtliga låstyper utom cylinderlås. Totalt har importandelen stigit från ca 27 procent av tillförseln år 1967 till ca 32 procent år 1971. Importandelen för hänglås har under den aktuella perioden ökad från ca 41 till ca 52 procent, för övriga lås från ca 22 till ca 38 och för gruppen nycklar och nyckelämnen från ca 45 till 69 procent. För cylinderlåsen gäller en motsatt utveckling. Under tiden 1967–1971 har importandelen för cylinderlås minskat med

ca sju procentenheter från ca 29 procent år 1967 till ca 22 procent år 1971.

Huvudsakliga ursprungsländer är Västtyskland och Finland, vilka år 1971 tillsammans svarade för ca tre fjärdedelar av den totala svenska importen av lås och nycklar. Från Västtyskland kom år 1971 ca 49 och från Finland ca 26 procent av importen. Importen av cylinderlås kom år 1971 till ca .57 procent från Västtyskland och till ca 15 procent från Finland.

Exporten av lås och nycklar är av betydligt mindre omfattning än importen. Exportens andel av den inhemska tillverkningen har under tiden 1967–1971 uppgått till 10–12 procent per år. År 1971 exporterades tio procent av den inhemska tillverkningen.

3.3 Marknadens struktur

3.3.1 Tillverkande företag

De fyra största låstillverkarna i landet är ASSA-Stenman AB, Låsfabriks AB (Låsbolaget), AB F A Stenmans Låsfabrik (FAS) och AB Möbellås, samtliga i Eskilstuna. Tillverkningen av byggnadslås är i stort sett koncentrerad till de tre förstnämnda företagen. ASSA-Stenman är ledande på marknaden, särskilt vad gäller cylinderdörrlås. FAS har specialiserat sin tillverkning på tillhållarlås och är störst på svenska marknaden när det gäller sådana lås. Tillhållarlås tillverkas även av Låsbolaget, som är den näst största tillverkaren av denna låstyp, och av ASSA-Stenman. AB Möbellås tillverkar främst möbellås, men har även exempelvis båtlås på sitt tillverkningsprogram.

Utöver ovannämnda fyra företag finns ytterligare ett tiotal mindre tillverkande företag inom landet som vardera tillverkar en eller flera låstyper. Störst bland dessa företag och främst när det gäller hänglås är AB Optimus, som numera ingår i Anchorverken i Eskilstuna. Fyra företag tillverkar elektriska lås av vilka försäljningen på svenska marknaden uppgår till totalt 10 000–15 000 stycken per år.

Den störste låstillverkaren – ASSA-Stenman – omsatte år 1972 totalt drygt 80 milj. kr., varav mer än hälften avsåg lås och låstillbehör. Sedan 1930-talet tillhör företaget den engelska GKN-koncernen, som är ledande tillverkare av bl. a. skruv på den brittiska marknaden. Förutom lås har ASSA-Stenman en betydande tillverkning av skruv samt gångjärn och andra metallbeslag. Företagets verksamhetsställen är belägna i Eskilstuna, Alingsås och Lycksele.

3.3.2 Importföretag

Som framgår av tabell 3:1 består ca en tredjedel av totala marknadstillförseln av importvaror. De flesta importerande företag – totalt ett 20-tal – har ett smalt produktsortiment och en jämförelsevis liten försäljning av låsartiklar. År 1972 uppgick antalet importörer som sålde låsartiklar för 2 milj. kr. eller mer till ca tio.

Den största importören är Abloy AB, Stockholm, som representerar de finska Abloy-låsen. Näst största importören är Björkboda Bruk AB, som representerar en annan finsk låstillverkare. Det tillverkande företaget F A Stenmans Låsfabrik, som är hälftenägt av amerikanska Eaton Corp., representerar detta företags Yale-lås på svenska marknaden. Bland övriga importörer med en omsättning för lås om minst 2 milj. kr. år 1972 kan nämnas AB Solidlås, Stockholm, som uteslutande säljer elektriska lås, AB Glabo, Göteborg, som säljer hänglås, Anchorverken i Eskilstuna samt AB Linjepac i Nacka. Även större grossister har i viss utsträckning egen import av låsartiklar, t. ex. AB Järnia i Ulricehamn, samt AB Kåfs Industrier och Copiax AB, båda i Stockholm.

3.3.3 Grossister

Av totala låsförsäljningen gick år 1972 ca 24 procent genom grossister eller samverkande inköpsgrupper i detaljhandeln. Vissa grossistföretag, främst AB Kåfs Industrier och Copiax AB har specialiserat sig på vidareförsäljning till låssmeder. En omfattande låsgrossiströrelse, specialinriktad på järnhandeln, redovisas av Järnia, som också som tidigare nämnts har egen låsimport. Utöver de tre nämnda företagen är ytterligare 15–20 grossister verksamma på marknaden för låsartiklar. Flertalet av dessa grossister har ett grundsortiment som till övervägande delen består av byggnadsmaterial eller järnhandelsvaror.

Någon organisation med speciell inriktning på låsbranschen finns inte.

3.3.4 Ägandeförhållanden

Fem leverantörer av lås och låsartiklar, två tillverkare och tre importörer, ägdes år 1972 till mer än 50 procent av annat företag. Två av dessa hade svenska och tre utländska moderföretag. I fyra fall var moderföretagen tillverkare eller säljare av lås och låsartiklar, medan ett företag var verksamt inom järnmanufakturbranschen.

De fem dotterföretagen hör till de ledande företagen i låsbranschen och hade år 1972 en sammanlagd andel av totala försäljningen av lås och låsartiklar om ca 66 procent. Det största företaget är som nämnts ASSA-Stenman, som är dotterföretag till GKN-Stenman i Eskilstuna, vilket i sin tur ingår i den engelska GKN-koncernen. AB FAS Låsfabrik ägs sedan år 1973 till 50 procent av den amerikanska koncernen Eaton Corporation. Övriga företag i låsbranschens leverantörsled som står i dotterbolagsförhållande till annat företag är importörerna Abloy AB, Mr Minit Service Center och AB Glabo. Samtliga dessa tre företag omsatte år 1972 lås och låsartiklar för mer än 2 milj. kr.

Av samtliga leverantörer av lås- och låsartiklar hade år 1972 nio egna försäljningsfiliabler. I fem fall hade leverantörsföretagen ägarintressen till 50 procent eller mer i andra företag. Dessa dotterföretag var emellertid inte verksamma i låsbranschen.

3.3.5 Leverantörernas etableringsår

De flesta leverantörsföretagen, varmed i fortsättningen avses tillverkare och importörer, har vanligen varit verksamma på låsmarknaden under en längre tid. Av samtliga leverantörer verksamma på marknaden år 1972 hade nära två tredjedelar börjat sälja lås före år 1950. Av totala låsförsäljningen av lås och låsartiklar år 1972 svarade dessa företag för ca 80 procent. Under 1950- och 1960-talen har fem respektive sex företag startat försäljning av lås och låsartiklar. Dessa företag svarade år 1972 för ca 20 procent av den totala försäljningen. Efter år 1970 har endast fyra företag tagit upp tillverkning eller import av låsartiklar. Dessa fyra företag är alla av mindre storlek.

3.3.6 Leverantörernas sortimentsstruktur

Av tablå 3:1 nedan framgår bl. a. att drygt en tredjedel av leverantörsföretagen år 1972 var verksamma på den försäljningsmässigt största delmarknaden, kompletta dörrlås av cylindertyp. För hänglås av cylindertyp uppgick antalet leverantörer samma år till 20, medan antalet säljare av billås endast var två.

Drygt tiotalet företag tillverkade eller importerade år 1972 lösa nycklar. 17 företag sålde samma år nyckelämnen för cylinderlås, medan tio sålde nyckelämnen till sjutillhållarlås. Endast fyra företag marknadsförde år 1972 nyckelfräsmaskiner och bara två företag dyrkverktyg.

Tablå 3:1 Antal leverantörer av olika typer av lås och låsartiklar.

Låstyp m. m.	Antal leverantörer
Cylinderlås, dörrlås kompletta	14
Cylinderlås, hänglås	20
Cylinderlås, billås	2
7-tillhållarlås	14
3- och 5-tillhållarlås	12
Övriga lås	27
Nycklar, separata, till cylinderlås	13
Nycklar, separata, till 7-tillhållarlås	11
Övriga separata nycklar	12
Nyckelämnen till cylinderlås	17
Nyckelämnen till 7-tillhållarlås	10
Nyckelämnen till 3- och 5-tillhållarlås	6
Övriga nyckelämnen	8
Reservdelar till lås och låsbehör	13
Nyckelfräsmaskiner	4
Dyrkverktyg	2

3.3.7 Omsättning i leverantörsledet

Den sammanlagda försäljningen (inom och utom lāssektorn) hos samtliga leverantörer av lås och låsartiklar uppgick år 1972 till totalt 470 milj. kr. exkl. moms, dvs. i genomsnitt drygt 12 milj. kr. per företag. Försäljningen hos det minsta företaget uppgick till 12 000 kr. och hos det

största till drygt 200 milj. kr. Leverantörernas försäljning av lås och låsartiklar uppgick år 1972 till totalt 88 milj. kr., dvs. 19 procent av företagets totala försäljning. För det minsta företaget uppgick försäljningen till 12 000 kr. och för det största till drygt 40 milj. kr. av lås och låsartiklar. Genomsnittsförsäljningen per företag inom låssektorn utgjorde år 1972 2,3 milj. kr. Försäljningen hos flertalet företag underskred dock genomsnittet. De tre största företagen svarade år 1972 för ca 62 procent av försäljningen av lås och låsartiklar medan de sex största företagen svarade för ca 75 procent av försäljningen. Medianomsättningen i låssektorn var 385 000 kr.

Nio företag sålde år 1972 enbart lås och låsartiklar. Dessa företag var med något undantag små och omsatte tillsammans 6,6 milj. kr.

3.3.8 Försäljning av olika låstyper

Som framgår av tabell 3:2 utgjordes år 1972 drygt halva försäljningen av lås och låsartiklar av cylinderlås. Bland cylinderlåsen dominerade de kompletta dörrlåsen som svarade för drygt 31 procent av totala försäljningen. Sjutillhållarlås svarade år 1972 för ca tolv procent av försäljningen medan tre- och femtillhållarlåsen svarade för sex procent. Den femtedel av försäljningen år 1972 som avsåg övriga lås innefattar bl. a. lås till möbler och andra förvaringsutrymmen samt elektriska lås.

Försäljningen av separata nycklar uppgick år 1972 till ca två procent medan försäljningen av nyckelämnen uppgick till ca tre procent av totalomsättningen. Nyckelfräsmaskiner och dyrkverktyg svarade år 1972 för mindre än en procent av totala försäljningen.

Tabell 3:2 Försäljningens fördelning på olika låstyper och övriga låsartiklar år 1972.

Låstyp m. m.	Andel av totala försäljningen %
Cylinderlås, dörrlås, kompletta	31,2
Cylinderlås, hänglås	11,4
Cylinderlås, billås	9,3
7-tillhållarlås	12,1
3- och 5-tillhållarlås (exkl. mellandörrlås)	6,2
Övriga lås	20,2
Nycklar, separata, till cylinderlås	1,9
Nycklar, separata, till 7-tillhållarlås	0,3
Övriga separata nycklar	0,2
Nyckelämnen till cylinderlås	2,2
Nyckelämnen till 7-tillhållarlås	0,5
Nyckelämnen till 3- och 5-tillhållarlås (exkl. mellandörrlås)	0,1
Övriga nyckelämnen	0,2
Reservdelar till lås och låsbehör	3,8
Nyckelfräsmaskiner	0,3
Dyrkverktyg	0,1
Totalt	100

3.3.9 Koncentration i leverantörsledet för viktigare låstyper

År 1972 såldes drygt 700 000 dörrlås av cylindertyp till ett genomsnittspris om ca 33 kr. per lås exkl. moms. Huvuddelen levererades av det största företaget, ASSA-Stenman AB. De tre största företagen svarade år 1972 för 96 procent av den värdemässiga försäljningen och 93 procent av antalet sålda lås.

Hänglås av cylindertyp såldes år 1972 i drygt en miljon exemplar. Prisspridningen var stor och låsen kostade från 2 till 25 kronor. Anchorverken med AB Optimus var år 1972 den störste leverantören av hänglås. De tre största leverantörerna av hänglås svarade år 1972 för ca 70 procent av den värdemässiga försäljningen och ca 82 procent av antalet sålda lås.

Antalet sålda sjutillhållarlås uppgick till ca 300 000 stycken år 1972. Genomsnittspriset var ca 32 kronor exkl. moms och priserna för olika fabrikat låg väl samlade kring detta värde. Den största leverantören av sjutillhållarlås är AB FAS Låsfabrik. De tre största leverantörerna av sjutillhållarlås svarade år 1972 för ca 70 procent av försäljningsvärdet och drygt 70 procent av antalet sålda lås.

De enklare tillhållarlåsen kostade 1972 från ca 10 till 30 kronor per styck exkl. moms och såldes i totalt ca 160 000 exemplar. Försäljningen av såväl 3- som 5-tillhållarlås domineras helt av ASSA-Stenman.

3.3.10 Försäljningen av nyckelfräsmaskiner

Sex företag var år 1972 engagerade i försäljning eller uthyrning av nyckelfräsmaskiner. Sammanlagt sålde dessa företag samma år 175 maskiner till ett värde av omkring 2 000 kr. per styck i genomsnitt. Uthyrningen omfattade år 1972 ca 140 maskiner till ett sammanlagt hyresvärde om 86 000 kr. Debiterade hyror låg — främst beroende på maskintyp — på två skilda nivåer, ca 200 respektive ca 1 000 kr. per år.

Merparten — drygt 55 procent — av under år 1972 sålda eller uthyrda maskiner levererades till låssmeder, medan 25 procent av maskinerna placerades hos kunder inom kategorin varuhuskedjor exkl. byggvaruhus. Bilverkstäder var år 1972 den tredje största mottagarkategorin av nyckelfräsmaskiner — nio procent — medan bilfabriker och järnhandlare samma år stod som mottagare av sålda eller uthyrda maskiner i vardera fyra procent av antalet fall.

3.3.11 Samarbete mellan leverantörer

Sju leverantörsföretag medverkade år 1972 i någon form av överenskommelser angående prissättning m. m. Dessa företags försäljning av lås och låsartiklar uppgick samma år till ca 6 milj. kr. eller sju procent av hela försäljningen i låssektorn.

Av tablå 3:3 nedan framgår bl. a. att samarbetet mellan företagen i flertalet fall avsåg ensamförsäljningsavtal eller områdesuppdelning. Fem av företagen bedrev samarbete med andra företag på detta område. Övriga leverantörer hade överenskommelser med andra företag avseende pris- och rabattsättning eller specialisering och kundval.

Tablå 3:3 Antal leverantörer som år 1972 deltog i samarbete.

Samarbete beträffande	Antal företag
Prissättning	3
Rabattgivning	3
Specialisering	1
Kundval	1
Ensamförsäljning/områdesuppdelning	5

3.3.12 Restriktioner vid försäljning av låsartiklar

Drygt två tredjedelar av de 38 leverantörsföretagen tillämpade år 1972 någon form av prövning av kunderna vid försäljning av lås och låsartiklar medan övriga leverantörer fritt sålde sina varor till alla som önskade köpa. De företag som tillämpade en restriktiv försäljning svarade samma år tillsammans för ca 96 procent av den sammanlagda försäljningen av lås och låsartiklar. Prövning av köpare är vanligast förekommande när det gäller försäljning av nyckelämnen och nycklar. Vid sådana försäljningar tillämpade år 1972 24 respektive 21 leverantörer selektiva metoder. Samma år tillämpade 14 leverantörer särskild kundprövning vid försäljning av kompletta lås medan 16 företag var restriktiva vid försäljning av delar till cylinderlås.

ASSA-Stenman tillämpar sedan ett 20-tal år ett selektivt system vad gäller försäljning till låsmeds företag av nycklar, nyckelämnen och låsdetaljer. Efter en bedömning av låsmedens allmänna lämplighet, som särskilt beaktar att leverantören önskar ha kontroll på spridningen av spärrade nycklar, upprättas ett licensavtal mellan ASSA-Stenman och låsmeds företaget. Licensen kan omfatta antingen såväl nyckeltillverkning som service av ASSA-lås och cylindrar eller enbart nyckeltillverkning. Licensavtalen innehöll tidigare en klausul om att ASSA:s originaldelar och nyckelämnen måste användas av licenstagaren. Efter förhandlingar inför näringsfrihetsombudsmannen (NO) 1972–73 har licensavtalen ändrats på denna punkt och omfattar endast rekommendation att ASSA:s originalprodukter skall användas.

Samtliga 93 medlemmar i Sveriges låsmedsmästares riksförbund (SLR) är licenstagare till ASSA-Stenman. Härutöver har närmare 500 företag erhållit licenser från ASSA-Stenman för tillverkning av nycklar.

3.3.13 Köparna

Som tidigare framgått av tabell 3:2 svarade lås för ca 80 procent av den totala försäljningen av lås och låsartiklar år 1972. I tabell 3:3 nedan har denna låsförsäljning inklusive medföljande nycklar – s. k. kompletta lås – fördelats på olika kundkategorier.

Av totala försäljningen av lås år 1972 gick omkring en fjärdedel till grossister och samverkande inköpsgrupper i detaljhandeln medan omkring en femtedel av försäljningen gick till fristående järnhandlare. Gruppen övriga kunder – bl. a. byggnadsindustri – svarade år 1972 för

Tabell 3: 3 Försäljningsvärde av kompletta lås till skilda kundkategorier år 1972.

Kundkategori	%andel
Låssmeder (direktköp från tillverkare eller importör)	6,6
Byggvaruhus och byggmaterialhandlare	6,4
Övriga varuhus och varuhuskedjor	1,5
Järnhandlare som faktureras direkt	19,1
Övriga detaljister som faktureras direkt	0,5
Grossister och inköpsföreningar	24,2
Bilverkstäder	0,1
Bilfabriker	9,8
Tillverkare av produkter som förses med lås eller delar av sådana produkter	14,3
Övriga kunder	17,5
Summa	100

17 procent av inköpen medan 14 procent av alla försäljningar avsåg leveranser till tillverkare av produkter som förses med lås eller låsdelar, t. ex. snickeriföretag. Av övriga större köpare av lås kan nämnas bilfabriker² — ca tio procent av inköpen — samt låssmeder och byggvaruhus. De båda sistnämnda kundkategorierna svarade år 1972 för vardera drygt sex procent av de totala inköpen av kompletta lås.

3.3.14 Auktorisationskrav

Drygt två tredjedelar av leverantörsföretagen anser att särskilda krav i form av t. ex. auktorisation borde ställas på företag som arbetar i låsbranschen. Vanligen önskar företagen att någon form av kontroll införs för såväl tillverkning av nycklar som för installationer och service på lås. De företag som önskar att någon form av kontroll införs svarade år 1972 för ca 89 procent av försäljningen av lås och låsartiklar.

Av de leverantörer — drygt 30 procent av samtliga — som inte önskar att särskilda krav ställs på företagen har omkring 80 procent en försäljning av lås och låsartiklar som understiger 0,2 milj. kr. per år. De övriga företagen i denna grupp — en tillverkare och två importörer — omsätter i genomsnitt ca 2 milj. kr. per år på lås och låsartiklar.

Flertalet av de företag som är positiva till någon form av kontroll motiverar sin inställning med det ansvar som åvilar företagen främst vad gäller kontrollen av att huvudnycklar och låsscheman inte kommer i orätta händer samt att spärrade nycklar skyddas så att de inte kan kopieras av vem som helst. Vissa företag har även anfört att auktorisation kan behövas i kriminalpreventivt syfte.

Vanligen anser leverantörsföretagen att de företag som skall tillåtas verka på låsmarknaden skall ha viss minimiomsättning, ha god soliditet samt bland sin personal ha anställda med speciell kompetens. De större företagen i branschen visar en påtagligt negativ inställning till "källarföretagen" och uttalar vidare viss tveksamhet inför de senare årens branschspridning, vilken medfört att nycklar numera kan köpas även vid exempelvis vissa bensinstationer och i en del skomakerier.

² Den höga andelen för bilsektorn i tabell 3: 3 och övriga tabeller över försäljningen är dock något missvisande eftersom det här rör sig om speciallås ej direkt jämförbara med övriga kanalers försäljning av lås och nycklar.

3.4 Låssektorns detaljistled

Under våren 1974 har genom länsstyrelsernas priskontor material insamlats från ett urval av 368 försäljningsställen i syfte att kartlägga de företag som tillhandahåller låsartiklar och/eller låsservice i detaljhandeln. Förutom specialiserade låssmeder finns i låsdetaljhandeln ett stort antal företag verksamma som har sin huvudsakliga försäljning inriktad på andra varor än lås och nycklar. Vad gäller dessa företag har undersökningen avgränsats till att avse en analys av mer övergripande strukturbeskrivande data. Från låssmedsföretagen har – utöver allmänna strukturdata – uppgifter inhämtats som möjliggör en analys av företagets försäljning i förhållande till personalinsatsen, deras kostnader m. m.

3.4.1 Urvalsram och omsättning per butiksgrupp

Av tabell 3:4 nedan framgår bl. a. urvalsramarnas storlek i de butiksgupper som ingår i undersökningen samt den totala uppräknade försäljningen år 1972 i respektive butiksgrupp. En närmare beskrivning av urvalsramar m. m. i de olika butiksgupperna lämnas i bilaga 3 A.

Tabell 3:4 Urvalsramar för olika butiksgupper samt uppräknad försäljning i respektive butiksgrupp år 1972.

Butiksgrupp	Antal företag	Total försäljning milj. kr.
Låssmeder ^a	153	31
Byggvaruhus	2	283
Järnhandel	652	2 106
Stormarknader	3 ^b	1 539
Nyckelbarföretag	3	9
Cykel- och sporthandel	15	26
Bilhandel	318	4 513
Bilverkstäder	360	5 245
Totalt	1 506	13 752

^a Se definition i bilaga 3 A.

^b Wessels-, KF- och Turitzkedjorna.

Undersökningen av försäljningen av lås, låsartiklar och service i detaljhandeln omfattar ett uppräknat antal av ca 1 500 företag med en total försäljning år 1972 om närmare 14 miljarder kronor. Den andel av företagets totala försäljning som föll på lås m. m. var jämförelsevis låg.

Urvalet av låssmeder till undersökningen har skett ur två grupper. Den ena gruppen utgörs av 93 företag som är medlemmar i Sveriges låssmedsmästares riksförbund (SLR). Ur denna grupp har hälften av företagen utvalts för undersökningen. I den andra gruppen, dvs. låssmedsföretag som står utanför SLR, ingår samtliga 60 företag.

3.4.2 Omsättning av lås, låsartiklar och låsservice

Av tabell 3:5 framgår försäljningen i olika butiksg grupper år 1972 fördelad på dels försäljning av lås och låsartiklar respektive omsättning av låsservice, dels övrig försäljning.

Tabell 3:5 Omsättningen av låsartiklar och låsservice år 1972 i olika butiksg rupper.

Butiksg rupp	Lås och låsartiklar		Låsservice		Summa
	Tkr	Procent av tot oms	Tkr	Procent av tot oms	Procent av tot oms
Låssmeder	9 906	31,6	6 688	21,4	53 0
Byggvaruhus	213	0,1	—	—	0,1
Järnhandel	28 424	1,4	228	0	1,4
Stormärknader	623	0,1	—	—	0,1
Nyckelbarföretag	2 549	26,7	12	0,1	26,8
Cykel- o. sporthandel	356	1,4	4	0	1,4
Bilhandel	2 763	0,1	968	0	0,1
Bilverkstäder	2 085	0,1	705	0	0,1
Totalt	46 919	0,3	8 605	0,1	0,4

Försäljning av lås- och låsartiklar samt omsättning av låsservice svarade år 1972 för ca 0,4 procent av de undersökta företagens totala omsättning samma år om ca 14 miljarder kronor.

Den största försäljningen år 1972 av lås och låsartiklar svarade järnhandeln för med över hälften av totalförsäljningen räknat i värde. Ändå svarade låsförsäljningen för en mycket liten del – 1,4 procent – av järnhandeln försäljning. De enda butiksg rupper där lås och låsartiklar utgjorde en väsentlig del av omsättningen var låssmeder där denna försäljning svarade för 53 procent och nyckelbarföretag där den utgjorde 27 procent. Den jämförelsevis stora låsförsäljningen år 1972 inom bilhandeln avsåg praktiskt taget helt billås och service av sådana lås. Omsättningen av lås, låsartiklar och service i cykel- och sporthandeln var år 1972 till största delen knuten till nyckeltillverkning.

3.4.3 Marknadsandelar

Av den totala detaljhandelsförsäljningen år 1972 av lås m. m. om drygt 55 milj. kr. avsåg 85 procent försäljning av lås- och låsartiklar och 15 procent omsättning från låsservice. Den totala försäljningens fördelning år 1972 på olika butiksg rupper framgår av tablå 3: 4 nedan.

Låssmedsföretagen svarade år 1972 för knappt 30 procent av försäljningen i detaljistledet, medan försäljningen vid nyckelbarer utgjorde ca 4,5 procent. På delmarknaden för låsservice svarade samma år dessa båda butiksg rupper för sammantaget ca 22 procent av omsättningen, varav nästan allt föll på låssmedsföretagen. Drygt hälften av detaljhandeln försäljning av lås m. m. gick år 1972 genom järnhandel medan

Tablå 3:4 Försäljning av lås, låsartiklar och service i detaljhandeln år 1972 fördelad på butiksgupper.

Butiksgrupp	Andel
Låssmeder	29,9
Byggvaruhus	0,4
Järnhandel	51,6
Stormarknader	1,1
Nyckelbarföretag	4,6
Cykel- o. sporthandel	0,7
Bilhandel	6,7
Bilverkstäder	5,0
	100,0

byggvaruhusens och stormarknadernas andel av försäljningen uppgick till 1,5 procent. Järnhandlare, stormarknader och byggvaruhus har i huvudsak samma sortimentsuppbyggnad och försäljningen avser i första hand kompletta lås. Bilbranschens försäljning av bilnycklar samt byte och service av billås uppgick år 1972 till ca tolv procent av totala försäljningen i detaljistledet.

3.4.4 Omsättning i företag med olika etableringsår

Av tabell 3:6 framgår försäljningen år 1972 av lås och låsartiklar samt omsättningen av låsservice hos företag i olika butiksgupper fördelade efter etableringsår. Med etableringsår avses det år företaget startade försäljning av lås m. m.

Tabell 3:6 Försäljningen år 1972 av lås och låsartiklar samt omsättning av låsservice hos företag i olika butiksgupper.

Butiksgrupp	Procentuell andel av försäljningen från butiker med etableringsår		
	Före 1950	1951-1960	1961-
Låssmeder	46,3	11,0	42,7
Byggvaruhus	—	—	100,0
Järnhandel	96,3	2,0	1,7
Stormarknader	36,8	—	63,2
Nyckelbarföretag	—	—	100,0
Cykel- och sporthandel	22,8	—	77,2
Bilhandel	56,3	17,9	25,8
Bilverkstäder	21,5	24,7	53,8
Totalt	69,4	6,8	23,8

Av tabellen framgår bl. a. att främst järnhandeln är sammansatt av äldre företag. Nästan hela försäljningen i järnhandeln år 1972 av lås, låsartiklar och service föll på företag som är minst ett kvartssekel gamla.

Till skillnad från järnhandelsföretagen är byggvaruhuset och nyckelba-

rerna jämförelsevis unga företag och har företrädesvis vuxit fram på 1960- och 1970-talen. Även i stormarknaderna föll år 1972 huvuddelen av försäljningen på företag etablerade efter år 1960. Av försäljningen hos låssmedsföretagen såväl inom som utom SLR föll år 1972 ungefär lika delar av försäljningen på företag etablerade före år 1950 respektive efter år 1961.

3.4.5 Nyckeltillverkning och låsmontering

Egen nyckeltillverkning och montering av lås utgjorde, som framgår av tabell 3:7, en tredjedel av detaljhandelns försäljning av lås, låsartiklar och service år 1972, medan resterande två tredjedelar avsåg försäljning av övriga låsartiklar och annan låsservice. Hos SLR-medlemmar svarade egen nyckeltillverkning och montering av lås för huvuddelen av försäljningen eller 65 procent. För övriga låssmedsföretag utanför SLR uppgick motsvarande andel till knappt hälften av låsförsäljningen.

Byggvaruhuset och stormarknaderna hade år 1972 ingen egen nyckeltillverkning eller låsmontering och dessa verksamhetsgrenar var samma år också relativt obetydliga i järnhandeln. Hos nyckelbarerna var förhållandet det omvända och inom denna butiksgrupp svarade nyckeltillverkning och låsmontering för ca 94 procent av försäljningen. I cykel- och sporthandeln härrörde samma år ca 15 procent av omsättningen i låssektorn från nyckeltillverkning och låsmontering, medan andelen i bilbranschen var omkring hälften.

Tabell 3:7 Försäljning av lås och låsartiklar samt låsservice i olika butiksgrepp år 1972 fördelad på egen nyckeltillverkning, montering av lås och tillbehör samt övrig försäljning.

Butiksgrupp	Egna nycklar %	Montering %	Övrigt %
Låssmedsföretag i SLR	30	35	36
Låssmedsföretag utanför SLR	22	23	55
Byggvaruhus	—	—	100
Järnhandel	6	1	93
Stormarknader	—	—	100
Nyckelbarer	93	1	6
Cykel- och sporthandel	14	1	85
Bilhandel	30	30	40
Bilverkstäder	23	26	52
Totalt	19	14	67

3.4.6 Nyckelfräsmaskiner i detaljistledet

År 1972 disponerade företagen i detaljistledet närmare 1 900 fräsmaskiner för tillverkning av nycklar. Av dessa maskiner var ett 60-tal hyrda, medan resten var köpta i fast räkning. År 1972 köpte detaljhandelsföretagen totalt 129 nyckelfräsmaskiner. Av tabell 3:8 framgår hur totalbeståndet av nyckelfräsmaskiner år 1972 fördelade sig på olika butiksgrepp.

Tabell 3: 8 Olika butiksgruppers procentuella andel av beståndet av nyckelfräsmaskiner år 1972.

Butiksgrupp	Andel av totala antalet nyckelfräsmaskiner	Därav hyrda
Låssmedsföretag i SLR	27	6
Låssmedsföretag utanför SLR	10	4
Byggvaruhus	0	
Järnhandel	18	1
Stormarknader	0	
Nyckelbarföretag	7	
Cykel- och sporthandel	1	
Bilhandel	17	1
Bilverkstäder	20	4
Totalt	100	3

Av samtliga nyckelfräsmaskiner fanns år 1972 ca 37 procent hos specialiserade låssmedsföretag. Ungefär lika många nyckelfräsmaskiner var placerade hos företag i bilbranschen – bilhandlare och bilverkstäder. Drygt 18 procent av maskinerna disponeras av järnhandelsföretag, medan varuhusens nyckelbarer år 1972 förfogade över ca sju procent av samtliga nyckelfräsmaskiner.

Sju av de 60 låssmedsföretagen utanför SLR disponerade inte någon nyckelfräsmaskin år 1972, medan minst en sådan maskin fanns hos samtliga ca 90 SLR-medlemmar. Av järnhandelsbutikerna hade samma år ca 44 procent nyckelfräsmaskiner. Motsvarande andelar hos de cykel- och sporthandlare, bilhandlare och bilverkstäder som säljer lås och låsartiklar samt service var 74, 93 respektive 88 procent.

3.4.7 Antal tillverkade nycklar

De företag som år 1972 disponerade en eller flera nyckelfräsmaskiner tillverkade samma år omkring 1,4 miljoner nycklar. Antalet kan vara något i underkant då ett mindre antal företag – främst låssmeder – inte i alla avseenden kunnat lämna fullständiga uppgifter.

Tabell 3: 9 Antal tillverkade nycklar år 1972 i olika butiksgrunder.

Butiksgrupp	Antal tillverkade nycklar, 1 000 st
Låssmedsföretag i SLR	442
Låssmedsföretag utanför SLR	189
Byggvaruhus	–
Järnhandel	265
Stormarknader	–
Nyckelbarföretag	300
Cykel- och sporthandel	5
Bilhandel	134
Bilverkstäder	103
Totalt	1 438

Som framgår av tabell 3:9 svarade år 1972 de specialiserade låssmedsföretagen för närmare hälften av den totala nyckeltillverkningen samma år. De närmast största nyckeltillverkarna var varuhusens nyckelbarer som svarade för 20 procent av nyckeltillverkningen. Järnhandlare och bilföretag tillverkade år 1972 vardera ca 250 000 exemplar vilket motsvarade ca 16 procent av den totala nyckeltillverkningen.

Antalet tillverkade nycklar per butik var år 1972 högst bland de låssmedsföretag som var medlemmar i SLR, i genomsnitt ca 6 000 stycken, medan övriga låssmeder i genomsnitt tillverkade drygt 4 000 nycklar per butik.³ För nyckelbarer och järnhandlare uppgick det genomsnittligt tillverkade antalet nycklar till 2 000–3 000 respektive 1 000.⁴ Lägsta antalet tillverkade nycklar per butik – i genomsnitt ca 450 respektive ca 330 – gällde år 1972 för cykel- och sporthandlare respektive bilverkstäder.

Av tabell 3:10 framgår bl. a. att låssmeder med mindre än en helårsanställd person år 1972 tillverkade i genomsnitt 576 nycklar. Samtliga dessa företag stod utanför SLR. Bland enmansföretagen var skillnaden vad gäller antalet tillverkade nycklar liten mellan SLR-medlemmarna och övriga låssmedsföretag, medan SLR-företag med två–fyra (inklusive ägare) helårsanställda personer år 1972 i genomsnitt tillverkade över 60 procent fler nycklar än låssmeder i samma storlek utanför förbundet. För de största företagen med fem eller flera sysselsatta var den genomsnittliga nyckeltillverkningen år 1972 något större – ca tio procent – hos företag utanför SLR än hos förbundets medlemmar.

Tabell 3:10 Antal tillverkade nycklar år 1972, fördelade på låssmedsföretag av olika storlek.

Butiksgrupp	Genomsnittligt antal tillverkade nycklar i företag med			
	< 1 person ^a	1 person	2–4 personer	5 eller flera personer
Låssmedsföretag i SLR	–	2 396	6 073	11 040
Låssmedsföretag utanför SLR	576	2 256	3 721	12 121
Samtliga låssmedsföretag	576	2 319	5 467	11 485

^a< 1 person = deltidsföretag.

3.4.8 Sveriges låssmedsmästares riksförbund

I nämndens kartellregister ingår för närvarande tre organisationer verksamma i låssektorn, nämligen Sveriges låssmedsmästares riksförbund (SLR), kart.reg.nr. 2683, Göteborgs låssmeders förening, kart.reg.nr. 1751, och Stockholms låssmedsmästares förening, kart.reg.nr. 1750. De två sistnämnda föreningarna är lokalavdelningar till det centrala förbundet.

³ För låssmeder inom SLR var medianen 4 500, undre kvartilen 1 350 och övre kvartilen 7 000 nycklar. För övriga låssmeder var medianen 2 000, undre kvartilen 800 och övre kvartilen 4 000 stycken.

⁴ Järnhandelns median var 500, undre kvartilen 250 och övre kvartilen 1 000 nycklar.

SLR har enligt sina stadgar bl. a. till ändamål ”— att till främjande av låssmedyrket upprätthålla en yrkesskicklig kår av låssmeder, att tillvarata låssmedsmästarnas allmänna yrkesintressen, att verka för sammanhållningen och samförståndet mellan låssmedsmästarna samt att arbeta för ordnade förhållanden beträffande lärlingsutbildning och yrkesutbildning i branschen —”.

Till medlem i förbundet kan enligt stadgarna antagas endast ”— egen företagare som bedriver låssmedsverksamhet och har förvärvat för en självständig utövare av yrket erforderlig skicklighet och erfarenhet samt gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt befinnes lämplig att utöva låssmedyrket —”. Förbundet har i juli 1974 97 medlemmar, varav ca 50 i Stockholm och 10 i Göteborg är anslutna till förbundets två lokalavdelningar.

Förbundet ger ut cirkaprislistor för lås av olika slag, nycklar och nyckelämnena, trycken, dörrstängare etc. Prislistorna är delvis identiska med dem som utfärdas av Sveriges järnhandlarförbund.

Stockholm låssmedmästares förening utfärdar en egen cirkaprislista. Denna prislista omfattar vissa speciella låsartiklar, nycklar samt monterring av lås. Dessutom upptas i prislistan grundpris för uppdyrkingar samt timpris på låsarbeten. Även Göteborgs låssmeders förening utfärdar en egen cirkaprislista på nycklar men tillämpar i övrigt centralförbundets cirkaprislistor.

3.4.9 Förekomst av prisrekommendationer

Cirkaprislistor, kalkylregler, rabattnormer m. m. för försäljning av lås och låsartiklar utges förutom av SLR och dess två lokalavdelningar av bl. a. Sveriges järnhandlarförbund och av vissa leverantörsföretag m. fl. Av tabellerna 3:11 och 3:12 framgår andelen företag i olika butiksgupper som våren 1974 erhöll prisrekommendationer m. m. från organisationer m. fl.

Tabell 3:11 Antal företag i procent inom olika butiksgupper som våren 1974 mottog cirkaprislistor och påläggsrekommendationer, totalt och från organisationer m. fl.

Butiksgrupp	Organisationer m. fl.				
	Central organi- sation	Lokal organi- sation	Leve- rantör	Central och lo- kal or- ganisa- tion	Organisa- tion och leveran- tör
Låssmedsföretag i SLR	100		4	3	
Låssmedsföretag utanför SLR	5	2	20		
Byggvaruhus	50				
Järnhandel	87	0,5	0,5	0,5	9
Stormarknader					
Nyckelbarer					
Cykel- och sporthandel	40		20		
Bilhandel	7		71		
Bilverkstäder	4		63		

Samtliga medlemmar i SLR erhöll våren 1974 cirkaprislistor från riksförbundet. Härutöver erhöll ett mindre antal medlemsföretag prisrekommendationer från leverantörsföretag. Av samtliga järnhandlare erhöll vid samma tid 87 procent cirkaprislistor från sitt centralförbund – Järnhandlarförbundet – medan tio procent av järnhandelsföretagen också erhöll prisrekommendationer från sina leverantörer. Inom motorbranschen rekommenderar vanligen billeverantören återförsäljarna cirka priser på olika reservdelar. Av de 78 procent av bilhandlarna och 67 procent av bilverkstäderna som våren 1974 mottog prisrekommendationer erhöll flertalet rekommendationerna från den bitillverkare eller importör vars märke företaget representerar.

Tabell 3: 12 Antal företag i procent inom olika butiksgupper som våren 1974 mottog rabattrekommendationer, totalt och från organisationer m. fl.

Butiksgrupp	Organisationer m. fl.				
	Central organi- sation	Lokal organi- sation	Leve- rantör	Central och lo- kal or- ganisa- tion	Organi- sation och le- veran- tör
Låssmedsföretag i SLR		2			2
Låssmedsföretag utanför SLR			2		
Byggvaruhus					
Järnhandel	37	1	1,5		0,5
Stormarknader					
Nyckelbarer					
Cykel- och sporthandel	27				
Bilhandel			37		
Bilverkstäder		1	21		

Rekommendationer beträffande rabatter är betydligt mindre vanliga än cirkaprisrekommendationer. Av medlemsföretagen i SLR erhöll våren 1974 ett mindre antal rabattrekommendationer från leverantörsföretag.

Inom järnhandeln erhöll 1974 nära 40 procent av företagen rabattrekommendationer från Järnhandlarförbundet. De 37 respektive 22 procent av bilhandelsföretagen och bilverkstäderna som vid samma tidpunkt erhöll rabattrekommendationer mottog i flertalet fall dessa från respektive billeverantör.

3.4.10 *Samarbete i detaljhandeln utanför organisationer*

Av tabell 3: 13 framgår andelen företag i olika butikskategorier som år 1972 – utanför samarbete inom SLR och andra centrala eller lokala organisationer – deltog i regionalt eller lokalt samarbete beträffande kalkylering och prissättning av lås och låsartiklar.

År 1972 deltog – utanför samarbete i SLR eller andra centrala eller regionala organisationer – totalt cirka fyra procent av detaljhandelsföretagen i regionalt eller lokalt samarbete i kalkylerings- och prissättningsfrågor. Dessa företag var omsättningsmässigt större än genomsnittet och

Tabell 3: 13 Antal företag i procent inom olika butiksggrupper som år 1972 utanför SLR och andra centrala eller lokala organisationer deltog i regionalt eller lokalt samarbete beträffande kalkylering och prissättning av lås och låsartiklar.

Butiksggrupp	Antal företag i procent	Andel av försäljningen i procent
Låssmedsföretag i SLR	15	22
Låssmedsföretag utanför SLR	5	4
Byggvaruhus	0	0
Järnhandel	3	6
Stormarknader	0	0
Nyckelbarföretag	0	0
Cykel- och sporthandel	13	5
Bilhandel	3	1
Bilverkstäder	4	4
Totalt	4	9

svarade år 1972 för åtta–nio procent av saluvärdet. Samarbetet var som framgår av tabell 3: 13 mest utbrett inom låssmedsgruppen, och av låssmeder som var medlemmar i SLR deltog 15 procent i sådant samarbete. Dessa företag svarade år 1972 för drygt en femtedel av låssmedsföretagens totala försäljning av lås och låsartiklar.

3.4.11 Leveransvägran

Som tidigare nämnts tillämpar flera leverantörer av lås och låsartiklar en viss prövning av sina kunder innan man levererar t. ex. nycklar och nyckelämnen. Vägran att leverera innebär enligt leverantörerna i dessa fall inte att man av t. ex. konkurrensskäl önskar försvåra ett visst företags näringsutövning, utan är enligt leverantörerna huvudsakligen att se som en säkerhetsåtgärd för att begränsa tillgången till spärrade nyckelserier.

Av tabell 3: 14 framgår samtliga fall av leveransvägran – oavsett syfte – som företagen i låsdetaljhandeln varit utsatta för under tiden 1971–1973. I tabellen har antalet leveransvägranfall fördelats efter såväl butikskategori som varutyp.

Tabell 3: 14 Antal fall av leveransvägran av olika typer av lås, låsämnena och låsverktyg i skilda butikskategorier under tiden 1971–1973.

Butiksgrupp	Kompletta lås	Cylinderdetaljer	Andra låsdetaljer	Färdiga nycklar	Nyckelämnen	Dyrkverktyg	Fräsmaskiner	Totalt
Låssmedsföretag i SLR		4	2		4			10
Låssmedsföretag utanför SLR	3	2		3	6		1	15
Järnhandel				4	4			8
Nyckelbarer		1		1	2			4
Bilhandel					4			4
Totalt	3	7	2	8	20	0	1	41

Totalt har, som framgår av tabellen, 41 fall av leveransvägran förekommit under tiden 1971–1973. Dessa leveransvägransfall har berört ca tre procent av samtliga företag som är verksamma i låsdetaljhandeln. Av samtliga företag som under den aktuella tiden varit utsatta för leveransvägran är omkring två tredjedelar låssmeder, varav flertalet utan medlemskap i SLR. Nyckelbarer har under tiden 1971–1973 vid fyra tillfällen vägrats att köpa lås, nycklar och låsdetaljer medan antalet fall av leveransvägran i bil- och järnhandel under samma tid uppgår till fyra respektive åtta.

Leveransvägransfallen har i flertalet fall – 28 – avsett försäljning av nycklar och nyckelämnen medan 12 fall avsett lås och låsdetaljer. Vid endast ett tillfälle under den aktuella perioden har leveransvägran gällt nyckelfräsmaskiner.

3.5 Särskild undersökning av låssmedsföretagen

Som tidigare nämnts har uppgiftsinsamlingen i låsbranschens detaljistled differentierats i så måtto att ett mer ingående material inhämtats från låssmedsföretagen än från övriga företag. Den ytterligare uppgiftsinsamlingen från låssmedsföretagen har gjorts i syfte att kartlägga butiksgruppen med avseende på bl. a. företagsstorlek, kostnadsstruktur och effektivitet. Resultaten av den särskilda undersökningen av låssmedsföretagen framgår av sammanställningarna 1–3 (bilaga 3 D) vilka kommenteras i det följande.

3.5.1 *Låssmedsföretagens storlek*

Låssmedsbranschen består huvudsakligen av jämförelsevis små företagsenheter. År 1972 sysselsattes hos medlemsföretag i SLR i genomsnitt 2,8 personer per företag, medan företag utanför organisationen i genomsnitt sysselsatte 2,3 personer.

Den genomsnittliga totalförsäljningen – inklusive även annan försäljning än den som härrör från lås, låsartiklar och låsservice – uppgick år 1972 för medlemmarna i SLR till ca 220 000 kr. medan motsvarande försäljning hos de fristående låssmedsföretagen var ca 200 000 kr. I total försäljning per sysselsatt nådde SLR-företagen år 1972 i genomsnitt 76 000 kr., medan övriga låssmedsföretag – främst beroende på att en jämförelsevis stor andel av försäljningen i denna företagsgrupp härrörde från varor utanför låssektorn – i genomsnitt sålde för 84 000 kr. per sysselsatt. Försäljningen per sysselsatt av lås, nycklar och låsdetaljer var år 1972 betydligt högre hos medlemmar i SLR – 48 500 kr. – än hos företag som stod utanför förbundet – 28 000 kr.

3.5.2 *Storleksfördelning och effektivitet hos medlemsföretagen i SLR*

Av sammanställning 1 i bilaga 3 D framgår bl. a. att omkring två tredjedelar av medlemsföretagen i SLR år 1972 hade 2–4 sysselsatta.

Enmansföretagen utgjorde samma år ca 20 procent av medlemsföretagen medan de största företagen – de med fem eller fler sysselsatta – utgjorde ca 13 procent. Företagen i den sistnämnda storleksgruppen sysselsatte år 1972 i genomsnitt sex personer. Det största medlemsföretaget i SLR hade samma år 16 sysselsatta. Huvuddelen av SLR-företagens försäljning av lås, låsartiklar och låsservice år 1972 – ca 64 procent – föll på företag med två till fyra sysselsatta. Detta var, som framgår av vad som ovan sagts, en något lägre andel än dessa företags andel av antalet medlemsföretag. De största medlemsföretagen svarade år 1972 för ca 28 procent av SLR-företagens försäljning av lås, låsartiklar och service medan enmansföretagens andel var åtta procent eller ca tolv procentenheter lägre än deras andel av antalet medlemsföretag.

Den genomsnittliga försäljningen av lås, låsartiklar och låsservice per företag var i företagsgruppen med en sysselsatt 56 000 kr. år 1972, i mellangruppen med två till fyra sysselsatta 131 000 kr. och hos de största företagen 300 000 kr. Den totala genomsnittliga försäljningen per företag – dvs. inklusive försäljning av även andra varor än lås och låsartiklar – var samma år för respektive företagsgrupp 62 000, 189 000 och 597 000 kr.

Den totala försäljningen per sysselsatt uppgick år 1972 i SLR-företag med fler än fem sysselsatta till i genomsnitt 87 000 kr. vilket var ca 20 procent mer än vad som gällde för företag med två till fyra sysselsatta och ca 40 procent mer än den genomsnittliga försäljningen hos enmansföretagen. Förhållandet mellan företagsgrupperna är det motsatta när det gäller försäljning av enbart lås, låsartiklar och låsservice. År 1972 uppgick vid enmansföretagen försäljningen per sysselsatt av dessa varor och tjänster till ca 56 000 kr. medan samma försäljning vid de största företagen var ca 40 000 kr. Skillnaderna i detta avseende mellan företagen förklaras främst av att de största SLR-företagen – jämfört med övriga företag – har en större försäljning av andra varor än rena låsartiklar samt till viss del av att samtliga företag inte fullt ut kunnat fördela antalet sysselsatta på olika verksamhetsgrenar.

3.5.3 Storleksfördelning och effektivitet hos låssmedsföretag utanför SLR

Som framgår av sammanställning 2 i bilaga 3 D var år 1972 ca tolv procent av samtliga låssmedsföretag utanför SLR företag med mindre än en sysselsatt, dvs. deltidsföretag. Sådana företag finns som framgått av det tidigare inte bland medlemsföretagen i SLR. Årsomsättningen vid deltidsföretagen var år 1972 liten och de personer som engagerar sig i denna verksamhet lade samma år ned i genomsnitt ca 370 arbetstimmar i rörelsen.

Av övriga låssmedsföretag utanför SLR återfanns år 1972 vardera 37 procent av företagen i grupperna enmansföretag respektive företag med två till fyra sysselsatta. Omkring 15 procent av företagen hade fem eller fler sysselsatta. Företagen i denna grupp är genomsnittligt större än motsvarande SLR-medlemmar och sysselsatte år 1972 i genomsnitt drygt sju personer.

Närmare hälften av de icke SLR-an slutna låssmedsföretagens försäljning år 1972 kom från de nio största företagen. Enmansföretagen svarade samma år för ca 16 procent av de icke SLR-an slutna företagens försäljning medan företag med två till fyra sysselsatta svarade för ca 34 procent. För den sistnämnda företagsgruppen är detta ca 30 procenten heter lägre än vad som år 1972 gällde för motsvarande SLR-an slutna låssmedsföretag. Deltidsföretagens försäljning år 1972 motsvarade ca en procent av de icke SLR-an slutna företagens försäljning samma år.

Den genomsnittliga försäljningen av lås, låsartiklar och låsservice uppgick år 1972 hos fristående enmansföretag till 33 000 kr., hos företag med två till fyra sysselsatta till 91 000 kr. och hos de största företagen till 113 000 kr. För de SLR-an slutna låssmedsföretagen var samma år den genomsnittliga försäljningen 70, 44 och 165 procent högre i respektive företagsgrupp. Inkluderas även annan försäljning än lås, låsartiklar och service var den genomsnittliga försäljningen år 1972 hos SLR-an slutna enmansföretag och företag med två till fyra sysselsatta större än hos motsvarande fristående låssmedsföretag medan de största fristående låssmedsföretagen i genomsnitt hade 25 procent högre försäljning än motsvarande SLR-medlemmar.

Den genomsnittliga försäljningen per sysselsatt av lås, låsartiklar och service uppgick år 1972 hos de största fristående låssmedsföretagen till endast 15 000 kr., vilket var ca 34 procent av motsvarande försäljning samma år hos jämförbara medlemmar i SLR. Även för övriga företagsstorlekar var år 1972 den genomsnittliga försäljningen per sysselsatt av lås, låsartiklar och service lägre hos fristående låssmedsföretag än hos företag anslutna till SLR. För t. ex. företag i storleksgruppen två till fyra sysselsatta var den genomsnittliga försäljningen per sysselsatt 16 procent högre hos SLR-an slutna företag än hos motsvarande fristående låssmeder.

3.5.4 Låssmedsföretagens kunder

Av tabell 3:18 framgår låssmedsföretagens försäljning år 1972 av lås, låsartiklar och service fördelad på kundkategorier.

Tabell 3:18 Procentuell fördelning av låssmedsföretagens försäljning år 1972 till olika kundkategorier.

Kundkategori	Medlemmarna i SLR	Ej medlemmar i SLR	Samtliga låssmedsföretag
Ägare av hyresfastighet	31	14	27
Byggnadsföretag	9	13	10
Andra företag, stat och kommun	23	27	24
Enskilda konsumenter	32	29	31
Återförsäljare	4	13	6
Övriga kategorier	1	4	2
Summa	100	100	100

Totalt gick år 1972 knappt en tredjedel av låssmedsföretagens försäljning av lås, låsartiklar och låsservice till enskilda konsumenter. En större del – 34 procent – gick till byggnads- och andra företag samt till allmänna köpare som stat och kommun. Ägare av hyresfastigheter – såväl fysiska som juridiska personer – svarade år 1972 för drygt 27 procent av inköpen från låssmedsföretagen medan ca sex procent av låssmedernas försäljning samma år gick till återförsäljare.

Mellan SLR-an slutna och fristående låssmedsföretag förelåg år 1972 vissa skillnader med avseende på deras avsättning av lås m. m. Ägare av hyresfastigheter anlidade år 1972 i högre grad SLR-an slutna än fristående låssmedsföretag för sina inköp. Av de SLR-an slutna låssmedsföretagens försäljning gick år 1972 ca 31 procent till fastighetsägare medan motsvarande andel för de fristående företagen var 14 procent. De fristående låssmedsföretagen hade däremot en betydligt större andel av sin försäljning till byggnadsföretag – ca 13 procent – än de SLR-an slutna företagen, ca nio procent. Även återförsäljare och företag i gruppen ”övriga kategorier” hade år 1972 en större andel av de fristående låssmedernas försäljning än av de SLR-an slutnas, ca 17 respektive ca fem procent. Enskilda konsumenter utgjorde år 1972 en något större andel av de SLR-an slutna låssmedernas försäljning – ca 32 procent – än av de fristående företagens – ca 29 procent.

3.5.5 *Låssmedsföretagens kostnader*

Vissa svårigheter har förelegat att inhämta fullständiga uppgifter om kostnadernas storlek och fördelning i låssmedsföretagen. I vissa fall har företagen – främst fristående låssmedsföretag – endast schablonmässigt kunnat separera kostnaderna för försäljningen av lås från övriga verksamhetsgrenar.

Av tabell 3:19 framgår kostnadernas fördelning år 1972 på olika kostnadsslag.

Av tabellen framgår bl. a. att de totala kostnaderna – exklusive varukostnader – år 1972 uppgick till ca 60 procent av företagens försäljning. Varukostnaderna kan samma år beräknas till ca 40 procent av försäljningen.

Lönekostnaderna – inklusive ägarersättning – uppgick år 1972 till ca 65 procent av samtliga kostnader i låssmedsföretagen. Den närmast största specificerade kostnadsposten var sociala avgifter – ca åtta procent av totala kostnaderna – medan kostnaderna för lokalhyra och bilar uppgick till ca fem respektive ca sju procent. I den ospecificerade posten ”övriga kostnader” som år 1972 utgjorde ca tolv procent av totala kostnaderna ingår bl. a. försäljningskostnader.

De SLR-an slutna respektive fristående låssmedsföretagen skiljer sig i kostnadshänseende främst åt när det gäller löner. Lönekostnadernas andel av försäljningen var år 1972 ca tio procentenheter lägre hos fristående än hos SLR-an slutna låssmeder. Vid jämförelse mellan de två företagsgrupperna måste dock beaktas att de fristående låssmedsföretagen – till följd av sin verksamhetsstruktur – haft större svårigheter än SLR-an slutna företag att fullständigt fördela sina kostnader.

Tabell 3: 19 Procentuell fördelning av låssmedsföretagens kostnader år 1972.

Kostnadsslag	Andel av totala kostnaden			Andel av totala försäljningen		
	Lås- smeds- företag i SLR	Lås- smeds- företag utanför SLR	Samt- liga	Lås- smeds- företag i SLR	Lås- smeds- företag utanför SLR	Samt- liga
Löner						
Anställda	35	31	34	22	16	20
Ägare i AB ^a	16	15	16	10	8	9
Ägare i HB ^b	15	14	15	9	7	8
Löner, totalt	66	60	65	41	31	37
Sociala avgifter	8	7	8	5	4	5
Lokalhyra	5	6	5	3	3	3
Hyra för nyckel- fräsmaskiner	0	0	0	0	0	0
Bilar ^c	6	9	7	4	5	4
Räntor	1	1	1	1	1	1
Avskrivningar	2	3	2	2	2	2
Övriga kostna- der	12	14	12	7	7	7
Totalt	100	100	100	63	53	59

^a AB = aktiebolag.^b HB = handelsbolag.^c Bilar = kostnader för drift etc, ej avskrivningar.

3.6 Sammanfattning

Försäljningen av lås, nycklar och nyckelämnen uppgick år 1971 till ca 70 milj. kr., en ökning med 58 procent sedan år 1967. Omkring halva försäljningen utgjordes år 1971 av kompletta cylinderlås, vilket är den låstyp som haft den största försäljningsökningen under den undersökta femårsperioden. Importens andel av den totala försäljningen har ökat från 27 procent år 1967 till 32 procent år 1971. För cylinderlåsen har dock importandelen sjunkit från 29 till 22 procent under samma tid. Exporten av lås, nycklar och nyckelämnen utgjorde år 1971 tio procent av produktionen, en andel som varit relativt oförändrad under den studerade femårsperioden.

Lås, nycklar och nyckelämnen såldes år 1972 av ett femtontal tillverkare och ca 25 importörer. Störste leverantören är ASSA-Stenman AB, som samma år svarade för ca hälften av den totala försäljningen av lås, nycklar och nyckelämnen och som var helt dominerande när det gällde försäljningen av cylinderlås. Byggnadslås – cylinderlås samt sjutillhållarlås och innerdörrlås – som utgör den värdemässigt största delen – ca 48 procent – av låsleverantörernas försäljning, tillverkades år 1972 av tre företag, nämligen ASSA-Stenman, Låsfabriks AB (Låsbolaget) och F A Stenmans Låsfabrik (FAS).

De tre största leverantörerna av lås, nycklar och nyckelämnen svarade

år 1972 för ca 62 procent av den totala försäljningen av dessa artiklar medan andelen för de sex största uppgick till ca 75 procent. Försäljningen av cylinderlås kom samma år till 96 procent från de tre största leverantörerna medan de tre största leverantörerna av sjutillfällarlås svarade för ca 70 procent av försäljningen av denna låstyp.

Av totala försäljningen av lås år 1972 gick omkring 25 procent till grossister och samverkande inköpsgrupper i detaljhandeln, ca 20 procent till fristående järnhandlare och ca 14 procent till tillverkare av produkter som förses med lås, t. ex. dörrtillverkare och andra snickeriföretag. Andra större köpare av lås är företag i byggnadsindustrin, bilfabriker, låsmeder och byggvaruhus.

Två tredjedelar av låsleverantörerna anser att samhället borde ställa särskilda krav på de företag som arbetar med tillverkning av nycklar, låsinstallationer eller service på lås. Flertalet av dessa företag motiverar sin inställning med det ansvar som åvilar företagen främst vad gäller kontrollen av att huvudnycklar och låsscheman inte kommer i orätta händer samt att spärrade nycklar bör skyddas så att de inte kan kopieras av vem som helst. De företag som är positiva till att någon form av kontroll införs svarade år 1972 för ca 89 procent av försäljningen av lås, nycklar och nyckelämnen.

Försäljningen av lås, nycklar och nyckelämnen samt omsättningen av låsservice uppgick år 1972 i detaljistledet till ca 55 milj. kr. Drygt hälften av försäljningen gick genom järnhandeln och ca en tredjedel genom specialiserade låsmedsföretag medan varuhusens nyckelbarer svarade för ca 4,5 procent av försäljningen. Bilhandeln och bilverkstäderna svarade år 1972 tillsammans för nära tolv procent av detaljhandels försäljning av lås, nycklar och nyckelämnen samt omsättning av låsservice.

År 1972 tillverkades i detaljhandeln drygt 1,5 miljoner nycklar. Närmare hälften av dessa tillverkades av låsmedsföretag medan ca 20 procent tillverkades av varuhusens nyckelbarer. Järnhandeln respektive bilhandeln och bilverkstäderna svarade samma år för vardera ca 15 procent av detaljhandels tillverkning av nycklar.

Av samtliga låsmedsföretag var år 1972 omkring 90 medlemmar i Sveriges låsmedsmästares riksförbund (SLR). Utanför förbundet stod samma år ett 60-tal låsmedsföretag. Hos de senare företagen härrörde år 1972 i genomsnitt en större andel av försäljningen från varor utanför låssektorn — 66 procent — än hos SLR-anslutna — 36 procent. Försäljningen av varor utanför låssektorn är mera vanligt förekommande hos större än hos mindre låsmedsföretag. Detta förhållande gäller såväl SLR-anslutna som fristående låsmedsföretag.

Av de SLR-anslutna låsmedsföretagen hade år 1972 två tredjedelar två till fyra sysselsatta medan en femtedel av företagen var enmansföretag, och 13 procent sysselsatte fem eller flera personer. Av de utanför SLR stående låsmedsföretagen återfanns samma år vardera 37 procent av företagen i grupperna med en respektive två till fyra sysselsatta medan 15 procent hade fem eller flera sysselsatta.

Försäljningen av lås, låsartiklar och låsservice uppgick år 1972 hos enmansföretagen inom SLR till i genomsnitt ca 56 000 kr. per sysselsatt.

Hos de fristående enmansföretagen var motsvarande försäljning samma år ca 33 000 kr. SLR-an slutna företag med två till fyra sysselsatta sålde år 1972 för ca 50 000 kr. per sysselsatt medan motsvarande försäljning hos fristående låssmedsföretag av samma storlek var i genomsnitt 7 000 kr. lägre. Låssmedsföretag med fem eller flera sysselsatta sålde år 1972 – om de var SLR-medlemmar – för i genomsnitt 44 000 kr. per sysselsatt och om de stod utanför förbundet för i genomsnitt 15 000 kr. av lås, låsartiklar och låsservice.

Samtliga medlemmar i SLR erhö ll våren 1974 cirkaprislistor från riksförbundet. Härutöver erhö ll ett mindre antal medlemsföretag prisrekommendationer från leverantörsföretag. Av samtliga järnhandlare erhö ll vid samma tid 87 procent cirkaprislistor från sitt centralförbund, järnhandlarförbundet.

Av låssmedsföretagens totala försäljning av lås, låsartiklar och låsservice år 1972 gick knappt en tredjedel till enskilda konsumenter. En något större andel av försäljningen eller 35 procent gick till byggnads- och andra företag samt till stat och kommun. Ägare av hyresfastigheter svarade år 1972 för ca 27 procent och återförsäljare för ca sex procent av inköpen från låssmedsföretagen.

Låssmedsföretagens kostnader uppgick år 1972 till i genomsnitt ca 60 procent av saluvärdet. Av totala kostnaderna utgjordes ca 65 procent av löner, ca åtta procent av sociala avgifter medan ca fem procent var hänförliga till lokalhyror. Lönekostnadernas andel av saluvärdet var år 1972 hos de SLR-an slutna låssmederna ca tio procentenheter högre än hos de fristående.

Bilaga 3 A Bestämning av urvalsram och redovisning av använda stickprovsförfaranden i samband med undersökningens detaljistled

A Urvalsram

Följande företagstyper har konstituerat urvalsramen:

- 1 Låssmeder
- 2 Byggvaruhus
- 3 Järnhandlare
- 4 Stormarknader
- 5 Mr Minit, Nyckelkopia, Servicepunkten
- 6 Cykel/sportaffärer som inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin
- 7 Bilhandlare som inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin
- 8 Bilverkstäder som inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin

För samtliga ovan nämnda företagskategorier har urvalsramar bestämts. Butiksförteckningarna har i så stor utsträckning som möjligt gjorts företagsbaserade. Undantag har i detta avseende måst göras beträffande bilhandlare och bilverkstäder som listats på verksamhetsställenivå.

B Beskrivning av urvalsramar och stickprovsförfaranden

1 Låssmeder

Urvalsramen har konstruerats med hjälp av uppgifter erhållna vid genomgång av samtliga telefonkatalogdelars yrkesregister. Efter komplettering och partiell avstämning mot Sveriges låssmedmästares riksförbunds (SLR:s) medlemsmatrikel kom ramen att omfatta 192 företag, varav 93 SLR-medlemmar. Ett stickprov bestående av 145 företag har erhållits genom dragning av varannan SLR-medlem och varje icke SLR-medlem. De sålunda dragna 145 företagen ingår i huvudundersökningen avseende låsbranschens detaljistled.

2 Byggvaruhus

Urvalsramen omfattar byggvaruhusföretagen Beijer, Svegro, Bävern och Fredell. Dessa fyra företag ingår i huvudundersökningen avseende detaljistledet.

3 *Järnhandlare*

Urvalsramen omfattar de 707 järnhandelsföretag som finns listade i Sveriges järnhandlarförbunds medlemsmatrikel för år 1972. Ett stickprov bestående av vart fjärde järnhandelsföretag har dragits och de sålunda bestämda 177 företagen ingår i huvudundersökningen avseende länsbranschens detaljistled.

4 *Stormarknader*

Den totala stormarknadspopulationen består av KF (16 stormarknader), NK/Turitz (tio stormarknader), och Wessels (sex stormarknader). Vad angår KF och NK/Turitz har uppgifter avseende dessa företag inhämtats centralt. Beträffande Wessels har uppgifter inhämtats via de sex försäljningsställena.

5 *Mr Minit, Nyckelkopia, Servicepunkten*

Uppgifter för dessa företag har inhämtats centralt. Alla tre företagen ingår i huvudundersökningen avseende länsbranschens detaljistled.

6 *Cykel/sportaffärer som inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin*

Priskontoren gick ut hösten 1973 med en enkät till 593 av Cykel- och sporthandlarnas riksförbunds 1 212 medlemmar som innehar mopedverkstad. "Cykel/Sport-ramen" har ansetts bestämd av de företag, som i denna enkät uppgivit att de "inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin". De butiker som till priskontoren uppgivit innehav av nyckelfräsmaskin (elva stycken) ingår i huvudundersökningen avseende länsbranschens detaljistled.

7 *Bilhandlare som inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin*

Ett urval (225 individer) av de bilhandlare (899 individer) som finns listade i SPK:s butiksregister har verkställt. Genom priskontoren har kartlagts förekomst av nyckelfräsmaskiner i nämnda urval. Bilhandlare med tillgång till sådan maskin har ansetts bestämma urvalsramen. De bilhandlare som till priskontoren uppgivit innehav av nyckelfräsmaskin (61 stycken) ingår i huvudundersökningen avseende länsbranschens detaljistled.

8 *Bilverkstäder som inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin*

År 1973 genomförde SPK en totalinventering av landets bilverkstäder. Antalet verkstäder beräknades uppgå till ca 4 700. Genom länsvis dragning av var femtonde bilverkstad har erhållits ett stickprov omfattande 314 verkstäder. Priskontoren har instruerats att fastställa vilka av dessa verkstäder som inom egna lokaler har tillgång till nyckelfräsmaskin. Verkstäder med tillgång till sådan maskin har ansetts utgöra urvalsramen. De verkstäder (25 stycken) som till priskontoren uppgivit innehav av nyckelfräsmaskin ingår i huvudundersökningen avseende länsbranschens detaljistled.

Bilaga 3 B Tillverkning, import och export av cylinderlås, hänglås, övriga lås och delar samt av nycklar och nyckelämnen 1967—1971, 1 000 kr

	1967	1968	1969	1970	1971
Cylinderlås					
tillverkning	14 651	19 511	23 862	29 265	27 327
–export	1 616	1 864	1 141	842	907
import	5 194	6 595	8 374	8 610	7 329
Summa tillförsel	18 229	24 242	31 095	37 033	33 749
Hänglås					
tillverkning	3 236	3 198	3 358	3 635	3 839
–export	248	319	218	255	295
import	2 038	2 117	3 098	3 237	3 889
Summa tillförsel	5 026	4 996	6 238	6 617	7 433
Övriga lås, delar					
tillverkning	17 194	15 092	16 658	19 555	20 757
–export	1 474	1 944	3 754	3 558	3 890
import	4 324	4 893	8 431	10 541	10 507
Summa tillförsel	20 044	18 041	21 335	26 538	27 374
Nycklar och ämnen					
Tillverkning	839	911	451	620	774
–export	129	191	233	279	215
import	573	686	772	1 080	1 235
Summa tillförsel	1 283	1 406	990	1 421	1 794

Källa: SOS Industri och Utrikeshandel.

Bilaga 3 C Nyckelbarföretag

Nyckelbarer

För närvarande driver tre företag s. k. nyckelbarer med större spridning över landet. Dessa tre företag presenteras nedan. Härutöver finns i ett litet antal varuhus nyckel- och klackbar som drivs antingen av enskilda personer – t. ex. i köpmannavaruhus – eller i respektive varuhus egen regi.

Mr Minit, International Consumer Services AB

Mr Minit är helägt dotterbolag till D W Philips S A i Luxemburg. Verksamheten i Sverige startades år 1963. Företaget har för närvarande drygt ett 60-tal försäljningsställen, dels s. k. nyckel- och klackbarer i varuhus tillhörande KF-, Åhléns- och Turitzkedjorna, dels ett mindre antal egna butiker. Nyckelbarerna har år 1974 122 anställda.

Servicepunkten AB

Servicepunkten AB i Söderhamn som etablerades år 1971 bedriver för närvarande verksamhet vid nio filialer, huvudsakligen i privata köpmannavaruhus i större städer. Verksamheten består – vid sidan av nyckeltillverkning – huvudsakligen av skoreparationer. Företaget har ett 30-tal anställda.

AB Nyckelkopia

AB Nyckelkopia i Mariefred, som etablerades år 1969, har sin huvudsakliga verksamhet baserad på uthyrning av nyckelfräsmaskiner. För närvarande hyr företaget ut maskiner till ett femtiotal kunder, huvudsakligen Domus- och Tempovaruhus men även några bensinstationer. Förutom nyckelfräsmaskiner tillhandahåller företaget sina kunder service, personalutbildning samt visst reklamstöd. Man har två anställda.

Bilaga 3 D Särskild undersökning av låssmeds- företagen

Sammanställning 1 Medlemsföretag i Sveriges låssmedmästares riksförbund fördela-
de efter antal sysselsatta år 1972.

	Låssmedsföretag med		
	1 syssel- satt	2-4 sys- selsatta	5- sys- selsatta
Antal företag	19	62	12
Antal sysselsatta	19	163	82
Antal arbetstimmar	34 100	294 100	158 600
Försäljning av lås, låsartiklar och service, tkr.	1 064	8 144	3 604
Försäljning av lås, lås- artiklar och service per sysselsatt, tkr.	56	50	44
Försäljning av lås, låsartiklar och service per arbetstimme, tkr.	31	28	23
Total försäljning inklusive annan verksamhet än lås- och låsartikelförsälj- ning och service, tkr.	1 183	11 716	7 160
Total försäljning per syssel- satt, tkr.	62	72	87

Sammanställning 2 Låssmedsföretag utanför Sveriges låssmedsmästares riksförbund fördelade efter antal sysselsatta år 1972.

	Låssmedsföretag med			
	< 1 syssel-satt	1 syssel-satt	2-4 sys-selsatta	5- sys-satta
Antal företag	7	22	22	9
Antal sysselsatta	.. ^a	22	46	66
Antal arbetstimmar	2 600	35 350	80 725	110 700
Försäljning av lås, låsartiklar och service, tkr.	44	725	1 997	1 016
Försäljning av lås, låsartiklar och service per sysselsatt, tkr.	..	33	43	15
Försäljning av lås, låsartiklar och service per arbetstimme	17	21	25	9
Total försäljning inklusive annan verksamhet än lås- och låsartikel försäljn. och service, tkr.	47	1 008	3 067	7 142
Total försäljning per sysselsatt, tkr.	..	46	66	108

^a Företagen i denna storleksgrupp drevs år 1972 på deltid.

Sammanställning 3 Samtliga låssmedsföretag fördelade efter antal sysselsatta år 1972.

	Låssmedsföretag med			
	< 1 syssel-satt	1 syssel-satt	2-4 sys-selsatta	5- syssel-satta
Antal företag	7	41	84	21
Antal sysselsatta	..	41	209	148
Antal arbetstimmar	2 600	69 450	374 825	269 300
Försäljning av lås, låsartiklar och service, tkr.	44	1 789	10 141	4 620
Försäljning av lås, låsartiklar och service per sysselsatt, tkr.	..	43	49	31
Försäljning av lås, låsartiklar och service per arbetstimme, kr.	17	26	27	17
Total försäljning inklusive annan verksamhet än lås-, låsartikelförsäljning och service, tkr.	47	2 191	14 783	14 302
Total försäljning per sysselsatt, tkr.	..	53	71	97

Bilaga 4 Rikspolisstyrelsens undersökning av bostads- och affärsinbrott

PM utarbetad av RPS

4.1 Bakgrund

Såvitt känt utgör Sverige det enda land som centralt samlar in brottsrapporter från hela landet. På grundval av rapporterna har rikspolisstyrelsens (RPS) registratur upprättat ett *spaningsregister* med två delregister. *Brottsregistret* omfattar samtliga anmälningar. *Modus operandi-registret* omfattar de anmälningar som bearbetas inom polisens spaningsgrupper. Sistnämnda register ger underlag för registrering och bearbetning av brottsinformation för spaningsändamål. Till registret förs även uppgifter från brottsplatsundersökningsprotokoll m. m. Registret är organiserat på följande sätt:

specialregister	{	godsregister fotoregister signalement-kännetecken öknamsregister båtar och båtmotorer	
spaningsgrupp 1	{	våldsbrott sedlighetsbrott kassaskåpsinbrott	
spaningsgrupp 2	{	inbrott och stölder mordbränder	{ t. ex. bostäder, butiker, lager- förråd
spaningsgrupp 3	{	bedrägerier förfalskningar åldringsbrott	
datagrupp	{	kontroll av anmälningar mikrofilmning rättningar	

Delgruppen inbrott och stölder torde svara för ca 70–75 % av alla brott.

Inkomna uppgifter kodas och databehandlas. Man kan t. ex. i detalj ta reda på hur någon tagit sig in i bostäder vid inbrott därest detta angivits i anmälningarna.

Spaningsregistret, som innehåller fullständiga uppgifter från den 1 oktober 1972, uppftar följande faktorer:

modus operandi (använd brotts- metod)	{	tillvägagångssätt angreppsobjekt (t. ex. checkkonto) medel (t. ex. kofot, borrhål) vinningsobjekt lokalitet (brottsplats, t. ex. villa, lägenhet, butik) falskt namn falsk titel
spår	{	legitimationshandling fingeravtryck andra spår (borrhål m. m.)
signalement	{	kön ålder kroppslängd klädsel särskilda kännetecken
fordon	{	registreringsnummer färg årsmodell utrustning m. m. (statistik föreligger ej avseende stöld av fordon med falsk nyckel eller liknande)

4.2 Undersökningens uppläggning

I syfte att få underlag för överväganden och förslag har vi hos RPS hemställt om och även fått del av uppgifter i modus operandi-registret. Undersökningen gäller olika tillvägagångssätt vid inbrottsstölder i bostäder (lägenheter och villor/radhus) och i affärer. Uppgift om godsvärde har också lämnats. Vidare ingår i undersökningen uppgifter om inbrott i vissa affärer, som från försäkringsvillkorsynpunkt har viss särställning. Speciella godsvärden för dessa affärer har tagits fram. Undersökningen har lagts upp så att den belyser eventuella skillnader mellan vinter- och sommarhalvår med avseende på tillvägagångssätt vid inbrott. Den valda tidsperioden är därför sista kvartalet 1972 och de tre första kvartalen 1973 (1 oktober 1972–30 september 1973).

RPS anför att de framtagna uppgifterna ibland kan synas något felaktiga i förhållande till hela materialet. Det bör därför observeras, att

gärningsmannen inleder angreppet på visst sätt. Lyckas han inte härmed kan han försöka andra metoder vid samma brottsplats. *Exempel:* En tjuv som har för avsikt att ta sig in genom lägenhetsdörren börjar kanske med att försöka nå låsvredet via brevlådan. Detta är en vanlig metod. Lyckas han inte med detta försöker han kanske att peta låskolven för att slutligen bryta upp dörren invid låset. Därvid uppstår genast tre olika tillvägagångssätt vid brottet. Man bör sålunda ha klart för sig att de först redovisade siffrorna under varje angreppsobjekt utgör det kända antalet angrepp mot visst objekt. *Exempel:* Altandörr/balkongdörr redovisas först med antal angrepp mot detta objekt. Ur den uppgivna summan har härefter hämtats uppgifter om olika tillvägagångssätt såsom exempelvis "bryter, borrar eller krossar". Försöksinbrotten ingår även i de flesta angreppsobjekten. En stor del av brotten har icke kunnat identifieras på grund av bristande information i brottsanmälningarna. I många anmälningar står endast att gärningsmannen tagit sig in via dörren, fönstret etc. Därvid blir mellanskillnaden ibland inte helt korrekt, såsom framgår av de följande tabellerna.

S. k. "smash and grab" går in under uppgiften om antal angrepp mot glasrutor. "Smash and grab" redovisas även under en särskild rubrik i de fall sådant brott förekommer. I anmälningarna anges sällan var glasrutan krossats. Vanligast sker det invid hake/vred eller liknande. Gärningsmännen kryper inte gärna in bland kvarsittande glasbitar utan föredrar att öppna fönstret, dörren eller liknande via låsanordning på insidan.

Det framtagna materialet redovisas i fem tabeller:

Tabell 4: 1 avser inbrott och inbrottsförsök i *lägenheter, villor/radhus* samt *affärer* i hela landet under den studerade tidsperioden. Av tabellen framgår för de nämnda lokalkategorierna kvartalsredovisning för antal brott, antal brott för vilka godsvärden föreligger samt sammanlagt godsvärde.

Tabell 4: 2 redovisar inbrott och inbrottsförsök i *lägenheter* i hela landet. I tabellen har de skilda tillvägagångssätten vid brotten angivits och antalet angrepp redovisats per kvartal. På motsvarande sätt visar *tabell 4: 3* inbrott och inbrottsförsök i *villor/radhus* och *tabell 4: 4* inbrott och inbrottsförsök i *affärer*.

I *tabell 4: 5* slutligen anges inbrott och inbrottsförsök för sådana affärer som har strängare försäkringsvillkor än andra affärer. Kvartalsvis redovisas antalet inbrott samt godsvärden.

Tabell 4: 1 Inbrott och inbrottsförsök i lägenheter, villor/radhus samt affärer i hela landet under kvartal 4 1972 och kvartal 1-3 1973.

	1972	1973			Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>4: 1: 1 Lägenheter</i>					
Antal brott	2 021	1 984	2 226	2 456	8 687
Antal brott för vilka gods- värden före- ligger	1 237	1 247	1 415	1 511	5 410
Sammanlagt gods- värde (kr)	3 715 240	4 272 870	4 425 030	4 365 900	16 779 040
<i>4: 1: 2 Villor/radhus</i>					
Antal brott	1 356	1 116	1 264	1 410	5 146
Antal brott för vilka gods- värden före- ligger	773	623	745	827	2 968
Sammanlagt gods- värde (kr)	2 447 130	1 845 720	2 483 760	2 675 880	9 452 490
<i>4: 1: 3 Affärer</i>					
Antal brott	2 965	2 549	2 666	2 779	10 959
Antal brott för vilka gods- värden före- ligger	1 424	1 197	1 297	1 376	5 294
Sammanlagt gods- värde (kr)	4 903 910	4 269 810	4 134 550	5 511 070	18 819 340

Tabell 4: 2 Inbrott och inbrottsförsök i lägenheter inom hela landet under kvartal 4 1972 och kvartal 1-3 1973.

Tillvägagångssätt vid brotten	1972	1973			Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>Altan/Balkongdörr</i>					
Angrepp mot altandörr/balkongdörr	37	67	61	98	263
Bryter	8	10	17	8	43
Borrar	1	—	—	—	1
Mellanskillnaden ganska jämnt fördelad mellan krossning av dörruta samt försöks- brotten. I många anmälningar står endast att gm tagit sig in via altandörr/balkongdörr.	28	57	44	90	219
<i>Källardörr</i>					
Angrepp mot källardörr allmänt	3	3	3	1	10
Bryter	2	2	2	—	6
Mellanskillnaden sannolikt försöksbrott eller krossning av dörruta	1	1	1	—	3
<i>Dörrar, övriga (ej altandörr/balkongdörr)</i>					
Angrepp mot dörr allmänt. Här ingår även krossning av dörruta samt försöksbrott	653	884	840	917	3 294
Bryter (avser hela dörren samt vid/kring lås)	312	370	454	519	1 655
Borrar	5	2	4	7	18
Hugger	2	2	1	—	5
Sågar	3	—	1	2	6
Dyrk eller falsk nyckel	98	88	70	96	352
Rätt nyckel, som anträffats gömd utanför	27	19	28	23	97
Petning av låskolv	81	108	123	97	409
Angrepp mot gångjärn/sprintar	25	14	18	18	75
Mellanskillnaden blir här något felaktig, be- roende på att petning av låskolv egentligen borde ha egen rubrik. För överskådlighe- tens skull redovisas den emellertid under rubriken dörr. I många anmälningar står endast att gm tagit sig in via dörren.	100	281	141	155	677
<i>Dörrkarm invid lås</i>					
Angrepp mot dörrkarm allmänt	77	111	131	169	488
Bryter	60	89	68	56	273
Sågar	—	1	1	1	3
Borrar	2	—	2	—	4
Hugger	1	3	1	1	6
Mellanskillnaden beroende på att tillväga- gångssättet ej preciserats noggrant eller på sannolikt försöksbrott.	14	18	59	111	202
<i>Brevlådeinkast</i>					
Angrepp mot brevlådeinkast	183	149	158	173	663
<i>Låscylinder</i>					
Angrepp mot låscylinder	4	22	21	4	51
Avlägsnar	2	11	11	1	25
Borrar	—	1	—	—	1
Mellanskillnaden sannolikt försöksbrott eller har ej klart angivits i anmälningarna.	2	10	10	3	25

Tillvägagångssätt vid brotten	1972	1973			Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>Källarfönster</i>					
Angrepp mot källarfönster allmänt	9	7	10	8	34
Bryter	3	2	1	1	7
Mellanskillnaden ligger i ej specificerat tillvägagångssätt vid angreppen mot källarfönster. Även krossning av glasruta samt försöksbrotten ingår i nämnda rubrik.	6	5	9	7	27
<i>Fönster, övriga</i>					
Angrepp mot fönster allmänt	68	67	88	119	342
Bryter	17	18	13	22	70
Krossar	3	—	—	—	3
Mellanskillnaden ligger i ej specificerat tillvägagångssätt samt försöksbrotten. I många anmälningar står endast att gm berett sig tillträde via fönstret.	48	49	75	97	269
<i>Fönsterbågar</i>					
Angrepp mot fönsterbågar allmänt	2	2	2	2	8
Bryter	2	1	1	1	5
Borrar	—	1	—	—	1
Mellanskillnaden sannolikt försöksbrott	—	—	1	1	2
<i>Glasrutor</i>					
Angrepp mot glasrutor allmänt (här ingår även dörrutor)	147	168	169	200	684
Krossar	133	158	162	193	646
Avlägsnar list kring glasruta	9	9	34	17	69
Avlägsnar glasruta sedan list borttagits	1	3	5	1	10
Skär med diamant	1	—	—	—	1
Mellanskillnaden består sannolikt helt av försöksbrott	3	^a	^a	^a	3
<i>Övriga tillvägagångssätt</i>					
Angrepp mot galler	—	1	—	2	3
Angrepp mot hänglås (gäller i huvudsak äldre lägenheter)	5	9	3	3	20
Angrepp mot ventilationstrumma	3	—	1	1	5
Angrepp mot vägg	4	3	1	6	14
Angrepp mot taklucka	3	3	4	7	17
Angrepp mot larm	—	1	—	—	1
Angrepp mot golv	—	—	1	1	2
<i>Övriga använda hjälpmedel</i>					
Stege	9	6	4	9	28
Stuprör	3	18	2	3	26

^a Här förekommer dubbelkodning som tydligt framgår. Gärningsmannen kan t. ex. först ha avlägsnat listen för att lyfta ur rutan men sedan krossat rutan.

Tabell 4:3 Inbrott och inbrottsförsök i villor/radhus i hela landet under kvartal 4 1972 och kvartal 1-3 1973.

Tillvägagångssätt vid brotten	1972	1973			Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>Altandörr/Balkongdörr</i>					
Angrepp mot altandörr/balkongdörr	146	235	209	243	833
Bryter	58	72	73	72	275
Mellanskillnaden ganska jämnt fördelad mellan krossning av dörruta samt försöksbrotten. I många anmälningar står endast att gm tagit sig in via altandörr/balkongdörr.	88	163	136	171	558
<i>Källardörr</i>					
Angrepp mot källardörr allmänt	35	33	55	36	159
Bryter	18	11	21	15	65
Hugger	1	—	—	—	1
Mellanskillnaden döljer sig i okänt, ej redovisat tillvägagångssätt samt försöksbrotten. I många anmälningar står endast att gm tagit sig in via källardörr. Här ingår även krossning av dörruta.	16	22	34	21	93
<i>Dörrar, övriga (ej altandörr/balkongdörr)</i>					
Angrepp mot dörr allmänt. Här ingår även krossning av dörruta samt försöksbrotten	292	296	296	317	1 201
Bryter (avser hela dörren samt vid/kring lås)	103	100	125	116	444
Borrar	1	—	—	1	2
Hugger	1	—	4	2	7
Dyrk eller falsk nyckel	50	24	48	34	156
Rätt nyckel, som anträffats gömd utanför	15	14	15	21	65
Petning av låskolv	78	56	53	73	260
Angrepp mot gångjärn/sprinter	18	11	7	15	51
Mellanskillnaden blir här något felaktig, beroende på att petning av låskolv egentligen borde ha egen rubrik. För överskådlighetens skull redovisas den emellertid under ovannämnda rubrik oaktat petning aldrig kodas under rubriken dörr. I många anmälningar står endast att gm tagit sig in via dörren.	26	91	44	55	216
<i>Brevlådeinkast</i>					
Angrepp mot brevlådeinkast	1	1	—	1	3
<i>Dörrkarm vid lås</i>					
Angrepp mot dörrkarm allmänt	15	14	20	22	71
Bryter	14	9	14	7	44
Hugger	—	2	—	1	3
Mellanskillnaden ej närmare angiven eller känd	1	3	6	14	24
<i>Låscylinder</i>					
Angrepp mot låscylinder	—	4	—	—	4
<i>Källarfönster</i>					
Angrepp mot källarfönster allmänt	117	129	112	141	499
Bryter	38	28	35	—	101
Mellanskillnaden ligger i ej specificerat tillvägagångssätt vid angreppen mot källarfönster. Även krossning av glasruta ingår i nämnda rubrik.	79	101	77	—	257

Tillvägagångssätt vid brotten	1972	1973			Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>Fönster, övriga</i>					
Angrepp mot fönster allmänt	234	262	273	330	1 099
Bryter	101	77	82	70	330
Krossar (här ingår glasruta)	8	—	—	1	9
Mellanskillnaden ligger i ej specificerat tillvägagångssätt vid angrepp mot fönster. Även försöksbrotten ingår här. I många anmälningar står endast att gm tagit sig in via fönstret.	125	185	191	259	760
<i>Fönsterbågar</i>					
Angrepp mot fönsterbågar allmänt	17	5	9	13	44
Bryter	11	1	6	6	24
Borrar	2	1	1	3	7
Mellanskillnaden ligger i ej noggrant specificerat tillvägagångssätt samt försöksbrotten.	4	3	2	4	13
<i>Glasrutor</i>					
Angrepp mot glasrutor allmänt (här ingår även dörrutor)	420	425	450	531	1 826
Krossar	399	391	417	524	1 731
Avlägsnar list kring glasruta. Även försöksbrott.	4	11	17	6	38
Avlägsnar kitt kring glasruta	1	2	4	3	10
Avlägsnar glasruta sedan list eller kitt borttagits	3	4	4	1	12
Skär med diamant	1	3	1	2	7
Ljuddämpning med tejp, såpa och dylikt	1	—	2	3	6
Mellanskillnaden består sannolikt helt av försöksbrott.	11	14	5	— ^a	30
<i>Övriga tillvägagångssätt</i>					
Angrepp mot galler (även försöksbrott)	3	4	3	6	16
Angrepp mot hänglås (gäller i huvudsak äldre villor)	6	6	6	7	25
Angrepp mot larm	1	1	3	3	8
Angrepp mot taklucka	3	6	12	10	31
Angrepp mot ventilationstrumma	—	2	3	1	6
Angrepp mot golv	—	—	1	—	1
Angrepp mot innertak	1	—	—	—	1
Angrepp mot yttertak	1	—	—	—	1
Angrepp mot vägg	—	—	—	5	5
<i>Övriga använda hjälpmedel</i>					
Stege	11	17	22	33	83
Stuprör	2	—	2	1	5

^a Här förekommer dubbelkodning som tydligt framgår. Gärningsmannen kan t. ex. först ha avlägsnat listen för att lyfta ur rutan men sedan krossat rutan.

Tabell 4:4 Inbrott och inbrottsförsök i affärer inom hela landet under kvartal 4 1972 och kvartal 1-3 1973.

Tillvägagångssätt vid brotten	1972 1973				Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>Altandörr/Balkongdörr (Sannolikt affär/bostad)</i>					
Angrepp mot altandörr/balkongdörr	3	2	8	7	20
Bryter	—	—	2	3	5
Mellanskillnaden sannolikt försöksbrott.	—	—	6	4	10
<i>Källardörr</i>					
Angrepp mot källardörr. Här ingår även krossning av dörruta samt försöksbrott.	12	16	17	29	74
Bryter	—	8	8	16	32
Mellanskillnaden har inte klart framgått av anmälningarna eller är sannolikt försöksbrott.	—	8	9	13	30
<i>Bakdörr</i>					
Angrepp mot bakdörr	94	124	113	146	447
Bryter	61	80	70	86	297
Borrar	1	—	—	—	1
Sågar	1	—	—	—	1
Mellanskillnaden har icke klart kunnat utläsas från anmälningarna. Även här ingår krossning av dörruta samt försöksbrott.	31	44	43	60	178
<i>Dörrar, övriga</i>					
Angrepp mot dörr allmänt. Här ingår även krossning av dörruta samt försöksbrott.	667	922	936	1 113	3 638
Bryter	247	211	279	326	1 063
Borrar	4	7	1	5	17
Hugger	1	2	4	2	9
Dyrk eller falsk nyckel	22	30	25	19	96
Rätt nyckel, som anträffats gömd utanför	4	4	16	7	31
Petning av låskolv	50	35	44	45	174
Angrepp mot gångjärn/sprintar	11	10	11	9	41
Mellanskillnaden blir här något felaktig, beroende på att petning av låskolv egentligen borde ha egen rubrik. För överskådlighetens skull redovisas den emellertid under ovannämnda rubrik oaktat petning aldrig kodas under rubriken dörr. I många anmälningar står endast att gm berett sig tillträde via dörren, därav den stora mellanskillnaden. Också försöksinbrott ingår här.	328	623	556	700	2 207
<i>Brevlådeinkast</i>					
Angrepp mot brevlådeinkast	6	12	9	10	37

Tillvägagångssätt vid brotten	1972	1973			Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>Dörrkarm invid lås</i>					
Angrepp mot dörrkarm allmänt	31	40	61	73	205
Bryter	25	22	29	22	98
Borrar	2	—	—	—	2
Mellanskillnadens orsak har icke kunnat utläsas av anmälningarna. Sannolikt försöksbrott.	4	18	32	51	105
<i>Låscylinder</i>					
Angrepp mot låscylinder	2	2	1	2	7
Avlägsnar	—	—	1	—	1
<i>Källarfönster</i>					
Angrepp mot källarfönster	17	33	29	34	113
Bryter	8	8	6	9	31
Mellanskillnaden ligger i krossning av glasruta samt försöksbrotten.	9	25	23	25	82
<i>Fönster, övriga</i>					
Angrepp mot fönster allmänt	308	480	431	545	1 764
Bryter	69	80	91	100	340
Krossar	3	2	—	—	5
Borrar	—	—	—	1	1
Mellanskillnaden ligger i krossning av glasruta, försöksbrotten samt ej redovisat tillvägagångssätt. I många anmälningar står endast att gm tagit sig in via fönstret.	236	398	340	444	1 418
<i>Fönsterbågar</i>					
Angrepp mot fönsterbågar allmänt	9	10	15	16	50
Bryter	6	4	9	7	26
Borrar	3	4	4	5	16
Mellanskillnaden ej känd eller sanno- likt försöksbrott.	—	2	2	4	8
<i>Glasrutor</i>					
Angrepp mot glasrutor allmänt (här ingår även dörrutor)	1 208	1 410	1 546	1 337	5 501
Krossar	1 135	1 326	1 488	1 264	5 213
Avlägsnar list kring glasruta — även försök (här föreligger även lister med skruvar)	79	57	78	122	336
Avlägsnar kitt kring glasruta	2	8	4	7	21
Avlägsnar glasruta sedan list eller kitt borttagits	13	18	14	11	56
Skär med diamant	9	8	5	13	35
Ljuddämpning med tejp, såpa eller dylikt	10	13	3	14	40
Smash and grab	—	—	71	49	120
Här föreligger dubbelkodningar. Således kan gm först ljuddämpa en glasruta för att sedan krossa den. Lister och kitt kan också avlägsnas innan krossning sker.					

Tillvägagångssätt vid brotten	1972	1973			Summa för fyra kvartal
	kv 4	kv 1	2	3	
<i>Övriga tillvägagångssätt</i>					
Angrepp mot galler (även försöksbrott)	36	34	38	45	153
Angrepp mot hänglås (gäller huvudsakligen äldre affärer)	20	32	31	31	114
Angrepp mot larm	5	3	7	4	19
Angrepp mot ventilationstrumma	5	6	4	11	26
Angrepp mot vägg	30	28	25	28	111
Angrepp mot taklucka	29	29	42	38	138
Angrepp mot tak	2	—	1	3	6
Angrepp mot golv	3	3	3	7	16
<i>Övriga använda hjälpmedel</i>					
Stege	14	17	20	24	75
Stuprör	5	—	2	2	9

Tabell 4: 5 Inbrott och inbrottsförsök inom hela landet under kvartal 4 1972 och kvartal 1-3 1973 avseende olika affärer som har strängare försäkringsvillkor.

Typ av affär	Antal inbrott		Summa för fyra kvartal			Godvärden			Summa för fyra kvartal		
	1972		1973		kvartal	1972		1973		kvartal	
	kv 4	kv 1	kv 1	kv 2		kv 3	kv 4	kv 1	kv 2		kv 3
Guldsmedsaffärer	49	48	43	33	173	73 240	289 270	457 220	368 790	1 188 520	
Uraffärer	34	25	56	46	161	325 830	608 460	112 420	789 050	1 835 760	
Pålsvaruaffärer	20	12	20	12	64	265 970	73 880	296 300	502 940	1 139 090	
TV- och radioaffärer	154	81	119	130	484	469 230	378 070	394 330	522 310	1 763 940	
Fotoaffärer	55	47	31	45	178	236 050	285 130	130 090	165 630	816 900	
Summa	312	213	269	266	1 060	1 370 320	1 634 810	1 390 360	2 348 720	6 744 210	

Anm. Beträffande nämnda affärer bör påpekas, att godsvärde saknas i flera fall, oaktat högt sådant värde ibland föreligger. Det kända godsvärdet ingår i det totala godsvärdet, som angivits i tabell 4: 1.

Bilaga 5 Gällande ordning i vissa länder

5.1 Inledning

För att få underlag för ställningstaganden i utredningsfrågorna har vi ansett det värdefullt att i någon mån få kunskap om gällande bestämmelser på området i vissa länder. Vi har närmast önskat få kunskap om förekomsten av och innehållet i författningar eller andra bestämmelser som avser auktorisation (godkännande) av låssmeder/låsinstallatörer, förbud mot fritt innehav av eller försäljning av dyrkverktyg eller nyckelfräsmaskiner samt reglering av handeln med nyckelämnen och rätten att tillverka nycklar.

Utrikesdepartementet har för vår räkning genom beskickningarna i Danmark, Norge, Finland, Västtyskland, Frankrike, Belgien, Nederländerna, Storbritannien, Österrike, Schweiz, Italien, Japan samt USA, begränsat till delstaterna Californien och Washington på västkusten, inhämtat uppgifter beträffande lagstiftning rörande tillverkning och montering av lås.

Vissa kompletterande uppgifter avseende förekomsten av någon form av vandelkontroll av de yrkesutövare som installerar lås har införskaffats genom Interpols försorg.

Svaren på undersökningsfrågorna har varit mycket varierande. Beträffande Belgien, Japan och delstaten Washington har vi funnit att inga lagbestämmelser förekommer på dessa områden.

5.2 Auktorisation

I *Danmark* har frågan om auktorisation av låssmeder och därmed sammanhängande kontroll av nyckeltillverkning och dyrkningsverksamhet diskuterats i ett par decennier. Åtskilliga försök har gjorts att skapa underlag för auktorisation i en eller annan form. Dessa försök har emellertid blivit resultatlösa, eftersom lås- och nyckeltillverkning och låsservice är och alltid har varit fria näringar. Därför kan dessa näringar bedrivas av vem som helst som anser sig kvalificerad för yrket utan hänsyn till utbildning och utan kontroll av personliga förhållanden eller kvalitetskrav från myndigheters sida.

Polisens preventiva avdelning i Köpenhamn anser att kontroll i en eller

annan form av låsbranschen är nödvändig och att en sådan kontroll, om den etableras på rätt sätt, skulle vara ett aktivt medel i strävandena att begränsa kriminaliteten. Hur och i vilka former kontroll eventuellt skall införas bedöms emellertid vara en komplicerad fråga med för ögonblicket många oöverskådliga aspekter.

Norsk lagstiftning innehåller inga bestämmelser beträffande auktorisation av utövare av låssmedsyrket. Däremot erfordras mästarbrev för att utföra hantverksyrke.

I *Finland* saknas bestämmelser om behörighet i låsbranschen. Vem som helst har formellt rätt att, efter sedvanlig näringsanmälan till länsstyrelsen, etablera sig som låssmed.

I *Västtyskland* erfordras auktorisation för låstillverkare, låsinstallatörer och låssmeder. Lagbestämmelser rörande tillverkning av dubblettnycklar och dyrkar återfinns i § 369 brottslagen, som lyder: "Med böter upp till 500 DM eller med fängelse i högst fyra veckor straffas personer som utan auktorisation eller utan tillstånd av ägaren till en lägenhet tillverkar nycklar till rum eller förvaringsutrymmen i dessa eller öppnar desamma, utan tillstånd av fastighetsägaren eller dennes ställföreträdare tillverkar en portnyckel eller utan tillstånd av polismyndighet utlämnar dubblettnycklar eller dyrkar."

Vår fråga rörande förbud mot fritt innehav eller försäljning av dubblettnycklar eller nyckelfräsmaskiner, bestämmelser angående handel med dyrkar och rätt att tillverka nycklar besvaras genom paragrafen. Vid lagens tillkomst ansågs paragrafens förbudskatalog tillräcklig. Man avstod från att meddela uttryckligt förbud mot innehav av dubblettnycklar, eftersom icke auktoriserad tillverkning och överlåtande av nycklar är straffbart.

F. n. kan man inte förutse hur regleringen kommer att se ut i framtiden. Industrin vill ha kvar § 369. Andra vill ha in motsvarande bestämmelse i näringsfrihetsförordningen.

I *Nederländerna* finns i en bolagslag från år 1954 angivet att det genom kunglig kungörelse kan stipuleras att vissa grenar inom näringslivet ej må praktiseras utan licens. Licens utfärdas om de förutsättningar som är påbjudna i sådan kungörelse är uppfyllda. Sådana villkor bör endast grunda sig på yrkesutövarens solvens samt på hans handels- och yrkesförbindelser. Det finns i Nederländerna inte någon särskild bolagslag beträffande låsbranschen.

I *Frankrike* saknas bestämmelser om auktorisation av låssmeder och låsinstallatörer. Vissa av de större nyckeltillverkarna (t. ex. Bricard) underkastar sig frivilligt en viss kontroll vid leverans av nycklar och nyckelämnen. Köparen måste uppge sin identitet vid köp av nyckel. Alla låsförsäljningar registreras hos firman.

Frankrike verkar i det europeiska leverantörsförbundet för lagstiftning på området. Leverantörer skall enligt förbundets uppfattning åläggas att föra register över nyckelköpare.

I *Österrike* måste låssmed ha mästarbrev för att driva verksamhet. För att få mästarbrev erfordras tre års arbete som lärling med därpå följande prov samt ytterligare tre års arbete inom branschen. Verksamhet får

bedrivs om man uppfyller vissa krav i Gewerbeordnung.

I *Schweiz* råder i princip handelsfrihet. Det förekommer emellertid s. k. skyddsföreskrifter för vissa yrkesgrupper, t. ex. vad gäller låssmedsbutiker, framställning av säkerhetslås och patentnycklar. För att öppna sådan rörelse erfordras tillstånd.

Dessa former av affärsverksamhet kontrolleras av de lokala myndigheterna, t. ex. den lokala polismyndigheten, i samverkan med distriktsmyndigheterna. Högsta övervakande myndighet är den behöriga kantonens politiska ekonomiska departement.

Varje fabrik som tillverkar patentnycklar, säkerhetslås eller liknande har en egen sifferkod eller något annat tecken.

Italien saknar särskilda normer rörande tillverkning och montering av nycklar och lås. Sedan ett par år sker en permanent låsutställning i inrikesdepartementets regi. De flesta tillverkarna ställer där ut lås och säkerhetsanordningar av olika slag.

Delstaten *Californien* i USA har inte någon lagstiftning om auktorisation. *California Locksmiths Association*, som är en branschorganisation, har försökt genomföra att låssmeder skall vara auktoriserade. Förslaget har inte godkänts.

5.3 Vandelkontroll

Den *norska* polisen utövar ingen vandelkontroll av personer inom låssmedsbranschen. Polischefen i Oslo tillsatte emellertid för några år sedan en kommission som skall utreda frågan om huruvida man bör införa kontroll av låssmeder etc. Kommissionen har ännu inte lagt fram sitt betänkande.

Som framgår av vad ovan sagts har i *Finland* vem som helst rätt att efter näringsanmälan etablera sig som låssmed. I praktiken ligger det dock något annorlunda till, eftersom låsfabrikerna själva ställer vissa krav på låssmederna. Abloy-fabriken, som uppges leverera 90 procent av ytterdörrlåsen i nybyggen i Finland och en mindre del av låsen till innerdörrar, har sålunda avtal med ett 70-tal godkända serviceverkstäder. Dessa är bl. a. skyldiga att anlita personal som genomgått av Abloy anordnade specialkurser och utrustats med en särskild fotografiförsedd Abloy-legitimation. De godkända verkstäderna är också skyldiga att se till att deras personal inte genom t. ex. alkoholmissbruk skadar Abloys eller verkstadsens namn och anseende. Specialmaskiner för snabbtillverkning av Abloy-nycklar levereras endast till sådana godkända firmor. Likaså lämnas upplysningar om låsserier i fastigheter endast till dessa firmor. Andra låsfabrikanter torde ha motsvarande bestämmelser.

I *Danmark* står de misslyckade försöken att få fram former för kontroll av låsserviceverksamheten först och främst att finna i avsaknandet av branschorganisation. Försök har gjorts att i en låssmedsförening organisera yrkesutövare inom låsservicefacket. Endast ett fåtal av dem – säkert alltför många – som är sysselsatta inom branschen anslöt sig till

föreningen. Föreningen tynade hastigt bort. En ny förening har emellertid kommit i gång.

I *Västtyskland* överlåter man, på grund av den industriella frihet som råder i landet, kontrollen av anställd personal till berörda firmor. Hittills har det inte ansetts nödvändigt att företa kontroll av de personer som arbetar inom låsbranschen, inom de företag som tillverkar och installerar säkerhetsanordningar eller inom företag som tillverkar, säljer och reparerar kassaskåp.

I *Nederländerna* saknas lagstiftning angående vandelkontroll. De lokala polismyndigheterna företar emellertid ibland utredningar när man anser det vara nödvändigt för att undvika bedrägeribrott etc. Många lokala polismyndigheter som arbetar med förebyggande av brott upprätthåller kontakter med företag som tillverkar lås, kassaskåp, skyddsanordningar etc. Tack vare dessa kontakter kan en viss vandelkontroll av personalen vid dessa företag utövas lokalt, men någon officiell lagstiftning finns inte.

I *Frankrike* är inte personer som är sysselsatta inom låsbranschen föremål för någon vandelkontroll. Det finns dock bestämmelser som reglerar industri- och handelsyrkena. Enligt lagen om sanering av industri- och handelsyrkena får ingen, direkt eller indirekt, för egen eller annans räkning, utöva ett industri- eller handelsyrke om han ådömts straff för ett stort antal i lagen angivna brott.

Den *engelska* polisen utövar inte någon som helst kontroll över de personer som arbetar inom säkerhetsindustrin, även om de polismän som sysslar med brottsförebyggande uppgifter har nära kontakter med dem.

The British Security Industry Association Ltd. omfattar de största av de företag som tillverkar säkerhetsutrustning och tillhandahåller säkerhetstjänster. Bolagets uppgift är att ge allmänheten, polisen och regeringen största möjliga hjälp i frågor som gäller brottsprevention. Av denna anledning arbetar man först och främst på att främja och stimulera god yrkesetik, bra tjänster och bra utrustning inom hela säkerhetsindustrin. Bolagsrådet har bemyndigande att straffa de medlemmar som tillhandahåller dåliga produkter eller tjänster.

Polismän som sysslar med brottsprevention rekommenderar endast de bolag som är kända för att vara helt pålitliga. De större bolagen anlitar egna experter för personalkontroll. Polisen deltar inte i detta arbete.

Av det ovan anförda framgår att industrin själv f. n. övervakar sina affärer.

5.4 Straffbestämmelser

I *Finland* finns i strafflagen ett stadgande om bötesstraff för smeder som missbrukar dyrkar eller nycklar samt för ”lösa personer eller tjänstehjon” som innehar dyrkar.

I den *västtyska* lagstiftningen finns bestämmelser rörande tillverkning av dubblettnycklar och dyrkar i § 369 brottslagen (se 5.2). Det är inte straffbart att sälja och tillverka nyckelfräsmaskiner. Däremot är icke auktoriserad tillverkning av en dubblettnyckel efter en bestämd modell

med hjälp av en nyckelfräsmaskin en straffbar handling. I utkast till ny brottslag saknas § 369, varför tillverkning av dubblettnyckel inte skulle vara straffbart.

Enligt den fr. o. m. år 1975 gällande *österrikiska* strafflagen är det inte straffbart att tillverka dyrkar eller huvudnycklar. Tillverkning av dyrkar etc. betraktas i den nya lagen som medhjälp till inbrott om det finns skälig anledning att tro att den som tillverkat dem varit medveten om för vilka ändamål de skulle användas.

I den *italienska* strafflagen finns två artiklar rörande sanktioner för olaglig hantering med nycklar eller dyrkar.

Försäljning eller utlämnande av nycklar eller dyrkar till okänd person kan resultera i fängelsestraff i högst sex månader och böter från 4 000 till 40 000 lire. Påföljden drabbar "envar som tillverkar nycklar av vad slag det vara må på begäran av annan person än ägaren eller innehavaren av det utrymme eller det föremål för vilka nycklarna är avsedda eller person som företräder dessa, samt den som utövar smed-, låssmeds- eller liknande yrke och utlämnar eller säljer till vem det vara må dyrkar eller andra instrument ägnade att öppna eller bryta upp lås".

Godtyckligt öppnande av utrymme eller föremål kan resultera i fängelse i högst tre månader och böter från 4 000 till 80 000 lire. Straffet drabbar "envar som utövar smed-, låssmeds- eller annat liknande yrke och som öppnar lås eller andra liknande anordningar vilka installerats i syfte att skydda ett utrymme eller ett föremål på begäran av person som han icke igenkänner som utrymmets eller föremålets ägare eller innehavare eller person som företräder dessa".

I *Schweiz* är obehörig framställning av patentnycklar straffbar.

5.5 Byggnadstekniska bestämmelser

Skadeförsäkringsbolagens i *Finland* skyddsvillkor för affärslokaler upptar vissa bestämmelser om hur låsen bör vara beskaffade. Beträffande vanliga bostäder och motsvarande gäller endast att de bör kunna låsas. Innehåller bostad speciellt värdefulla föremål, såsom gammal konst, brukar man rekommendera att de bestämmelser som gäller för affärslokaler tillämpas.

Det tekniska samarbetet mellan företag i låsbranschen och den rådgivande polisbyrån rör sig om säkerhetsarbete på frivillig basis.

I *Västtyskland* finns för lås vissa industrinormer (DIN) av rekommendationskaraktär.

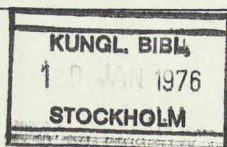
I *Schweiz* har på senare tid i vissa fall i kantonal byggnadslagstiftning utfärdats föreskrifter som reglerar några smärre låstekniska frågor från säkerhetssynpunkt. Detta gäller t. ex. hur långt regeln skall gå in i karmen och beträffande inte utstående låscylindrar på ytterdörrar.

Säkerhetstjänsten har utarbetat interna riktlinjer, som underlättar och förenhetligar den säkerhetstekniska bedömningen. Riktlinjerna är klassificerade.

Statens offentliga utredningar 1975

Kronologisk förteckning

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
2. Psalmer och visor. Del 1: 1. U.
3. Psalmer och visor. Del 1: 2. U.
4. Psalmer och visor. Del 1: 3. U.
5. Bättre bosättning för flera. S.
6. Huvudmannaskapet för specialskolan och sarskolan. U.
7. Framtida studerandehälsovård. U.
8. Utlandssvenskarnas rösträtt. Ju.
9. Individerna och skolan. U.
10. Rörlig pensionsålder. S.
11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
12. Totalfinansiering. B.
13. Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. S.
14. Konstnärerna i samhället. U.
15. Kommunal rösträtt för invandrare. Kn.
16. Kriminalvårdens nämnder. Ju.
17. Markanvändning och byggande. Remissmanställning utgiven av bostadsdepartementet. B.
18. Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.
19. Konsumentskydd på låsområdet. H.

Statens offentliga utredningar 1975

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]

Kriminalvårdens nämnder. [16]

Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera. [5]

Rörlig pensionsålder. [10]

Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]

Finansdepartementet

Svensk press. Tidningar i samverkan. [11]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1: 1. [2] 2. Psalmer och visor. Del 1: 2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1: 3. [4]

Huvudmannskapet för specialskolan och särskolan. [6]

Framtida studerandehälsovård. [7]

Individen och skolan. [9]

Konstnärerna i samhället. [14]

Handelsdepartementet

Konsumentskydd på låsområdet. [19]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]

Bostadsdepartementet

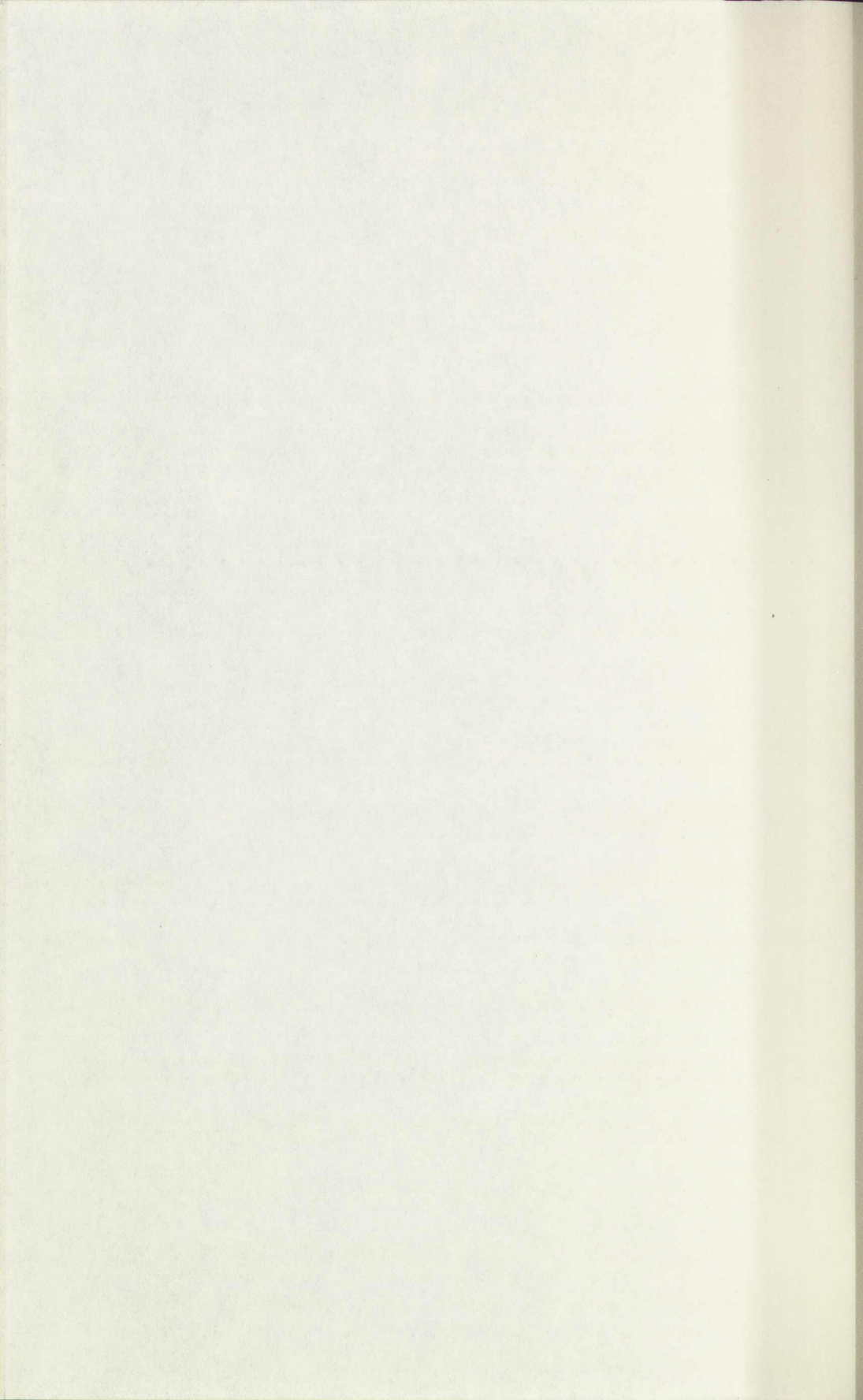
Totalfinansiering. [12]

Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. [17]

Kommundepartementet

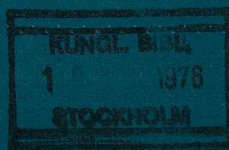
Kommunal rösträtt för invandrare. [15]

Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN-91-38-022